

T. C.
MELİKŞAH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU'NUN
TOPLUM DİLİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlayan
Aysun ÖZER

Danışman
Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN

Yüksek Lisans Tezi

KAYSERİ-2016

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Toplum Dili Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlerden atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu beyan ve kabul ederim.

...../...../.....

Aysun ÖZER

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN danışmanlığında **Aysun ÖZER** tarafından hazırlanan ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Toplum Dili Açısından Değerlendirilmesi’ adlı bu çalışma jürimiz tarafından Melikşah Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN

Üye : Prof. Dr. Murat ŞEN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Şükran EKECİK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Toplum Dili Açısından Değerlendirilmesi” konulu tezimi uzun ve yoğun bir çalışma sürecinden sonra tamamladım. Bu çalışmamın hukuk bilimine ışık tutmasını temenni ederim.

Yüksek lisansa başlamamda tavsiyeleri ile etkisi olan ve bu süreçte yön gösteren değerli hocalarıma teşekkür ederim. Tez çalışmam süresince yoğun mesaisi içinde her zaman bana vakit ayıran, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, bana yön gösteren ve kaynak yardımında bulunan bu çalışmamı hazırlamamda çok büyük katkısı olan Doç. Dr. Ahmet Başözen’e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarına devam edebilmem için gösterdiğim gayretlere sağladıkları kolaylıklar için mesai arkadaşlarıma, çalışmalarım süresince beni destekleyerek yanımda olan aileme en derin duygularla teşekkür ederim.

Aysun ÖZER

Kayseri, 2016

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun
Toplum Dili Açısından Değerlendirilmesi

Aysun ÖZER

Melikşah Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Programı

Her toplumda ortak sesler, olaylar karşısında ortak tepkiler ve ortak anlatım kalıpları vardır. Dil bu ortak sesler ve ortak davranış kalıplarıyla oluşur. Bir dilin olgunlaşabilmesi ve gelişebilmesi yüzlerce hatta binlerce yıl alır. Geçen bu zaman içerisinde o dili konuşan milyonlarca insan dile katkıda bulunur. İşte kullandığımız bu dil zamanla anlaşılması zor meslek dillerine dönüşmüştür. Bu dillerden birisi de hukuk dilidir.

Günümüze kadar ki, kanunların dili çoğu Arapça ve Farsçadan alınmış ya da Osmanlıcadan oluşturulmuş sözcüklerden oluşmakta idi. Bu da yönetenler ve yönetilenler arasında uçurum oluşturmuştur. Unutmamalıyız ki; Kişiler birbirleriyle anlaşamazlarsa, tartışırlar. Toplum kurallarının metni olan hukukta anlaşamazlarsa, toplum çıkmaza doğru sürüklenir. Hukuk içinde halen anlaşılması gerçekten çok zor olan bazı kelimeler kullanılmaktadır. Türkçelerinin olmasına rağmen bizlere yabancı gelen ifadeleri kullanma çabası hem dil, hem hukuk, hem de toplum için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Son zamanlarda yapılan kanun metinlerinde bunun farkına varılmıştır. Eski tarihli kanunların dilleri günümüz Türkçesiyle yeniden ele alınmıştır. İşte bu kanunlardan birisi de; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'dur. Bu Kanun'un dili oldukça sadeleştirilerek, arı ve güzel Türkçenin örnekleri verilmiştir. Ancak Kanunda az da olsa Arapça ve Farsça kelime, ek ve tamlamalar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Sadeleştirme, Hukuk Dili, Anlaşılabilirlik, HMK'nın Dilbilimsel Özellikleri

ABSTRACT

Thesis of Master

The Evaluation Of The Code Of Civil Procedure

In Point Of Community Language

Aysun ÖZER

Melikşah University

Institute of Social Sciences

Department of Private Law

Master Program

There are common responses, common expressions patterns and common sounds in the face of events in every society. Language is formed by the common voice and common behavior patterns. Matured and developed a language can be received hundreds or even thousands of years. Millions of people that speak the language contribute in the past this time. That's the language we use, over time has become difficult to understand the profession languages. The legal language is one of these languages.

Until the present day, most of the language of the law derived from Arabic and Persian or formed from Ottoman was composed of words. This has created a gap between the governing and the governed. We must not forget that they argue that people disagree with each other. People cannot agree on the text of the law society rules, society drifts toward an impasse. There is still really hard to understand some words that are used in law. Although the use of statements from foreign monitors the response effort Turkish, it poses a major problem for language, law and society. Recently it has been aware of this problem on the text of the law. The language of the old Act was revised in modern Turkish. One of those laws is also Code of Civil Procedure, No.6100. Not only the language of this law is quite simplified, but also clear and beautiful examples of Turkish are given. However, a slight Arabic and Persian words in the law is used and additional clauses.

Key Words: Language, Simplification, Law Language, Intelligibility, HMK's Linguistic Features

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL, DİLİN SINIFLANDIRILMASI, DİL KÜLTÜR İLİŞKİSİ VE TARİH BOYUNCA DİLDEKİ SADELEŞTİRME HAREKETLERİ

I. GENEL OLARAK DİL	5
A. Dil Kavramı	5
B. Dilin Doğuşu	8
C. Dilin Önemi	12
D. Dilin Özellikleri	14
1. Dilin İletişim Aracı Olması	14
2. Dilin Anlaşma Aracı Olması	18
3. Dilin Sistemler Bütünü Olması.....	18
4. Dilin Dizge Olması	19
5. Dilin Değerler Sistemi Olması.....	19
6. Dilin Gizli Anlaşmalar Sistemi Olması	19
7. Dilin Göstergeler Sistemi Olması	20
8. Dilin Canlı ve Sosyal Bir Varlık Olması	21
9. Dilin Kültürel Öğelerin Taşıyıcısı Olması.....	21
10. Dilin Değişken Olması	23
11. Dilin Öğrenilebilir ve Edinilebilir Olması	25
E. Dilde Kelimenin Önemi	25
II. GENEL OLARAK DİLİN SINIFLANDIRILMASI	31
A. Konuşma Dili.....	31
B. Yazı Dili.....	33

C. Konuşma ve Yazı Dili Arasındaki Farklılıklar	36
III. GENEL OLARAK DİL KÜLTÜR İLİŞKİSİ VE DİLİN KÜLTÜR	37
VE MİLLET VARLIĞI İÇERİSİNDEKİ YERİ	37
A. Dil Kültür İlişkisi.....	37
1. Kültür Kavramı	38
2. Kültürü Besleyen Öğeler	40
a. Din	40
b. Tarih	43
c. Sosyal Hayat	45
d. Gelenek ve Görenekler	46
e. Sanat	47
f. Dil	49
B. Dilin Kültür ve Millet Varlığı İçindeki Yeri.....	50
IV.GENEL OLARAK DİLDE SADELEŞTİRME VE ÖZLEŞTİRME.....	53
HAREKETLERİ	53
A. Yurt Dışındaki Dil Hareketleri ve Tarihsel Gelişimi.....	53
1. Yunan ve Latin Edebiyatı Dönemi	53
2. Rönesans Dönemi	55
B. Dünyadaki Başlıca Ülkelerdeki Dil Hareketleri	56
1. Almanya Dil Devrimi	56
2. Macar Dil Devrimi.....	57
3. İngiltere Dil Devrimi	58
4. İsrail Dil Devrimi.....	58
5. Norveç Dil Devrimi	59
C. Türkiye'deki Dil Hareketleri	59
1. Tanzimat Dönemi Dilde Reform Hareketleri	61
2. Servet-i Fünûn Döneminde Dilde Reform Hareketleri.....	64
3. Meşrutiyet Dönemi Dilde Reform Hareketleri	66
4. Cumhuriyet Dönemi Dilde Reform Hareketleri	68
a. 1923 ile 1940'lı Yıllar Arası Dil	69
aa. Harf Devrimi.....	70
bb. Dil Reformu.....	71
b. 1940'lı Yıllarda Dil	75
c. 1950'li Yıllarda Dil	76

d. 1960'lı Yıllarda Dil	77
e. 1970'li Yıllarda Dil	78
f. 1980'li Yıllarda Dil.....	79
g. 1990'lı Yıllarda Dil.....	80

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUK DİLİ VE HUKUK DİLİNDE SADELEŞTİRME ÇALIŞMALARI

I. GENEL OLARAK HUKUK DİLİ	81
A. Hukuk Dili Kavramı	81
1. Ödünç Kelimeler.....	83
2. Uzun ve Karmaşık Cümleler	84
3. Edilgen ifadeler.....	84
4. Belirsiz Dil Kullanımı.....	84
5. Zaman	85
6. Bilinen Kelimelerin Bilinmeyen Anlamlarla Kullanılması	85
(1) Kaza.....	85
(2) Kabahat.....	85
(3) Hakim	86
B. Hukuk Dilinin Gerekliliği	87
C. Hukuk Dilinde Karşılaşılan Temel Sorunlar	88
1. Dil	88
2. Anlaşılabilirlik	92
3. Terimler Meselesi	93
D. Sadeleştirmenin Hukuk Dilindeki Gerekçesi	96
1. Anayasa Gereği Olması	96
2. Kanun Gereği.....	96
3. Kanun Dilinde Disiplini Sağlaması	97
4. Kanunlardaki Yanlışlıkların Önlenmesi	98
II. TÜRK HUKUK DİLİNDE SADELEŞTİRME ÇABALARI	99
A. Başlangıcından Günümüze Türk Hukuk Dilinden Kesitler.....	99
1. Cumhuriyet Öncesi Sadeleştirme Çabaları	101
2. Cumhuriyet Sonrası Sadeleştirme Çabaları	103
B. Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Kanunlardan Alman Kesitler ve Bunlarla İlgili Saptamalar	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU'NUN DİLBİLİMSEL ÖZELLİKLERİ

I. Genel Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu 110

II. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Kelime Düzeyinde Çözümlemesi 114

A. Ödünç Kelimeler 114

1. Arapça Kelimeler 115

(1) İkrar 115

(2) Yemin 117

(3) Islah 120

(4) Tashih 121

(5) İsticvap 121

(6) Muhakeme 123

(7) Sulh..... 124

(8) Tahkikat..... 125

(9) Karine 127

(10) Derdestlik 128

(11) Tavzih..... 129

(12) İstinaf..... 130

(13) Temyiz..... 131

(14) İbraz..... 132

(15) İstinabe 132

(16) Tahkim..... 134

(17) Re'sen..... 136

(18) Feragat..... 136

(19) Rücu..... 138

(20) Temsil..... 138

(21) Tefhim 139

(22) Usûl 139

(23) Beyan..... 140

(24) Teminat..... 141

(25) İcra..... 142

(26) Müzakere 142

(27) Keşif 143

(28) Muvafakat..... 144

(29) Hukuk	144
(30) Mahsup-Takas	146
(31) Adalet	147
(32) İddia.....	148
(33) Celse	149
(34) İtiraz.....	149
(35) Def'i.....	150
(36) Nihai	150
(37) Vakıa	151
(38) Tazminat	151
(39) Mutad.....	152
(40) Mecburi	153
(41) Aleyh	154
(42) Resmî.....	154
(43) Dava.....	155
(44) İnkâr	155
(45) Emare.....	156
(46) İkame	157
(47) İhmal.....	158
(48) İstisna.....	159
(49) Tedbir	159
(50) Teati.....	159
(51) Kâtip	160
(52) Tevdi.....	161
(53) Merci	161
(54) Mütessesil	162
(55) Makul.....	162
(56) Tebligat.....	163
(57) Talep	164
(58) Muafiyet	164
(59) Mesai	165
(60) Mücbir	165
(61) Mahkûm.....	166
(62) Mahkeme	166

(63) Eda.....	167
(64) Kıyas.....	167
(65) Vekil	168
(66) Kanaat.....	169
(67) Hüküm.....	169
(68) Terdit	170
(69) Sükût.....	170
(70) İade	171
(71) İhbar.....	172
(72) Müracaat.....	173
(73) Fer'î Müdahale	173
(74) İhtiyati Tedbir.....	174
(75) Cebrî İcra	175
(76) Teşkil.....	176
(77) Tespit.....	177
(78) İspat	177
(79) Delil.....	178
2. Farsça Kelimeler.....	179
3. Türkçe Arapça Kelime Kombinasyonları.....	179
4. Türkçe Farsça Kelime Kombinasyonları.....	180
5. Ödünç Ekler	180
6. Osmanlıca Kalıplar	181
B. Eş Anlamlılık veya İkili Kullanım.....	183
C. Bilinen Kelimelerin Bilinmeyen Anlamalarda Kullanılması	185
(1) Tasarruf	186
(2) Sabit.....	186
D. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan Kısa Kısa.....	187
III. Yapısal Özellikleri	190
A. Olumsuz Cümleler	190
B. Uzun Cümleler	190
C. Edilgen Cümleler	191
D. Bağlaçlar	192
IV. Yazım Kılavuzu ile Karşılaştırmalar	194
A. Sayıların Yazımı	195

B. Büyük Harflerin Kullanımı	195
C. İmla- Uzatma İşaretinin Kullanımı	196
D. Birleşik Kelimelerin Yazılımı	201
E. Diğer Yazım Yanlışlıkları	202
SONUÇ	203
KAYNAKÇA	206
ÖZGEÇMİŞ	220

KISALTMALAR

Arp.	: Arapça
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
çev.	: çeviren
Dr.	: Doktor
E.	: Esas
Ed.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
Far.	: Farsça
HD.	: Hukuk Dairesi
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
pdf.	: Portable Document Format (Taşınabilir Belge Biçimi)
Prof.	: Profesör
RG.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı

TBB : Türkiye Barolar Birliği
TBK : 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TMK : 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
Y : Yargıtay
YCGK : Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK : Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Dil, insanların birbirlerine duygu ve düşüncelerini anlatmak için kullandığı bir iletişim aracıdır. Dilin en önemli ögesi ise kelimelerdir. Kelimelerin olmadığı bir dünyada yaşasaydık; insanlar, beyinlerinden, ruhlarından, kalplerinden süzülüp gelen duygu ve düşünceleri birbirlerine nasıl aktarırlardı kim bilir? Kelimesiz, sözsüz, yazsız, kısacası dilsiz bir dünya...¹ Bir dil için kelimeler bir enstrümandır. Elinizdeki enstrümanınız ne kadar iyiye, güzel bir eseri, o kadar iyi icra etme şansınız vardır. Elinizdeki enstrümanınız kötü ise, icra edeceğiniz eser ne kadar mükemmel olursa olsun ve siz ne kadar iyi icracı olursanız olun, ortaya güzel bir şey çıkaramazsınız². İşte anlatmak ve anlaşılacak üzere ortaya çıkan diller içerisinde en köklü geçmişe sahip olanlardan biride Türkçedir.

Türkçenin yazı dili olarak tarihi 1300 yıllık olup, konuşma dili ise çok daha eskidir. Bu kadar derin bir geçmişe sahip olan dilimizin değişik kültürlerle etkileşime girmesi sonucu birçok yabancı kelime dilimize girmiştir. Türkçenin İslam Medeniyeti ile tanışması ve Kuran dilinin Arapça olması birçok Arapça kelimenin Türkçeye girmesine sebep olmuştur. Özellikle İran'la olan ilişkiler sonunda da birçok Farsça kelime dilimize girmiştir. Dilimize girmiş bu yabancı kelimelere karşı dilimizi korumak için çalışmalar başlatılmıştır³. 11-13. yüzyıllar arasında dilimize henüz Arapça ve Farsça kelime ve gramer yapıları girmedikleri için dili sadeleştirmeye gerek olmamıştır. Daha çok Türkçenin gelişmesini sağlamak, Arapça ve Farsçaya karşı üstünlüğünü koruma çalışmaları yapıldı⁴. İşte bu amaçla 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut Arapça karşısına Türkçeyi çıkarır. 15. yüzyıldan sonra ise dilimize Arapça ve Farsça kelimelerin girmesi birden bire artar. 15. yüzyılda Ali Şîr Nevaî Türkçenin Farsçadan üstünlüğünü gösteren eserini yazar⁵. Dilde özleşme akımı 19. yüzyılda Tanzimat'la

¹ Yusuf Alan, “Dil ve Kültür”, www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dil-ve-kultur.html, (E.T., 09.11.2013).

² Erol Tutar, “Gönlümüzdeki Dil Yarısı”, www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id =90822, (E.T., 20.05.2014).

³ Mustafa Özkan, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili”, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 08.8.2014),(Yenileşme Sürecinde Türk Dili).

⁴ Mustafa Özkan (Ed.),“Tarih Boyunca Dilde Sadeleşme Cereyanı”, Faruk Timurtaş Diller ve Türkçemiz, 1. Baskı, Alfa Basım Yayın, İstanbul 1996, s. 103-104.

⁵ Özkan (Ed.), “Tarih Boyunca Dilde Sadeleşme Cereyanı”, s. 103-104.

birlikte artık bir akım haline gelir. Meşrutiyetle çetin tartışmalara dönüşür. Cumhuriyetle ise en köklü çalışmalar başlar⁶.

Hukuk, sosyal ve normatif bir bilim olarak büyük ölçüde dil kullanımına ve ifade becerisine dayanmaktadır⁷. Dil, hukukçunun biricik aletidir. Hukukçu birkaç kelime seçer, bunları doğru bir şekilde sıralar. Kelimeleri yan yana sıralamak ise, bir sihirbazlık hüneri gibidir. Bu sihirbazlık hünerini en çok kullananların başında da hukukçular gelir⁸.

Kanunlar halk için hazırlanır. Toplum düzenini sağlamak için çıkarılan kanunlarda vatandaşlara tanınan haklar, onlardan istenen ödevler vardır. Halkın bu ödev ve hakları bilmesi ancak kanunların halkın anlayabileceği bir dille yazılması ile mümkündür⁹. Hukuk dilinin anlaşılır olmaması, o toplumun fertleri tarafından anlaşılmayan kurallar yüzünden, toplumda iletişim ve hak konusunda çatışmalar olacaktır. Anlaşılmak ve anlamak gibi kişinin temel ihtiyaçlarının karşılanamadığı bir topluluk içinde, fertler kaosa sürüklenecektir¹⁰.

“Dil kusurlu olursa, sözcükler düşünceyi iyi anlatamaz; düşünce iyi anlatılmazsa yapılması gerekenler iyi yapılmaz, töre ve kültür bozulur, adalet yanlış yola sapar, şaşkınlık içine düşen yurttaş ne yapacağını bilemez, bunun içindir ki; hiçbir şey dil kadar önemli değildir.”(Konfüçyüs)¹¹

Dilin kusurlu kullanımı, tarih boyunca kendini göstermiştir. Buna en güzel örneklerden biriside şudur:

⁶ Yasemin Özcan **Gönülal**, “*Dil-Toplum İlişkisi Açısından Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme*”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_/Makaleler-gönülalyaseminözcan.pdf, (E.T., 25.05.2014), (Gönülal, Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları); Mehmet **Özdemir**/Üzeyir **Süğümlü**, “*Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi Tartışmaları*”, mobil.turkishstudies.net/mdergipdfdetay.aspx?ID=5070, (E.T., 04.08.2014).

⁷ Elif **Uzun**, Hukuk Dili ve Adli Yazışmalar, 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013, s. 4.

⁸ Ejder **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabaru.org.tr/siteler/ankarabaru/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 04.11.2011).

⁹ Ömer Asım **Aksoy**, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20 Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

¹⁰ **Uzun**, s. 4.

¹¹ Bülent **Çiftınar**, “*Toplumsal Kurallar Metni Olarak Hukuk ve Hukuk Dili*”, www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ciftınar_bulent.pdf, (E.T., 04.11.2013); Çetin **Aşçıoğlu**, “*Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım*”, www.ankarabaru.org.tr/siteler/ankarabaru/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

III. Selim; bilgili ve saygın bilim adamı Şanzade AtâullahEfendi'yi Sadrazam hakkında dedikodu ettiği suçlamasıyla sürgüne gönderir. Bir süre sonra da başlıklar. Padişah buyruğunu götüren görevli, heyecandan şaşırıp, "itlakınıza (affınıza) ferman getirdim" diyeceği yerde, "itlafınıza (idamınıza) ferman getirdim" deyince, Atâullah Efendi kötüleşir ve orada ölür. (Atâullah Efendi)¹²

Hukuk devrimi 1920'li yıllarda başlatılmıştır. Teşkilât-ı Esasiye, Borçlar Kanunu, Ceza Kanunu, Ticaret Kanunu, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu gibi temel kanunlar 1920'li yıllarda yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle bu temel kanunların hazırlandığı sıradaki dil, İslam hukukunun dilidir. Terimlerin hemen hemen tümü Arapça kökenlidir¹³. Dolayısıyla halk tarafından anlaşılması oldukça zordu. İşte günümüz şartlarına göre dili oldukça eskimiş olan 1086 sayılı Kanun'un yerini, 6100 sayılı Kanun almıştır. 6100 sayılı Kanun'un dili oldukça sadeleştirilmiş, eskisi kadar ağır bir dil kullanılmamıştır. Kanunda arı ve güzel Türkçenin örnekleri verilmiştir. Birçok Türkçe kelime Kanun diline girmiştir. Ancak kullanılagelen Arapça ve Farsça kökenli kelime ve ekler, Osmanlıca tamlamalardan bazıları Kanunda yer almıştır. Yine zaman zaman Kanunda imla ve noktalama hatalarına, ikili kullanımlara da rastlanmaktadır.

Üç bölüm halinde düzenlediğimiz bu çalışmanın birinci bölümünde genel olarak dil kavramı üzerinde durarak dili besleyen en önemli öge olan kültür ve kültürü besleyen ögeler hakkında bilgi verilmiştir. Bu başlık altında dilin kültür ve millet varlığı içindeki yeri kısmında Türk Edebiyatı'ndan örnekler verilerek dil sayesinde nasıl kültürel öğelerin nesilden nesile aktarıldığından bahsedilmiştir. Yine bu bölümde dünyadaki sadeleşme ve özleşme hareketlerinden örnekler verilmiştir. Türkiye'deki dil hareketlerinden bahsedilirken 11. yüzyıldan başlayarak 15. yüzyıla kadar Türk Diline genel bir bakış yapılmıştır. 15. yüzyıl ile dilimize girmeye başlayan yabancı kelimelere karşı başlatılan sadeleştirme çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

¹² **Çiftınar**, "Toplumsal Kurallar Metni Olarak Hukuk ve Hukuk Dili", www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ciftpinar_bulent.pdf, (E.T., 04.11.2013).

¹³ **Atilla Sav**, "Hukuk Dilinin Özleşmesi", www.ankarabarusu.org.tr/steler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

Çalışmanın ikinci bölümünde hukuk dili ve hukuk dilindeki sadeleştirme çalışmaları genel başlığı altında hukuk dilinin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Hukuk dilinin toplumsal yaşamda vatandaş için niçin önemli ve gerekli olduğundan bahsedilmiştir. Hukuk dilinde karşılaşılan temel sorunlar hakkında bilgi verilerek, sadeleştirmenin hukuk dilindeki gerekçelerinden bahsedilmiştir. Son olarak da Türk hukuk dilindeki sadeleşme çalışmaları ve bu çalışmalardan örnekler verilmiştir.

Çalışmanın son kısmını oluşturan üçüncü kısımda ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu hakkında genel bilgi verildikten sonra Kanun'un kelime düzeyinde çözülmesi yapılmıştır. Bu kısımda Arapça ve Farsça kökenli hukuk terimleri ele alınmıştır. Kanundaki Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça kelime kombinasyonları, Osmanlıca kalıplar ve ödünç ekler incelenmiştir. Kanun'un bazı maddelerinde rastlanan ikili kelime kullanımlarından örnekler verilmiştir. Kanundaki cümleler yapısal olarak incelenmiştir. Son olarak da Kanun'un maddeleri dil yönünden, 2005 tarihli Yazım Kılavuzu ile karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL, DİLİN SINIFLANDIRILMASI, DİL KÜLTÜR İLİŞKİSİ VE TARİH BOYUNCA DİLDEKİ SADELEŞTİRME HAREKETLERİ

I. GENEL OLARAK DİL

A. Dil Kavramı

Genel bir anlatımla dil; “Düşünceleri, duyguları, istekleri, bilgileri, açıklamaları vb. konuları bildirmeye yarayan bir anlatım aracıdır”¹⁴.

Dil doğal alışılmış niteliklerinin yanında çok sayıda değişkenin olağanüstü birleşimidir. Dil, insanı insan yapan değerlerin en başta gelenlerindedir. İnsan varlığı ve düşüncesiyle iç içedir. Dilin insanın fiziksel, kültürel, sosyal, ruhsal vb. tüm değerleri ile birleşmiş, kaynaşmış nitelik taşıması bütüncül bir tanımın ortaya konulmasına yol açmıştır¹⁵.

Farklı bakış açılarıyla, farklı anlayışlarla dilin şimdiye kadar birçok tarifi yapılmış, farklı özellikleri ortaya konulmuştur¹⁶. Dilin işlevlerini belli bir ölçüde de olsa, bir arada gösterilmesi bakımından dilin bazı tanımlarını şu şekilde sıralanabilir¹⁷:

Dil, “Bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugünde çözemediğimiz büyüklü bir varlık, O gerek insan gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünülmemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili olan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur”¹⁸.

¹⁴ **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarasu.org.tr/siteeler/ankarabarasu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 04.11.2011).

¹⁵ Süer **Eker**, *Çağdaş Türk Dili*, 3. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara 2005, s. 3.

¹⁶ Nadir **İlhan**, “*Toplumsal ve Ferdi Düşüncenin Dile Yansımaları*”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (*Düşüncenin Dile Yansımaları*), (E.T., 05.04.2015).

¹⁷ **Eker**, s. 4.

¹⁸ Doğan **Aksan**, *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, 3. Baskı, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2003, (Aksan, Her Yönü ile Dil), s. 11.

Dil, “Herhangi bir niyetin açığa vurulmasına, dolayısıyla bir zihinden bir başka zihne aktarılmasına yarayan bir işaretler sistemidir”¹⁹.

Dil, “İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan, duygu, düşünce ve isteklerin, ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kuralların yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir”²⁰. Örneğin duygunun en incisini, söyleyişin en yücesini en içten anlatımı tatmak istersek, Türk şiirine, manisine, türküsüne bir göz atmalıyız. Türkülerimize kulak verelim! Şuradan buradan kulağımıza çalan, basit ama özgün ezgileri ile içtenlik dolu dizelere... Kışı soğuk, yazı sıcak geçen, yazın dereleri çekilip yeşilleri sararan kuru Orta Anadolu’nun kavruk insanı, duygusunu nasıl güçlü bir anlatımla dile getiriyor²¹.

*Ötmesin bülbüller solmuştur gülüm
Döküldü çiçeğim gurudu dalım oy oy oy dalım
Dostlar omzunda giderse salım oy oy vay salım oy...*

Bu mısralar halk türkülerinin temel özelliklerinden olan sembolik bir ifade ile ölüm acısı üzerine yazılmıştır²².

Yine bir başka mısradaki:

*Karanfilim susuzum
Kaç gündür uykusuzum
Varsam yârin yanına
Dilim durmaz huysuzum*²³

mısralarında özlemi olan âşık, kendisini susuz kalmış bir karanfile²⁴ benzetir.

¹⁹ Cahit **Kavcar**/Ferhan **Oğuzkan**/Özlem **Aksoy**, Yazılı ve Sözlü Anlatım, 6. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara 2007, s. 2.

²⁰ **Eker**, s. 4.

²¹ Doğan **Aksan**, Türkçenin Gücü, 9. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, (Aksan, Türkçenin Gücü), s. 10.

²² F. Gülay **Mirzaoğlu**, “Geçmişten Geleceğe Kültürel Aktarım Sürecinde Türkülerin Sembol Dili”, Geçmişten Geleceğe Türkçe Sempozyumu, 17-19 Nisan 2013, İstanbul 2013, s. 329.

²³ **Mirzaoğlu**, s. 330.

²⁴ Halk türkülerinin yaygın sembolü olan karanfil Türk kültürünün diğer formatlarında da vardır. Karanfil motifi el sanatlarımızdan olan oyalarda, etamin örtülerde, evlerin oturma odalarını süsleyen kırılentlerde ve çini sanatımızda yaygın olarak kullanılan bir motiftir. Karanfil bu sanatta lale ile motif edilir. Bazen de lale, gül ve karanfil birlikte bulunur. Çini sanatındaki bu üç çiçeğin birlikteliği ise ilahi bir aşkı anlatır(**Mirzaoğlu**, s. 325- 346).

Niceleri var daha bunların, bilinen bilinmeyen, duyulan duyulmayan...²⁵ Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere Anadolu halkı, sembolik ifadelerle sevinç, üzüntü, ayrılık, özlem gibi duygularını anlatırken türkülerden yararlanmıştır.

Dil, “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine özgü kanunları olan ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, ses ve işaretlerden örülmüş sosyal ve milli bir kurumdur”²⁶.

Dil, “Onu konuşan toplumun yaşayış biçiminin, geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiği çeşitli evrelerin ve başka toplumlarla kurduğu ilişkilerin yansıtıcısıdır.” Kısacası dil, bir toplumun evreni, anlayış ve anlatış biçimidir²⁷. Maddi ve manevi kültürü besleyen en önemli öge olan dil olmadan, diğer kültürel öğelerin hiçbiri ortaya çıkamaz. Bu nedenle ulusların yaşamlarında dil vazgeçilmez bir kurumdur²⁸. Kültürümüzü yansıtması bakımından yazarımızın şu örneğine bir göz atalım: Bir gün sokakta, “Kandil gülleri...!” diye bağırarak bir satıcı sesi duyar ve yollarda güller satılıyor zannedersiniz, aldanırsınız, satılan gül değil, kandil simitleri, kandil çörekleridir. Yağlı ve susamlı bu simitler, Müslüman Türk evlerinin, mübarek gün ve gecelerinde aile sofralarını süsleyen, temiz ve lezzetli yiyeceklerdir. Hristiyanların Noel Baba’ları, nasıl çocuklarına hediyeler, oyuncaklar, yiyecekler getirirse, Müslümanların hakiki aile babaları da, öteden beri, kandil akşamlarında evlerine bu kandil çörekleri ve kandil şekerleri ile dönerler. İşte bu kandil çörekleri, belki de ince gül renkli kâğıtlara sarıldığı, Müslüman Türk sokaklarını çiçekler gibi süsledikleri için, halk satıcıları, onları yalnız kendi hakiki adlarıyla ve kandil çörekleri diye değil de tam bir mecaz veya teşbih ihtiyacıyla, kandil gülleri sesleri ile satarlar²⁹.

Yine bir ulusun yaşayış biçimi ve yaşama bakışıyla dili arasındaki ilişkiye bir başka örnek olması bakımından şu belirlemede ilginçtir: Türklerde, günlük dilde “ekmek parası”, “ekmeğini taştan çıkarmak”, “ekmeğiyle oynamak” gibi deyimler

²⁵ Aksan, Türkçenin Gücü, s. 11.

²⁶ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basımevi, İstanbul 1998, s. 3, (1998).

²⁷ Ayşe Başçetinçelik, “Dil Toplumun Onurudur”, turkoloji.cu.edu.tr/.../ayse_bascetincelik_dil_toplumun_onurudur.pdf, (E.T., 06.05.2014).

²⁸ Eker, s. 11.

²⁹ Nihat Sâmî Banarlı, “Türkçenin Gül Bahçeleri”, Türkçenin Sırları, 22. Baskı, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 124.

kullanılır. İtalyanlarda ise ekmeğin yanında şarap da vardır. Eskimolar tanrılarına yakarırken, ondan günlük balıklarını vermesini isterler³⁰. Bu konuyu dil-kültür ilişkisi kısmında daha kapsamlı şekilde ele alacağız³¹.

O halde denilebilir ki, her toplumda ortak sesler, olaylar karşısında ortak tepkiler ve ortak anlatım kalıpları vardır. Dil, bu ortak seslerle ve ortak davranış kalıplarıyla oluşur. İşte bu farklılıklar toplumları birbirinden ayırır. Bir dilin olgunlaşabilmesi ve gelişebilmesi yüzlerce hatta binlerce yıl alır. Geçen bu zaman içerisinde o dili konuşan milyonlarca insan dile katkıda bulunur. Bir toplumu ulus yapan dildir. Kısaca denilebilir ki: “Dil ulusun ses bayrağıdır”³².

B. Dilin Doğuşu

İnsan dilinin nasıl doğduğu en eski çağlardan beri insanoğlunun ilgisini çekmiştir. Bu konu yakın zamana kadar yeteri kadar açıklanmamıştır. Bu konu üzerinde yapılan çalışmaların sonuçları bazı temelsiz tahminlerden ileri gidememiştir. İnsan dilinin doğuşu ve oluşumu hakkında binlerce yıl öncesinden başlayarak günümüze kadar çeşitli fikirler ve tahminler ileri sürülmüştür. Bu gibi varsayımlardan ilki, Hristiyanlığın kutsal kitabında görülmektedir. Buna göre Tanrı yarattığı canlılara isim vermesi için Âdem’i görevlendirir. Âdem de her canlıyı nasıl çağırır ise o canlının ismi o olur. Bu gibi varsayımlar özellikle 19. yüzyılda hızla çoğalmış, bu güne kadar kuvvetle kendilerini duyurmuştur. Hepsi hayal ürünü olan bu varsayımlar dillerdeki kelimelerden ancak bir kısmını açıklamakla yetinmiştir³³.

İşte eskiden beri, pek çok kimsenin zihnini kurcalayan ve günümüze gelinceye kadar birçok araştırmacının üzerinde çaba harcadığı dilin doğuşu sorunun değişik yönleri, aydınlatılması gereken noktaları vardır. Bu konuda da sorulacak sorulardan bazıları şunlar olabilir:

-Acaba insan ilk olarak ne zaman konuşmaya başlamıştır?

³⁰ Kemal Ateş, Türk Dili, 5. Baskı, Ankara 1995, s. 17.

³¹ Bkz. aşağıda, Sosyal Hayat, III, A, 2, a, cc.

³² Başçetinçelik, turkoloji.cu.edu.tr/.../ayse_bascetincelik_dil_toplumun_onurudur.pdf, (E.T., 06.05.2014).

³³ Özcan Başkan, “İnsan Dilinin Doğuşu”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, (Ed. Agâh Sırrı Levent), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s. 145.

-İlk konuşmalar ne biçimde gerçekleşmiş, anlaşma nasıl bir dille sağlanmış-
tır?

-Diller tek bir kaynaktan mı, yoksa başka başka kaynaklardan mı türemiştir?³⁴

Dillerin tek bir kaynaktan mı, yoksa birden çok kaynaktan mı çıktığı konu-
sunda çeşitli görüşler vardır. Fakat bu konuda kesin bir sonuca varılamamıştır. Kimi
bilim adamlarına göre dillerin ilk kelimeleri doğadaki sesleri taklit yoluyla oluştu-
rulmuştur. Bu görüşe “yansıma kuramı” adı verilir. Bir başka görüşe göre de dillerin
ilk kelimeleri ünlem dediğimiz kelimelerdir. Kimi bilim adamlarına göre de dillerin
ilk kelimeleri insanların ortaklaşa iş yapmaları sırasında kullandıkları kelimelerdir.
Bu görüşe de “iş kuramı” adı verilir. (Örneğin; ağır kütüğü ya da boruyu bir yere
çekerken, ağır bir aracı iterken çıkarılan hay- hop! gibi sesler)³⁵. İkel kavimlerde iş
yaparken ritmik sesler çıkardığı, basit şarkılar söylediği de görülen bir olaydır. An-
cak iş yapılırken çıkarılan bu seslerin dilin kaynağını oluşturduğunu kabul etmek
kolay değildir. Herhangi bir iş yaparken çıkan sesin neye ait olduğu da (Örneğin; taş
kırılırken çıkan ses taşa mı, çekice mi ait olacak, hangisinin adı sayılacaktır?) düşü-
nülmesi gereken bir noktadır³⁶.

Bu gibi varsayımlar belli ve sınırlı bir malzemeye ve belli sayıdaki Batı Av-
rupa dillerine dayandıklarından temelsiz ve gülünç kalmıştır. Bu yüzden de insan
dilinin doğuşu ve oluşumu konusundaki mantıklı açıklamalar 20. yüzyılın ortalarına
kalmıştır. Bu yüzyılın ikinci yarısından başlayarak bu konu yeniden ele alınmaya
başlanır. Bunun sebebi insan dilinin doğuşuna ışık tutabilecek iki ayrı bilim dalının,
yani antropolojinin ve psikolojinin özellikle son yıllarda yeni ipuçları ele geçirmiş
olmasıdır. İnsan dilinin doğuşu bir yandan insan denilen canlının ayrı bir tür olarak
gelişmesine sıkı sıkıya bağlı olduğundan fiziksel antropolojinin verileri dil bilim
içinde geçerli olmaktadır. Öte yandan insan dilinin mekanizması insan beyninin ça-
lışması ile aynı gittiğinden psikoloji alanındaki veriler dil bilim açısından değer ka-
zanmaktadır. Şimdi yapılması gereken şey ise bugünkü sözlü insan dilinin varlığını

³⁴ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 94.

³⁵ Ateş, s. 15.

³⁶ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 97.

sağlayan iki şeyi, yani konuşma mekanizması ile düşünme mekanizmasını ayrıntılı olarak inceleyerek geçerli varsayımlar ileri sürmektir³⁷.

Wund'un kuramı ve kimi bilginlerin sonradan ona eklenen katkıları, dilin doğuşu sorunun kimi noktalarının aydınlatılmasını sağlamıştır. Wund, ruh biliminin verilerinden yararlanmakta, jest dilini derinlemesine incelemekte, dil seslerini, hayvanlar arasındaki canlı sesler, çocuktaki dil sesleri, dildeki doğa sesleri ve yansımalar açısından ele almaktadır. Sonra söyleyiş denen şeyi, bir mimik hareketi olarak kabul eder. Wund'un görüşüne katılan ya da yaklaşan bilginler çoktur. J. Vendryes'e göre de insan, başlangıçta doğal refleksler biçiminde bazı sesler çıkarmıştır. Daha sonra bu sesleri bilinçli olarak kullanmıştır³⁸.

Tarih öncesinde, insanlar arasındaki ilişkilerin ve ulaşım olanaklarının sınırlılığı bir dilin yayılmasına ve yerleşmesine olanak vermemiştir. Bu yüzden, dillerin tek kaynaktan³⁹ çıkmış olması mümkün değildir. Ama bütün bu sorunların aydınlanması ancak insanlık tarihinin en eski evrelerinin aydınlatılabilmesine bağlıdır⁴⁰.

Toplum halinde yaşayan insan, mutlaka çok eskiden beri dil adını verdiğimiz kurum üzerine düşünmüş ve zihin yormuştur. Nitekim dünyada konuşulan dillerin hangisi olduğu konusunda ise 7. yüzyılda Mısır hükümdarı Psammetik tarafından bir deney yapıldığı nakledilmektedir⁴¹.

M.Ö. 5. yüzyılda Herodot kitabında, dilin doğuşu konusunda Mısır hükümdarının yaptığı bir deneyi anlatır. 7. yüzyılda Mısır hükümdarı Psammetikos hiçbir şey duymadan büyüyen bir insanın niçin ve hangi dilde konuştuğunu merak etmiştir. Bunu öğrenmek için de bir çobana, rastgele doğmuş iki çocuk verir. Bunların ağıla konmasını ve büyütülmesini emreder. Çocukların yanında kimse ağzını açıp tek söz

³⁷ Başkan, s. 145.

³⁸ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 97-98.

³⁹ Tek kökenlik teorisi, bütün dillerin tek dilden geliştiğini söyler. Bu tezin tartışmaya neden olan iki yönü vardır. Bu teori insan dilinin bir defada ortaya çıktığını ve şimdi var olan bütün dillerin (veya tarihin bir döneminde var olmuş) bu ilk dillerin gelişmiş şekilleri olduğunu ileri sürer. Tek kökenlik halen mevcut dillerin ortak kaynaktan türediğini ileri sürerken erken dönem insanların konuştuğu ancak sonradan ölmüş dillerin olabileceğini belirtir. Her iki durumda da sonuç değişmeyecektir. Çünkü yazının geçmişi 5.000 yıldır(Merritt **Ruhlen**, Dilin Kökeni, çev. İsmail Ulutaş, Hece Yayınları, Ankara 2006, s. 11).

⁴⁰ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 98-99.

⁴¹ Doğan Aksan, "Dil Bilim Tarihine Bakış", turkoloji.cu.edu.tr/dilbilim/aksan_2.pdf, (E.T., 04.11.2012).

söylemeyecek çocuklar, ayrı bir odada kendi başlarına büyüyeceklerdi. Çoban belli saatte keçileri alıp yanlarına götürecektir süt içirip iyice doyuracak sonra kendi işine bakacaktı. Yine bir gün çocukların karınlarını doyurmak için odaya giren çoban önünde diz üstü duran iki çocuğun ellerini uzatarak “Bekos!” diye bağırdığını görür. Bu durum birkaç gün daha böyle devam edince çoban çocukları hükümdarın huzuruna çıkarır. Psammetikos da çocukların “Bekos” dediğini duyar. “Bekos” Phrygia (Frigya) dilinde ekmek demektir⁴². Bu araştırmanın neticesinde Mısırlılar Phrygialıların kendilerinden daha eski olduklarını kabul ederler⁴³.

Bu gibi denemeler daha sonraki yıllarda da yapılır. O dönemdeki ilkel denemelerin sonuçlarının doğru olmadığını belirten günümüz bilim araştırmaları ise hiçbir söz duymadan büyüyen bir çocuğun konuşamayacağı görüşündedir⁴⁴.

Descartes 17. yüzyılda dili, insanı hayvandan ayıran en belirgin özellik olarak tanımlar. C. Darwin’in 19. yüzyılda evrim kuramını ortaya atmasından sonra insan dilinin de evrimle ortaya çıkmış olabileceği tartışılmaya başlanır. C. Darwin, dilin kökeninin hayvanların çıkardıkları anlamsız sesler olabileceğini düşünür. Müller, ise dilin hiçbir hayvanın aşamayacağı bir sınır olduğunu düşünür. Bu nedenle C. Darwin’in, görüşünü “hav hav” teorisi olarak adlandırır. Bu tartışmadan sonra Paris Dil Bilim Topluluğu 1866 yılında dilin köken tartışmalarını verimsiz ve yorumlara açık olduğu gerekçesiyle yasaklar. 1957 yılında biri Noam Chomsky’in, Syntactic Structures’ı diğeri de davranışçı psikolog B. F. Skinner’in Verbal Behaviour’u olmak üzere konuyla ilgili iki kitap yayımlanır⁴⁵. N. Chomsky dilin doğuştan geldiği ve bütün insanlar için evrensel olduğu ve sadece insanlar tarafından edinilebileceği sonucuna varır⁴⁶. Yirminci yüzyılın bu en büyük dil bilimcisi, dil için ilahi bir köken göstermese bile dilin insana özgü olduğu sonucuna varır⁴⁷. Davranışçı teoriye göre dilin öğrenilmesi bir ayakkabıyı bağlamayı öğrenmek gibidir. Onlara göre dil tankı hayata boş olarak başlar. Çocuk bu tankı çevredeki dil modellerinden kaptığı dene-

⁴² Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 95; Ramazan Demir, Arap Dilbilimcilerine Göre Dillerin Kaynağı Meselesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2003, s. 29.

⁴³ Demir, Arap Dilbilimcilerine Göre Dillerin Kaynağı Meselesi, s. 29.

⁴⁴ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 95.

⁴⁵ Nurettin Demir/Emine Yılmaz, (Ed.), Türk Dili, Nobel Yayıncılık, Ankara 2009, s. 6-7.

⁴⁶ Demir, Arap Dilbilimcilerine Göre Dillerin Kaynağı Meselesi, s. 49.

⁴⁷ Demir/Yılmaz, (Ed.), s. 7.

yimlerle doldurarak dili kullanır⁴⁸. Davranışçı teorisinin önemli temsilcilerinden olan B. F. Skinner böylece dilin insan davranışlarının bir sonucu olduğunu öne sürerek dili davranışsal ilkelere indirir⁴⁹. Skinner'e destek veren en önemli araştırmacılardan biri M. Corballis'tir. Corballis, dilin uyarıcı ortamlarda davranışlardan geliştiğini açıkladığı *İşaretten Konuşmaya* adlı kitabında bugünde konuşmaya eşlik eden jest ve mimikleri önemli kanıtlar olarak gösterir. Sınır bilimcilerin 1990 yılında keşfettiği ve biyolojide DNA'nın keşfiyle eşdeğer görülen aynı nöronların varlığı da Corballis'i destekler. Çünkü aynı nöronlar başkalarının eylemlerini, niyetlerini, duygularını hissetmeyi ve taklit etmeyi sağlar. Bu özelliklerin dil işlevinin nasıl geliştiğini de açıklayacağı düşünülür. Araştırmacılara göre haberleşme ve bunun sonucunda konuşmanın gelişimi, başkalarının eylemlerini tanıma ve algılama yeteneğinin gelişmesine bağlıdır. Önce işaretlere dayalı kaba bir haberleşme şeklinin oluşması, daha sonra bunun gelişerek konuşmaya dönüşmesi gerekir⁵⁰.

C. Dilin Önemi

İnsanı hayvandan ayıran en önemli özelliği düşüncedir. Düşünmek, insanın aslında sürekli olarak yaptığı bir eylemdir. İnsan yürürken, otururken, yemek yerken ve psikologların yaygın kanaatine göre uyurken sürekli düşünür. İnsan düşündürken, yargılarını çıkarımlarını belli bir sistem içinde yapmak zorundadır. İşte bu sistem dildir. İnsan toplum yaşamından ayrı düşünülemez. Bir insanın hayatını, herkesten uzak, tek başına sürdürmesi mümkün değildir. İnsan belli bir topluluk içinde yaşıyorsa, o toplumla iletişim kurmak zorundadır. Bu iletişim aracı da dildir⁵¹.

İnsanı insan eden dil, toplumun başlıca temel taşlarındandır⁵². Toplumu birbirine bağlayan, millet⁵³ yapan en önemli bağlardandır. Sosyologların millet kavramı üzerinde ittifak ettikleri en önemli ortak değerler dil ve dindir⁵⁴. Bu bakımdan dil son derece önemlidir. Birtakım topluluklar bağımsızlıklarını kaybettikleri halde dilleri ile

⁴⁸ **Demir**, Arap Dilbilimcilerine Göre Dillerin Kaynağı Meselesi, s. 50.

⁴⁹ **Demir/Yılmaz**, (Ed.), s. 7.

⁵⁰ **Demir/Yılmaz**, (Ed.), s. 7.

⁵¹ Levent **Doğan** (Ed.), Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Nobel Yayıncılık, Ankara 2009, s. 3.

⁵² **Aksan**, Her Yönüyle Dil, s. 64.

⁵³ **Millet**: "Çoğunlukla aynı toprak üzerinde yaşayan aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğudur." Şükrü Halûk **Akalın/Recep Toparlı/Yücel Dağlı**, "Güncel Türkçe Sözlük", www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁵⁴ L. **Doğan** (Ed.), s. 3.

varlıklarını devam ettirmişlerdir. Mesela İsrail'i ele alalım: İsrail devletinin kuruluşu, üç bin sene sonra tekrar din ve dil yoluyla olmuştur. Tarih incelenirse, birtakım toplulukların dilini kaybetmelerinin aynı zamanda onların soy varlıklarını kaybetmelerine de sebep olmuştur. Türk tarihi içerisinde İslamiyet'ten önce batıya gelmiş olan Oğuzlar, Peçenekler ve Bulgarlar dilleriyle beraber Türklüklerini de sonradan kaybetmişlerdir. Ancak daha sonra Müslüman olarak batıya gelen Türkler, dil ve dinlerini muhafaza ettikleri için bugüne kadar gelebilmişlerdir. Demek ki dilin milli hayatta son derece büyük bir rolü vardır⁵⁵.

Dil bireyi toplumlaştırır. Toplumu uluslaştırır⁵⁶. Toplamların uluslaşma süreci içinde mantık, düşünce, felsefe, gelenek, töre vb. kurumlarla kültürel yapıların biçimlenmesinde ve bütün bu kurumların ortak payda altında toplanmasında dil birliği, yaşamsal önem taşır. Bu nedendir ki, dil ulusal birliğin çimentosudur⁵⁷. Dili yapan insan değil; insanı yapan dildir. Bir ulusu tam olarak anlayabilmek için onun dilini de bilmek gerekir⁵⁸. Bir yazarımız Türk Dili hakkında şöyle demektedir; “Bu benim ana dilim bir denizdir; derinliği ile gözün erişemeyeceği genişliğiyle, sınırsız gücü güzellikleriyle... Dibinde gün görmemiş inciler yatar; üstünde bin bir rengin çalkantısı var. Bu benim denizim. Türk insanını içliliğinin, duyma, düşünme gücünün, dünya, görüşünün en iyi yansıtıcısıdır. Onun çektiklerini, duyduklarını, özlediklerini dile getirir. Türkçeye eğiliniz, tek tek sözlerine bakınız, onlarda Türk'ün bilgeliğini göreceksiniz, yüzyıllar boyunca doğayla iç içe geçen yaşamını öğreneceksiniz, birçoğunda şiir tadı bulacaksınız⁵⁹.”

Uygarlığın sürekli gelişmesi dil ile çok yakından ilişkilidir. Uygarlığın getirdiği yeni kavramları karşılayan, doğal olarak, bilgiyi elinde bulunduran toplumların zengin ve gelişmiş bir dile sahip oldukları kabul edilir⁶⁰. Çağdaş medeniyetlerle eşit, zengin bir dili olmayan hiçbir millet, o medeniyet dünyasında söz sahibi olamaz. Medeniyetleri anlamak; ilimleri, fikirleri, sanatları ve her şeyi anlamak ancak zengin

⁵⁵ **Özkan** (Ed.), “*Diller ve Türkçemiz*”, s. 7.

⁵⁶ **Eker**, s. 13.

⁵⁷ **Ateş**, s. 15.

⁵⁸ **Eker**, s. 11.

⁵⁹ **Aksan**, *Türkçenin Gücü*, s. 9.

⁶⁰ **Eker**, s. 13.

bir dille mümkündür. Bunun içindir ki bütün medeni şahlanişlar tarihin her çağında ve coğrafyanın her yerinde ancak dilleri zengin milletler tarafından yapılmıştır⁶¹.

Dil bir yönüyle, edebiyatı, kültürü, inançları topluluklara yayarak onları yakıp yıkan bir fırtına haline getirebilir ya da onlara karanlık gecelerinde yol gösteren bir ışık olur. Geçmişte olduğu gibi, “kalemin kılıca üstün olduğu” fikri bugün de geçerlidir. Bu ise, ancak zengin bir dille olur. Bilimsel eserin, makalenin, sözün, şiirin, tiyatronun, romanın yaratacağı etki, hem çok güçlüdür hem de kalıcıdır. Artık ülkeleri silahla fethetme, onlara silahla hâkim olma, onların üstünde bu şekilde bir güç oluşturma devri çoktan geçmiştir. Modern çağda ülkeler değil; zihinler fethedilerek, insan üzerinde nüfuz oluşturulmaktadır. Bunun vasıtası ise dildir. Bu nedenle çağımızın savaş aracı dil, kültür ve bilimdir. Kalemler ile yapılan fetihler kılıçtan daha keskin, daha güçlü ve daha kalıcı olmaktadır⁶².

D. Dilin Özellikleri

Dil, ses şekil ve söz dizimi yönüyle gelişmiş bir yapı sergiler. Bir şeyin gelişmiş olması, onun belli bir sisteme ulaştığını işaret eder. Örneğin otomobil, pek çok parçanın bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş, geliştirilmiş bir ulaşım aracıdır. Aynı şekilde cep telefonu da onlarca küçük parçanın birleşmesiyle oluşturulmuş bir iletişim aracıdır. Bu araçlarda bir sorun çıktığı zaman öncelikle onu meydana getiren parçalara bakılır. İnceleme sırasında sorun bulunarak çözülür. Bir sisteme ulaşılmış bütün yapıların belli özellikleri vardır. Dilde gelişmiş bir sistem olduğu için bazı özelliklere sahiptir⁶³. Dilin başlıca özellikleri şunlardır:

1. Dilin İletişim Aracı Olması

Dili tarif ederken öne çıkarabileceğimiz bir özelliği de iletişim⁶⁴ aracı olmasıdır⁶⁵. İlişki kuran insan yalnız değildir⁶⁶. Bir insanın hayatını herkesten uzakta tek

⁶¹ Tutar, “Gönlümüzdeki Dil Yarası”, www.edebiyat defteri.com/yazioku.asp?id =90822, (E.T., 20.05.2014).

⁶² Tutar, “Gönlümüzdeki Dil Yarası”, www.edebiyat defteri.com/yazioku.asp?id =90822, (E.T., 20.05.2014).

⁶³ Mehmet Doğan (Ed.), Türkçe -1 Yazılı Anlatım, 5. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara 2010, s. 3.

⁶⁴ **İletişim:** İki birim arasında birbirleriyle ilişkili mesaj alışverişidir. Bu tanımda açıklanması gereken dört kavram vardır:1. Birim; 2. Birbirine ilişkin olma; 3. Mesaj; 4. Alışveriş. 1. **Birim:** Birbirleriyle karşılıklı mesaj alışverişini yapan insan, hayvan ya da makinenin her birine “iletişim birimi” adı verilir. İletişim sadece insanlara özgü bir olay değildir. Hayvanlarda aralarında iletişim kura-

başına sürdürmesi mümkün değildir. İnsan belli bir topluluk içerisinde yaşıyorsa o toplumla iletişim kurmak zorundadır⁶⁷. İnsanın toplumla ve tabiat ile ilişki kurması bakımından aşağıdaki şiire kulak verelim:

Yola çıkınca her sabah

Bulutlara selam ver.

Taşlara, kuşlara,

Atlara, otlara,

İnsanlara selam ver.

Ne görürsen selam ver.

Sonra çıkartıp cebinden aynanı

Bir selam da kendine ver.

Hatırın kalmasın el gün yanında

Bu dünyada sen de varsın!

Üleştir dostluğunu varlığa,

Bir kısmı seni de sarsın⁶⁸

Üstün Dökmen

bilir. Karşılıklı satranç oynayan iki bilgisayarın her biri, bir “iletişim birimi” oluşturur. 2. **Birbiriyle ilişkili olma**: İletişim olabilmesi için sadece mesaj alışverişi, bir başka deyişle, sadece iki yönlülük yeterli olamaz. Alınan verilen mesajların birbirleriyle ilişkili olması da gerekir. 3. **Mesaj**: Kaynak birimdeki içeriğin, bir seçim sürecinden geçirilmiş ifadesidir. İnsanların karşılıklı konuşurken birbirlerine söyledikleri sözler, mesaja örnek olarak verilebilir. 4. **Alışveriş**: İletişim iki yönlü bir süreçtir ne sadece alış, ne de sadece veriş, iletişimi oluşturamaz. Bir arkadaşınızla karşı karşıya oturduğunuzu düşünün. Yalnız biriniz konuşuyor ve diğeriniz dinliyor. Acaba bu durumda, aranızda bir iletişimden söz edilebilir mi? Evet edilebilir. Çünkü arkadaşınızın yüz ifadesinden, oturuş biçiminden, sizi anlayıp anlamadığını, sıkılıp sıkılmadığını çıkarabilirsiniz. Sadece biriniz konuştuğu zaman bile, bir iki yönlülük söz konusudur: Birinizin sözlü mesajına, diğeriniz sözsüz mesajla cevap verebilir. Doğan **Cüceloğlu**, Yeniden İnsan İnsana, 40. Baskı, Remzi kitabevi, İstanbul 2009, s. 68-71.

⁶⁵ **Demir/Yılmaz**, s. 4; **Eker**, s. 7; Onur Bilge **Kula**, Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı, 1. Baskı, Yayıncılık Matbaası, İstanbul 2012, s. 8.

⁶⁶ **Cüceloğlu**, s. 12.

⁶⁷ L. **Doğan** (Ed.), s. 3.

⁶⁸ **Cüceloğlu**, s. 11.

İnsanlar arasında deneyim, bilgi, fikir vb. aktarımlar dil vasıtasıyla sağlanır. İnsanlar arasında sınırlı amaçları yerine getirmek üzere başka iletişim araçları da kullanılabilir. Örneğin, mimikler, jestler, anlamsız gibi görülen belli sesler, kimi işaretleri vb. ama bunlardan hiçbiri doğal insan dilinin yerine getirdiği işlevleri bütün olarak karşılayamaz. İnsan dili, o dili konuşanların bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yapıya sahip olmalıdır⁶⁹. İnsan düşünen, düşündükleri ile yeni şeyler üreten sonrada, ürettiklerini başkaları ile paylaşma gereği duyan sosyal bir varlık olarak tanımlanır. Çağımızın insanı, bu paylaşımın en yoğun bir biçimde yaşayandır. İlkçağlarda sözlü olarak, destanlar ve masallarla ulaştığımız insana sanayi toplumuna geçişle kitaplarla bugün ise bilgisayarla ve internetle ulaşma yolundayız. Bugün belki duvar duvara yaşadığımız insanlardan haberdar olmayacak kadar komşuluk ilişkilerimizi kopardık. Ancak dünyanın herhangi bir yerinde neler olduğunu ya da uzayda bir astronotun gününü nasıl geçirdiğini görüntülü olarak dakikası dakikasına takip edebiliyoruz. Demek ki kitle iletişim araçları artık sınırları ortadan kaldırmıştır. Dünyayı küçük bir köy haline getirmiştir. Daha yerinde bir söyleyişle dünyada herkes, herkesin nefes alışından haberdar duruma gelmiştir. Bu konuda bir araştırmacının şu saptamaları dikkate değerdir⁷⁰: *“Toplumun modernleşmesi, karmaşıklaşması oranında, insan ilişkilerinin sayısında bir artma olmuştur. Bir gün içinde yüzlerce ilişkiden oluşmuş bir ilişkiler ağı içinde yaşamaktayız. Büyük bir kentte vatandaşın günde ortalama bin beş yüz kadar mesaj aldığı, yani günde bin beş yüz kez bir kimse ya da kimseler tarafından dikkati çekildiği bir şeyler yapması istendiği olumlu ya da olumsuz eleştirildiği, güldürüldüğü, düşündürüldüğü hesaplanmıştır.”*⁷¹.

İçeriği ne olursa olsun anlaşabilmek için insanların düşünce alışverişinde bulunmaları bir başka deyişle iletişim kurmaları gerekir. Uygarca konuşma ve anlaşma becerisi geliştirilmemiş olan toplumda, bir sorunu çözmek amacıyla başlatılan etkileşim, kısa sürede sürtüşme ve çatışmaya dönüşür. İletişim sadece toplumsal amaçları gerçekleştirmek için mi gereklidir? Hayır! İletişim aslında hem kişisel, hem de top-

⁶⁹ Demir/Yılmaz, s. 16.

⁷⁰ Şerife Aktaş/Osman Gündüz, Yazılı ve Sözlü Anlatım, 11. Baskı, Akçağ Basım, Ankara 2009, s. 27.

⁷¹ Aktaş/Gündüz, s. 27; Cüceloğlu, s. 249.

lumsal bir süreçtir. Bir başka deyişle, iletişim, iki kişiyi ilişki içine sokan bir süreçtir⁷².

Toplumsal sonuçların altında bireysel davranışlar yatar. İnsan, ilişkileri içinde sürekli yeniden tanımlanan bir varlıktır. Diğer insanlarla hiç ilişkisi olmayan bir insan düşünülemez. Başka bir deyişle, sosyal toplum oluşturabilmek için, önce bireylerin kendi günlük yaşamlarında, diğer kişilerin görüşlerine saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenmeleri gerekir. Bu amaçla geliştirilmiş yeni iletişim becerileri, hem bireyin hem de toplumun yaşamına zenginlik ve saygınlık getirir⁷³.

İnsanlar toplumun bir ferdi olarak toplumla birlikte var olsalar da kişisel özellikleriyle, dilsel kabiliyetleriyle başka insanlardan ayrılır. Yaratılış itibarıyla benzer fiziksel özelliklere sahip olsalar da duyuş ve ifade edişleriyle bütün insanlar farklı yeteneklere sahiptir⁷⁴.

Her millet dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyet seviyesine zevkine göre yaratır. Dil tıpkı ev gibi bir milletin duyuş düşünce ve hayatının barınağı korunağıdır. Ne güzel söylemiştir; Varoluş felsefesinin kurucularından olan Heidegger: “Dil insanın evidir”⁷⁵.

Her şeye rağmen hayat, biz görsek de görmesek de, farkında olsak da olmasak da istesek de istemesek de kendi var olma döngüsünden akmaya devam eder. İnsanın içine doğru olan uzun ve derin yolculuğuna sürekli kazılar yapan sanatçı da yazdığı şiirle, öyküyle, romanla, çizgiyle ya da sanatın başka biçimiyle varlığımızda saklı olanı, keşfetmeye, belirgin kılmaya, çıkarıp göstermeye devam eder⁷⁶. İleriki sayfalarda Türk Edebiyatı’na doğru yaptığımız bu gizemli yolculuktan güzel örnekler vereceğiz⁷⁷.

⁷² Cüceloğlu, s. 12-13.

⁷³ Cüceloğlu, s. 13.

⁷⁴ İlhan, “Düşüncenin Dile Yansımaları”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2015).

⁷⁵ Mehmet Kaplan, “Dil ve İnsan”, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 1993, s. 133.

⁷⁶ Ali Karaçalı, “Bahara Övgü”, tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article, (E.T., 04.09.2015).

⁷⁷ Bkz. aşağıda, Dilde Kelimenin Önemi, I, E.

2. Dilin Anlaşma Aracı Olması

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, fikirlerini, hükümlerini birbirlerine nakletmek, meramlarını birbirlerine anlatmak için dil denilen vasıtaya başvururlar. Fakat dil insanların kullandığı herhangi bir vasıtaya benzemez. Onun vasıtahlığı sadece anlaşmayı temin etmesi bakımındandır. Fertler ve nesiller arasında anlaşma vasıtası olarak iş görür. İnsanlar ona istedikleri gibi hükmedemezler. Onu olduğu gibi kabul etmeye, onu bir vasıta olarak kullanırken onun özelliklerine dikkat etmeye onun tabiatına uymaya mecburdurlar. Çünkü dil suni, maddi bir vasıta, bir alet değildir. O tabii bir vasıta, vasıta vazifesi görür. Fakat tabii bir varlığı vardır. Dil bu bakımdan canlı bir vasıtaya benzer. Mesela at da bir vasıta, otomobil de bir vasıta. Fakat insan otomobile istediği gibi hükmedebilir. At karşısında ise ancak onun tabiatına uygun hareket etmek zorundadır. Otomobile istediği şekli verir, onun biçimini istediği şekle sokar, onu istediği gibi kullanır, isterse uçuruma sevk edebilir. Fakat atın biçimini değiştiremez, onu istediği gibi kullanamaz istediği yere sevk edemez. Ne kadar zorlarsanız zorlayın ata korktuğu yerde bir adım attıramazsınız. İşte dilin vasıtahlığı böyle bir vasıtahlıktır, atın vasıtahlığı gibidir. Anlaşmayı sağlama bakımından bir vasıta gibi iş görür, fakat tabii bir varlığa sahiptir⁷⁸. Çünkü her dilin kendisine ait bir yapısı ve kuralları vardır⁷⁹. Dil zaman içerisinde değişiklikler ve gelişmeler gösterebilir. Fakat hiçbir dil, kendi yapısına ve kanunlarına ters düşen müdahaleleri kabul etmeyeceği için bütün bu değişikliklerin dil kuralları çerçevesinde olması gerekir⁸⁰.

3. Dilin Sistemler Bütünü Olması

İnsan dili aynı zamanda bir sistemdir. Bu sistem küçük biçimiyle seslerden, seslerin belli bir düzen içinde bir araya gelmesiyle oluşan kelime ve eklerden, bunların belli kurullarla bir araya gelmesiyle oluşan cümlelerden meydana gelir. Dilden soyutlanarak ele alındığında düşüncelerin, biçimlenmemiş bir yığın olduğu görülür. Tek başına düşünce sınırları olmayan bir bulut yığını andırır. Bu yığın kavramlar ve seslerle yani dil sistemi ile biçimlenir ve anlam kazanır. Doğal dillerde var olan sesler her dilde o dile özgü kurullar çerçevesinde bir araya gelerek anlamlı kelimeler

⁷⁸ Ergin, s. 3, (1998).

⁷⁹ Kavcar/Oğuzkan/Aksoy, s. 2; Eker, s. 7.

⁸⁰ Kavcar/Oğuzkan/Aksoy, s. 2.

oluşturabilir. Bu anlamlı kelimeler dile özgü kurallara bağlı olarak bir araya gelirse doğru cümleler ortaya çıkabilir⁸¹. Ağlamak, ses, duymak, mısra gibi kelimeler dizisi ancak kurallı bir dizimde anlamlı olabilir; “*Ağlasam sesimi duyar mısınız mısralarımda*” gibi⁸².

Demek ki var olan malzeme belli bir düzene göre bir araya geldiğinde bir dil olabilmektedir⁸³.

4. Dilin Dizge Olması

Dil, içinde birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı düzeyleri bulunan ve her düzeyi kendi içinde başlı başına bir dizgedir. Dizge ise bilimsel bir bütün belli bir sonuca varmak ya da bir bütün elde etmek için bir araya gelmiş birbirine bağlı parçalardan oluşan düzenli bir topluluktur. Bu dizgeyi oluşturan simgeler, simgeleri oluşturan sesler, bunların sıralanışı gelişigüzel değildir⁸⁴. Karışık bir ses topluluğu sadece gürültüdür, tıpkı düzensiz notalar gibi⁸⁵.

5. Dilin Değerler Sistemi Olması

Dili oluşturan her belirtinin işlevi, görevi ve değeri vardır. Dil bir yandan fiziksel kurallarla, bir yandan da, kendi doğasından kaynaklanan ses, biçim, anlam bilgisi ve söz dizimi gibi kurallarla işler. Özgün ve evrensel nitelikler çerçevesinde biçimlenir. Aynı dili konuşan insanlar önceden hazırlanmış bu şifre dizgesinden yararlanırlar⁸⁶.

6. Dilin Gizli Anlaşmalar Sistemi Olması

Canlı ve cansız varlıkları, kavramları, hareketleri karşılayan kelimeler üzerinde, kelimelerin birbirleri ile ilişkileri ve fikirleri anlatmak için yapılan kelime sırası üzerinde bir topluluğun, bir kavmin, bir milletin bütün fertleri gizli anlaşmalar, yapmışlardır. Bir topluluğun bütün fertleri bir varlığı hep aynı kelime ile karşılarlar. Me-

⁸¹ **Demir/Yılmaz**, s. 16; Necati **Şahin**/İmdat **Demir**/Mehmet **Gürbüz**/Mehmet **Özdemir**/Özlem **Şahin**/Osman Ali **Çetin**/Rabia **Akdağ**/Belgin **Okyay**, Türk Dili ve Kompozisyon, Kün Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 22.

⁸² **Şahin**/**Demir**/**Gürbüz**/**Özdemir**/**Şahin**/**Çetin**/**Akdağ**/**Okyay**, s. 22.

⁸³ **Demir**/**Yılmaz**, s. 16.

⁸⁴ **Eker**, s. 4.

⁸⁵ **Şahin**/**Demir**/**Gürbüz**/**Özdemir**/**Şahin**/**Çetin**/**Akdağ**/**Okyay**, s. 22.

⁸⁶ **Eker**, s. 4-5.

sela bütün Türkler bildiğimiz sert cisme taş, suya su, ışığa ışık demek için âdeta sözleşmişlerdir. Bu sözleşmeyi, bu gizli anlaşmayı her toplum, her kavim ayrı bir şekilde yapmıştır. Böylece her kavmin ayrı bir dili olmuştur. Aynı bir varlığa Türkler “taş”, Farslar “seng”, Araplar “hacer” demişlerdir⁸⁷.

7. Dilin Göstergeler Sistemi Olması

Dil, bir göstergeler sistemidir⁸⁸. Dilin göstergeler sistemi oluşu, üç terimle açıklık kazanır. Bunlar; gösteren, gösterilen ve gösterge⁸⁹.

-**Gösteren**, bir nesnenin veya eylemin ses ya da harfle ifade bulmuş şeklidir. Örneğin, s-o-b-a harfleri ile yazdığımız soba sözcüğü bir nesnenin gösterenidir. Bu sözcüğü seslendirdiğimizde göstereni sesle ifade etmiş oluruz⁹⁰.

- **Gösterilen**, ses veya harfle ifade bulan nesnenin zihinde oluşturduğu genel kavram, tasarım ve görüntüdür⁹¹. Her gösteren, ilk duyulduğunda veya görüldüğünde zihinlerde bir nesnenin ya da eylemin genel bir kavramını, tasarımını veya görüntüsünü oluşturur. Örneğin, soba göstereni, herkesin zihninde, ısınmak için kullanılan bir nesnenin genel görüntüsünü ve tasarımını canlandırır⁹².

- **Gösterge**, nesne veya eylemlerin zihinlerde canlandırılan farklı görüntüleridir. Bir nesnenin veya eylemin genel bir görüntüsü vardır. Bu görüntü, çoğu zaman işlevsellik taşır. Genel ve ortak tasarım gösterileni verir. Herkesin bir nesneyle kurduğu ilişki farklı olduğu gibi, eylemleri yaşayış biçimi de çeşitlilik gösterir. Soba sözcüğü, ilk anda ısınmak için kullanılan bir nesnenin görüntüsünü zihinlerde canlandırır. Lakin zihinlerde canlanan sobaların hepsinin aynı olduğunu söylemek imkânsızdır. Birinin zihninde çocukken elini yaktığı odun sobası, birininki de üzerinde kestane patlatılan kömür sobası; bir başkasınınki de evlerinin yanıp kül olmasına yol açan bir gaz sobası canlanabilir⁹³.

⁸⁷ Ergin, s. 4-5, (1998); Karasoy/Yavuz/Kayasandık/Direkci, s. 13.

⁸⁸ Demir/Yılmaz, s. 5; M. Doğan (Ed.), s. 3.

⁸⁹ M. Doğan (Ed.), s. 3.

⁹⁰ M. Doğan (Ed.), s. 3.

⁹¹ Demir/Yılmaz, s. 5; M. Doğan (Ed.), s. 3.

⁹² M. Doğan (Ed.), s. 3.

⁹³ M. Doğan (Ed.), s. 3.

Uygarlık gelişip kültür alışverişleri arttıkça yeni ve yabancı, kavramlara karşılık bulmak gerekmiştir. Bu nedenle de insanoğlu konuşmaya, başladığından beri sürekli olarak yeni kelimelere gereksinim duymuştur⁹⁴. Yeni dinler yeni kültürlerde yeni terimler, kavramlar getirmiştir. O halde her dil sürekli olarak yeni kelimeler yapmak zorundadır. Bu yola gitmezse başka dillerden alacaktır. Bilimde, teknikte ve öteki alanlardaki gelişmeler her gün yeni kavramlar doğurduğu için her dilde bunlarla ilgili yeni terimler belirmektedir⁹⁵.

8. Dilin Canlı ve Sosyal Bir Varlık Olması

Dil, toplumsal gelişmelere paralel olarak zenginleşen veya yoksullaşan canlı ve sosyal bir varlıktır. Bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler ile düşünce dünyası ve edebiyatındaki gelişmeler dili zenginleştirdiği gibi onun yoksullaşmasına veya kirlenmesine de neden olabilir. Teknolojik gelişmeler, kelime hazinesini zenginleştirir⁹⁶. Örneğin bilgisayar teknolojisiyle ilgili son birkaç yılda ortaya çıkan kelimeler gibi⁹⁷.

Edebî eserler ise yeni ve farklı ifade biçimleriyle dile katkıda bulunur. Dilin imkânları ile inceliklerini, sonuna kadar görmemizi sağlar. Toplum sürekli hareket halinde olduğu için ondaki gelişmeler doğrudan dile de yansır. Gelişmeler olumlu ise dil zenginleşir. Olumsuz ise yoksullaşır. Teknoloji ve düşünce üretemeyen ülkelerin dilleri, yoksullaşma ve kirlenme tehlikesiyle karşı karşıyadır⁹⁸.

9. Dilin Kültürel Öğelerin Taşıyıcısı Olması

Dil ait olduğu toplumda iletişimi sağladığı için bu toplumdaki maddi ve manevi kültürel öğelere de birer karşılık bulmak durumundadır. Bu noktada, o milletin kültürüyle dilin yakın ilişkisi vardır. Başka bir deyişle dilin kelime hazinesinin şekillenmesinde kültürün önemli bir payı vardır. Bir milletin kültürel özelliklerini tanıran ilk göz atılması gereken yer o milletin dilinin kelime hazinesidir. Mesela Türkçe

⁹⁴ Mesela, Meşrutiyet Devrinde “ideal” kelimesine karşılık olmak üzere önce “gaye-i hayal” tamamlaması kullanılmış, bir ara tekrar Fransızcasına dönmüştür. Sonra “mefkûre” ortaya çıkınca evvelkiler unutulmuştur. Nihayet Atatürk’ün bulduğu ölkü ile mefkûre de ömrünü tamamlamıştır. **Gönülal**, “*Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları*”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gönülalyseseminözcan.pdf, (E.T., 25.05.2014).

⁹⁵ **Aksan**, Türkçenin Gücü, s. 24.

⁹⁶ **M. Doğan** (Ed.), s. 3.

⁹⁷ **Demir/Yılmaz**, s. 6.

⁹⁸ **M. Doğan** (Ed.), s. 4.

akrabalık adları bakımından dünya dilleri arasında en zenginlik gösterenlerden biridir. İngilizcede “sister” kelimesi sadece kız kardeş kavramını karşılarken Türkçede kişiden büyük olan kız kardeşe abla kendisinden küçük olan kız kardeşe bacı adı verilmektedir. Bu örnekten yola çıktığımızda Türk kültüründe ailenin çok önemli olduğunun yanı sıra büyüklere saygısında önemli bir husus olduğu ortaya çıkmaktadır⁹⁹.

Sabahtan akşama kadar evde, sokakta, çarşıda, iş yerinde konuşan halk farkında olmadan dil tarlasını eker, biçer¹⁰⁰. Konuşan, dış âlemde bulunan bir varlığı veya duygu ve düşüncesini anlatmak için bildiği kelime ve deyimlere başvurur. Onlar yetmezse, yeni kelime ve deyimler icat eder. Yahut bilinen kelimelerin yerlerini değiştirir. Öyle köylüler ve halk adamları vardır ki değme şair ve yazarlardan daha iyi konuşur. Yeni kelime ve deyimler icat ederler. Okuma yazma bilmeyen saz şairleri kafiyeleri kullanırken çok güzel hayaller ve nükteler bulurlar. Allah adının ilk harfi olduğu ve harikulade güzel bir vücut tenasübü ile çizildiği için, sevilen bir harf ve bir sevgili adı olan Elif harfi için söylediği şiirde Karacaoğlan¹⁰¹:

İncecikten bir kar yağar

Tozar Elif Elif diye;

Deli gönül abdal olmuş

Gezer Elif Elif diye...¹⁰²

Duygulanırken uzun ve devamlı karların musikisini ve ince Anadolu yollarında uzayan, uzamak şöyle dursun, bitmeyen âşık, derviş, şair yürüyüşündeki gönül dolduran sabırlı hareket güzelliğini görürüz¹⁰³.

Dil, duygu ve düşüncenin adeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi dil kabına ve kalıbına dökülür. Bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesile

⁹⁹ L. Doğan (Ed.), s. 4.

¹⁰⁰ Kaplan, “Dil ve Kültür”, s. 139.

¹⁰¹ Banarlı, “Rakseden Dil”, s. 90.

¹⁰² Banarlı, “Rakseden Dil”, s. 90; Öner Yağcı, Karacaoğlan Yaşamı ve Şiirleri, Gün Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 180; Müjgân Cunbur, Karacaoğlan Şiirler, Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, Ankara 1973, s. 361; Hüseyin Seçmen, Karacaoğlan Yaşamı Sanatı Şiirleri, Haşmet Basımevi, İstanbul 1983, s. 96.

¹⁰³ Banarlı, “Rakseden Dil”, s. 90.

aktarılır¹⁰⁴. Dilleri dil yapanlar; Dileciler değil, milletlerdir; kısacası dile güzel bir ses veren kadın, erkek, adsız evlatlardır. Bir de milletin dillerini seven anlayan ilahi bir güzellikle kullanan büyük şairlerdir. Esasen bir millet için büyük şair demek milletin elindeki güzel sesi duyan ve duyuran insan demektir. Bunun bizde de Batı ülkelerinde de unutulmaz örnekleri, örnek şairleri ve nesircileri vardır. Böyle şairler için cümlelerle mısralar bir mûsikî parçası; kelimelerle heceler, birer nağme ve birer notadır. Yine böyle şairler, dillerinin güzel kelimelerini yüzyıllarca duymuş, düşünmüş ve söylemişlerdir. Bu kelimeler atalarının dillerinde işlenmiş hem ses hem mana bakımından nice güzellikler kazanmış, birer tarihi mücevherdir. Öylesine parlak ve kıymetli varlıklardır¹⁰⁵.

Türk Edebiyatı'nın bir kolu olan Halk Edebiyatı da böyledir. Halk Edebiyatı, halkın yaşayışının inanç ve değer hükümlerinin bir hazinesidir. Bu edebiyat beşikten başlayarak insan hayatının bütün safhalarını içine alır. Bu yüzden bir kaya gibi insanlığın temel duygularına dayanan, üzerine en yüksek binaları inşa etmeye ve işlemeye de elverişlidir. İşlendiği takdirde de her Türk masalı veya destan milli ve insanı değer taşıyan bir sanat eseri haline getirilebilir¹⁰⁶.

10. Dilin Değişken Olması

Toplumsal değişme ile kimi kelimelerin yok olmasının, anlam değiştirmesinin yanında, yeni kelimelerde ortaya çıkar¹⁰⁷. Bütün doğal diller çeşitli nedenlere bağlı olarak sürekli bir değişim içindedir. Türkçenin bilinen ilk metinleri bugün ancak belli bir eğitim sonucu anlaşılabilmiştir. Ancak değişkenlik sadece tarihle sınırlı değildir. Günümüzde Türkçede çok sayıda çeşitleme vardır. Değişme, konuşma dilinde yazı diline oranla daha hızlı olur. Yazı dilinin durağan, konuşma dilinin ise dinamik olması nedeniyle zamanla yazımla söyleyiş arasındaki uçurum büyür. Böylece yazı dilinde reform yapma ihtiyacı ortaya çıkar. Türkçe yazı dili olarak oldukça yeni sayılır. Ancak buna rağmen söyleyişle yazım arasında önemli farklar ortaya çık-

¹⁰⁴ **Kaplan**, “*Dil ve Kültür*”, s. 139.

¹⁰⁵ **Banarlı**, “*Bir Dil Nasıl Güzelleşir*”, s. 38.

¹⁰⁶ **Kaplan**, “*Türk Edebiyatı*”, s. 41-42.

¹⁰⁷ Selçuk **Sami**, “*Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/-ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf, (E.T., 10.12.2014).

miştir. Bu farklar zaman zaman bozulma olarak da algılanmıştır¹⁰⁸.

Hayattaki varlık kavram, iş ve oluşlar sürekli değiştikleri için dilde bunları ifade etmek için yeni kodlar oluşturur. Aynı şekilde kullanımı kalmamış varlık, kavram iş ve oluşların dildeki kodları da zamanla kullanımdan düşer veya değişir. Mesele günümüzden iki yüzyıl önce yaşayan bir insan için “bilgisayar” kelimesi hiçbir anlam ifade etmez. Aynı şekilde günümüz insanı için “balbal” kelimesi gündelik hayatı içinde kullandığı bir kelime olmaktan çıkmış sadece kültürel bir kod olarak kalmıştır¹⁰⁹. Orta Asya’da yaşayan eski Türkler, kışın karların parıltısından gözlerini korumak için at kılından bir gözlük kullanırlardı. Kaşgarlı Mahmut bu gözlüğe “göz-zündürük” adı verildiğini söylemiştir. Bunun gibi kıyıda köşe Türk kültür ve medeniyetine ait kim bilir daha ne çok kelime vardır¹¹⁰.

Dillerdeki kelimeler, ağaçlar gibi mevsim mevsim rengini kaybeder, ölü yapraklarını dökerler¹¹¹. Bunun gibi dilde kelime ihtiyaçtan ortaya çıkar, belli bir süre kullanılır, belli bir zaman sonrada kullanımdan kalkabilir. Örneğin *kağrı*’nın günlük yaşamda kullanımdan kalkmasından sonra bu kelime kullanımdan kalkmıştır. Ancak bu demek değildir ki kullanılan kelimelerin hepsi bir gün unutulacaktır¹¹². Toplumsal gelişmelere bağlı olarak ve zamanı gelince de yenileri çıkar. Bazen de kelimeler zaman içinde anlam değişikliklerine uğrayarak, eski anlamını yitirerek farklı anlamlarda kazanabilir. Edebi bir metni okurken daha düne kadar canlı bir manası olan “*melek*” kelimesi, bugün tamamen canlılığını kaybetmiş, renksiz ve şekilsiz bir söz haline gelmiştir. Bu kelime şimdi Türkçede soğuk bir cesetten başka bir şey değildir. Edebiyatımızdaki manasına göre melek ise bir kadındır ki gözleri mavi, saçları sarı ve beyaz entarisinin etekleri uzundur. Hristiyan sanatında melek “lepiska” saçları topuklarına kadar uzanan, büyük güvercin kanatlı, mahçup bir genç kız şekline benzetilir. Daima elinde sur cinsinden uzun bir musiki aleti olduğu halde, gökte beyaz bulut yığınlarının kenarından tebessüm ettirilir¹¹³.

¹⁰⁸ Demir/Yılmaz, s. 6.

¹⁰⁹ L. Doğan (Ed.), s. 3.

¹¹⁰ Kaplan, “*Türk Dili*”, s. 40.

¹¹¹ Aktaş/Gündüz, s. 170; Yakup Karasoy/Orhan Yavuz/Ahmet Kayasandık/Bekir Direkci, Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, 8. Baskı, Konya 2009, s. 12.

¹¹² Karasoy/Yavuz/Kayasandık/Direkci, s. 12-13.

¹¹³ Aktaş/Gündüz, s. 170-171.

Diğer taraftan bir toplumdaki politik, ekonomik ve kültürel değişimlerin dile yansması kaçınılmazdır. Örneğin “dışa açılmak, özelleştirme, kamu ortaklığı, toplu konut, tam üyelik, vergi iadesi, serbest kur, piyasa ekonomisi” gibi kelime ve kelime grupları toplumdaki değişikliklerin dildeki yansmalarıdır. Dolayısıyla toplumsal yapının değişimine paralel olarak dil de değişime uğramaktadır¹¹⁴.

11. Dilin Öğrenilebilir ve Edinilebilir Olması

Dilin en belirgin özelliklerinden biri de öğrenilebilirlik veya edinilebilirliktir¹¹⁵. Öğrenme bilinçli biçimde oluşturulan ortamı; edinme ise kendiliğinden oluşan süreci ifade eder¹¹⁶. Her birey doğal iletişim aracı olarak kullanılan dili, ailesinden ve yakın çevresinden edinir¹¹⁷. Dil öğrenilir. Dil, dilsel yeteneğe sahip olan başkaları sayesinde öğrenilir. Dil ile birlikte dili öğrenmemize katkıda bulunanların dilsel becerisini ve kültürel bilgisini de ediniriz¹¹⁸.

Dil öğrenme, salt bir iletişim aracının kullanım becerisini edinmeyle sınırlı değildir. Her dil taşıdığı kültürdeki, bilgileri, değerleri ve değersizlikleri de biriktirerek gelecek kuşaklara aktarır¹¹⁹.

E. Dilde Kelimenin Önemi

Her dilde kelimeler, o dili konuşan toplumun belli nesnelere, olayları, hareketleri dile aktarmak üzere kullandığı dilbilimde gösterge olarak adlandırılan ses birleşimleridir¹²⁰.

Bir dil için kelimeler bir enstrümandır. Elinizdeki enstrümanın ne kadar iyiye, güzel bir eseri, o kadar iyi icra etme şansınız vardır. Elinizdeki enstrümanın kötü ise, icra edeceğiniz eser ne kadar mükemmel olursa olsun ve siz ne kadar iyi icracı olursanız olun, ortaya güzel bir şey çıkaramazsınız. Kelimeleriniz, takıla takıla söylenen, teneke sesi gibi seslerden oluşuyorsa bunlarla insanın derinine hitap eden,

¹¹⁴ **Gönülal**, “Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gonulalyaseminozcan.pdf, (E.T., 25.05.2014).

¹¹⁵ **Kula**, s. 11.

¹¹⁶ **Eker**, s. 17.

¹¹⁷ **Kula**, s. 11; **Kaplan**, “Dil Öğrenilir ve Öğretilir”, s. 175.

¹¹⁸ **Kula**, s. 11.

¹¹⁹ **Kula**, s. 11.

¹²⁰ Doğan **Aksan**, Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, (Aksan, Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri), s. 167.

ruhu okşayan eserler ortaya çıkaramazsınız. Bu yönü ile edebiyat için, şiir için hatta insanlar arasında güzel ilişkiler sağlamak için kelimelerin önemi çok büyüktür. Düşünce ve sanat evreninin derinlerine inebilmek, edebiyatın ve fikrin ince, dar yollarında gezinebilmek, ancak bu ince ve dar yollara giren kelimelerle mümkün olur. Mükemmel bir seviyede edebî ve fikrî eserler inşa edebilmek için, zengin ifade gücü olan, güzel kelimelerin var olması gerekir. Bu tür büyük eserlerin temel malzemesi kelimelerdir¹²¹.

Dil ve onu oluşturan kelimeler, kişinin düşüncesinin kapsadığı her şey ile ilişkilidir, kelimeler düşüncelerin yerine geçer. Kelimelerin düşünce sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu belirten J. V. Vendryes “Acılarımızın da, sevinçlerimizin de kaynağı büyük ölçüde onları belirten kelimelerdir. Acılarımızı dindirmek içinde tek bir kelime yeter, tedirginlik vermek için de” diyerek kelimelerin kişisel sevinç ve üzüntülerin temel sebebi olduğunu vurgulamaktadır. Özlemimizi, hasretimizi de dilin çağlayan pınarlarından akıtırız. Bu tür duygularımız dilde en güzel şekilde ifadesini bulur. Sevdiğine başkalarının bakmasına bile tahammül edemeyen bir aşğın kıskançlık düşüncesi aşağıdaki manide sanatlı bir şekilde ifade edilmiştir¹²²:

A benim bahtı yârim

Gönülde tahtı yârim

Yüzünde göz izi var

*Sana kim baktı yârim*¹²³

Ahmet Haşim’in insan hayatını ağır ağır çıkılan bir merdiven ve yaşanılanları ya da yaşanamayanları da eteklerde kalan güneş rengi bir yağın yaprak sembolleri ile anlattığı,¹²⁴

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,

¹²¹ **Tutar**, “Gönlümüzdeki Dil Yarası”, www.edebiyat defteri.com/yazioku.asp?id =90822, (E.T., 20.05.2014).

¹²² **İlhan**, “Düşüncenin Dile Yansımaları” www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014).

¹²³ **İlhan**, “Düşüncenin Dile Yansımaları”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014); Doğan **Kaya**, Anonim Halk Şiiri, Akçağ Yayınevi, 1999, s. 35.

¹²⁴ **İlhan**, “Düşüncenin Dile Yansımaları”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014).

Eteklerinde güneş rengi bir yağın yaprak

*Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak*¹²⁵

Mısralarının yer aldığı şiirde, bir akşam tablosu içinde yaşamı, özellikle de yaşamın akşamı olan yaşlanmanın insana verdiği hüznü anlatmaktadır. Haşim'e göre; ağır ağır çıkılan bu hayat merdiveni kimilerine göre hızına ulaşılmayan, kimilerine göre de hızlı yaşanılması gereken bir süreçtir¹²⁶.

Artık demir almak günü gelmişse zamandan

Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan

Hiç yolcuğu yokmuş gibi sessizce alır yol

*Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol*¹²⁷

Yahya Kemal'in Sesiz Gemi'sinde de ölüm acısı ve ayrılık şairin anlayış ve anlatım gücün bağlı olarak kendine özgü bir dille sanatlı bir tarzda ele alınmıştır. Ölüm yaşanan zamandan, dünyadan bir ayrılıştır. Bu ayrılıştta ölen kişi musalla taşından tabutla son yolculuğuna uğurlanmaktadır. Şair tabutu gemi ile bağdaştırarak ölüm ile başlayan süreci hüznü bir gemi yolculuğu sırasında yaşanan olaylarla tasvir etmiştir. Benzer duygular yaşanabilse de insanın kişisel özellikleri, eğitim, sosyal durumu vb. pek çok sebep onu başkalarından ayırır, başka başka düşünceler yaşamasına kendini farklı ifade etmesine sebep olur¹²⁸.

Kelimelerle mûsikî yapıldığı gibi kelimelerle resim de yapılır¹²⁹. Gorki, fırıncı çıraklığı yıllarında Tolstoy'un bir hikâyesini okurken, öylesine kendinden geçer ki acaba kâğıdın içinde büyüdü bir şey mi var diye havaya kaldırır, bakar. Tabii ki beyaz

¹²⁵ İlhan, "Düşüncenin Dile Yansımaları", www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014); İnci Enginün/Zeynep Kerman, Ahmet Haşim Bütün Şiirleri, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1994, s. 91; Kemal Akyüz, Ahmet Haşim Şiirler, Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1973, s. 132.

¹²⁶ İlhan, "Düşüncenin Dile Yansımaları", www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014).

¹²⁷ İlhan, "Düşüncenin Dile Yansımaları", www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014); Yahya Kemal Beyatlı, Kendi Gök Kubbe, Özal Matbaası, 27. Baskı, İstanbul 2007, s. 51.

¹²⁸ İlhan, "Düşüncenin Dile Yansımaları", www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2014).

¹²⁹ Banarlı, "Rakseden Dil", s. 88.

sayfa üzerinde siyah harflerden başka bir şey göremez. Onu büyülen şey sayfa üzerinde yazılı kara harflerden başka bir şey değildir. Güzel bir romanı okurken kitap, kâğıt, harf ortadan kalkar gitmediğiniz şehirleri dolaşır, tanımadığınız insanlarda tanışsınız¹³⁰.

Homeros, yalnız sazla şiir söyleyen bir destan şairi değil aynı zamanda hayret edilecek bir ressamdı. Kelimeleri, boyalar, gölgeler ve ışıklar gibi kullanırdı. Savaş sahnelerini ve savaştaki kahramanları, birkaç fırça darbesi ve sihirli bir resim sanatıyla canlandırır. Fikret, eline fırça da almıştır. Lakin kelimelerle yaptığı tablolar daha kuvvetli idi. Akif, Seyfi Baba'sında bir fener ışığıyla bütün eski İstanbul gecelerinin harap sokaklarını tablolaştırır. Fakat Meyhane, Kahve ve Küfe resimleri, Rubens'in tabloları gibi çehrelerinde hayatlarının bütün mana ve ıstırap okunan, bol insanlı, hikâyeler ve resimlerdir. Haşim'in birçok şiirleri, bir kırmızı renk sanatı içinde yanan birer gurur tablosudur. Yahya Kemal'in Açık Deniz'inde, köpükten dişleriyle, mağara oyukları veya ejder ağızları gibi açılmış korkunç, siyah dalgalar sıralanır¹³¹. Orhan Veli Kanık, İstanbul'u Dinliyorum şiirinde İstanbul'un o eşsiz güzelliklerinin gözlerine içirdikten sonra sanki bu güzellikleri özümlemek için gözlerini yumar ve bu güzellikleri dinlemeye başlar¹³².

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı

*Önce hafiften bir rüzgar esiyor*¹³³

Bir dilin söz varlığı, denince yalnızca o dilin kelimelerini değil, deyimlerinin¹³⁴ kalıp sözlerinin¹³⁵, kalıplaşmış sözlerinin¹³⁶, atasözlerinin¹³⁷, terimlerinin ve

¹³⁰ **Kaplan**, "Dilin Canlandırma Gücü", s. 137.

¹³¹ **Banarlı**, "Rakseden Dil", s. 88-90.

¹³² Saadettin **Kaplan**, Şiirin Kanadında, Marifet Yayınları, İstanbul 1995, (Kaplan, Şiirin Kanadında), s. 223.

¹³³ Orhan Veli **Kanık**, Bütün Şiirler, 28. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul 1996, s. 101.

¹³⁴ Türkçe, bir mecazlar ve cinaslar dilidir. Onda her kelimenin birçok manası vardır. Her kelime başka sözlerle birleşerek, bir kelime ailesi kurar. Türkçeden, Türkçe veya Türkçeleşmiş bir kelime atmak bir kabile halkını toptan öldürmek gibidir. Örneğin, köşe kelimesi böyledir. Köşeyi Baş'la birleştirerek, **köşe başı** oluşturulmuş. Baş köşe diyerek odalarda, salonlarda büyüklere bir yer ayrılmış. Kelime **kapmak** mastarıyla birleştirerek **köşe kapmak**, **köşe kapmaca** oynamak deyimlerini yapılmış. Kelime çekilmekle kaynaştırıp **bir köşeye çekilmesini** bilmiş. Yahut geçmekle kurulmakla birleştirilip, **köşeye geçmek**, **köşeye kurulmak** deyimleri bulunmuş. Halkımız vurdumduymazlıkla irileşmiş, ruhu ve vücudu şişmanlamış kimselere **dört köşe** olmuş diyerek, kelimelerle karikatür yapmasını da bilmiş. Duvarcılıkta köşeler için yontulan taşlara **köşe**

çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılmalıdır¹³⁸. Günlük iletişimin önemli bir kısmını kalıp sözler oluşturur. Kimi zaman tek kelimedenden, kimi zaman kafiyeli kelimelerden, deyimlerden, cümlelerden oluşur. Dilin bu unsurlarına hakim-seniz, hayatınız kolaylaşır, sözleriniz tatlılaşır, kendinizi ifade eder, tadına doyumaz bir haz hissedersiniz. Günlük yaşamımızda sıkça kullandığımız bu kalıp sözlerin nasıl kullanmamız gerektiği bakımından Keloğlan'ın şu hikâyesini bir göz atalım¹³⁹:

Keloğlan'ı annesi bir gün tuz almaya göndermiş. “Bana on paralık hiç aliver” demiş. Annesinin siparişini unutmamak için “Hiç hiç” diye diye yollara düşmüş. Keloğlan giderken deniz kıyısında balıkçılarla karşılaşmış onları seyretmiş. Ne var ki O, “Hiç hiç” diye söylenip dururken, balıkçıların ağları da boş çıkmaktaymış. Bu nasipsizliği Keloğlan'dan bilen balıkçılar onu bir güzel dövmüşler ve balık avlayan kişileri gördüğünde “Biri çıktı, ikisi daha gelsin!” demesi gerektiğini söylemişler. Keloğlan yeni öğrendiği bu sözleri tekrarlaya tekrarlaya giderken cenaze çıkan bir evin önüne gelmiş. “Biri çıktı, ikisi daha gelsin!” deyip duran Keloğlan, cenaze sahiplerinin acısını ve öfkesini artırmış. Bir araba dayak da onlardan yemiş ve böyle durumlarda “Hak rahmet eylesin! ; Geride kalanlara sabır versin!” demesi gerektiğini öğrenmiş. Masal bu ya! Akli başına gelip annesinin siparişini hatırlayınca kadar birçok yeni durumla karşılaşmış. Keloğlan her birinde yanlış ve yersiz sözlerinden dolayı kötek yemiş; tıpkı atasözünde söylendiği gibi: “Dilim! Ettin beni dilim dilim!”¹⁴⁰

taşı adı verilmiş. Yine halkımız sevdiklerine, çocuklarına, **ciğerimin köşesi!** Diyerek onları sevmeyi bilmiş. **Banarlı**, “*Köşe*”, s. 122-123.

¹³⁵ Sözcükte içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan bir takım sözlerdir. Sabahleyin karşılaşıldığında söylenen günaydımdan başlayarak bir toplumda değişik durumlarda söylenmesi gerekli hale gelmiş olan afiyet olsun, affedersiniz, güle güle gibi, hatta Türklerde yeni bir ev alan ya da yeni bir eve taşınan kimselere söylenen güle güle oturun gibi ifade tarzlarıdır. Doğan **Aksan**, Türkçenin Sözcükte, 3. Baskı, Engin Yayınevi, Ankara 2004, (Aksan, Türkçenin Sözcükte), s. 34.

¹³⁶ Her dilde rastlanan kalıplaşmış sözler, ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların belli durumda, belli bir olay dolayısıyla söyledikleri, evrenselleşmiş sözlerdir. J. Caesar'ın “Sendemi Brutus” Sinoplu Diagenes'in, “Gölge etme başka ihsan istemez.” biçiminde kullanılan cümleler Türkçe'ye çeviri yolu ile aktarılmıştır. **Aksan**, Türkçenin Sözcükte, s. 35.

¹³⁷ Divanü Lügati't-Türk'te Avçı neçe al bilse adhiğ ança yol bilir biçiminde geçen ve avcı ne kadar hile bilirse ayın da o kadar yol bildiğini ortaya koyan atasözü 900 yıldan beri Türkçede yaşamaktadır. Tag tagka kavuşmaz, kişi kişiye kavuşur sözü ise bugün dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur söylenişleriyle yaşamını sürdürmektedir. Bugünkü kar ne kadar çok yağsa yaza kalmaz atasözü ise 15. yüzyılda Dede Korkut Kitabının başında yapa yapa karlar yağsa yaza kalmaz biçiminde görülmektedir. **Aksan**, Türkçenin Gücü, s. 148.

¹³⁸ **Aksan**, Türkçenin Sözcükte, s. 7.

¹³⁹ Hayati **Develi**, Dil Doktoru, 3. Baskı, Bayrak Baskı, İstanbul 2007, s. 53.

¹⁴⁰ **Develi**, 54.

Günümüzde neredeyse hepimiz Keloğlan'ın düştüğü sıkıntıya zaman zaman düşmüyor muyuz? Bu durum nerede, ne zaman, neyi söyleyeceğini, hangi sözü kullanacağını bilmeme durumunu değil midir? Oysa nerede, ne zaman, neyi söyleyeceğimizi dil belirlemiş, çoğu zaman birden fazla seçenikle işimizi de kolaylaştırmıştır. Dilin bize sunduğu bu imkânlarla "kalıp sözler" denir¹⁴¹.

Söz varlığı sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar değildir. Aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesitidir. Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, söz varlığının incelenmesiyle ortaya çıkar¹⁴². Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada da akan bir nehir gibi içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Bu bakımdan her milletin dili o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihinin adeta özetidir¹⁴³.

Her dili konuşan toplum, çevresini, çevresindeki olayları kendince algılamakta ve ana dilindeki kavramlarla anlatmaktadır. Kısaca dünyayı kendi dilinin penceresinden görmektedir. Toplumların yaşam biçimlerine, dilden birçok örnek gösterilebilir. Bir Eskimo deveyi ancak resimlerden tanıyabilir; çölde sıcak ülkelerde yaşayan toplumlarda ise deve türleri deve ile ilgili nesnelere için pek çok kelime, deyim ve atasözü vardır. Buna karşılık fokun Eskimolar arasında taşıdığı değer ve buna ilişkin sözler bir sıcak ülke toplumunun dilinde aranmaz hatta fok kelimesinin tanınmaması bile söz konusu olabilir. Yalnız başka başka dillerde değil, aynı dilin değişik lehçe ve ağızlarında da farklı kelimeler, anlatım biçimleri deyimler, atasözleri ve kalıp sözlerle karşılaşılır. Ortak dilde bulunmayan binlerce kavram, Türkiye'nin değişik yörelerinde konuşulan ağızlarda karşımıza çıkar. Bunların çoğu Anadolu halkının yaşamında önemli bir yer tutan tarımcılık, hayvancılıkla ilgili ayrı ayrı yörelerde yaşayan gelenek ve görenekleri, doğa ve iklim koşullarını, yörelere özgü araç ve gereçleri yansıtan kelimelerdir¹⁴⁴.

¹⁴¹ Develi, 54.

¹⁴² Aksan, Türkçenin Sözcükleri, s. 7.

¹⁴³ Kaplan, "Dil ve Kültür", s. 140.

¹⁴⁴ Aksan, Türkçenin Sözcükleri, s. 7-9.

Kelimeler hem aynı dil içinde, hem de dilden dile geçerken ilginç gelişmelere, değişimlere sahne olurlar. Kimi zaman akla gelmeyecek başkalaşımlara uğrarlar. Örneğin, bugün Avrupa dillerinde, Fransızca da tulipe, Almancada tulpe, İngilizcede tulip gibi adlarla anılan lâlenin bu karşılıkları, Türkçede kullandığımız Farsça kökenli tülbent sözcüğünden başkası değildir. Bugün lâleleri ile ünlü Hollanda'dan gelen A.G. Busbe'in 1554'te Edirne'de görüp sözünü ettiği, tülbent adıyla anılan bir lâlenin Avrupa'ya götürülüp değişik ülkelerde tanınması bu sonucu doğurmuştur¹⁴⁵.

Turunçgillerden, bergamot adı verilen bitkinin Türkçedeki karşılığı beg armudu biçimindeki olan kelime İtalyanlarca da kullanılmıştır. İtalyanlar, İtalyan kent adı Bergamo'ya yaklaştırılarak bergamotta biçimine dönüştürmüşler. Kelimenin daha sonra Fransızcaya geçerek oradan Türkçeye döndüğü saptanmıştır¹⁴⁶.

II. GENEL OLARAK DİLİN SINIFLANDIRILMASI

A. Konuşma Dili

“Çoğu faydasızdır, iyisi özdür.

Söz asıl bilerek söylenen sözdür.”¹⁴⁷

Dile dayalı mesajların aktarımında yazı veya söz kullanılır. Dil, esas olarak sözlü iletişim aracıdır¹⁴⁸. Ancak yazının icat edilmesi ile yazı dili doğmuştur. Tonlama, vurgulama vb. yazıda gösterilmeyen başka boyutlarıyla sözlü dil yazılı dilden çok daha geniş bir dizgedir¹⁴⁹.

Duygunun içinden süzülüp gelen kaynayıp çıkan güzel örgülü cümleler çoğu kez ünlemlerle sorulu ezgilere döner. Canlı duyguların itişile daha sıcak daha canlı olur. Bu ezgi müzikte olduğu gibi kimi kez yavaşlar düzgün bir yola girmiş gibi olur. Derken birden çabuklaşarak coşkunluğa doğru hızla yükselir, şiir, yazı, söz ne denli

¹⁴⁵ Aksan, Türkçenin Sözcükleri, s. 12.

¹⁴⁶ Aksan, Türkçenin Sözcükleri, s. 12.

¹⁴⁷ Erdal Çakıcıoğlu (Ed.), Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig, Eflatun Matbaası, İstanbul 2011, s. 45; Kemal Yavuz/Kazım Yetiş/Necati Birinci, Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri, Bayrak Yayınları, İstanbul 1998, s. 39; Yusuf Has Hacıp, Kutadgu Bilig, çev. Reşit Rahmeti Arat, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 23.

¹⁴⁸ Eker, s. 52; İbrahim Atabey/Saadettin Koç/Hüseyin Yeniçeri/Çiğdem Ülker/İlyas Yağcı, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, 4. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara 2007, s. 9.

¹⁴⁹ Eker, s. 52.

duygulu ne denli dokunaklı olursa olsun okuyucu onu kendi içine sindiremiyorsa, sesine o duyguyu o coşkuyu katamıyorsa ne kendisi tat alır, ne de dinleyenleri¹⁵⁰.

Çevresini tesir altına almak isteyen birinin en büyük silahı dildir¹⁵¹. Sözün yorumsal etkisi, simgesel değeri, coşturma gücü söylevlerde sınırsızlaşır. Toplumun köpürüp dalgalandığı bir anda bir iki söz öyle kıskırtır. Dinleyenleri öyle bir sel haline getirir ki en kıyıcı silahlarla, en yaman güçlerle önü alınmaz olur¹⁵².

Söz bunun tersini de yapabilir. Gözleri dönmüş kırıcı ve yıkıcı bilinçlerini yitirmiş bir kalabalığı birkaç söz dinginliğe çağırır. Bu çağrı yerinde ise kabaran öfkeler hemen diner. Uslar başlara döner. Bunun en güzel örneğini şu tarihsel fıkroda buluruz¹⁵³.

Yavuzun ordusu günlerce Çaldırana ilerliyor. Düşman gözüküyor. Yeniçeriler bıkmış. Durum pek tehlike Yavuz çadırından fırlıyor. Kır atına atlıyor ayaklanmışların üzerine sürüyor. Şöyle bağıyor:

Yorulanlar, bikanlar, savaştan korkanlar İstanbul'a dönsünler! Ben tek başıma da kalsam düşmanı bulacağım, yeneceğim ondan sonra döneceğim. Bu ateşli söz karşısında asker yatıştır. Hep bir ağızdan "Padişahım çok yaşa! Diye bağırarak boyun eğer. Günler sonra ayaklananlar düşmanla çarpışırken kahramanlıklarından da hiçbir şey eksilmez¹⁵⁴.

İnsan ruhunun en derin köşelerine kadar ulaşan oralarda kalıcı izler bırakan kelimeler ve sesler anlamları ile öyle güzel nağmeler oluşturur ki gerçekten yağlı bala katarlar¹⁵⁵. Yunus Emre mısralarında bu düşünceyi ne kadar da güzel ifade eder:

"Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı, yağ ile bal ede bir söz"¹⁵⁶

¹⁵⁰ Tahir Nejat **Goncan**/H. Rıdvan **Çongar**, Güzel Söz Söyleme, TRT Genel Sekreterlik Basın ve Yayın Müdürlüğü, Ankara 1999, s. 81.

¹⁵¹ Selahattin **Demirci**/Vahap **Kabahasanoğlu**, Üniversitelerde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım Dersleri, 5. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2009, s. 7.

¹⁵² **Goncan/Çongar**, s. 81.

¹⁵³ **Goncan/Çongar**, s. 81.

¹⁵⁴ **Goncan/Çongar**, s. 81; Osman **Soner**/Doğan **Demirsoy** (Ed.), Yavuz Sultan Selim, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2013, s. 32-33.

¹⁵⁵ **Demirci/Kabahasanoğlu**, s. 7.

Öyleyse denilebilir ki: Diller ifadeye sözlü olarak başlamışlar. Sözlü ifade yolu uzun zaman tek anlaşma yolu olarak kalmıştır. Bugünde dilde anlaşmayı sağlamakta temel unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Buna da konuşma dili denmektedir¹⁵⁷.

Konuşma dili içtimai muhitlere bağlı olarak bir dil sahası içinde farklı şekiller gösterir. Bu farklar esas itibariyle kelimeleri söyleyiş ile bazı ses ve şekil ayrılıkları etrafında toplanır. Bu şekilde bir dilin lehçeleri, şiveleri ve ağızları¹⁵⁸ oluşur¹⁵⁹.

B. Yazı Dili

Kelimelerin olmadığı bir dünyada yaşasaydık, insanlar, beyinlerinden, ruhlarından, kalplerinden süzülüp gelen duygu ve düşünceleri birbirlerine nasıl aktarırlardı kim bilir? Kelimesiz, sözsüz, yazısız, kısacası dilsiz bir dünya... Hayali bile sıkıntı veren renksiz bir dünya. Hayata renk katan dil, her toplumun ruh aynasıdır¹⁶⁰. İşte sözlü olarak başlayan dilin yazıya geçirilmesiyle yazı dili ortaya çıkmıştır¹⁶¹.

Yazı dili kendine özgü kuralları biçimleri belirli bir geleneği olan, yazışmalarda bilim ve sanat eserlerinde kullanılan gelişmiş bir dildir. Başka bir deyişle konuşmanın yazıya geçirilmiş biçimidir. Devlet dili, kültür dili ya da edebi dil olarak adlandırılır. İnsanoğlunun ilk kez ne zaman, nerede, nasıl ve ne tür kelimelerle konuşmaya başladığına dair kesin deliller yoktur¹⁶².

Oysaki yazının başlangıcı ise belirgin olarak bilinmektedir. Kaynakların çoğu yazının Sümerlilerle yani yaklaşık olarak beş bin yıl önce başladığı görüşünde birleşmektedir. Değişik coğrafyalarda, değişik biçimlerde el yazısı olarak kullanılan

¹⁵⁶ Ahmet **Kabaklı**, Türk Edebiyatı, C. 2, Türkiye Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 1968, s. 166.

¹⁵⁷ **Atabey/Koç/Yeniçeri/Ülker/Yağcı**, s. 9.

¹⁵⁸ **Lehçe**: Bir dilin bilinen ve takip edilebilen tarihinden önce karanlık bir devrinde kendisinden ayrılmış olup çok büyük fonetik ve morfolojik ayrımlar gösteren kollarına denir. **Şive**: Bir dilin bilinen tarihi seyri içinde ayrılmış olup bazı ses ve şekil ayrılıkları gösteren kolları, bir kavmin ayrı kabilelerinin birbirinden farklı konuşmalarıdır. **Ağız**: Bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklılıklarına dayanan küçük kolları, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarıdır. Tuncer **Gülensoy**, Türkçe El Kitabı, 3. Baskı, Kıvılcım Yayınevi, Kayseri 1998, s. 50.

¹⁵⁹ **Ergin**, s. 10, (1998).

¹⁶⁰ **Alan**, "Dil ve Kültür", www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dil-ve-kultur.html, (E.T., 09.11.2013).

¹⁶¹ Rekin **Ertem**/İsa **Kocakaplan**, Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon, Kesit Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 174.

¹⁶² Latif **Beyreli**/Zerrin **Çetindağ**/Ayşegül **Celepoğlu**, Yazılı ve Sözlü Anlatım, 5. Baskı, Pegem Yayınevi, Ankara 2010, s. 16.

yazı 15. yüzyılda matbaanın icadı ile yaygınlık kazanmıştır. Bu tarihten günümüze gelinceye kadar insanlığın ortak birikiminin aktarıcısı olmuştur¹⁶³.

Bilimsel çalışmalar günümüzde kullanılan Latin harflerinin tarihini, Fenikelilerin, Sümer yazı sistemine dayanarak geliştirdikleri sembollere dayandırmaktadır. Bugün Lübnan çevresinde M.Ö. 2000 yıllarında yaşayan Fenikelerin geliştirdiği yazı sistemi (alfabe) deniz ticaret yoluyla Yunanlılara geçmiştir. Yunanlıların bu sisteme ünlüleri de dâhil etmeleriyle mevcut alfabe daha da gelişmiştir. Yazının tarihi ile ilgili genel kabul gören bu görüşten farklı görüşler de mevcuttur. Bir başka teoriye göre yazı, M.Ö. 1500'lerden itibaren petroglif¹⁶⁴ adı verilen ve kayalar üzerine kazılmış işaretlerden doğmuştur. Bu işaretlerin ilk örneği Yenisey'deki Ulukem vadisindeki M.Ö. 8000 tarihli Sülyek yazıtıdır. Teoriye göre Türk yazısının tarihi çok eskilere zamanımızdan 3500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır¹⁶⁵.

Tarih boyunca yalnız medeniyeti, kültürü, edebiyatı olan kavimlerin yazı dilleri olmuştur. Yazı dili bir kavmin kültür dili, edebiyat dili olduğu için ona edebi dilde denir¹⁶⁶. Edebi dil sözü, yalnız edebiyat dilini değil, daha genel anlamda resmi olsun veya olmasın, bütün toplumun kullanımına açık olan kültür dilini ifade eder¹⁶⁷. Bir dil sahası içinde veya bir memlekette, şive ve ağızlar çeşitli olduğu halde bir tek yazı dili bulunur. Her bölgenin tabii dili konuşma dilidir. Fakat o dil yalnız kendi bölgesinde geçer ve yazıda kullanılmaz. Yazıda bütün bölgeler tabii konuşma dillerinden başka müşterek bir dil kullanırlar. Mesela geliyorum kelimesi Karadeniz ve Konya ağızlarında başka başka söylenir. Fakat bir Trabzonlu da bir Konyalı da bu kelimeyi geliyorum şeklinde yazar yani hiçbir bölgede konuşulduğu gibi yazılmaz, yazıldığı gibi konuşulmaz¹⁶⁸.

¹⁶³ **Beyreli/Çetindağ/Celepoğlu**, s. 16.

¹⁶⁴ Yazının ilk örnekleri resimdir. Resim, zamanla harflere dönüşmüştür. Çincenin yazıldığı alfabe de olduğu gibi somut resimden uzaklaşıp adeta soyut resim halini almıştır. Zamanla değişime uğrayarak bugünkü biçimini alan Latin alfabesindeki “a” harfinin Mısır hiyerogliflerindeki ilk şekli boynuzlu bir öküzün başının resmidir. Türkçede kullanılan alfabe kelimesinin alfa bölümü Fenikece de alf, Arapçada elif, İbranicede alef şeklinde olup öküz anlamındadır. **Atabey/Koç/Yeniçeri/Ülker/Yağcı**, s. 9.

¹⁶⁵ **Beyreli/Çetindağ/Celepoğlu**, s. 17.

¹⁶⁶ **Ergin**, s. 10, (1998); **Gülensoy**, s. 50.

¹⁶⁷ **Eker**, s. 51.

¹⁶⁸ **Ergin**, s. 10, (1998); **Gülensoy**, s. 51.

Yazı dilin konuşma dilinden apayrı bir dil olduğu sanılmamalıdır. Yazı, dili gelecek kuşaklara aktarılacak şekilde kalıba sokmuştur. Onu dondurmıştır. Bir dilin yazılması telaffuzundaki değişimi yavaşlatır ama tam olarak durduramaz. Zamana yaşayış tarzına, eğitim şartlarına, kullanım sıklığına, söyleyiş zorluğuna vb. bağlı olarak kelimeler az ya da çok anlam değişikliğine uğrar. Bilge Kağan'ın Göktürk yazıtlarında kullandığı bir, kişi gibi kelimelerde hiçbir değişiklik görülmezken; tengri ve edgü kelimeleri Türkiye Türkçesinde tanrı ve iyilik şekillerini almıştır¹⁶⁹.

Bir ülkenin sınırları içinde okuma oranının düşük olduğu veya yeterli eğitimin verilemediği yerlerde de yazının kullanılmadığı dillere benzer şekilde değişimler görülebilir. Bu değişim ağızlar arasındaki telaffuz ve anlam farklılıkları ölçüsündedir. Ve anlaşmayı engellemez. Bugün kelimesi ağızlarda "böön" şeklinde telaffuz edilebilmektedir. Her ülke yazı diline esas olarak ağızlardan birini seçer. Türkiye Türkçesinin yazı dili İstanbul ağzına dayanır. Kelimelerin yazılışı, söylenişi ve anlamı İstanbul ağzına uygun olmalıdır¹⁷⁰.

Yazının, dillerin varlığını sürdürmelerinde etkisi büyük olmuştur. Örneğin, 16. yüzyıla kadar değişik lehçelerde konuşulan Almanca 16. yüzyılın başında Martin Luter'in İncil'i Almancaya çevirmesi ile standart bir yazı dili haline gelmiş ve kültür dili olma yolunda önemli aşamalar almıştır. Dante'nin de 14. yüzyıl başlarında yazdığı İlahi Komedi'nin İtalyancanın yazı dili olmasındaki katkıları bilinmektedir. Farsçanın edebi bir dil olmasına da Firdevsi'nin 11. yüzyılda yazıya geçirdiği Şehnamenin büyük katkısı olmuştur. Türkçenin çok eski ve köklü bir dil olduğu bilinmekle birlikte ilk yazılı eserler 7. yüzyıla kadar gitmektedir. Yine Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divanü Lügati't-Türk de 11. yüzyılın ortalarına kadar Türk boyları arasında sözlü gelenekte yaşayan kültür unsurlarını ilk defa yazılı olarak tespit etmesi bakımından oldukça önemlidir. Eserde Türklerin 11. yüzyıldan daha önceki dönemlerine ait bilgilere ulaşılabilir¹⁷¹.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yazılı dili Osmanlıca da bir kültür dili olarak kabul edilebilir. Türkçe, Arapça ve Farsçanın karışımından oluşan Osmanlıca, harf ve

¹⁶⁹ Atabey/Koç/Yeniçeri/Ülker/Yağcı, s. 10.

¹⁷⁰ Atabey/Koç/Yeniçeri/Ülker/Yağcı, s. 10.

¹⁷¹ Beyreli/Çetindağ/Celepöglü, s. 17.

dil inkılabları ile tarihi görevini tamamlayarak yerini modern Türk yazı diline bırakmıştır¹⁷².

İstanbul ağı Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi yazı dili olarak kabul edilerek, "Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir." ifadesi Anayasanın değiştirilemeyen, değiştirilmesi dahi teklif edilemeyen maddeleri arasına girer¹⁷³.

C. Konuşma ve Yazı Dili Arasındaki Farklılıklar

Konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıkları ise şu şekilde açıklanabilir; Kullanış bakımından konuşma dili tabii, yazı dili ise sunidir. Konuşma dili günlük hayatta kullanılan dildir. Söyleyiş halinde vazife görür, seslidir. Anlatmak istenilen şeyi ifade için çeşitli vurgulardan ve ses tonundan geniş ölçüde yararlanır. Yüz yüze ve karşılıklı olduğu için konuşmada yüz ve vücut hareketlerinden el ve baş işaretlerinden her an yararlanmak mümkündür. Konuşmada düşünmeye vakit yoktur. Onun için eni boyu fazla ölçülmez¹⁷⁴. Bu yüzden konuşma dili gelişmiş güzel dildir. Onda dil kaidelerine, kelime sıralarına dikkat edilmez¹⁷⁵.

Yazı dilinde ise dilin ifade vasıtası sadece yazıdır. Ortada sesli dil yoktur. Seslendirmeye hazır bir dil vardır. Sonra tek taraflıdır, onda yüz yüzelik değil, bir giyabilik vardır. Bu sebeple anlatılmak istenilenlerin tam olarak anlaşılması için yazı dili dikkat ister. Dilin bütün icaplarını göz önünde bulundurmamak, dil kaidelerine bağlı kalmak, kelimeleri, cümle unsurlarını karışıklığa meydan vermeyecek şekilde yerli yerine koymak gerekir. Bunun içinde düşünmek lazımdır. Düşünce gelişmiş güzel olmadığı için dilin mantığına uygun bir sıra içinde aktığı için düşüncelere uygun bir şekil ve sıra içinde ortaya çıkan yazı dili de dilin yapısına tam bir bağlılık gösterir. Demek ki bir dilin tam bir ifade kabiliyetine sahip olan cephesi yazı dilidir¹⁷⁶.

Konuşma dili canlı bir dil olarak nesillere, fertlere bağlıdır. Onun için dillerin uzun tarihleri boyunca, şivelerini takip imkânı yoktur. Gelişme seyri içinde bazı saf-

¹⁷² Eker, s. 51.

¹⁷³ Eker, s. 51.

¹⁷⁴ Ergin, s. 11, (1998); Gülensoy, s. 51; Mustafa Özkan, İnsan İletişim ve Dil, Kilim Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 25.

¹⁷⁵ Ergin, s. 11, (1998); Gülensoy, s. 51.

¹⁷⁶ Ergin, s. 12, (1998); Gülensoy, s. 51.

haları nesillerle birlikte ortadan kalkar. Buna karşılık yazı dili yazılı olduğu için dillerin tarihi gelişimi yazı dilinden takip edilmektedir. Onun için bir dilin geçmişinden bahsetmek, yazı dilinin tarihi gelişmesine bakmak demektir. Yazı dili de dilin en gerçek aynası olduğu için onda bir dilin yüzyıllar içinde akıp gelen yapısını görmek mümkündür. Türkçeyi de uzun tarih boyunca ancak bu şekilde yazı dili olarak takip edilebilir¹⁷⁷.

III. GENEL OLARAK DİL KÜLTÜR İLİŞKİSİ VE DİLİN KÜLTÜR VE MİLLET VARLIĞI İÇERİSİNDEKİ YERİ

A. Dil Kültür İlişkisi

Bir ulusu ulus yapan öğelerden biri de dildir. Dil, kelimelerin örgüsü içinde ulusun fikirlerini, hayallerini daha geniş anlamıyla ruhunu ve hayatını taşır. Devletler yıkılsa, ülkeler işgal edilse, insanlar farklı devletlerin vatandaşları olarak yaşasa da, ulusları var eden dildir¹⁷⁸.

Dil ile insan geçmişe ve geleceğe uzanmasını bilir. Geçmişini bilmesi ve geleceği hayal etmesi dil ile olur¹⁷⁹. Diğer canlıların tarihine anlam veren de insan ve onun dilidir. Bir sabah güneşle beraber doğmuş bir uygarlık yoktur. Bir uygarlığın doğumu veya bir ulusun tarih sahnesinde yer edinmesi uzunca bir süreç ister. Yeryüzündeki bütün uluslar, birbirinden farklı da olsa, bahsettiğimiz süreçler neticesinde var olmuşlardır. Kimi zaman geçmişin aydınlığıyla aydınlanmak, kimi zaman geçmişin karanlığıyla hesaplaşmak dil sayesinde olur. Sahip olduğumuz birikimlerin bize ulaşması yine dil aracılığıyla olur. Toplumlar arasındaki etkileşimlerin toplumların kullandıkları dillere de bazı etkilerde bulunacağı kesindir. Bu etkiler bize, bugün sahip olduklarımızın geçmiş zamanlarda bizlere nereden ve nasıl ulaştığını gösterir. Bu ise, geçmişteki doğru veya yanlış her şeyi bilmenin ve geleceğe emin adımlarla yürümenin yoludur¹⁸⁰.

¹⁷⁷ Ergin, s. 12, (1998).

¹⁷⁸ Selim Erdin, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013); Burhan Paçacıoğlu, Türk Dili ve Kompozisyon, 8. Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas 1997, s. 4.

¹⁷⁹ Erdin, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013); Karasoy/Yavuz/Kaya-sandık/Direkci, s. 18.

¹⁸⁰ Erdin, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

1. Kültür Kavramı

Kültür kavramı Latince “cultura” sözcüğünden gelir¹⁸¹. Türkçeye Fransızca-
dan girmiştir. Yüzyıllarca, felsefe, insanbilim, toplumbilim, ruhbilim gibi değişik
alanların bilginlerince ele almıştır. Bugün ise çeşitli konularda terim oluşturan önem-
li bir kavramı anlatır. Özellikle Aydınlanma Dönemi’nden sonra, tanımı ve sınırları
konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır¹⁸².

18-19. yüzyıllar arasında Wilhelm Von Humboldt, J.G.Herder, E.B.Tylor gibi
bilginler kültür kavramı üzerinde durmuşlardır. Bunlardan Herder, kültürü tanımlar-
ken onu bir toplumun, bir topluluğun yaşama biçimi olarak görmekte, Tylor ise “top-
lumun inançları, sanatı, ahlâkı, yasaları, gelenekleri ve o toplumun bireyi olan insan-
ların alışkanlık ve eğilimlerini kapsayan bir bütün” olarak tanımlamaktadır¹⁸³.

Sosyal ilimlerde kültür denince, bir topluluğun kendi hayati problemlerini
çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği usûller ve vasıta-
lar anlaşılır. Şu halde bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsemiş bu-
lunduğu hayat tarzı bütün maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teş-
kil etmektedir¹⁸⁴.

Kültür unsurları maddi ve manevi olmak üzere iki grupta toplanır. Manevi
kültür, bir milleti diğer bir milletlerden ayırt eden örf, adet, davranış, değer hükümle-
ri, ahlak anlayışı vb. değer biçimleridir. Bir televizyon vericisi maddi bir kültür unsu-
rudur. Ancak o vericiden yayınlanan programlar manevi kültürü yansıtabilir. Görül-
düğü gibi maddi kültür unsuru, manevi kültürün etkisi ile kullanılmaktadır. Kültürün
manevi çehresi daha karmaşık ve soyuttur. Maddi kültür, kültürün manevi çehresine
göre daha çabuk değişebilir. Örneğin, Kıyafet, araç ve gereçlerde bu değişim daha
hızlı gerçekleşir¹⁸⁵.

¹⁸¹ Zeynep **Korkmaz**, “*Dil Nedir?*”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Yüksek Öğretim Kurulu Mat-
baası, C. I, Ankara 1995, (Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar), s. 667.

¹⁸² Doğan **Aksan**, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2008, (Ak-
san, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü), s. 15.

¹⁸³ **Aksan**, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü, s. 15.

¹⁸⁴ Erol **Güngör**, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, 12. Baskı, Özener Matbaası, İstanbul 1997, s. 68.

¹⁸⁵ **Erkal**, s. 132.

Bir başka tanıma göre kültür, toplumun üyesi olarak kişilerin yaşamları boyunca eğitim süreciyle öğrendiklerinin tümüdür¹⁸⁶.

Kültürün doğuştan değil, ama eğitim ve öğretim ile kazanıldığını ve sosyal miras olarak aktarıldığını belirten Malinowski, kültürü açıklarken bir misalden hareket etmektedir. Ona göre bir zenci çocuk yaşadığı sosyal çevresinden alınarak Fransa'ya götürüldüğü takdirde, kendi ülkesinde, alacağı şekilden çok daha farklı bir kişilik kazanacaktır. Farklı bir dil, değişik inanç ve gelenekler, değer hükümleri ile karşılaşan zenci çocuk, kendi vatanındaki farklı bir sosyal miras ile temas halinde olacaktır¹⁸⁷.

Yine, ABD tarihinde yazarlığı, buluşları ve siyasal görüşleri ile ünlü Franklin; Virginia eyaleti hükümeti temsilcileriyle, altı kızlderili kabilenin temsilcilerinin Lancaster Anlaşması olarak bilinen sözleşmeyi yapmak için 1774'te bir araya geldiklerinde, iki taraf arasında şu tür bir etkileşimin yer aldığını yazar: "Virginia delegeleri, her bir kabile reisinin oğlunu Williamsburg Üniversitesi'nde burslu olarak okutmayı, bütün masraflarını Virginia Eyaletince karşılamayı Kızlderili reislerine teklif ederler. Kabile reislerinin oğullarının her türlü masraflarının karşılanacağını onların eğitimi için elden gelenin arkaya konmayacağını söylerler. Böylece, Kızlderili gençlerin beyaz insanın bilgisini elde edeceğini, daha sonra bu gençlerin kendi kabilelerinin üyelerini eğitebileceğini ifade ederler¹⁸⁸.

Bu teklif üzerine en yaşlı Kızlderili temsilcisi şu cevabı verir. "Sizler kendi toplumunuzun akıllı kişilerisiniz. Hikmet sahibi kişiler olarak bilirsiniz ki, aynı şeyler hakkında insanların değişik fikirleri vardır. Bu nedenle sizin teklif ettiğiniz türden bir eğitimle ilgili bizim farklı düşüncelerimiz olması umarım tuhafınıza gitmez. Bahsettiğiniz türden eğitimi oldukça yakından tanımış bulunuyoruz. Birçok Kızlderili gençler, kuzey eyaletlerde sizin üniversitelerinize gittiler. Orada sizin bilimlerinizi öğrendiler. Döndüklerinde, konuşmayı unutmuşlardı, ormanda yaşamayı beceremez hale gelmişlerdi, soğuğa ve açlığa dayanamıyor, bir kulübe yapmayı beceremiyorlardı. Bir ceylanı avlama ve bir düşmanı öldürme becerisini kaybetmişlerdi. Kendi dille-

¹⁸⁶ Bozkurt **Güvenç**, Kültürün ABC'si, 4. Baskı, Yky, İstanbul 2007, (Güvenç, Kültürün ABC'si), s. 54.

¹⁸⁷ Mustafa E. **Erkal**, Sosyoloji, 5. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul 1993, s. 125.

¹⁸⁸ **Cüceloğlu**, s. 241.

rini unutmşlardı, ne iyi bir avcı olabilirlerdi ne de iyi bir savaşı. Sözüün kısası, hiçbir işe yaramaz hale gelmişlerdi. Sizi iyi niyetli teklifiniz için teşekkür ederiz, ama kabul edemeyeceğiz. Size olan minnettarlığımızı kanıtlamak için bizimde size bir teklifimiz var: Virginia'nın asil delegelerinin gönderecekler bir düzine delikanlıyı eğiterek onlara bütün bilgilerimizi öğreteceğiz ve onları gerçek anlamında birer yiğit olarak yetiştireceğiz." Virginia delegeleri ile Kızılderili kabile reisleri arasındaki yukardaki etkileşim, farklı kültürlere sahip toplumların birbirleriyle kurdukları iletişimin tipik bir örneğidir. Bilim ve teknolojiye dayanan toplum, zamanla diğerini egemenliği altına almıştır. Kızılderili kabile reislerinin, beyaz insanın yeni tür gücünü algılayamamaları, içinde buldukları koşullar altında doğaldı; kendi değerlerin üstün görerek asırlardır korudukları yaşam düzenini sürdürmek istemeleri de doğaldı. Bu nedenle Kızılderili reislerini kusurlu bulup suçlamak büyük insafsızlık olur¹⁸⁹.

2. Kültürü Besleyen Öğeler

Kültür, "*İnsanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik*" demektir. Kısacası kültür, insanın kendini kendi evinde bulmasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, istediği, insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü, değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği bütün bunlar kültürün öğeleridir¹⁹⁰.

Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca, bir dilin sözvarlığının söz hazinesinin derinliklerine inilerek de bütün bu konular hakkında çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinilebilir¹⁹¹.

a. Din

Kültürün önemli bir unsuru olan din, içerdiği inanç ve ibadet ilkeleriyle daima kültürler üzerinde büyük etkisi olan bir olgudur. Din, bireyin sosyal hayattaki rolünün ne olduğu sorusuna cevap ararken başvurduğu en önemli referans kaynaklarından biridir. Bu nedenle hiçbir fert ve toplum, dinin etkisinden uzak kalmaz. Baş-

¹⁸⁹ Cüceloğlu, s. 241-242.

¹⁹⁰ Nermi Uygur, Kültür Kuramı, 1. Baskı, Remzi Yayınevi, İstanbul 1996, s. 17.

¹⁹¹ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 65.

langıcı insanlık tarihi kadar eskilere uzanan din tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen en önemli kurumların başında gelir. İnsanlık tarihinde ne kadar eskiye gidilirse gidilsin dinin izlerine rastlamak mümkündür¹⁹². Öyle ki Yahya Kemal, İstiklal Harbi'nde savaşıyan Türk askerlerini anlatırken, bütün ecdadın ruhlarının bu askerlerle yan yana çarpıştığını, hatta eskiden sadece yeşil bayrakla saflar önünde görülen ecdadın bu defa ordu halinde savaşa katıldığını söyler. İstanbul fethedilirken de ordunun önünde bir ruh ordusu vardır: Eyüp Sultan, Hacı Bektaş, Hacı Bayram ve daha niceleri...Türk topraklarını karış karış gezin, her kasabasının bir fetih hikâyesi vardır. Ya bir veli fetihte askerlerin önüne düşer, ya düşmanın toplarını eliyle tutarak İslam askerlerini zarardan korur, ya muharebenin en sıkıntılı anında beyaz atlı, yeşil sarıklı insanlar peyda olarak düşman saflarını darmadağın eder. Yine günlük hayatta sıkça karşılaştığımız üzere kabirlerin ziyaret edilerek dualar okunur. Güreşçimiz, boksörümüz, işi ters giden tüccarımız, oğlu gurbete giden analarımız, hep türbe önündedir¹⁹³. Görüldüğü gibi insanlar tarih boyunca manevi bir güce ihtiyaç duymuşlardır.

İngiliz filozof B. Russel bir tarihte tevkif edilerek hapishaneye gönderilir. Hatıralarında anlattığına göre, başgardıyan yeni gelen bu mahkûmun hüviyetini tespit ettikten sonra “Hangi dindensin?” diye sorar. Filozof, “Ben Agnostiktim” deyince gardıyan şu karşılığı verir: “Pekâlâ, nasıl olsa bütün dinler bu kapıya çıkar.” İnsanlık tarihi içinde dinin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığını, hatta nasıl geliştiğini bilmiyoruz. Bilinen şu ki, insan kültürünün en eski örnekleri dinin cemiyet kadar eski olduğunu göstermektedir¹⁹⁴.

Bir toplumun geçirdiği bütün kültür değişimleri dinde yankısını bulmaktadır. Türklerin Uygurlar döneminde Budizm ve Manihaizm dinlerini benimsemeleri, inançları ile birlikte bu dillerin kavramlarının, terimlerinin birçok anlatım biçimlerinin Türkçeye girmesine yol açmıştır. İslam Dininin 10. yüzyılda Türklerce benimsenmesinden başlayarak bu yeni dinin kavramlarının, çoğunlukla Arapçalarıyla kimi

¹⁹² Mustafa **Güven**, “*Kültürün Bir Unsuru Olarak Din*”, www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356289858.pdf, (E.T., 25.05.2014).

¹⁹³ **Güngör**, s. 132-133.

¹⁹⁴ **Güngör**, s. 156.

zaman Farsçalarıyla, kimi zaman Türkçeden karşılanarak dile alındığı görülmektedir¹⁹⁵.

Din ile kültür arasında son derece yakın bir ilişki vardır. Bu nedenle dinde meydana gelen değişiklik mutlaka kültürde de kendisini gösterir. Louis Dollet'in dediği gibi: "Din doğumdan ölüme kadar insana yardım eden ve onu yöneten biricik hayat biçimi olduğu için etkileşim hususunda hâkimiyeti dine vermek gerekir. Ortak bir inanç olmaksızın kültür alanında milletleri bir araya getirme gayretleri sadece hayalde kalmaya mahkûmdur. "Elio'ya göre ortak bir inanca dayalı kültür unsurlarındaki birlik, yüzyıllarca toplumları bir arada tutan gerçek bağıdır. Hiçbir politik ve ekonomik teşkilat ne kadar iyi niyetli olursa olsun, bu şekilde kültür birliğinin verdiğini sağlayamaz¹⁹⁶.

Toplumun maddi ve manevi kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtmaları bakımından aşağıda hayır dualarından bazı örnekler verilmiştir¹⁹⁷:

"Allah hasretine kavuştursun

Babanın canına rahmet, Babanın canına değsin

Koluna kuvvet, kesene bereket

İki cihanda aziz ol'

Görüldüğü gibi dualar büyük çoğunluğuyla Türklerin dini inançlarından kaynaklanan kalıp sözlerdir. Bedduaları okur ya da dinlerken etkili anlatım aracılığıyla söyleyenin duygularının gücü ve yürek yangını yeterince yansıtılmakta, şiir dilindeki sanatlarla açıklama biçimlerine başvurulmaktadır. Beşikte gör eşikte görme de çocuğun küçük yaşta ölmesi yolundaki bedduayı dile getiriyor. Birecik'ten derlenen "Boynuna boz ip çözüle" bedduası bir kimsenin asılması dileğini ad aktarması ile söze dönüştüren bir örnektir¹⁹⁸.

¹⁹⁵ Aksan, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü, s. 22.

¹⁹⁶ Güven, "Kültürün Bir Unsuru Olarak Din", www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356289858.pdf, (E.T., 25.05.2014).

¹⁹⁷ Aksan, Türkçenin Gücü, s. 172.

¹⁹⁸ Aksan, Türkçenin Gücü, s. 172-173.

Dinin toplum hayatında özellikle yapıcı ve birleştirici işlevi kültürel açıdan önemlidir. Dindeki kardeşlik ve dostluk görüşleri toplumda birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal yapıdaki hızlı değişme sürecinde öz değerleri koruyarak birlik ve beraberliğin sağlanmasında dini kültürün etkisi büyük olmuştur¹⁹⁹.

b. Tarih

Tarih, bir milletin kendine has kültürünün, kültür tavrının, hayat tarzının kültür potansiyelinin çağlar içindeki yürüyüşü, fiil ve hareket haline gelmiş hâlidir²⁰⁰.

Bir şeyin iyi olması için geçmişteki, binlerce insanın tecrübelerine dayanması gerekir. Dünyada Türkler kadar eski bir tarihe sahip olan pek az millet vardır. İşte Türk milleti bu uzun tarihi boyunca kazandığı bütün gücünü ve tecrübesini birleştirerek Osmanlı İmparatorluğu'nu kurdu. Daha önceki bütün safhalar bu büyük eserin meydana gelmesi için yapılmış birer prova gibidir. Kurduğumuz bütün devletler Beethoven'ın ilk sekiz senfonisi gibi hepsi birbirinden güzel eserler olmuş; fakat dokuzuncu senfoniyi dinleyen bir insan diğer eserlerin, bu eser için bir hazırlık olduğunu anlarsa Osmanlı İmparatorluğu'nu anlayan bir insanda bizim bütün devletlerimizin bu devlet için ön çalışma gibi olduğunu görecektir. Teşkilatçılık, idarecilik, adalet, şefkat, fedakârlık, manevi derinlik, gibi kültürümüzün bütün vasıfları bu dönemde en üst düzeyde işlenmiştir. Halkın hükümdarına mağrur olma padişahım senden büyük Allah var diyor, hükümdarı kanun karşısında bu halkın en basit fertleriyle aynı muameleye tabi tutuluyordu. İnsanlar devlet için yaşar devlet için ölürlendi. Çünkü devlet onların inandıkları kültür değerlerini korumakla görevliydi²⁰¹.

Tarihi ya da kültürel mozaği bir arada tutan, milli kimliği oluşturan iletişimi sürdüren ise dildir²⁰². Dil ile tarih ve kültür arasındaki münasebeti bilen bir kimse dili tek başına almaz. Zira dilde her kelimenin yazılış, ses, şekil ve manasını tayin eden

¹⁹⁹ **Güven**, “Kültürün Bir Unsuru Olarak Din”, www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356289858.pdf, (E.T., 25.05.2014).

²⁰⁰ **Ergin** Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basımevi, İstanbul 2000, s. 21, (2000).

²⁰¹ **Güngör**, s. 70.

²⁰² Bozkurt **Güvenç**, Türk Kimliği, 7. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 2003, (Güvenç, Türk Kimliği), s. 356.

tarikh ve kùltùrdùr. Yunus Emre'nin Őirlerinin dilini yazıldığı dōnem ve çevreden ayrı ele alamazsınız. ünkù o ağacın kōkleri yetiŐtiđi topraklara sımsıkı bađlıdır²⁰³.

Dillerde bazı kelimeler, o dillerin edebiyatına derin derin iŐlenir. BaŐka sōzler baŐka kelimeler ile birleŐerek tùrlù ifade cilveleri oluŐturur. Bu sōzler, dillerde bir ses bir mana bir hatıra gùzelliđi uyandırır, milli edebiyatın yüzlerce bazen binlerce gùzel mısra veya cùmlesine iŐlenir. Bōylece milletin hatırasına, hafızasına oyle yerleŐir ki âdeta dōkùldùđù kabın Őeklini alan su gibi milli dile bir akıŐ, milli gönle doluŐ hâli yaŐanır²⁰⁴. Bir milletin dili, birinin yerine diğerinin konulabileceği, bir kelime ve tabir yığını değildir. Dil yüzyıllar içinde ve nesillerin hafızalarında dōvùle yoğrula yerleŐmiŐ bir mana his ve hayaldir. Kelime ve tabir konuŐmanın bir vasıtasıdır. Asıl konuŐulan mana his ve hayal yüzyılların sinesinde o derece birbiriyle kaynaŐmıŐtır ki, kelimeyi atınca mana ve maksatta his ve hayalde beraber gider. Bundan da nesiller arasında anlaŐmazlık doğar. Millet birliği parçalanır. Bir milletin maddi hayatının vasıtaları deđiŐtirilebilir. Kağını yerine, kamyon, karasaban yerine traktōr konulur ve konulması lazımdır. Fakat manevi hayatın vasıtaları deđiŐtirilmek istenirse, ortada millet bütünlüđù kalmaz. Dil kelime ve tabir olarak maddidir. Fakat mana, maksat, his ve hayal tesirine vasıta olarak milletin manevi hayatının baŐta gelen elemanıdır. Dilin her kelimesinin arkasında bir hâtrâ, bir tarih, bir kùltür vardır. Millet ise, tarihin yapıp yoğurduğu bir birliktir²⁰⁵. Millet ve millî kelimeleri, İstiklâl kelimesi atlırsa Büyük Millet Meclisi, Millî Mücadele, Kuvayı Milliye, Millî İrade, Millî Hâkimiyet; İstiklâl Harbi, “Ya istiklâl ya ölüm” sōz ve mefhumlarına gōlge dūŐer. Halka mal olmuŐ, millileŐmiŐ her kelimenin etrafında bir deyim, milletçe unutulmayan bir hâtrâ vardır.”²⁰⁶

Tùrkiye, Malazgirt Savaşı'ndan sonra yapılan yüzlerce savaş sayesinde bir Tùrk vatani olmuş ve korunmuştur. İslam imanı ile yoğrulan bu mücadeleye “gaza”

²⁰³ **Kaplan**, “*Dil ve Kùltür*”, s. 141.

²⁰⁴ **Tutar**, “*Gōnlümüzdeki Dil Yarası*”, www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=90822, (E.T., 20.05.2014).

²⁰⁵ Ali Fuad **Başgil**, *Tùrke Meselesi*, 3. Baskı, Yağmur Yayınları, İstanbul 2007, s. 62-63.

²⁰⁶ Mehmet Nuri **Yıldırım**, “*Tùrkenin Ezeli AŞığı: Faruk Kadri Timurtaş*”, www.makalekafe.com edebiyat, (E.T., 15.07.2014).

onlara katılanlara “gazi” adı verilir. Anadolu Türk Edebiyatı’nda “gaza” ve “gazileri” tasvir eden yüzlerce eser yazılmıştır²⁰⁷.

Tarihçi Broudel, dil kimlik ilişkisini; “Kimlik = Dil” özdeşliği olarak kurmuştur²⁰⁸.

Devlet, millet, toplum ya da kültür varlığı açısından kimlik, topluluğu oluşturan bireylerin, ortak ülkü ve simgelerde birleşmeleri, ortak tasa ve kıvançları paylaşmaları olgusudur. “Kimsiniz, necisiniz, nereden gelmiş nereye gidersiniz?” sorusuna verdiğimiz yanıtlarda sergilediğimiz ortaklıklar ya da duyarlılıklar toplumsal varlığı ayakta ve güçlü tutan dayanışmanın öğeleridir. Bu anlamda kimlik tam bir tarih sorunudur²⁰⁹.

Dil, kültür değerlerini, tarihsel, ulusal ve yerel birikimi süreklileştirme ve genç kuşaklara aktarma işlevinden dolayı kimlik oluşturu bir etmendir. Her birey ana dilini ve öz kültürünü edinme sürecinde, toplumca benimsenen kimliği de doğal olarak içselleştirir²¹⁰.

c. Sosyal Hayat

Dilin kuralları söz varlığı onun sosyalliğini gösteren özelliklerdir. Dil, bütün yönleriyle toplumdan topluma değişiklik gösterir. Dilin yapısı kuralları kelime hazinesi, milletin anlayışı, dünya görüşü ve felsefesi ile yakından ilgilidir. Bir anlamda milletin karakteri, kültürü, yaşadığı coğrafya vb. diline yansır²¹¹.

Kısacası diller milletlerin kültür ve medeniyetinin aynasıdır. Yapıları bakımından olduğu gibi kelime kadroları da birbirinden farklıdır. Bu kelimeler o milleti diğer milletlerden ayırarak kendi öz kültür ve medeniyetini yansıtır. Bu ilişkiyi vereceğimiz şu örnekte açıkça görülebilir: Türk milleti henüz Orta Asya’dan dünyaya yayılmadan önce göçebe bir hayat yaşıyordu ve genellikle hayvancılıkla uğraşıyordu. Buna bağlı olarak kültürümüzde, atın özel bir yeri vardır. Bu yüzden dilimizde atla ilgili birçok Türkçe kelime bulunmaktadır. Fakat deve Türk kültüründe at kadar

²⁰⁷ **Kaplan**, “Türk Edebiyatı”, s. 45.

²⁰⁸ **Güvenç**, Türk Kimliği, s. 263.

²⁰⁹ **Güvenç**, Türk Kimliği, s. 353.

²¹⁰ **Kula**, s. 13.

²¹¹ **Karasoy/Yavuz/Kayasandık/Direkci**, s. 13.

önemli bir unsur değildir²¹². Hâlbuki Arap kültüründe önemli bir yeri olan devenin rengiyle ilgili Arapçada yüze yakın kelime vardır. Türkçemizde ise sadece bir “deve-tüyü” rengini biliyoruz²¹³. Aymara Kızılderililerinin patates çeşitlerini anlatmak için 200 ayrı kelime kullanır. Eskimoların karın yağış şekillerinin her birini ayrı kelimelerle anlatır²¹⁴. Hayvan adlarının Türkçe olmasına rağmen bitki adlarının çoğu yabancı kökenlidir. Çünkü Türkler sonradan yabancı din ve medeniyetlerin tesiriyle yerleşik medeniyete geçerek toprağa bağlanmışlar ve ikinci bir millet olmuşlardır. Bunun içindir ki at, ağaç, çiçek gibi kelimeler Türkçe olmasına rağmen bunların sayısı bizden daha önce tarıma başlayan milletlerinkine göre çok azdır²¹⁵. Bütün bunlar dilin toplumların duygu ve düşünce tarzına, sosyal durumlarına oturdukları yerlere, iklim şartlarına ve tarihteki geçmişlerine göre şekillendiklerini gösterir²¹⁶.

d. Gelenek ve Görenekler

Bir dildeki kavramlar, çeşitli atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler incelenir, ilgili oldukları kavram alanlarına göre öbekleştirilirse kimi alanlardaki öbeklerin kabarık olduğu, öbürlerine oranla fazlalık gösterdiği göze çarpar. Bu kabarık öbekler dili, konuşan ulusun tarih boyunca en çok ilgilendiği yaşayışında büyük yer tutan kavramlara, konulara aittir. Köktürk yazıtlarında en çok geçen kavramlar budun, kavim, ulus, halk, kağan, sü, asker, ordu çarpışma... gibi kavramlardır. Bunlar Türkleri o çağdaki, savaşlarla dolu hareketli yaşayışının aynasıdır²¹⁷. O çağda Türklerde hayvancılığın ve tarımın yeri de elimizde tarihi aydınlatan belgeler olmasa da yalnızca dil ürünlerinden yararlanılarak aydınlatılabilir. Köktürk yazıtlarında geçen hayvan adları özellikle atla ilgili kelimelerin sıklığı Türklerin hayvancılık, at yetiştirmeyle olan ilişkisini atın Türklerin yaşamındaki yerini gösteren ipuçları sayılabilir²¹⁸. Tarımla ilgili olup en eski çekirdek kelimelerimizden sayılması gereken tarığlağ (tarla), kışlağ (kışlak), yaylağ (yaylak)... gibi ögeler Türklerde tarım ve hayvancılıkla uğraştığının göstergesidir²¹⁹. Bir dili konuşan toplumun yiyecek içecekleri ile mutfakıyla

²¹² Mustafa Argunşah, Dil Yarısı, 2. Baskı, Can Matbaası, Kayseri 2006, s. 118-119.

²¹³ Argunşah, s. 119; Karasoy/Yavuz/Kayasandık/Direkci, s. 13.

²¹⁴ Karasoy/Yavuz/Kayasandık/Direkci, s. 13; Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, s. 665.

²¹⁵ Argunşah, s. 119.

²¹⁶ Karasoy/Yavuz/Kayasandık/Direkci, s. 13-14.

²¹⁷ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 66; Paçacıoğlu, s. 5.

²¹⁸ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 66.

²¹⁹ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 66; Paçacıoğlu, s. 5.

ilgili kelimeler o toplumun beslenme düzenini gösterdiği gibi bu adlar arasında yabancı olanlar aracılığıyla bu düzendeki yabancı etkilere de ışık tutar halk ağızlarında bulgur, dövme, bazlama, tarhana... gibi binlerce ad, halkın maddi kültürünü yansıtır. Akrabalık bağlarının Türklerde ne kadar sıkı olduğunun insan ilişkilere verilen önemi yine Türkçede bu ilişkileri söz varlığı izlenerek ortaya konulabilir²²⁰. Örneğin Türkçe ile Fransızca'yı akraba adları yönünden karşılaştırdığımızda Türkçede akraba adlarının daha çeşitli olduğunu görürüz. Dayıoğlu teyze oğlu gibi ifadeler Fransızca'da kuzen olarak adlandırılmıştır. Bu bile her iki millet arasındaki gelenek ve görenek farklılığının göstergesidir²²¹. Kimi zaman bir tek kelime bile ulusun inançları, gelenekleri, bireylerin kendi aralarındaki davranış ve ilişkileri, maddi ve manevi kültürü hakkında fikir verir. Örnek olarak Farsçadan alınan peştamal kelimesinden türeyen peştemaliye, peştamallık kelimeleri ile peştamal kuşanmak terimi kısaca gözden geçirilecek olursa şu anlamlara gelirler: Peştemaliye sözcüğü ve bugün bunun yerine geçen peştamallık işlek bir dükkânı kendisine çevirmesi için isteklinin o dükkânı işletene verdiği para anlamına gelir. Peştamal kuşanmak ise bir zanaatla usta çıkmayı anlatır. Gerek bu terim, gerekse önceki kelimeler Türk ticaret ve zanaat hayatı ve gelenekleri ile ilgilidir; çıraklık dönemini bitirerek ortaya koyduğu yapıyla ustalık niteliğini kazanan çırağa, ustanın küçük bir törenle peştamal sararak bunu ilan etmesi âdetinden kalmadır. Bu gibi âdetleri gösteren pek çok sözcüğümüz vardır²²².

Küçüklerin büyüklere saygı göstermesi, sofrada büyüğünü beklemesi, eve ayakkabılarını çıkarıp girmesi Türklerin aile ve ev yaşantısı²²³ ile ilgili örneklerden bazılarıdır. Kısacası bir milletin dilinde bulunan kelimeler o milletin sosyal ve kültürel hayatının aynasıdır²²⁴.

e. Sanat

Sanat, bir milleti başka milletlerden ayıran, bir millete has olan zevk ve duyguların tamamıdır. Aynı zamanda da bir milletin güzeli yaratma ve bulma tarzını ortaya koyan kültür unsurudur. İnsanoğlu beslenir, barınır, sosyal ve ruhi ihtiyaçları

²²⁰ Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 66.

²²¹ Atabey/Koç/Yeniçeri/Ülker/Yağcı, s. 14.

²²² Aksan, Her Yönüyle Dil, s. 66-67.

²²³ Ertem/Kocakaplan, s. 67.

²²⁴ Paçacıoğlu, s. 3.

nı gidermeye çalışır. Bütün bu ihtiyaçlarını giderirken, ruhunu okşamak, güzeli yakalamak ister. Bunun sonucunda sanat ortaya çıkar. Her milletin sanat anlayışı farklı bir karakter taşır, ayrı şekilde ortaya çıkar. Söz, ses, mekân, renk, ışık, şekil, anlayış ve zevki milletten millete değişir. Kısacası sanat, bir milletin müşterek zevkinin ifadesidir²²⁵.

Her sanat eseri kendi kültür ve kültür çevresinin zevkini, duygu ve düşüncesini ifade eder. Şehirler, bu sanat eserlerinin büyük örneklerini verir. Frenklerin “Roma bir günde yapılmadı” diye bir sözü vardır. Bu söz her şehir için doğrudur. Büyük bir şehri süsleyen abidelerin her biri ayrı bir devrin eseridir²²⁶. Örneğin Türk kültüründe Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı maddi yapı olarak birer saraydır. Ancak Topkapı Sarayı bize has duygu, düşünce ve zevk örnekleri ile dolu olmasına rağmen Haydarpaşa Garı güzel bir eserdir ama Alman kültürünün izlerini taşır. Zira onlar tarafından yapılmıştır. Herşeyden önce bu sanat eserlerini meydana getirecek bir sanatkâra ihtiyaç vardır. Bu sanatkâr duymadığı, benimsemediği ve benliğinde taşımadığı bir kültür çevresinin tercümanı olacak eseri yaratamaz²²⁷.

Her kültürde olduğu gibi bozkır kültürünün de kendisine mahsus bir sanat anlayışı vardır. Bozkır sanatı hayat şartlarına uygun olarak ve hayvanlarla olan yakın ilgisinin tesiri ile kemer tokaları, kılıç, hançer, at koşum takımı gibi taşınabilir malzemeler üzerine işlenmiş pars, kaplan, kurt, geyik, at, koyun vb. hayvanların birbirleriyle olan mücadelesini anlatan figürler onların günlük yaşamlarından izler taşır²²⁸.

Bu özellik hayatı ve sosyal yapıyı bir sanat süzgecinden geçirerek veren edebi eserlerde daha da belirgindir. Mesela divan edebiyatına ait şiirlerde, Ortaçağ İslam Medeniyetinin hayata bakış açısı işlenmiştir. Nabi, şiirlerinde bir sanat inceliği ile çarşı pazarı, Nedim, şehir medeniyeti ile ilgili unsurları sokmuştur²²⁹. Nedim’in sevgilisinin güzelliğini anlatan,

“Hadden geçmiş nezakat yâl mal olmuş sana

²²⁵ Ergin, s. 22-23, (2000).

²²⁶ Kaplan, “Türk Şehirleri” s. 62.

²²⁷ Erkal, s. 144.

²²⁸ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, 19. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000, s. 340.

²²⁹ Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, s. 676; Kaplan, “Türk Edebiyatı ve Türk Milletinin Kültürel Değerleri”, s. 13.

Bûy-ı gül takdir olunmuş rûhsar-ı âl olmuş sana”

(Nezaket denilen şey kuyumcuların haddesinden geçerek sana boy pos; gülün kokusu da katrenip süzülerek sana al yanak olmuş) beyittin de Lale devrinin ince zevk anlayışını görülebilir. İşte bütün bu söyleyişlerde dil, bizde bizi dile getiren gücün en yüksek anlatım aracıdır. Bundan dolayı dil milli damgası en belirgin olan kültür unsurudur²³⁰.

f. Dil

Dünyada hayatta her şeyin birbirine bağlı olduğunu bir yerde okumuş, çok kişiden duymuşuzdur. Gerçekten olaylar, olgular yani her şey birbirine bağlı olmasaydı bu dünyada düzen olur muydu? Her şey birbirine kuşkusuz bağlıdır da ne ile? Sorunun cevabı insan ve dildir. Biz insanlar konuşup iletişim kurarak, aklımızla, dilimizle herşeyi her şeylere, bağlıyoruz. İnsanın dili olmasaydı kültür varlığı sürekli olamazdı, insanın dili tükenseydi, kültür varlığı bir ören yerine dönerdi. Yaşayan kültürleri ayakta tutan dildir²³¹.

Toplum ve kültürde ne varsa dilde, dilde neler varsa toplum ve kültürde ifadesi vardır²³². Dil, tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur. Başka benzetmelere başvurduğumuzda ise dil, kültür alanının her yanını aydınlatan güneştir; dil, kültür kilimini dokuyan ipliktir²³³. Kısacası hiçbir kültür dilsiz var olamaz. Başka bir deyişle dil toplumsal, ulusal kimliğin simgesidir. Örneğin, kültürümüzde komşuya verilen değer gündelik konuşmalarımıza ve atasözlerimize yansımıştır. “Ev alma komşu al, Hayırlı komşu akrabadan iyidir, Komşuyu komşudan sorarlar” gibi deyişler, atasözleri Türk kültüründe komşuluk gerçeğini açık biçimde gösterir²³⁴. Dil, kültür ve toplum ilişkisine diğer örnek de arşivlerimizdeki belgelerdir. Arşivlere bir göz atsak, belgeler bize şunları fısıldar: “Kâğıtlarımızdan mürekkebimize, yazı türümüzden kullanılan kaleme kadar uzanan unsurlardaki estetiğe bakın. Her şahsın makamına göre kullanılan lakaplar, hitaplar, dua cümleleri, o devrin insanının, ruh inceliklerini

²³⁰ **Korkmaz**, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, s. 676.

²³¹ **Güvenç**, Türk Kimliği, s. 259.

²³² **Güvenç**, Kültürün ABC’si, s. 48-49.

²³³ **Uygur**, s. 19.

²³⁴ Ahmet **Kocaman**, “Dil ve Kültür Üzerine”, www.turkdilidergisi.org/149/AhmetKocaman.htm, (E.T., 02.10.2015).

yansıtmıyor mu? Şu muhteşem fermanların arkasındaki muhteşem devleti nasıl görmemezlikten gelebilirsiniz?²³⁵

Dilin mi yoksa kültürün mü önce geldiği felsefecilerin ve tarihçilerin kolay kolay çözemediği bir bilimcedir. Kültürün gelişmesiyle dil, dilin gelişmesiyle kültür gelişir ve zenginleşir. Kültürü inceleyerek kültürün ne büyük bir mucize olduğunu, dil mucizesini inceleyerek kültürün insan üzerindeki etkileri ve sonuçları anlaşılabilir. Dilimiz olmasaydı nasıl anlar ve anlatırdık kültürü? Peki, ama kültürümüz olmasaydı dilimiz olur muydu²³⁶?

Bypass ameliyatı geçirmiş olan hasta doktoruna yakını; bana hemen her şeyi yasakladınız, kısıtladınız, ama aynı ameliyatı geçiren bir arkadaşım, eskiden daha çok yiyip içtiğini, koştuğunu, çalıştığını, eğlendiğini kısaca daha hızlı ve mutlu yaşadığını söylüyor!

-“Öylemi söylüyor?” diye sormuş doktor,

-“Evet, tam böyle söylüyor”

-Sizde söyleyin söylemenizde herhangi bir sakınca yok!²³⁷

B. Dilin Kültür ve Millet Varlığı İçindeki Yeri

Dünyaya gelen insanoğlu maddi ve manevi kavramları kendi anadilinin kalıp ve değerleri ile algılamakta içinde yer aldığı toplumun kültür öğelerini, dünya görüşünü, yaşam biçimini, inanç ve geleneklerin içeren kavramları dili ile edinmektedir. Buna bir örnek verecek olursak renklerin adlandırılması konusunda da belirgin ayrımlar vardır. Türkler, Arapça kökenli **mavi**'den (mai, suya ait, su rengi) önce de **gök** (eski **kök**) sözcüğüyle bu rengi anıyor, **yeşil**'i adlandırırken yaş (yaş, taze, genç, yeşillik) kavramından yararlanıyor, kızıl'ı ise kız eyleminden türetiyorlardı. Hâlbuki Hint Avrupa dillerinde yeşil, mavi, gri, sarı renklerin tek bir ortak kökten türediği saptanmıştır²³⁸.

²³⁵ Alan, “*Dil ve Kültür*”, www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dil-ve-kultur.html, (E.T., 09.11.2013).

²³⁶ Güvenç, Kültürün ABC'si, s. 48-49.

²³⁷ Güvenç, Kültürün ABC'si, s. 48-49.

²³⁸ Aksan, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü, s. 21-22; Aksan, Türkçenin Gücü, s. 59.

Yeni buluşlar ifadesini dil ile gerçekleştirebilir. Bir tiyatro sanatçısı, mimik ve jestlerine dilini eklemeyen oyunculuğunu gösteremez. Türk halkının bayrakta sembolleşen vatan sevgisi Mehmet Akif'in İstiklal Marşı'nda, Milli Mücadele ruhu Mehmet Emin'in manzumelerinde ve bu dönemi işleyen romanlarda, İstanbul'un güzellikleri ve tarihi havası, İstanbul halkının gelenek ve görenekleri Yahya Kemal'in şiirinde, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında, Anadolu insanını yaşayışları ve davranışları Yakup Kadri'nin eserlerinde sergilenmiştir²³⁹.

Dil, insanları bir yığın veya kitle olmaktan çıkararak, duygu ve düşünce birliği içinde olan, millet dediğimiz, belli bir amaç doğrultusunda hareket eden bir topluluğa dönüştürür²⁴⁰. Dille millet birbirinin temel varlık sebebidir. Dil, milleti oluşturan temel yapı olmasına karşılık millet de dili yapan, kullanan, yaşatan topluluktur. Dil olmadan milletin, millet olmadan da dilin yaşaması mümkün değildir. Dil ve millet, birinin varlığı diğerinin varlığına bağlı olan etle tırnak, ruhla beden, sevenle sevilen (âşıkla maşuk) gibidirler²⁴¹. Her millet kendi dilinde yaşar. Dil, vatan kadar mukaddesdir. Her şeyin üzerinde en mukaddes varlık vatandır. Fakat vatan yalnız toprak, dağ, tarla değildir. Gövdeye can gibi vatani yaşatan milletse milleti yapan da dildir. Dilin vatandan daha mukaddes olduğun anlamak için tarihe bakmak yeter, giden vatanların dilleri kalan milletler tarafından tekrar kurtarıldı; fakat dili giden milletlerin ne vatanları kaldı ne de kendileri. O halde denilebilir ki bir milletin dili, o milletin âdeta şah damarıdır, varlık sebebidir²⁴².

Dil, milleti oluşturan bireyler arasında tam bir birleştirici unsur görevini üstlenir. Onları duygu, düşünce, hayal ve en önemlisi dış dünyayı algılama açısından birbirine yaklaştırır. Dil sayesinde ortak duygu, düşünce ve ideallere sahip olan bireyler arasında, aynı zamanda ortak bir şuur da oluşur. Bu şuur, ferdî şuurun çok ötesinde millî bir şuurdur. Millî şuur ise, bir milleti ayakta tutan, geçmişini hatırlatan,

²³⁹ **Korkmaz**, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, s. 674.

²⁴⁰ Mesut **Bulut**, "Cumhuriyet Döneminden Günümüze Yapılan Türkçe Yazım Kılavuzu Çalışmaları ve Türkçe Yazım Kılavuzları Üzerine Bir Kaynakça Denemesi", www.jasstudies.com/Dergi-Pdf.Detay.aspx?ID=1508, (E.T., 20.06.2015).

²⁴¹ **İlhan**, "Düşüncenin Dile Yansımaları", www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2015).

²⁴² **Tutar**, "Gönlümüzdeki Dil Yarası", www.edebiyat-defteri.com/yazioku.asp?id =90822, (E.T., 20.05.2014).

değerlerini bugüne taşıyan, bugününü en güzel şekilde yaşatan ve bütün bunları kapsayacak şekilde geleceğe yön veren hareketlerin bütünüdür²⁴³.

Milletlerin ortak kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri dil sayesinde işlenerek nesilden nesillere aktarılmaktadır. Ortak değerlerin yansıması olan atasözleri kolektif bilincin dil dünyasına yansıyan söyleyişlerdir. “Üzüm üzümüne baka baka kararır” atasözünden ortak bilincin oluşumunda toplumsal etkileşimin gücünü görmekteyiz²⁴⁴. Millî hasletlerimizden olan yardımlaşma ve dayanışmanın yansımaları atasözlerimizde en saf, en veciz şekilleriyle bulunabilir. İnanç ve ahlak değerlerine uygun olarak ortaya çıkarılan “Komşusu açken tok yatan bizden değildir”, “İyilik yap da denize at balık bilmezse Hâlık bilir” gibi söyleyişler toplumumuzda yardımlaşmanın, komşuluk ilişkilerinin ne derece önemli olduğunu ortaya koyar. Aynı zamanda toplumun ortak değer yargılarının dile yansıyan güzel şekilleridir²⁴⁵. Hatta bu atasözlerinden bazılarının farklı milletlerde aynı manayı taşıdıkları tespit edilmiştir. Zira bazı evrensel hakikatler, bütün insanlar tarafından tartışmasız kabul edilir. Bir mahallede iki muhtar, bir şehirde iki vali, bir ülkede iki devlet başkanının olamayacağı, olursa işlerin karışacağı, yani hâkimiyetin en önemli esasının müdahaleyi reddetmek olduğu, evrensel bir hakikattir. Bu hakikate İngilizler şöyle işaret eder: “*Aşçılar çoğaldı mı çorba tatsız olur*”, İtalyanlar; “*Çok horozun öttüğü yerde güneş doğmaz*”, İranlılar; “*İki kaptan gemiyi batırır*”, Ruslar; “*Yedi ebenin olduğu yerde bebek kör doğar*”. Bizdeki atasözleri de şöyle: “*Horozu çok olan köyün sabahı geç olur*”, “*İki aslan bir posta sığmaz*”²⁴⁶.

Burada, diller, dolayısıyla o dilleri konuşan toplumların kendine özgü düşünme, benzetme ve anlatım ayrımlarını ortaya koyacak şu örnek üzerinde de duralım: Türkçede topun ağzında olmak deyimini bir kimsenin tehlikeye çok yakın, sürekli tehlikede olduğunu anlatmak üzere kullanılır. Buna yakın anlamdaki “kelle koltukta

²⁴³ Ertuğrul Yaman, “*Dilimiz Kimliğimiz*”, www.turkededebiyati.org/turk_dili/dilimize_sahip_olalim.html, (E.T., 14.07.2014).

²⁴⁴ İlhan, “*Düşüncenin Dile Yansımaları*”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2015).

²⁴⁵ İlhan, “*Düşüncenin Dile Yansımaları*”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2015).

²⁴⁶ Alan, “*Dil ve Kültür*”, www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dil-ve-kultur.html, (E.T., 09.11.2013).

olmak” deyimi ise Farsçadaki benzeri ile “başını ele almak” olabilir. Fransızcadaki “bıçak boğazda” deyimi buna yakın bir anlamdadır²⁴⁷.

IV. GENEL OLARAK DİLDE SADELEŞTİRME VE ÖZLEŞTİRME HAREKETLERİ

A. Yurt Dışındaki Dil Hareketleri ve Tarihsel Gelişimi

Batı Edebiyatı'nın temelini Eski Yunan ve Latin Edebiyatları oluşturur. M.Ö. 2. yüzyıldan sonra Yunan Edebiyatı yerini Latin Edebiyatı'na bırakır. 5. yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra 11. yüzyıla kadar sanat ve kültür alanında öbür dünya görüşü hâkimdir. 11. yüzyıldan sonra kilise ve dini görüşü her şeyin üzerinde tutan kişinin yaşam ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayan, Ortaçağ başlar. Bu dönem ulusal destanlar dönemi olmuştur. Dante'nin ünlü İlahi Komedyası da bu döneme ait bir eserdir. 14-16. yüzyıllar arasında Batı Edebiyatı'nda yenileşme dönemi olan Rönesans Dönemi başlar. Rönesansla birlikte Hümanizm düşüncesi daha sonraki yıllar da ise Klasisizm akımının ortaya çıkmasına sebep olur. Böylece Batı Edebiyatı birbirine tepki olarak ortaya çıkan akımların etkisinde 20. yüzyıla kadar gelişimini sürdürmüştür²⁴⁸.

1. Yunan ve Latin Edebiyatı Dönemi

Edebiyat alanında Yunanlıları ilk yaşamış millet olarak düşünmek mümkündür. Onlardan önce Mısırlılar vardı. Ancak onlar Yunan şiirine model olamamıştır²⁴⁹.

M.Ö. 8. yüzyıl ortalarından başlayarak Yunanlılar, Güney İtalya ve Sicilya kıyılarında koloniler kurmuşlardı. Bu koloniler büyük zengin ve uygar şehirlerdi. Böylece Yunanlılar sınır komşuları olan diğer İtalyan kavimlerle temasa geçerler. Bunlar kendi özelliklerini yitirmeksizin Helen Uygarlığının etkisinde kalırlar. Böylece Helence (Eski Yunanca) Yunan şehirleri dışında da öğrenilip kullanılmaya başla-

²⁴⁷ Aksan, Türkçenin Gücü, s. 95.

²⁴⁸ Mme de Stael, Edebiyata Dair, çev. Safiye ve Vahdi Hatay, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1967, s. 34.

²⁴⁹ Mme de Stael, s. 34.

nr. Şehirlerarası (ya da kavimler arası) diplomatik ilişki ve ticaret dili Helence olur. En önemlisi, Yunanlılar, İtalyan kavimlerine yazıyı²⁵⁰ öğretirler²⁵¹.

Latin Edebiyatı deyimi Latin dilinde yazılmış edebi eserlere verilen isimdir. Eski Roma'nın ilk çağlardan başlayarak imparatorluğun sonlarına kadar Latin diliyle yazılmış bu eserlerin yazarları çoğu zaman Romalı değildi. Kimi zaman İtalyalı bile değildi. Ama hepsi Latince yazmış ve bunu amaç edinmiştir. Latin Edebiyatı'nın öyküsü ilginç ve başka ulusların edebiyatlarında değişik biçimde başlar. Çünkü Romalılar edebiyatı başka bir ulustan öğrenmiştir. Onları taklit ederek zamanla kendilerine özgü büyük bir edebiyat meydana getirmişler. Öyle büyük ve güçlü edebiyat, Batı Avrupa ve Amerika edebiyatlarının temelini atmıştır²⁵².

İlkçağda İtalya'ya gelip yerleşen kavimlerden biri de Latinlerdi. Latinlerin kurduğu şehirlerden biri de Roma idi. Roma, bitip tükenmeyen savaşlardan sonra İtalya'ya egemen olur. Böylece Roma Devleti kurulmuş olur. Gitgide genişleyerek Roma İmparatorluğu haline gelir. Romalıların eski çağlarda edebi eserleri vardı. Bunlar arasında geleneksel ilahiler, tanrılara yapılan çağrı ve dualar, bir öyküyü anlatan uzun şiirler bunlardan bazılarıdır. Uzun şiirleri şölenlerde erkek çocuklar şarkı halinde söylediler. Bunların daha sonra destan denilen türü geliştirdiği tahmin edilmektedir. Zaten Batı Uygarlığı da eski Roma Uygarlığının temelleri üzerine kurulmuştur. Örneğin, Roma kanunları bugün en uygar devletlerin hukuk sisteminin bel kemiğini oluşturur²⁵³.

Eski Yunan ve Latin sanatı, kusursuz bir güzellik peşindedir. O dönemden kalan mimari eserlerde heykellerde bu görülmektedir. Hristiyanlığın yaygınlaşma-

²⁵⁰ Bu yazı için Mısır'da yetişen bir kamyştan elde edilen "papyrus" üzerine "calamus" denilen kamyş kalemle lamba sisi ve bir nevi zank karıştırılarak yapılmış mürekkep ile yazılırdı. Bu papirüsler bir çubuk etrafına sarılan bir rulo haline getirilir ve rulo açılarak okunurdu. Bundan başka balmumuyla kaplanmış tabletler üzerine "stilus" denilen demir veya bronzdan yapılmış ve bildiğimiz örgü şişlere benzeyen sivri uçlu bir gereçle yazılmaya başlandı. Bez üzerine mürekkeple de yazılırdı. Resmi amaçlar için beyaza boyanmış taş veya metal üzerine mürekkebe batırılmış fırça ile yazılırdı. Zamanla papirüs yerine bazı ağaçların kabukları üzerine de yazıldı. Sonra papirüs yerine oğlak ve kuzu derisinden yapılmış ve ilk kez Bergama'daki ünlü kitaplıkta kullanıldığı için ismini oradan alan parşömeden bildiğimiz kitaplar şeklinde kitaplar yazılmaya başlandı. Müzehher **Erim**, Latin Edebiyatı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, s. 16.

²⁵¹ Mustafa **Ayyıldız**/Hamdi **Birgören**, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 618.

²⁵² **Erim**, s. 15-19.

²⁵³ **Erim**, s. 15-19.

sından, Rönesans Dönemi'ne kadar Kilise'nin etkisi ve baskısı hem sanat, hem de toplum üzerinde kendisini hissettirmişir²⁵⁴.

2. Rönesans Dönemi

Latin ve Yunan Edebiyatının bitiminden sonra Avrupa yaklaşık 1000 yıllık bir karanlık döneme girer. Bu dönemden sonra 13. yüzyılda Rönesans dönemi başlar²⁵⁵.

Rönesans kelimesi Ortaçağdan, modern dünyaya geçişin tümünü ifade etmek için kullanılır. Bu geçişin gerçekleştiği zaman dilimine belli sınırlar getirmek mümkün olsa da bu akım şu yıllar ya da bu yıllar arasında tamamlanmıştır şeklinde herhangi bir tarih verilmesi mümkün değildir. Ancak bazılarına göre biz hâlâ Rönesans'ın ortasındayız. Evrim henüz tamamlanmamıştır. Başlangıçta gölge halinde yeni biçimler ön plana çıkmakta derken harman olmakta, sonra eski manzaralar arka planda belirlemektedir²⁵⁶.

Rönesans akımı, herhangi bir bilim dalını içine alacak şekilde sınırlanmaz. Sanat tarihçilerine göre; Rönesans, mimaride, resimde, heykelde, antik anıtları iyileştirme çabalarından etkilenerek ortaya çıkan bir devrimdir. Edebiyat, felsefe ve dincilere göre ise Rönesans, el yazmalarının keşfinden, Antik çağa kadar olan tutkudan, filoloji ve eleştiride ilerlemedir. Aynı zamanda şürde yeni tatlara, yeni bir düşünce sistemine daha doğru analizlere yol açan bir akımdır. Fakat bu cevaplardan hiçbiri Rönesans kavramını açıklamaya yetmeyecektir. Rönesans terimiyle ya da yeniden doğuş ile doğal bir hareket anlatılır. Bu akım şu ya da bu özellikleri ile açıklanamaz. Fakat nihayetinde zamanı gelmiş bir insanlık çabası hala içinde bulunduğumuz bir süreç olarak kabul edilebilir. Rönesans tarihi yalnızca sanat tarihi olmadığı gibi bilim, edebiyat ve uluslar tarihi de değildir. Avrupa ırklarında açığa çıkan insani bir ruhla, bilinç özgürlüğüne kavuşturulmasının tarihidir. Rönesans sayesinde Yunan ve Latin Edebiyatı hazinelerinin kapıları halka açılmıştır. Aynı zamanda İncil'in özgün dillerde yazılan versiyonları da keşfedilmiştir. Doğu öğretileri Yahudi ve Arap geleneklerini çalışan öğrencilere açılmıştır. Ari ve Sami dillerindeki yazılarda ilk kez eleştirel karşılaştırmalara açık hale getirilmiştir. Anlayamadığı Homeros'u

²⁵⁴ Ayyıldız/Birgören, s. 618.

²⁵⁵ Nurettin Birim (Ed.), Rönesans'ın Serüveni, Acar Matbaacılık, İstanbul 2005, s. 235.

²⁵⁶ Birim (Ed.), s. 235.

okumaya dalan Petrarca ile olgun çağında Yunanca öğrenmeye başlayan ve şiirin ilham pınarından böyle içebileceğini düşünen Boccaccio bu dönemin kahramanlarından²⁵⁷. Eski çağın hayat ve sanatına karşı derin bağlılık, Petrarca ve Boccaccio ile başladı. Bütün yüksek sosyete onların izinde yürüdü. Eskiçağ yazarlarının ince Latincesi, Ortaçağ Latincesinin yerine geçmeye başladı. Bu Latince ile yazarlar her tarafta ilgi ve saygı görüyorlardı. Bir taraftan yeni bir Latin Edebiyatı gelişirken bir taraftan da Hümanizm derinleşiyordu. Hümanistler Latineden sonra Roma kültürünün asıl kaynağına yani Yunan kültürüne indiler. Yunanca öğrenimine ve Yunan eserleri araştırmaya başladılar. Ortaçağ'da Yunan ilmini ve felsefesini Avrupalılar, Arapça yazan Müslümanlar aracılığıyla öğrendiler²⁵⁸.

İtalyan Edebiyatı'ndaki bu parlak dönemden sonra Fransız Edebiyatı etkisini göstermeye başlar. 20. yüzyıla kadar süren edebiyat hareketlerinin merkezi Fransa olur. Fransız Edebiyatı'nda, Hümanizm²⁵⁹ adı da verilen hür düşünce ortamının daha sonrada Klasisizm akımının etkileri yaşanır.

B. Dünyadaki Başlıca Ülkelerdeki Dil Hareketleri

1. Almanya Dil Devrimi

Almanya'da dil devrimi, kültür egemenliği sonucu dile girmiş olan özellikle Latince ve Fransızca kelimeleri dilden atmak düşüncesiyle başlamıştır²⁶⁰. İçinde birçok Latin ve Fransız kelimesi bulunan Alman ağızlarına ilk müdahaleyi Luther yap-

²⁵⁷ **Birim** (Ed.), s. 235.

²⁵⁸ Halil **İnalçık**, Rönesans Avrupası, 2. Baskı, Yayıncılık Matbaacılık, İstanbul 2011, s. 60.

²⁵⁹ Köken olarak Latinceye homo ve humanus kelimesinden geldiği varsayılan Hümanizm insan sevgisi aralarında ayırım yapmaksızın bütün insanları sevmek anlamında kullanılmaktadır. Edebiyattaki anlamı ile eski Yunan ve Latin Edebiyatlarına dönüşü ifade eder. Latinlerin ardından batıya hâkim olan kilise insanları sosyal tabakalara ayırmış, serbest düşüncenin önüne engeller koymuştu. Köleler ve köylülerden oluşan halk ruhbanlar aristokratlar tarafından yönetiliyordu. Bu dönemde kilisenin dili Latince idi. Kilise ve aristokratların yönetiminden bıkan halk, eski Yunan ve Latin kaynaklarına ilgi duymaya başladı. Sokrates, Aristo ve Eflatun felsefelerine göre tanrı, tabiat ve insan hakkında değerlendirmelere sahip olan insanlar Rönesans ve Reform adını verdikleri yeniliklere giriştiler. Bu çerçevede dini de yeniden yorumlamaya başladılar. 15. yüzyılda İtalya'da başlayan bu hareket daha sonrada diğer Avrupa ülkelerine de yayıldı. Temelde Yunan ve Latin Edebiyatlarına dünya görüşü ve ahlakta Hristiyanlığa, düşünce de Eflatun ve Aristo felsefesine dayanır. **Ayyıldız/Birgören**, s. 619; Muhsin **Macit/Uğur Soldan**, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Grafiker Yayınları, Ankara 2004, s. 33-34.

²⁶⁰ Kamile **İmer**, Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 1976, s. 36.

miş, meydana getirdiği İncil metni ile temiz bir Alman dilinin temelini oluşturmuştur²⁶¹.

Dili özleştirmek düşüncesiyle başlayıp, gelişen Alman dilin arılaştırma eylemi otuz yıl savaşlarından sonra Napolyon egemenliğinin çökmesinden sonra 1871 yılında Alman devletinin kuruluşundan sonra ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında ulusal duygulara paralel olarak hızlanmıştır²⁶².

Alman diline girmiş olan yabancı ögelere karşı ilk tepkiler 17. yüzyılda başlamış dil devriminin hazırlık evresi olarak nitelendirebilecek olan ve 100 yıl kadar devam eden sürede bireysel çabalar olması sebebiyle pek fazla başarı elde edilememiştir. 18. yüzyılda Alman derneklerinin kurulmasıyla büyük başarılar sağlanmıştır²⁶³.

19. yüzyıl ortalarında yabancı kelimelere karşı savaş gevşer gibi olmuşsa da 1870 Fransız Savaşı'ndan sonra yeniden hızlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı Almanya'daki dili özleştirme eylemini hızlandırmakla birlikte savaş sonrası yıllarda dile verilen önem azalmaya başlamıştır. 19 Kasım 1940 tarihinde de Hitlerin bir genelgesiyle özleştirme yasak edilmiştir. Böylece Almanya'da dil özleştirmesi siyasal güçlerin izin vermemesiyle son bulur. Almanya'da bugün dil arılaştırma eğilimine genel istek olmamakla birlikte tamamen sönmüş değildir²⁶⁴.

2. Macar Dil Devrimi

Dilde özleştirme ve yenileştirme amacı taşıyan hareket, dildeki Latince ve Almanca ögelere karşı yapılmıştır. Macar dil devriminin güttüğü amaç, dili zenginleştirmek, yabancı kelimelerden temizlemek ve güzelleştirmektir²⁶⁵.

Macar dil devrimi derece derece gerçekleştirilmiştir. Önce bilim dili, yazı ve edebiyat dili, daha sonrada meslek ve sanat dilleri Macarlaştırılmıştır. Yeni sözler gazete, kitap, sözlük, okul, kilise ve daireler yoluyla yayılmıştır²⁶⁶.

²⁶¹ **Türk Dil Kurumu**, Dil Devrimi Üzerine, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, s. 280.

²⁶² **İmer**, s. 36.

²⁶³ **İmer**, s. 36.

²⁶⁴ **İmer**, s. 37-38.

²⁶⁵ **İmer**, s. 38.

²⁶⁶ **Türk Dil Kurumu**, Dil Devrimi Üzerine, s. 282.

Macarcada ilk yeni kelimelere Ortaçağ'ın sonuna doğru Latince'den yapılan çevirilerde rastlanmaktadır. Dil bilgisiyle uğraşanlar ilk defa yeni kelimeler yapma sorununu 16-17. yüzyılda bilinçli olarak ele almışlar. Macar Edebiyatının 1772 de başlayan yenileşme dönemi dil devrimine büyük hız vermiştir. Özellikle Batı Edebiyatı'ndan yapılan çevirilerde yeni kelimeler kullanılmıştır. 1780 yılına kadar oldukça dar bir alanda kalan ve genel olarak bireysel çabalarla sürdürülen Macar Dil Devrimi 1780'de Magyer Hirmando adlı ilk Macarca gazetesinin çıkmaya başlamasıyla birden bire hızlanmış ve genel ilgiyi çekmiştir. 1790'dan başlayarak devlet dili olan Latince'nin yerini Macarca aldığı için devlet yönetimi terimlerine gereksinim duyulmuştur. 1804'te siyasal terim kelimeleri yapılmış ve yoğun çalışmalar sonunda çeşitli bilim dallarına ait terim kelimeleri ortaya çıkmıştır. 1825 yılında Bilimler Akademisinin kuruluşuna kadar bireysel çabalarla, fakat oldukça yoğun biçimde sürdürülen Macar Dil Devrimi yenileştiricilerin dilde ortaya çıkardığı aşırılıkların dil doğruluğunu savunanlar tarafından düzeltilmesiyle son bulmuş ve amacına ulaşmıştır. Dil devrimi genellikle bir kurumun derneğin ya da bir akademinin öncülüğünde gerçekleşirken Macar Dil Devrimi daha çok bireysel çabalarla gerçekleştirilmiştir. Bilimler Akademisinin programında yer aldıktan sonra daha çok terim sorununa önem verilmiştir. Dilin korunması ve çağdaş dünyanın ortaya çıkardığı kavramlara uygun olarak gelişmesi sağlanmıştır²⁶⁷.

3. İngiltere Dil Devrimi

İngiltere yabancı kelimelere karşı en çok kapılarını açmış bir dildir. Kelime hazinesinin %75'i Latin, %25'i Germen asıllıdır. Latin asıllı olanlar edebi dilde Germen asıllı olanlar ise halk ağzında yaşamaktadır. Bir yanda Germen asıllı kelimeleri yaymak diğer yandan da diğer kelimeleri atmak için bir dernek kurulmuştur²⁶⁸.

4. İsrail Dil Devrimi

İsrail'de dil devrimi genel olarak İbranicedeki yabancı öğeleri temizlemeye değil eski çağlarda kullanılmış olan kutsal kitap dilini onaracak yeniden kullanım alanına çıkarma işine dayanmaktadır²⁶⁹. Bu nedenle diğer dil devrimleri ile İsrail dil

²⁶⁷ İmer, s. 39-41.

²⁶⁸ Türk Dil Kurumu, Dil Devrimi Üzerine, s. 285.

²⁶⁹ İmer, s. 41; Türk Dil Kurumu, Dil Devrimi Üzerine, s. 285.

devrimi arasında çıkış noktaları bakımından ayrılık vardır. Çünkü diğer uluslar da dil devrimi onarma isteğinden değil özleştirme isteğinden çıkmıştır. İsrail’de İsa’dan önceki çağlarda kullanılmış olan kutsal kitap dilini günün kavramlarını karşılayacak duruma getirerek dili işleyip onarma eğilimine dayanmaktadır. Kutsal kitap öğelerinin bir bölümü yeniden kullanılmak üzere onarılırken bir bölümü çok eski olduğundan unutulmaya bırakılmıştır. Dilin kendi öğelerinden yararlanılarak kavramlara karşılık bulunamadığında çeviri yolu denenmiş ya da yabancı kelimeler olduğu gibi dilin ses düzenine yaklaştırılarak dile alınmıştır. İbranice’nin yenileşmesinde göze batan en büyük özellik yeniden İbraniceleşmedir²⁷⁰.

5. Norveç Dil Devrimi

Eskiden Norveç saraylarında Norveççe konuşulurdu²⁷¹. Fakat siyasal bağımsızlığını kaybetmesinden sonra uzun süre Danimarka’nın egemenliği altında yaşayan Norveç’te dil Danca’nın etkisinde gelişmiş birçok Danca öge dile yerleşmiştir²⁷². Eski Norveççe balıkçıların ve köylülerin ağızlarında kalmıştır²⁷³. Norveç bağımsızlığını kazandıktan sonra Danca’nın egemen olduğu bu geleneksel edebiyat diline tepki başlamıştır²⁷⁴. Norveç’te 19. yüzyılda iki ayrı nitelikte olan yazı dilinin 20. yüzyılda birleştirilmesi, tek bir dil haline getirilmesi amaç edinilmiş, ama bu iki dilin kaynaştırılması henüz başırlanmamıştır²⁷⁵.

C. Türkiye’deki Dil Hareketleri

Gerek eski yazı dili devresinden yeni edebi dillere geçiş devresinde (11-13. yüzyıllarda) gerek 13. yüzyıldan itibaren meydana gelen yeni edebi lehçelerin kuruluş safhasında henüz dilimize çok sayıda Arapça ve Farsça kelimeler ile gramer şekilleri girmemişti. Onun için ortada dili sadeleşme diye bir sorun yoktu. Bu dönemdeki amaç, Türkçenin gelişmesini sağlamak, Arapça ve Farsçaya karşı üstünlüğünü korumak idi. Bu noktalar üzerinde duran ilk Türkçeci şahsiyetlerin başında Kaşgarlı Mahmut, Karamanoğlu Mehmet Bey, Ali Şîr Nevaî gelmiştir. Kaşgarlı Mahmut 11.

²⁷⁰ İmer, s. 41-44.

²⁷¹ Türk Dil Kurumu, Dil Devrimi Üzerine, s. 284.

²⁷² İmer, s. 44.

²⁷³ Türk Dil Kurumu, Dil Devrimi Üzerine, s. 284.

²⁷⁴ İmer, s. 44.

²⁷⁵ İmer, s. 47.

yüzyılda Arap dilinin hâkim bulunduğu bir çevrede Araplara Türkçeyi öğretmek maksadıyla Divanü Lugatı't-Türk adlı Arapça bir eser yazmıştır. Bu eserde bulunan halk şiirleri, atasözleri ile kelimeler dil kültür tarihi bakımından son derece önemlidir. 15. yüzyılda ise Ali şır Nevaî, Muhakemet-ül Lügatey adlı eseri ile Türkçenin Farsçadan üstünlüğünü ve zenginliğini ortaya koymuřtur²⁷⁶. 15. yüzyılda aruz vezniyle ve Divan Edebiyatı nazım şekilleri ile olmak üzere, yalnız Türkçe kelimelerle şiir yazmak şeklinde bir arzu belirdi. Dilde bir çeşit mahallileşme diyebileceğimiz bu yenileşme hareketine “Türk-î Basit” adı verilmiştir. Bu hareketin amacı 15-16. yüzyılda Arapça ve Farsçanın Türkçeyi kuşatmasına karşı Türk dilini savunmak ve Türkçe kelimelerle de aruz ölçüsüyle şiirler yazılabileceğini göstermektir. Ancak bu hareketin başarıya ulaştığı söylenemez. Bunda devrin klasik edebiyat anlayışının yanında hareketi başlatanların güçlü birer şair olmayışlarının da etkisi olmuştur. Bu yüzden de hareket, kişisel çabalar olarak kalmış, sürekli, bir akım haline gelememiřtir²⁷⁷. 15. yüzyıldan sonra ise dilimize Arapça ve Farsça kelimelerin girmesi birden bire artar. Bunda Türkçenin aruz veznine uydurulamaması Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsça kelimelerin kullanılmasına sebep olmuştur. Bu çağlarda yazı dili konuşma dilinden tamamen uzaklaşır. 19. yüzyılda Tanzimat devriyle dilin sadeleşmesi hakkında fikirleri sürenlerin sayısı artar ve bu görüş artık bir akım halini alır²⁷⁸. Tanzimat Edebiyatı'nı, 1895'ten 1901 tarihine kadar Servet-i Fünûn Dergisi etrafında toplanan gençlerin meydana getirdiği edebiyat takip etti²⁷⁹. Servet-i Fünûncular yeni bir edebî dilinin oluşmasını ve gelişmesini sağlamışlar. Ancak bir öncekiler tarafından sadeleştirilmeye çalışılan yazı dilini yeniden ağırlaştırdıkları için eleřtirilmiřler²⁸⁰. Tanzimat'tan sonra dildeki esas gelişme II. Meşrutiyet'ten sonra meydana geldi. Tanzimat'la birlikte güçlenen dilde sadeleşme düşüncesi 1911'de Selanik'te Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip ve arkadaşları tarafından çıkarılmaktan olan *Genç Kalemler* dergisinde ilk defa sistemli bir şekilde ortaya kondu. Konuşulan dil ile yazı dilinin arasını kapatarak sade bir dil meydana getirme yoluna gittiler. Bunda

²⁷⁶ **Özkan** (Ed.), “*Tarih Boyunca Dilde Sadeleşme Cereyanı*”, s. 103-104; **Özkan**, “*Yenileşme Sürecinde Türk Dili*”, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 08.8.2014).

²⁷⁷ **Özkan**, “*Yenileşme Sürecinde Türk Dili*”, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 12.09.2014).

²⁷⁸ **Özkan** (Ed.), “*Tarih Boyunca Dilde Sadeleşme Cereyanı*”, s. 104.

²⁷⁹ Agâh Sırrı **Levent**, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1949, s. 187.

²⁸⁰ **Macit/ Soldan**, s. 45.

başarılı da olundu. Türkçenin yenileşmesi süreci içinde 1910-1932 yılları arasındaki dönem ise en önemli dönemdir. Bu dönemde yazı dili bütün milletin kullandığı dil durumuna gelmiştir. Bu tarihten sonra artık Türkçe yatağına oturmuştur²⁸¹.

1. Tanzimat Dönemi Dilde Reform Hareketleri

Kültürümüzün bugün en başta gelen meselesi, dil meselesidir. Bu meselenin can alıcı noktası ise, dilimizi yabancı dillerin etkisinden kurtarıp özleştirmektir. Uzun yıllar atlı göçebe kültür geleneğine sahip olan bir topluluk yerleşik hayata geçip yerleşik toplumlarla karşı karşıya gelince bu hayat tarzının kelimelerini de almak zorunda kalmıştır. Ancak Türkçenin duruluğunu kaybetmesi 13. yüzyılın sonunda olmuştur. Türkler İslam Medeniyeti içerisine girince İslamiyet'in kutsal kitabının Arapça olması dolayısıyla birçok dini kavramın yanı sıra Arapça kelimelerde Türkçeye girdi. Öte yandan İran ile olan sıkı ilişkiler sonucunda edebiyat dili kabul edilen Farsçadan dilimize kelime ve gramerler geçti²⁸².

İslam Medeniyeti olgunluk kazandıktan ve yüzyıllarca fikir ve sanat âlemine hâkim olduktan sonra yavaş yavaş bir durgunluk devresine girmiştir. Bu durgunluk sanatın her yönünde uzun müddet devam ettikten sonra İslam Medeniyeti tamamen zayıfladı. Mimarlıkta büyük eserler görünmez oldu. Edebiyatta ise eski mazmunlar değişmez birer kalıp halinde fakat daha sönük ve daha cansız tekrarlandı durdu. Artık İslam ilmi son sözünü söylemişti. Bu ilmin kaynağı olan medreseler bozulmuş fikir hayatı tamamen durmuştu. İslam Medeniyeti yavaş yavaş çökerken Avrupa'da kurulan yeni medeniyet gittikçe ilerleyip, genişliyordu. Öte yandan, bu medeniyetin son merkezi olan Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyıl başlarında çökmeye yüz tutmuştu. İşte Tanzimat, devlet işlerinde bozulan nizamı yeniden kurmak isteğinden, fikir hayatında da Batı'ya dönmek ve yeni medeniyetin gidişine ayak uydurmak ihtiyacından doğmuş bir harekettir²⁸³.

Osmanlı Devleti'ndeki bu Batılılaşma hareketleri 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla büyük hız kazanmıştır. Hukuk, vergi ve askerlik alanında köklü deği-

²⁸¹ **Özkan**, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 08.8.2014).

²⁸² **Özkan**, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 08.8.2014).

²⁸³ **Levent**, s. 96-97.

şikliklerin yapılması, Avrupaî tarzda yeni okulların açılması bu dönemde yapılan yeniliklerden bazılarıdır. Tabii ki bu tür değişimler edebiyatta da kendisini göstermiş. Batı etkisi altında yeni bir edebiyat ekolü meydana gelmeye başlamıştır. Şinasi'nin 1860'ta Tercüman-ı Ahval gazetesinde yazdığı takdim yazısı bu yenilikçi edebiyatın başlangıcı kabul edilir. Bu tarihten 1896'da Servet-i Fünûn topluluğunun oluşumuna kadar devam eden bu edebiyata Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı denilmektedir²⁸⁴.

Batılılaşma hareketi Tanzimat fermanıyla adeta resmi bir mahiyet kazanmıştır. Bir yandan eski değerlerin sarsılmasına ve yıkılmasına doğurmuş. Bir yandan da hayata bakış açısının değişmesine sebep olmuştur. Medeniyet değiştirmenin sosyal bünyede ve fikir hayatında meydana getirdiği bu yenilik ve değişiklik hiç şüphesiz dilimizde de kendini göstermiştir. Onun bünyesinde bazı önemli değişikliklere yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyılın ikinci yarısında ve daha göz alıcı bir biçimde de 19. yüzyılın ikinci yarısının da içine alan Batılılaşma Dönemi Osmanlı Devleti'nin temeli sayılan müessesleri sarsacak değişik kavram ve fikirleri de beraberinde getirmiştir. Vatan, millet, hürriyet ve eşitlik gibi kavramlar Osmanlı aydınları arasında kıymet kazanmaya başlamıştır. Hâlbuki 1839'daki Gülhane Hattı Hümayun ile başlayan Tanzimat hareketinin liderleri batıdaki bu kavramlara karşılık Osmanlı milleti fikrini benimsemeye çalışıyorlardı. Bu harekete de Osmanlılık diyorlardı²⁸⁵.

Tanzimat'ın ilanıyla, siyasi tarihimizde olduğu gibi sosyal hayatımızda da yeni bir devir açıldı. Kıyılarda yükselen saray ve yalılarla her türlü semtlerde kurulan paşa konaklarında, eskisinden büsbütün ayrı yeni ve özenli bir hayat başladı. Giyinme, eğlenme ve yaşama tarzları değişti. Yeni istekler belirdi. Artık dünya görüşü değişmiş herkeste bir okuma ve öğrenme isteği uyanmıştı²⁸⁶.

Türkiye'de sosyal müesseslerin Batılılaşması demek olan Tanzimat inkılabı yapıldığında, Türk dilinin koruduğu en önemli değer, milli benliğe dönüş hareketinin varlığı idi. Bu milli benliğe dönüş hareketinin amacı dil bakımından olduğu kadar tarih bakımından da Türk milletinin ihmal edilmiş ve unutulmuş değerlerini bulup

²⁸⁴ Macit/Soldan, s. 44.

²⁸⁵ Yusuf Ziya Öksüz, Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004, s. 13.

²⁸⁶ Levent, s. 100.

ortaya koymak idi. Dili sadeleştirme isteğinde olanlar, yabancı dillerin egemenliği altında milli dil şuurunu kaybetmiş olan milletlerin dillerinin bağımsızlığını sağlamak için gösterdikleri gayreti bizimde örnek almamız gerektiğini düşünüyorlardı. İşte bu inançla Türkçeyi sevmek onun büyüklük ve üstünlüğüne inanarak varlığını korumak, onu yabancı dillere karşı ezdirmemek ve sadeliğini sağlayarak güçlü bir edebiyat dili haline getirmek Tanzimatçıların varmak istedikleri hedeflerden olmuştur. Tanzimat'tan sonra Batı ile ilişkilerin artması, sosyal meselelerin gazete ve dergilerde yer alması, birçok yeni kavramın dilimize girmesine yol açtığı gibi bu kavramlara Türkçe karşılık bulma ihtiyacı doğmuştur²⁸⁷.

Bu dönemde Türk dilinin sadeleşmesi işinde gazete ve dergilerin hizmeti çok büyük olmuştur. Gazetelerin halk tarafından okunması ve ileri sürülen fikirlerin kolayca yayılabilmesini sağlamıştır. Bu da ancak yazılarda herkesin anlayacağı sade bir dil kullanmakla mümkün olabilirdi²⁸⁸. Nitekim ilk Türkçe gazete olan Takvim-i Vekayi 1831 yılında çıkmaya başlamıştır. Amaç halka devletin iç ve dış işleri hakkında bilgi sunmak, özellikle girilen yenilik hareketlerinin hayırlı sonuçlarını tanıtmak bu şekilde milleti padişahın icraatına ısındırmaktı. Bu yüzden yeni düşünceleri halka açıkça anlatmak zorundaydı. Buda ancak sade bir dil kullanmakla mümkün olabilirdi. İlk büyük yazarların bu yolda harcadıkları emek, Türkçenin sadeleşmesine ve bir gazeteci dilinin meydana gelmesine yol açmış oldu²⁸⁹.

Kısaca belirtmek gerekirse, Tanzimat yıllarında toplum hayatımızda meydana gelen değişikliklere paralel olarak, dilde de bir yenileşme ihtiyacı doğdu. Bu ihtiyaç daha çok yenileşme şeklinde kendini gösterdi. Bu hareket Osmanlıca'yı daha sade ve anlaşılır bir dil haline getirmeye çalıştı. Türkçenin yapısında köklü bir yenileşme şeklinde kendini gösteremedi. Bu dönem dilde yenileşme hareketi için bir arayış ve deneme devri oldu²⁹⁰.

²⁸⁷ Öksüz, s. 14.

²⁸⁸ Levent, s. 99.

²⁸⁹ Özkan, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 12.09.2014).

²⁹⁰ Özkan, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 08.8.2014).

2. Servet-i Fünûn Döneminde Dilde Reform Hareketleri

Servet-i Fünûn edebiyatımızda 1896-1901 yılları arasında faaliyet göstermiştir. Servet-i Fünûn bu kadar kısacık bir dönemde edebi mektep oluşturacak kadar bir bütünlük ve yenilik örneği sergileyen bir edebiyat topluluğudur. Daha ziyade Recai-zâde Ekrem'in yönlendirmesi ile 1896 yılında Servet-i Fünûn dergisi etrafında meydana gelen söz konusu dergide şiirler ve yazılar yayımlayan topluluğa yazdıkları dergiden dolayı Servet-i Fünûncular denmiştir²⁹¹. Bunları bir araya getiren sebepler ise orta sınıf esnaf ve memur çocuğu olmaları disiplinli programlı ve yabancı dil öğreten okullarda eğitim görmeleri gibi benzer sosyal ve kültürel çevrelerde yetişmeleri gösterilebilir²⁹².

Sultan II. Abdülhamit Devri'nin sonunda Batı, özellikle Fransız kültürü, Türk toplumu üzerinde güçlü bir etki yapmıştı. Daha çok edebiyat alanında duyulan bu etki Tanzimat devri yazarlarının eserlerinden çok Servet-i Fünûncular'da daha çok görülür²⁹³. Bu dönemin şair ve edipleri Yeni Türk Edebiyatı'na örnek olacak Fransız Edebiyatı'nı daha yakından tanımışlardı. Bu tanıma ile onlar, etkisinde kaldıkları edebiyatın yeni akımlarını eserlerine yansıtmışlardı. Sanat anlayışları, içinde doğup büyüdükleri acıları ile sevinçleri kucaklayacak, umutlarını ve heyecanlarını haykıracak kadar derin ve geniş değildi. Sanatı sanat için yapma düşüncesi ile ince bir zevk ve düzgün bir teknikle güzeli aramaya koyulmuşlardı²⁹⁴.

Servet-i Fünûn yazarları çok ağır bir dil kullanarak Tanzimat Dönemi'nde başlayan sadeleşme çabalarına önem vermediler. Hatta sözlüklerden buldukları ve kimsenin anlamını bilmediği yeni kelime ve tamlamalar kurarak anlaşılmasız bir dil oluşturmuşlardır²⁹⁵.

Medeniyetler, kendilerini kabul eden ülkelere ya kendi kelimeleri ile ya da kendilerini ifade edebilecek yeni kelimelerle girerler. Servet-i Fünûncular batı eserlerini okumak suretiyle edinmiş oldukları fikirleri aktarırken yeni kelimeler bulma ge-

²⁹¹ **Macit/Soldan**, s. 44; Abdurrahman **Güzel** (Ed.), *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Denge Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara 2008, s. 45; **Levent**, s. 187.

²⁹² **Macit/Soldan**, s. 44.

²⁹³ **Öksüz**, s. 34.

²⁹⁴ **Levent**, s. 187.

²⁹⁵ **Güzel** (Ed.), s. 45.

reği duydular. Bunun içinde çok defa yapıldığı gibi Arapça ve Farsçaya başvurarak bu dillerin kelimelerinden yeni kavramları ifade edebilecek eski fakat kullanılmamış kelimeleri arayıp bulma yoluna gitmişlerdir²⁹⁶. Ancak bunlardan bir kısmı tutmamıştı²⁹⁷.

Bununla da kalmayıp bunları Avrupa kalıplarına dayandırıyorlar. Bu edebiyata mensup yazarların birçoğu yazılarında süslü cümleler kullanmak, zarif, ahenkli fakat işitilmemiş kelimeler bulma yolunda adeta bir birleriyle yarışmışlardır²⁹⁸.

Servet-i Fünûncular için hakikatte dil meselesi çok nazik ve önemli bir nokta idi. Eski Edebiyat yanlıları hatta bunlar arasında yeniliğe özenenler bile, hep Arap ve Fars dilindeki bilgileri ile övünmüşler. Hünerlerini divan dilindeki yetkileri ile göstermeye çalışmışlar. Sade ve gösterisiz bir dil ile rakiplerinin karşısına çıkmaktan çekinmişlerdir. Yalnız sanatta ince ve fikirde üstün olmak istediler. Dilde kuvvetli ve hünerli olduklarını gösterebilsinler. İşte bir yandan bu düşünce diğer yandan yeni bir üslup yaratmak için duydukları kuvvetli istek onları yeni bir dil aramaya götürdü. Böylece nazımda ve nesirde eskisinden büsbütün ayrı gelişme kaydeden yeni bir dil oluşturdular. Bu dil kelimeleri, tamlamaları, bileşik sıfatları, nesirde; nazımda ise birbirlerine eklenen mısraları ile kıvrak bir ifade tarzının bütün inceliklerini taşıyordu. Ustaca işlenen bu yeni dil duyguya hitap ederken zekâyı da ihmal etmiyordu. Tabiatı ve eşyayı canlandırırken iç âlemi de incelemeye çalışıyordu. Ancak üsluba karşı gösterilen bu özeni onların nesir dilini tabilikten çıkardı. O kadar ki nesre kazandırmak istedikleri bu özelliklerle nesri şiire yaklaştırma arzusuna kapıldılar. O zamanın modası olan mensur şiir başlıklı yazılar yazıldı. Bütün kararsızlıkları, bahtsızlıkları, umutları ve sevinçleri ile her zaman sır olarak kalan insan ruhunu çözmek isterken bile, şiire kaçırmaktan kendilerini alamadılar²⁹⁹.

Hüseyin Cahit, Fransızcadan “Edebiyat ve Hukuk” isimli bir makale tercüme eder. Bu makale Servet-i Fünûn dergisinde yayımlandıktan sonra 1901 yılında dergi

²⁹⁶ Öksüz, s. 34.

²⁹⁷ Levent, s. 189.

²⁹⁸ Öksüz, s. 34.

²⁹⁹ Levent, s. 189.

kapatılır³⁰⁰. Böylece topluluk dağılır.

3. Meşrutiyet Dönemi Dilde Reform Hareketleri

20. yüzyılın başında, Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasından sonra edebiyat ortamı durgun bir döneme girer. Bu durgunluk, Balkanlardaki karışıklığın ileri bir noktaya varması, iç ve dış etkenlerle beraber İttihat ve Terakki mensuplarının 23 Temmuz 1908'de Manastır'da Meşrutiyeti ilan ettiklerini açıklamaları üzerine padişah II. Abdülhamit'in Kanuni Esasi'yi yeniden yürürlüğe koyması ile son bulur. Böylece Meşrutiyet yeniden ilan edilir (24 Temmuz 1908). II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yaklaşık bir yıl her alanda kaos ortamı oluşur. Tarihte 31 Mart Vakası olarak bilinen olaydan sonra İttihat ve Terakki yönetimi tamamen ele geçirir. II. Abdülhamit tahtan indirilir. II. Meşrutiyet'ten sonra Selanik, Manastır gibi şehirlere kayan basın yayın faaliyetleri tekrardan İstanbul'a kayar. Bu tür faaliyetler yeni oluşumlara sebep olur³⁰¹.

İşte II. Meşrutiyetten sonra bazı sanatçılar edebiyatta yeni hamleler yapmak istediği ile yeni bir topluluk oluştururlar. 2 Mart 1909 tarihinde ilk toplantılarını yaparlar. Meydana getirdikleri bu topluluğun ismini ise Fecr-i Âti (Geleceğin Işığı) adını koyarlar³⁰². Gözden düşen edebiyatın gelişmesine hizmet edeceklerini, itibarını yükselteceklerini açıklayan "sanat şahsi ve muhteremdir" ilkesini benimserler. O günkü sanat ve edebiyat ortamına tepki gösteren³⁰³, sanat ve edebiyat sevgisi ile yola çıkan Fecr-i Âticiler pek başarılı olamazlar. Dil üslup ve işledikleri konular bakımından şiddetle tenkit edilirler³⁰⁴. II. Meşrutiyet ortamında Batı'daki akımlara özenerek oluşan bu topluluk, 1909-1911 yılları arasında faaliyet gösterir. Balkan Savaşlarının başlaması, topluluğun bildirilerinde ortaya koyduğu ilkelerin hayata geçirilememesine neden olur³⁰⁵. Zamanla topluluktan kopmalar olur. Bu yıllarda oluşmaya başlayan

³⁰⁰ Öztürk **Emiroğlu**, Türkiye'de Edebiyat Toplulukları, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003, s. 59.

³⁰¹ **Emiroğlu**, s. 63.

³⁰² **Güzel** (Ed.), s. 46.

³⁰³ **Macit/Soldan**, s. 45.

³⁰⁴ **Güzel** (Ed.), s. 46.

³⁰⁵ **Emiroğlu**, s. 68.

Milli Edebiyat akımını benimseyen bazı yazar ve şairlerde ayrılınca topluluk 1912 yılında dağılır³⁰⁶.

II. Meşrutiyeti ilanından sonra kısa bir dönemde olsa serbestlik ortamı oluşur. Bu da Tanzimat'tan sonra ortaya atılan, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarla ilgili pek çok konunun etraflıca tartışılmasına imkân verir. Dilde sadeleşme ve edebiyatta milli kaynaklara yönelme düşüncesi bu dönemde de artar. Bu dönemde hem İstanbul da hem de İstanbul dışında sadece büyükler için çıkarılan süreli yayınlarda değil, çocuk dergilerinde bile dilin sadeleşme gereğinden bahsedilir. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların dildeki yoğunluğuna dikkat çekilir. Bu dönemde çıkan dergiler içinde dilde sadeleşme, edebiyatta milli kaynaklara yönelme, Türkçeyi sanat edebiyat ve bilim dili yapma yolunda yürütülen çalışmalarda en büyük çaba Genç Kalemler dergisinde verilir³⁰⁷.

İşte Milliyetçilik akımının edebiyata yansıması ile meydana gelen ve adına Milli Edebiyat denilen edebi hareket 1911 yılında Selanik'te Genç Kalemler dergisinin yayınlanması ile başladığı kabul edilir. Böylece bu dergide yeni lisan hareketi başlar. Milli Mücadele yıllarında işgallere duyulan tepki ve ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılar, edebiyatımıza da akseder. Böylece milli konuları işleyen, eserlerde sade anlaşılır bir Türkçenin kullanıldığı Milli Mücadele Dönemi Edebiyatı ortaya çıkar. Bu edebiyatımız Milli Edebiyat içerisinde Cumhuriyet'in ilanına kadar devam eder. Cumhuriyet'in ilanından sonra memleket edebiyatına dönüşür³⁰⁸.

Bunlar, kendilerinden öncekileri yerli hayatı, milli değerleri, orijinal bir şekilde dile getirmedikleri noktasında eleştirilirler. Türkçenin, Arapça ve Farsça gramer kurallarından kurtulması ve dilde sadeleşme anlayışını benimserler. Bunu gerçekleştirebilmek için önce abartı ve süse kaçmadan yani "Edebiyatsız edebiyat" yapmak gerektiğini bilmektedirler. Ancak bunu hayata geçirebilmek için milli bir lisana ihtiyaç vardır. Dönemin dili hastadır. Ve bu dille milli bir edebiyat oluşturulamayacağını da bilincindedirler. O nedenle dilin tedavi edilmesi gerekir³⁰⁹. Onlara göre öyleyse şunlar yapılmalıdır: Arapça ve Farsça kuralara göre yapılan tamlamala-

³⁰⁶ Güzel (Ed.), s. 46.

³⁰⁷ Emiroğlu, s. 72-73.

³⁰⁸ Güzel (Ed.), s. 47-48.

³⁰⁹ Emiroğlu, s. 76.

rın kullanılmayacak, bu dilden giren kelimeler kullanıldıkları gibi yazılacak, Arapça ve Farsça ilmi terimlerinin kullanılmasına devam edilecek ve konuşmada İstanbul Türkçesi esas alınacaktır³¹⁰.

Milli Edebiyat Dönemi'nde yazılan şiirlerde hece vezni ve milli kaynaklara yönelme eğilimi benimsenir. Zaten dönemin karakteristik özelliği, dilin sadeleşmesi ve hece veznine itibar edilmesi şeklinde özetlenebilir³¹¹.

Ancak Genç Kalemler de Yeni Lisan iddiası ile ortaya atılan gençler ilk zamanlarda kararsız kalırlar. Eserlerinde kullandıkları dil birbirinden farklıdır. Mesela Ali Canip Yöntem, ilk şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelere fazlaca yer verir. Yine Genç Kalemler'in öncülerinden Ömer Seyfeddin de Genç Kalemler dergisinde çıkan "Bahar ve Kelebekler" adlı ilk hikâyesinde, tehyic, müllevan, tenevvür gibi kelimelere yer verir. Buna karşın o, bunu takip eden yazılarında bu gibi kelimeleri de atmış. Bize özlediğimiz Türkçenin en güzel örneklerini vermiştir³¹².

Dönemlerinin yetişme tarzları göz önünde bulundurulduğunda düşüncelerini tam olarak uygulayabilmek için elverişli ortam yoktur. Kendilerinden sonra düşüncelerini devam ettirecek genç şairlerde olmadığı için düşünceleri hayata geçirilememiştir. Ancak Yeni Lisan hareketini başlatan kişilerin Kaşgarlı Mahmut ile başlayan Türk-î Basit ile sürdürülen ve Tanzimat ile yeniden yeşeren dili sadeleştirme görüşünün devamı niteliğindedirler³¹³.

4. Cumhuriyet Dönemi Dilde Reform Hareketleri

İslam kültürüne bağlanmış ve İslamiyet'i kabul etmiş Türkler, zamanla bu yazıyı sanat yönünden geliştirerek en mükemmel yazı türü örneklerin vermişlerdir. Bu şekilde hem bu yazıya hizmet etmişler, hem de kendi sanat inceliklerini göstererek Türk yazı sanatı tarihinde önemli bir yer tutmuşlardır. Ancak, Arap ve Türk dilinin başka başka dil gruplarından olması ve Türkçe ile Arapça arasında ses yapısı ve gramer sistemleri bakımından herhangi bir yakınlık bulunmaması yüzünden bu alfa-

³¹⁰ Öksüz, s. 51; Özkan (Ed.), "Yeni Dil ve Milli Edebiyat", s. 106; Özkan, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 8.08.2014).

³¹¹ Macit/Soldan, s. 46.

³¹² Levent, 346.

³¹³ Emiroğlu, s. 76.

be hiçbir şekilde Türk dilinin yapısına uydurulamamıştır. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu'nda, Batılaşma hareketinin başladığı Tanzimat'tan beri bir de imla ve alfabe sorunu ortaya çıkmıştır. Dil konusunda olduğu gibi yazı ve imla konusunda tartışmalar uzun süre devam edip gitmiştir³¹⁴.

a. 1923 ile 1940'lı Yıllar Arası Dil

Türkiye'deki dil tartışmalarının kaynağı Tanzimat'ta kadar ulaşmış. II. Meşrutiyetle çetin tartışmalara dönüşmüş, Cumhuriyetle bir medeniyet değiştirme meselesi olarak gündemde kalmaya devam etmiştir³¹⁵. Balkan Savaşları yenilgisinden sonra Türkçeciliğe hız vermiştir. Dilin sadeleşmesinin hem modernleşme hem de uluslaşma için artık zorunlu olduğu bilinmektedir. Bu şartlar altında 1. Dünya Savaşının sonunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan, Türkiye Cumhuriyeti'ne dilin çözümlenemeyen terimler, alfabe, dilde sadeleşme, imla gibi meseleleri miras kalmıştır³¹⁶.

Cumhuriyet devri, siyasal hayatımız bakımından olduğu kadar sosyal yapımız ve kültürel şekillenmemiz bakımından da Türk toplumu için yepyeni bir devrin başlangıcıdır. Yeni Türk devletini kurmuş olan M. Kemal Atatürk, 1919-1922 yılları arasındaki çetin savaşlarla, Türk halkının siyasi bağımsızlığına kavuşturup 1923 yılında Cumhuriyeti ilan ettiği zaman bunu asla yeterli bulmamıştır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının askeri ve siyasi bir sarsıntıdan çok, kökleri sosyal temellere dayanan çöküntülerden ileri geldiğini çok iyi biliyordu. Sosyal kurumlar ve iç yapısı sağlam temellere dayanmayan bir millet, uzun zaman bağımsız kalamazdı. Nitekim Selim ve Mahmut devirlerinde ve *Tanzimat'tan* bu yana yapılagelen ve ıslahat diye adlandırılan denemeler iyi sonuç vermemiştir. Atatürk, bağımsızlığı yalnız siyasal olarak değil, sosyal ve kültürel yanları da bulunan bir bütün olarak kabul ettiği içindir ki, ülkenin siyasi bağımsızlığını yeterli bulmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti halkına sosyal yapısı ve kültür değerleri bakımından çağın şartlarına ayak uydurabi-

³¹⁴ Zeynep **Korkmaz**, Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963, (Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi), s. 36.

³¹⁵ **Gönülal**, “Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gönülalyaseminözcan.pdf, (E.T., 10.09.2014); **Özdemir/Sügümlü**, “Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi Tartışmaları” mobil.turkishstudies.net/mdergipdfdetay.aspx?ID=5070, (E.T., 04.08.2014).

³¹⁶ **Gönülal**, “Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gönülalyaseminözcan.pdf, (E.T., 10.09.2014).

lecek, hatta çağdaş uygarlığın ön saflarına geçirebilecek modern bir kimlik kazandırmak istemiştir³¹⁷.

Cumhuriyet Dönemi dil ve kültür politikaları, ulusal birlik ve bütünlük kaygılarının etkisi altında şekillenmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli meselesi harf ve imla meselesi olmuştur³¹⁸.

aa. Harf Devrimi

Türkler 1300 yıllık tarihleri boyunca dillerin kayıp etmemek için çok değişik yazı biçimleri kullanmışlardır (Köktürk, Soğd, Uygur, Mani, Brahmi, Tibet, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani, Kiril ve Latin alfabesi). Ancak bunlar içinde Türk dilinin yazımı için en uzun süreli ve yaygın kullanılanı Arap alfabesi olmuştur³¹⁹.

Fakat daha sonraki yıllarda Arap harflerinin öğrenimindeki zorluğu yenerek okumayı ve yazmayı kolaylaştırma düşüncesi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bazı aydınlar tarafından dile getirildi. Bu yolda kimi girişimlerde bulunuldu. Örneğin, Abdülaziz'e yazı konusunda yapılan müracaatlar olmuş. Yine Enver Paşa zamanında 1. Dünya Savaşı öncesinde askerler arasında okuma yazma oranının artırılması için çeşitli projeler üretildi. Ancak bu tür projelerin ufku oldukça dar kaldı. Örneğin Enver Paşa'nın yapmak istediği, Arapça temelli harflerin kaldırılması değil, yalnızca bitişik yerine ayrı harfli yazının yaygınlaştırılmasından ibaretti. Fakat bu tür çalışmalarda istenilen sonuçlara ulaşılmadı. Bir yazı inkılabının gerekliliği konusunda eskiden beri bazı düşünceleri olan Atatürk, diğer inkılaplarda olduğu gibi en uygun zamanı seçmesini bildi ve bunda da başarılı oldu³²⁰.

Bu dönemde mevcut harfler ve imla ya ıslah edilecek ya da Latin alfabesi kabul edilecektir. Yüzünü Batı dünyasına çeviren Cumhuriyet Türkiye'sinde laiklik devlet yönetimine egemen olmuştur. Dini öğretim kaldırılmıştır. Tekkeler kapatıl-

³¹⁷ Zeynep **Korkmaz**, “Cumhuriyet Dönemi Türk Dilindeki Gelişmeler”, turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/korkmaz_11.pdf, (E.T., 10.09.2014), (Korkmaz, Cumhuriyet Dönemi Türk Dilindeki Gelişmeler).

³¹⁸ **Gönülal**, “Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gonulalyseseminozcan.pdf, (E.T., 10.09.2014).

³¹⁹ Gülden Sağıl **Yüksekova**, Türk Dünyasının Alfabeleri, Geçmişten Geleceğe Türkçe Sempozyumu, 17-19 Nisan 2013, İstanbul 2013, s. 393-407.

³²⁰ Sait **Aşgın**, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Yazı Dil ve İnkılabı”, Türk Dili Dergisi, S. 609, Eylül 2002, s. 483.

mıştır. Eski uygarlığın hatıralarından yalnız Arap harfleri kalmıştı. Arap harflerinin Türkçeyi yazmaya elverişli olmadığı, öğretimin güçlüğü basımının zahmeti gibi görüşlerde Latin alfabesinin kabulünü gerekli kılıyordu. Diğer taraftan Arap alfabesi Türkiye'yi İslam âlemine bağlayan önemli köprülerden biriydi. Bu şartlar altında harf devrimi gerçekleştirildi. Alfabe değişikliği Cumhuriyeti kuran kadroların Türk dili üzerinde yapmayı tasarladıkları geniş kapsamlı değişikliklerin yalnızca bir parçası idi. Harf devriminden sonra sırada dilde reform vardı³²¹.

bb. Dil Reformu

Türkçenin ses ve söyleyiş kuralları göz önünde bulundurularak hazırlanmış olan Latin alfabesi 1928 yılında kabul edilince dildeki Arapça ve Farsça kelimelerin atılması kolaylaşır. Ayrıca 1 Eylül 1929 yılında itibaren okullardaki Arapça ve Farsça dersler kaldırılır³²².

Osmanlıca, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile başlar. Yazı dili git gide ağırlaşır. Arapça, Farsça, Fransızca kelimelerin tekeline girer. Halk dilinden uzaklaşır. Bu yüzden idare eden ile edilenlerin anlaşması güçleşir. Osmanlıca bu nitelikleri ile Cumhuriyet Dönemi'ne aktarılır. Bu durumda yapılacak iş yeni bir dil devrine girerken Osmanlı İmparatorluğu'ndan sürüklene gelen pürüzleri yok etmek olacaktır. Bu pürüzleri yok etmenin yolu da milleti ve anadili hor görme duygusunu gidermek gerekiyordu. Ulusal manevi bir kuvvet sağlamalı idi. Bu da doğrudan doğruya, dil ile milli şuur arasındaki bağı kurmak³²³ demektir. Bu gerekçe ile 1930 yılında Türk Tarih Heyeti kurulur. Bu heyet 1931 yılında Türk Tarih-i Tetkik Cemiyet-i adını alarak çalışmaya koyulur. Atatürk'ün Türk Tarihi üzerindeki hazırlıkları sırasında okumuş olduğu bazı eserlerde gözüne ilişen bazı kayıtlar ve ilmi görüşler onun düşüncelerini Türk tarihi gibi Türk dilinin de geçmişine ait zengin kaynakların bulunabileceği noktaya yöneltir. Nasıl ki Türk tarihi Osmanlı tarihinden ibaret değil ise, Türk dili de

³²¹ **Gönülal**, “Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gonulalyaseminozcan.pdf, (E.T., 10.09.2014).

³²² **Korkmaz**, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 47.

³²³ Bu amaçla ezan Türkçeye çevrilmiş ve bir kadir gecesi (31.1.1932) Ayasofya da müminler Kuran'ı Türkçesinden dinlemişler “Bir ülke ki caminde Türkçe ezan okunur-Köylü anlar manasını namazdaki duanın –Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kuran okunur-Büyük küçük herkes bilir buyruğunu Hüdanın-Ey Türkoğlu işte senin orasıdır vatanın” diyen Gökalp'ın dilekleri gerçekleşmiş olur. **Sami**, *Türkçe’de Özleşme ve Hukuk Dili*”, www.ankarabaru.org.tr/siteiler/ankarabaru/tekmakale/1974-3/5.pdf, (E.T., 13.12.2014).

Osmanlı dilinden ibaret değildir. Çok daha gerilere giden engin bir tarihi vardır. Tarihimiz gibi dilimizin gerçek yapısı da milli şuur anlayışına dayanan çalışma ve araştırmalar ile ortaya konulacaktır³²⁴.

İşte bu düşüncelerle Atatürk; dil konusunda incelemeler yapmak, yabancı kelimelere karşılıklar bulmak, terimleri Türkçeleştirmek dilimizin tarihi ve karşılaştırmalı büyük sözlük ve gramerlerini meydana getirmek üzere daha önce kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne kardeş bir kurum kurmak istiyordu³²⁵.

Bu amaçlarla 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti adında bir dernek kurulmuştur³²⁶. Atatürk, Türk dil devrimi için kendisine iki düşüncüyü esas almıştır. Bunlar birincisi Türk dilinin sadeleşmesi, halkın konuşma dili ile yazı dili arasında bir birlik ve ahenk kurulması gerekiyordu. Bunun içinde konuşma ve ilim dilimizin kesin kurallar ile tespit edilerek tarihi metinlerden ve yaşanan halk lehçelerinden taramalar, derlemeler yapılarak bir kelime ve terim hazinesi vücuda getirilmeli idi. Diğer bir husus ise tarihi araştırmalarda belge değeri olan eski dillerin metotlu bir şekilde incelenmesi ve karşılaştırmalar yapılması gerekiyordu. Bu suretle Türk ve Türkiye tarihine kaynaklık eden bütün eski diller üzerinde araştırmalar yapılmış olacaktı. Birinci Kurultay da buna uygun bir yönde yürütülmüştür³²⁷.

1933-1934 yılları arasında dilde tarama ve derlemeler yapılmıştır³²⁸. Bunlar yazıda kullanılmıştır. Gerek gazetelerde gerekse başka yazılarda yeni kelimelerle

³²⁴ **Korkmaz**, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 51.

³²⁵ 11 Temmuz 1932'de Birinci Türk Tarih Kongresinin kapanış günü akşamı Atatürk, Çankaya'da kongre üyelerinin bazıları ile bir toplantı yapar. Bu toplantıda "Dil işlerini düşünecek zamanda geldi, ne dersiniz? Sorusunu ortaya atarak düşüncelerini yeniden bu noktaya toplar. Üyelerin bunu sevinçle karşılamaları üzerine "Öyle ise Türk Tarih Tetkik Cemiyeti gibi bir de ona kardeş bir dil cemiyeti kuralım. Adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olsun!" der. **Korkmaz**, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 53.

³²⁶ **Özkan**, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 12.09.2014).

³²⁷ **Korkmaz**, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 53-54.

³²⁸ 1930'lardan başlayarak Türkiye'de gelişen devletçilik hareketi ile devlet, çoğunluğun yararı adına ekonomik hayata karışmaya başlayınca çoğunluğu meydana getiren köylü kitlesinin önemi fikir ve siyaset alanında yeniden ön plana geçer. Mustafa Kemal'in ortaya attığı "Memleketin hakiki sahip ve efendisi köylüdür" fikri sık sık yazılarda görülmeye başlar. Dilin Türkçeleşmesi açısından 1934 yılında kabul edilen soyadı kanunu bu yönde önemli bir girişimdir. Bu kanunun 3. maddesi "Rütbe ve memuriyet aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleri ile umumi edeplere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soyadları kullanılamaz." hükmü getirilir. **Yasemin Özcan-Gönülal**, Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitimine Yansımaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2012, (Gönülal, Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları), s. 77.

denemeler yapılmıştır. Ancak bu deneme devresinde uygulamada sıkıntılar doğmuş ve özleşme hareketi bir çıkmaza sürüklenmeye başlanmıştır. Tarama Dergisi'nde Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçe kelimeler konulmaya başlanmış, mesela kalem yerine “çızgıç, kemiş, kavrı, yazgaç, yuvaş” akıl yerine “bilik, kapar, oy, ök, sağ, us, uz” gibi karşılıklar verilmiştir. Her kelimeye birden fazla karşılık verildiği için yazarlar bunlardan istediklerini kullanıyor, bu yüzden de halk yazdıklarını anlamıyordu. Bunları halk anlamadığı gibi yazıyı yazanlar bile kendi yazılarını anlamakta güçlük çekiyorlardı. Çünkü bunlar önce normal dille yazıyorlar, sonra Tarama Dergisi'ne bakarak kelimeleri değiştiriyorlardı³²⁹.

Atatürk, 1 Kasım 1932'de Meclisin açılış konuşmasında “Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilâtımızın dikkatli, alâkalı olmasını isteriz.” diyerek devletin bütün kuruluşlarını özleştirme işi ile görevlendirmişti. 1932-1934 yılları arasında kendisi de, yapılan derleme ve tarama işleri ile yakından ilgilenmiştir. Öz Türkçe kelimelerin kullanılmasını isteyerek özleşme hareketine destek vermiştir³³⁰. Hatta kendi konuşmalarda öz Türkçe kelimelere yer vermiştir³³¹. Bu tarihten sonra yapılan çalışmalar başarılı olmaz, dilin bir çıkmaza girdiğinin farkına varılarak³³² dil politikası değiştirilir³³³.

³²⁹ Özkan, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili”, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 12.09.2014).

³³⁰ Bu yıllarda Atatürk'ün aşırı özleştirme bir politikanın etkisi altında olduğu 3 Ekim 1934'te İsveç veliâhı şerefine verilen yemekte yaptığı konuşmayla açıkça görülür: *Altes Ruayâl, Bu gece ulu konuklarımıza, Türkiye'ye uğur getirdiklerini söylerken, duygum, tükel özgü bir kıvançtır. Burada kaldığınız uzca sizi sarmaktan hiç durmayacak ılık sevgi, bu yurttan, yurdunuz için beslenmiş duyguların bir yankusunu bulacaksınız. İsveç-Türk uluslarının kazanmış oldukları utkuların silinmez damgalarını tarih taşımaktadır. Süerdemliği, onu, bu iki ulus, ünlü, sanlı özlerinin derinliğinde sonsuz tutmaktadır. Ancak, daha başka bir alanda da onlar erdemlerini o denli yaltırlıklı yöndemle göstermişlerdir. Bu yolda kazandıkları utkular, gerçekten daha az özence değer değildir. Avrupa'nın iki bitim ucunda yerlerini berkiten uluslarımız, ataç özlüklerinin tüm ıssıları olarak baysak, önürme, uygunluk kıldacıları olmuş bulunuyorlar; onlar, bu gün, en güzel utkuyu kazanmaya anıklanıyorlar: baysal utkusu. Altes Ruayâl, yetmiş beşinci doğum yılında oğuz babanız bütün acunda saygılı bir sevginin söyüncü ile çevrelendi. Genlik, baysal içinde erk sürmenin gücü işte bundadır. Ünlü babanız yüksek kralımız Beşinci Güstav'ın gönenci için en ısı dileklerini sunarken, Altes Ruayâl Prenses Ingrid'in esenliğini; tüzün İsveç ulusunun gönençine, genliğine içiyorum. Korkmaz, Atatürk ve Türk Dili Belgeler, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 406-407.*

³³¹ Özkan, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili”, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017 407, (E.T., 12.09.2014).

³³² Tarama Dergisinin yarattığı karışıklık hakkında Atatürk'ün tavrını Falih Rıfki Şöyle anlatır: “Bir akşam Atatürk, sofraya bittikten sonra, benim yanı başındaki iskemleye oturmamı emretti. -Dili bir çıkmaza saptamışızdır dedi. Sonra: -Bırakırlar mı dili bu çıkmazda? Hayır. Âma ben işi baş-

1936-1937 yılları arasında dil felsefesi üzerinde durulur. Tarih tezine uygun olarak Güneş Dil Teorisi ortaya atılır. Güneş Dil Teorisi'nin esası şöyle özetlenebilir: İlk insanlar için üstün varlık güneştir. Dolayısıyla dilin doğuşunun ilk âmili de güneştir. Güneş; ışıktır, aydınlıktır, parlaklıktır; ısıdır, ateştir; büyüklük ve kudrettir; hareket ve sürekliliktir. Bütün bu yüksek kavramlar insan zihninde güneş vasıtasıyla belirmiştir. İnsanın kullandığı ilk kelime, güneşe verdiği isimdir. Ancak bu isim, güneşin taşıdığı bütün bu kavramları ve bunlardan çıkan bütün maddi, manevi kavramları ifade etmiştir. Bu kelime insan hançeresinin en kolay bir şekilde çıkarabileceği “ağ” kelimesidir. Dilin bütün kök kelimeler de bu köke dayanır. Daha sonra hançerenin gelişmesi ile insan “oğ, uğ, eğ...” gibi kelime köklerini de telaffuz edebilmeye başladı. Ünlüler gibi ünsüzler de çeşitlenerek diğer kök kelimeler doğmuştur. Teoriye göre bütün bu ilk kökler Türkler tarafından oluşturulmuştur. İkinci olarak, gerek Hint Avrupa dillerinde, gerek Sami dillerinde etimolojik izahı yapılamayan kelimeler, Türkçe ile izah edilebilmektedir. Güneş Dil Teorisi, böylece bir etimoloji usûlü olarak geliştirilmiştir. Bütün yabancı asıllı kelimelerin köklerinin Türkçe olduğunu ispata yarayan bir sistem haline getirilmiştir³³⁴.

Yabancı kelimelere karşılık bulma gayreti öyle bir hale gelmişti ki, herkes gelişigüzel bulduğu kelimelerle yazı yazıyordu. Bu yazılar, sahibinden başkasının anlamasına imkân olmayan bir şekil alıyordu. Daha garibi, Türkçe kelimelere bile karşılık arayıp bulanlar oluyordu. O zaman bu işle uğraşan herkeste bir dil felsefesi yapma hevesi uyanmıştı. İşte bu teori bu hevesin ürünü olarak ortaya çıkmıştır³³⁵.

Teori dil felsefesi ile uğraşan bilginlerin zaman zaman ileri sürdükleri bir iddiaya dayanmaktadır. Teorinin esası şudur: Türk Dili taş ve maden devrinde, kültür kelimelerini göç yoluyla yeryüzündeki dillere yayan eski ve büyük kültür dilidir. Bu bakımdan dilimizde yabancı sandığımız birçok kelime esasta Türkçe olması mümkündür³³⁶.

kasına bırakmam. Çıkmazdan biz kurtaracağız dedi. Ahmet Bican Ercilasun, Dilde Birlik, Cök Yayınları, İstanbul 1984, s. 136.

³³³ **Gönülal**, “Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gonulalayaseminozcan.pdf, (E.T., 10.09.2014).

³³⁴ **Ercilasun**, s. 138.

³³⁵ **Levent**, s. 393.

³³⁶ Ömer Asım **Aksoy**, “Dil Davası” Özleşen Dilimiz, Ankara Üniversitesi Basım Evi 1967, s. 23.

Bu teoriye dayanılarak, birçok yabancı kelime Türkçe diye dile alındı. Eski bağlilar, tekrar Osmanlıcaya dönme fırsatı buldu. Yabancı kelimelere karşılık bulmadaki aşırılık sona erdi. Bununla beraber sadeleşme hareketi durmadı. Bir akım halinde ve daha kararlı devam etti³³⁷.

b. 1940'lı Yıllarda Dil

Türkçeleşme hareketi Cumhuriyet döneminde sağlam bir düşünce temeline oturtulur. Doğu kökenli kelime ve eklerin dilimiz üzerindeki baskıları ortadan kalkar. Batı kaynaklı kelimelere olan ilgi de gün geçtikçe artmaya başlar. Başlangıçta Fransızca kelimeler yoğun bir biçimde dilimize girer. 1950 yılından sonra ise İngilizce kelimelerin ağırlık kazandığını görülür³³⁸.

1940'tan sonra Türk Dil Kurumu daha olumlu temellere dayanan bir çalışma yoluna gitmiştir. 4. Türk Dil Kurultayı, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı sarsıntılar yüzünden ancak 1942 yılında toplanır. Kurultay da daha önceki dönemlerde ilmi hazırlıksızlığın neden olduğu aşırılıklar ve sonuçları tartışılır. Dil devriminin ondan sonra alacağı yol üzerinde daha sağlam bir program çizilmeğe çalışılmıştır³³⁹.

1940'tan sonra ele alınan özleştirme işinde, her geçen yılda biraz daha ilerleyen bir çalışma ile yüzlerce yabancı kelimenin yerini Türkçe köklerden yapılmış kelimeler almıştır. Sözlük, derleme-tarama, terim, gramer ve imlâ işleri yine ayrı ayrı kollar ile yürütülür. Son yılların çalışma sonuçları önceki yılların çalışmalarından daha verimli olur. Türk Dil Kurumu, 1940-1963 yılları arasında gerek dil özleştirme-i ile gerek Türk dilinin yaşayan ve tarihi devirleri ile ilgili bulunan araştırmalar, sözlükler, kaynak metinler vb. olmak üzere yüzü aşkın eser yayınlamıştır³⁴⁰.

Bu dönemde Türkçe hâlâ resmi dairelere, mahkemelere girememişti. Kanunlarında hâlâ eski şeklini muhafaza etmesi hayatını dil bakımından ikiye bölüyordu. Dışarda "suçlu" mahkemede "mücrim" oluyor; "bina vergisi" tahsil şubesinde "mü-sakkafat resmi" olarak alınıyordu. Yazı dilimizde gittikçe artan özleşme, 1932'den

³³⁷ Aksoy, s. 23.

³³⁸ Mustafa Tanç, "Kültür Alanındaki Değişimler ve Dilimiz Üzerindeki Etkileri", Türk Dili Dergisi, S. 609, Eylül 2002, s. 525.

³³⁹ Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 73.

³⁴⁰ Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 73-74.

sonra devletinde benimsemesi gereken kuvvetli bir akım haline gelince eski kanun dili büsbütün farklılık gösterdi. Artık kanunlarda da toplumun anlayabileceği uygun bir dil kullanılmalıydı. Bunun içinde Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'ndan başlanması gerekiyordu. Çünkü bu Kanun'un geniş bir etki alanı vardı. Onun dili bütün kanunlarımızın diline örnek olacaktı. Onda geçecek sözler ve terimler kanunlarda, hukuk eserlerinde, gazete dilinde, resmi işlemlerde, konuşmalarda yer alacak yayılacaktı. Anayasa sık sık değiştirilemeyeceğinden yeni hazırlanacak Anayasanın dili öyle olmalı idi ki yakın gelecekteki kuşaklarca yadırganmasın. Bu düşünce ile Teşkilât-ı Esasiye Kanun'un hükümlerine dokunulmaksızın sadece dilini Türkçeleştirmek üzere 1942'de çalışmalara başlandı. 10 Ocak 1945'te kabul edilen Anayasa tasarısı ile Anayasa'nın dili Türkçeleştirilmiştir³⁴¹.

c. 1950'li Yıllarda Dil

1940'larda özellikle 1945'lerden sonra daha sağlam temeller üzerinde yol almaya başlayan Türk Dil Devrimi 1950 yılından sonra daha çok siyasi nedenlerle zaman zaman amacından uzaklaştırılmak istenmiştir³⁴².

Bu dönemde, Türk Dil Kurumuna ağır tenkitler yapılmıştır. 1950'den sonra Kuruma daha önceki yıllarda yapılmakta olan yardım kesilmiştir. Bu dönemde ezanın Arapçalaşması ile başlayan hareketin en baltalayıcısı Anayasa dilinin değiştirilmesi olmuştur. Böylece 1945 yılında Türkçeleştirilmiş olan Anayasa 1952 yılında yeniden eski durumuna getirilerek Teşkilâtı Esasiye'ye çevrilmiştir³⁴³.

1961 yılı Temmuz ayında kabul edilen yeni Anayasa ile hukuk dili ile genel kullanım dili arasındaki ayrılık ortadan kaldırılmıştır. Birçok Türkçe sözcüğün ve hukuk teriminin dilimizde yerleşmesine yol açılmıştır. Türk Dil Devrimi'nin tarihçesinde ayrı bir yeri olan Anayasa'nın Türkçeleştirilmesi, 1950-1960 arasındaki dönemde yeniden eski biçimine dönüşmüştür. 1961 yılında Anayasanın yeniden Türkçeleştirilmesi bu dönemde dilde yapılan önemli çalışmalardan biri olmuştur³⁴⁴.

³⁴¹ Aksoy, "Anayasanın Dili", turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

³⁴² İmer, s. 92-93.

³⁴³ Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 74-75.

³⁴⁴ İmer, s. 94.

1950-1960 yıllar arasında yabancı kelimelerin sayısı dil devriminin başladığı yıllardaki orana yükselmemiştir. 1946 yılında gazete dilinde genel olarak %57 oranında Türkçe kelime kullanılmışken, 1950-1960 yılları arasında yerli ögelerin %51 oranında kullanılmıştır. Oysa 1931 yılında yerli kelimelerin oranı ancak %35, Türk Dil Kurumunun kuruluşundan bir yıl sonra, 1933 yılında ise %44'tür. Anayasa dili dışında, Türkiye'de bu evredeki dil tutumunun daha çok bireysel çabalarla ilgilidir. Bu dönemde yazarlar ve yayın organları kimi zaman ana dile fazla özen gösteren yazılar kaleme almışlardır. Kimi zaman da bu konuda titiz davranılmamış, gelişigüzel yazılar kaleme almışlardır. Bu yargı çeviri dili içinde geçerli olmuştur³⁴⁵.

d. 1960'lı Yıllarda Dil

1932'de başlayan dil inkılabının üzerinden tam 28 yıl geçmişti. Fakat Türkçenin bir başarıya ulaşması ve bir huzura kavuşması şöyle dursun halan ciddi ve güvenilir bir yola girmemişti. Halk arasında dil hareketlerine karşı itimat sarsılmış hatta tamamıyla tükenmişti. Bunun sebepleri ise şunlardır; Dil tüccarların, Atatürk'ün öz Türkçeyi tercüme etmek isteği üzerine derhal kraldan fazla kral taraftarı bir hızla aşırı bir tasfiyeciliğe girişmiş ve yeni kelimeler bulmuş olmalarıdır. Yine Atatürk'ün "Bir çıkmaza girmişiz, dili bu halde bırakamayız tabii yola döneceğiz" demesi üzerine bu sefer aynı dil âlimleri, Arap, Acem, Frenk asıllı binlerce kelimenin aslında Türkçe hatta öz Türkçe olduğunu ve dilimizden atılmalarına lüzum kalmadığını ileri sürmüşlerdir³⁴⁶.

Bu yıllar ülkemize dil politikası bakımından bir takım yenilikler getiren bir dönem olmuştur³⁴⁷. 28.1.1961 gün ve 27-4293 sayılı genelge ile bütün bakanlıklara Türkçeye önem göstermeleri, Türkçeleri bulunan yabancı kelimeleri kullanmamaları bildirilmiştir³⁴⁸. 11.10.1961 günlü ve 27-14769 sayılı başbakanlık genelgesiyle de her daireyi ilgilendiren terimlerin bir an önce tespit edilmesi istenmiştir³⁴⁹. Ancak bu konuda başarılı bir çalışma yapılamamıştır. Bu dönemde eski kelimeler atıp, onların

³⁴⁵ İmer, s. 92-93.

³⁴⁶ Banarlı, "28 Yıl Sonra", s. 253-255.

³⁴⁷ İmer, s. 94.

³⁴⁸ Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 76; İmer, s. 94.

³⁴⁹ İmer, s. 94; Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 76.

yerine bilinen ve bulunabilen yenilerini kullanılıyordu. Bu tutum çıkarılan tüzük, yönetmelik vb. yayımlarında görülmektedir³⁵⁰.

Sonraki yıllarda yapılan en önemli çalışmalardan biri de, dilde reform hareketlerini yeniden canlandırmak olur. Vekâlet “bakanlık”, ziraat “tarım”, nafia “bayındırlık”, maznun “sanık”, şahit “tanık”, tamim “genelge”, alâka “ilgi”, vaziyet “duruma” döndürülür³⁵¹. Anayasa ile devlet radyosunun dili sadeleştirilir. Bu dönemde Türkçeye verilen önemin en büyük belirtisini, hazırlanmış olan yeni Anayasa dilinde göstermişti. Yeni Anayasa metninde ayırım, birleşim, denetim, direnme, egemenlik, eylem, istem, kanı, onama, oran, öncelik, süre, toplum, yargı, yasama, yetki gibi çok sayıda Türkçe sözcüğün kullanılır. Böylece Anayasadaki Türkçe kelime oranı %70’i bulur³⁵².

e. 1970’li Yıllarda Dil

Bu yıllarda meydana gelen tartışmaların önemli bir kısmını Dil Akademisi³⁵³ ve dilde sadeleşme tartışmaları oluşturmaktadır. O yıllarda dil meselesi, toplumun önemli bir meselesi olarak görülmüştür. Dilde yenilik taraftarı olduğunu savunanlar; dili özüne döndürme amacını ulusal bir görev olarak adlandırmaktadırlar. Bunu Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarma hareketi olarak görmektedirler. Bu dönemdeki dil tartışmalarının ağırlıklı bir bölümünü kurumlara yönelik dil tartışmaları oluşturmaktadır. Bu kurumlar içinde Türk Dil Kurumu ve TRT de, dil politikaları yüzünden eleştirilmiştir. Geniş halk kitlelerine ulaşabilme gücü nedeniyle TRT, TDK’nın dil politikasını desteklediği ve yaydığı için eleştiriler almıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı da eleştirilere uğrayan kurumlardandır. Özellikle ders kitaplarının

³⁵⁰ **Korkmaz**, Atatürk ve Dil Devrimi, s. 76.

³⁵¹ **İmer**, s. 94.

³⁵² **Gönülal**, “Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları”, s. 117-118.

³⁵³ Yunanca asıllı bir kelime olan akademi günümüzde; bilim, edebiyat ve sanat konularını tartışmak için bir araya gelen üyelerin oluşturduğu kurullar olarak kullanılmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde dil ve edebiyat meselesini konu eden akademiler vardır. Bu akademiler arasında ülkemizde en yaygın bilineni ve Türkiye’deki çalışmalarda örnek gösterileni ise Fransız Akademisidir. Türkiye’de dil akademi tartışmalarının ortaya çıkışında Türk Dil Kurumunun dilde devrim hareketini, siyasetin istediği şekilde yürütmüş olmasının payı büyüktür. Türk Dil Kurumunun dil politikasından ve uygulamasından memnun olmayanlar, dili, dilcilerden ve edebiyatçılardan oluşacak bir dil akademisine teslim etmek gerektiği düşüncesinde birleşmişlerdir. **Özdemir/Süğümlü**, “Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi Tartışmaları”, mobil.turkishstudies.net/mdergipdfdetay.aspx?ID=5070, (E.T., 04.08.2014).

dili ile ilgili konularda ve Türk Dil Kurumu ile birlikte hareket etmesi noktasında eleştirilmiştir³⁵⁴.

Bu dönemdeki dil tartışmaları birbirinden farklı iki temel anlayış etrafında toplanmıştır. Bu temel anlatışların birincisine göre, Tanzimat'tan bu yana yeteri kadar sadeleşmiş, 150 yıldan beri işlene işlene durulmuştur. Bu nedenle dili, aşırı ve yeni değişimlere götürmek yersizdir. Dile böyle bir müdahale, sadece dilin yapısına zarar vermekle kalmamakta, toplumun sosyal yapısında ve tarihi bağlarında da gedikler açmaktadır. İkinci temel anlayış göre bir şair, bir yazar ve bir aydın olarak yeni kelimeler yaratma ve dili zenginleştirme konusunda hiçbir kural tanımadan, dile istenildiği biçimde müdahale edilebileceği düşüncesindedir³⁵⁵.

f. 1980'li Yıllarda Dil

1980'lerden sonra tasfiyecilik hızını kesmekle birlikte son yıllara kadar devam etti. Fakat eski gücünü yitirerek bunda 1979 yılında başlatılan “Yaşayan Türkçemiz” hareketinin önemli rolü olmuştur. Bu hareketle üniversitelerin dili, edebiyat, felsefe, estetik ve sanat hocaları gazetede Türkçenin gerçeklerini ve inceliklerini anlatan, basında ve TRT’de görülen dil yanlışlıklarını düzelden pek çok yazı neşretmişlerdir. Bu yayın karşısında tasfiyeciler paniklemişler ve eski hızlarını yitirmişlerdir. Bugün tasfiyecilik hareketi sönmüştür. Fakat bu kez de Türkçe Batı kökenli kelimelerin dilimizi istilası ile karşı karşıya kalmıştır. Her gün yüzlerce kelime dilimize girmektedir. Bunun sebeplerinden biri toplumumuzun, batı toplumlarıyla geniş bir ilişki içerisinde olmasından kaynaklanmaktadır. Tabi olarak girişilen siyasî, askerî, ekonomik ve kültürel ilişkilerde diller üzerinde de etkisini göstermektedir. Ayrıca Cumhuriyet’le başlatılan dilli sadeleştirme çalışmaları sırasında dilimizde yerleşmiş olan Arapça, Farsça kelimeler dilimizden atılarak yerine yeni kelimeler teklif edilirken, batı dillerinden gelen kelimelerin dilimiz kuşatmasına göz yumulmuştur. Bu günde bazen ihtiyaç, bazen özentî, bazen yenilik arzusu, bazen bilgisizlik ve gösteriş merakı, en önemlisi de yabancı dille öğretimin yaygınlaşmış olması yüzünden dilimize binlerce kelime hatta yabancı dil kuraları girmektedir. Bunların dilimize girme-

³⁵⁴ **Gönülal**, “Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları”, s. 117-118.

³⁵⁵ **Özdemir/Süğümlü**, “Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi Tartışmaları”, mobil.turkishstudies.net/mdergipdfdetay.aspx?ID=5070, (E.T., 04.08.2014); **Gönülal**, “Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları”, s. 147.

sinde televizyon yayımlarındaki film ve çeviri özensizlikleri büyük rol oynamaktadır. Meselâ İngilizce I am afraid'den çeviri "korkarm", I hope so'dan çeviri "umarm" gibi anlatım biçimleri dikkat edilmeksizin Türkçe metinlere aktarılmaktadır³⁵⁶.

g. 1990'lı Yıllarda Dil

24-28 Eylül 1990 tarihlerinde Kültür Bakanlığı tarafından I. Türk Dili Kurultayı düzenlenir. 1932'de I. Türk Dili Kurultayı hiç olmamış gibi başlığın bu şekilde seçimi eleştirilere hedef olmuş. Bir sonraki toplantıya "ikinci" değil Sürekli Türk Dili Kurultayı (4-8 Mayıs 1992) adı verilmiştir. Sürekli Türk Dili Kurultayında konuşmaların çoğu, tüm Türk lehçelerinde kullanılmak üzere ortak bir Türk alfabesinin tespiti ile yazım kurallarının bir standarda kavuşamadığı İmlâ Kılavuzu üzerinedir. 1992 yılında ise TDK tarafından Uluslararası Türk Dili Kongresinin ikincisi düzenlenir. 1990'ların başından itibaren Türkiye dışındaki Türklerle daha çok temas kurulmaya başlanmış, çağdaş Türk lehçeleriyle ilgili çalışmalar hız kazanmıştır³⁵⁷.

Batı kökenli kelimeler, Türkçeye, Tanzimat ile beraber özellikle Fransa ile kurulan yakın ilişkiler sonucu yerleşmeye başlamıştır. TDK'nın 1998 tarihli Türkçe sözlüğünde yabancı unsurlar arasında Fransızca kelimeler 4645 kelimeyle Arapçadan sonra gelmektedir. 1950'li yıllara kadar eğitim-öğretimde en fazla yer verilen Fransızcanın yerini bu tarihten itibaren İngilizce almıştır. Bu durumun sebepleri arasında II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler ve Amerika Birleşik Devletleri ile gittikçe artan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler yer alır. Bunun yanı sıra bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler İngilizcenin okullarda başlıca yabancı dil konumuna gelmesini sağlamıştır. 2000'lere gelindiğinde, konu yine bir mesele olarak devam etmiştir³⁵⁸.

³⁵⁶ **Özkan**, "Yenileşme Sürecinde Türk Dili", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 12.09.2014).

³⁵⁷ **Gönülal**, "Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları", s. 173-174.

³⁵⁸ **Gönülal**, "Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları", s. 173-174.

İKİNCİ BÖLÜM

HUKUK DİLİ VE HUKUK DİLİNDE SADELEŞTİRME ÇALIŞMALARI

I. GENEL OLARAK HUKUK DİLİ

Bir dil özgülendiği amaca göre genel ve özel dil olarak ikiye ayrılabilir. Genel dil, günlük yaşamda kullanılan ve herhangi bir alana özgü anlam taşımayan dildir. Buna, evde ailemizle ya da günlük işlerimizde konuştuğumuz, arkadaşlarımızla sohbet ettiğimiz dil örnek olarak verilebilir. Diğer yandan, bir amaca özgülünen ve gösterdiği özelliklerle terminoloji haline gelen dil ise, özel dildir. İş yaşamımızda genel ötesinde özel anlamlar taşıyan ve zamanla içeriği daha belirginleşen, kullandığımız alanda aktarmak istediklerimizi kendi özellikleriyle ifade eden dil, buna örnektir³⁵⁹.

Mesleki dil aynı meslekten olanların veya aynı alanda çalışanların kendi aralarında konuştukları kendine özgü kelimelerden oluşan dil türüdür. Mesleki dil, kişilerin uzmanlaşmak istedikleri mesleğe ait terimleri ifade eder. Bununla birlikte kültürler arası anlayışların vurgulanması ve farklı ülkelerden meslektaşları ile bilgi alışverişlerinde bulunmalarını sağlar. Her mesleğin mensuplarının kendi aralarındaki iletişimlerinde sırasında kullandıkları o mesleğe özgü bazı terimler vardır. Ayrıca günlük dildeki kelimeler bir mesleğin mensupları tarafından çok farklı bir anlam yüklenmiş biçimde kullanılabilir. Mesleki dil adı verilen bu özel dili üçüncü kişilerin anlaması biraz daha güçtür³⁶⁰.

İşte bu meslek dillerinden birisi de hukuk dilidir.

A. Hukuk Dili Kavramı

Hukuk dili, kanun dilini de içeren fakat ondan farklı olarak hukuk uygulaması ve öğretisinde kullanılan dildir. Hukuk dili kanun diline göre daha kapsamlıdır. Bununla birlikte, hukuk düzeninde Kanun'un dil konusunda temel belirleyici olduğu söylenebilir. Hukukun içeriğini belirleyen kanun onun şekil yapısını da belirler. Hu-

³⁵⁹ Erdin, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013); Gülensoy, s. 53.

³⁶⁰ Uzun, s. 6.

kuk dili kanunlarda kullanılan dildir. Kanun dili de ulus dilidir ve böyle olmalıdır³⁶¹.

İnsanoğlu, zaman içinde düzen gereksinimi karşılamak üzere bir takım değerler oluşturmuştur. Bu değerler üzerine yaşamını kuran insanoğlu, huzurlu bir hayat sürebilme ihtiyacını karşılamak ister. Bu da bizi hukuka götürecek bir zaman tünelinin ilk adımıdır. Değerlerin, zamanla karmaşık hale gelen toplum hayatını tanzim etme de yetersiz kalması, yeni bir sistemi zorunlu kılmaktaydı. Bu yeni sistemde hukuk sistemidir³⁶².

Hukuk, sosyal ve normatif bir bilim olarak büyük ölçüde dil kullanımına ve ifade becerisine dayanmaktadır. Sağlıklı, yanlışsız bir Türk dili düzeyi oluşturmadan, hukuk metinlerinin anlaşılması, yorumlanması, adaletlere ve gerçeklere uygun bir biçimde uygulanması kesinlikle mümkün değildir. Kısacası hukuku oluşturan dildir³⁶³.

Osmanlı dilinin Arapça ağırlıklı olmak üzere çok sayıda Arapça ve Farsça kelimeden oluşması kanun dilinin gündelik dilden kopuk olmasına neden olmuştur³⁶⁴.

15. yüzyıldan beri sürdürülen dilde sadeleştirme akımı Tanzimat Döneminde resmi dile girer. Fakat bu çaba sanatçılara ve yazarlara bağlı kalır. Cumhuriyet Döneminde Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla da bilimsel bir yörüngeye oturur. Dil devrimi 1930'larda başlayıp yürütülmesine karşın hukuk devrimi 1920'li yıllarda başlamıştır. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, Borçlar Kanunu, Hukuk Usûl-ü Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usûl-ü Kanunu gibi temel kanunlar 1920'li yıllarda yürürlüğe girer. Bu nedenle bu temel kanunların hazırlandığı sıradaki dil, Osmanlı Hukuku'nun diliydi. Bir başka deyişle İslam Hukuku'nun diliydi. Terimlerin hemen hemen tümü Arapça kökenliydi³⁶⁵.

İşte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında, Osmanlı'nın dil mirası doğal olarak benimsenmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple hukuk dilini gerçekleştiren

³⁶¹ **Erdin**, “*Yasaların Dili*”, www.turkhukuk sitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

³⁶² **Erdin**, “*Yasaların Dili*”, www.turkhukuk sitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

³⁶³ **Uzun**, s. 4.

³⁶⁴ Işın (İnce) **Özyıldırım**, “*Türk Yasa Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

³⁶⁵ **Sav**, “*Hukuk Dilinin Özleşmesi*”, www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

kanunlar, çoğunlukla Osmanlıca kelime ve terimlerle yazılmıştır. Atatürk'ün başlattığı dil devriminin yerleşmesi, yaygınlaşması uzun süre aldığından dilde arışmanın hukuk ve yargıya intikali kolay olmamıştır³⁶⁶.

1930'lerden hatta 1940'larda yazılmış bir Yargıtay kararı ile bugünkü yüksek yargı organlarından herhangi birinin bir kararını karşılaştırmak, nereden nereye geldiğini ortaya koyar. Eskilerin "sakk" dediği ilam yazma becerisinde büyük değişimler olmuştur³⁶⁷.

Türkçenin sadeleşmesindeki gelişmelerden hukuk dili de önemli ölçüde payını almıştır. Örneğin; anayasa (teşkilât-ı esasiye), yasa (kanun), tüzük (nizamname), tüzel kişilik (hükmi şahsiyet), yasama (teşri) gibi yüzlerce yeni kelime kazanılmıştır³⁶⁸.

Uzun ve karmaşık cümleler, olağan dışı cümle yapıları, özensiz ve edilgen ifadeler, belirsiz dil, eski dil kullanımı, yeni kelimeler türetilmesi, mevcut kelimelerin bilinen anlamlarının dışında kullanılması, eş anlamlı kelimelerin birlikte kullanılması, geniş zamana yer verilmesi, resmîyet gibi nedenler hukuk dilini, günlük dile göre daha güç anlaşılabilir bir dil haline getirmiştir³⁶⁹. Bu kullanımlara göz atalım;

1. Ödünç Kelimeler

İleriki sayfalarda daha kapsamlı şekilde ele alacağımız bu kelimeler³⁷⁰ Türk hukuk dilinde çok fazla kullanılmıştır. Son zamana kadar Arapça ağırlıklı olmak üzere kullanılan çok sayıda Arapça ve Farsça kelime kanun dilinin gündelik dilden kopuk olmasına neden olmuştur³⁷¹. Fakat günümüzde hazırlanan kanunlarda bunun farkına varılmıştır. Hukuk dilindeki sadeleştirme çalışmaları ile bu kelimelerin sayılarında azalmalar olmuştur.

Hukuk dilinde, karşılığı olan yabancı kavramların yerine Türkçeleri kullanılabilir. Günlük hayatımızda sıkça karşılaştığımız bir kelime var: "hafriyat" Türkçe-

³⁶⁶ Uzun, s. 4.

³⁶⁷ Sav, "Hukuk Dilinin Özleşmesi", www.ankarabarusu.org.tr/siteeler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

³⁶⁸ Uzun, s. 4.

³⁶⁹ Uzun, s. 4.

³⁷⁰ Bkz. aşağıda, Ödünç Kelimeler, II, A.

³⁷¹ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

mizde ‘‘yazmak’’ mastarından ‘‘yazı’’ oluyorsa ‘‘kazmak’’ mastarından da ‘‘kazi’’ olabilir. Ancak Türk kanunlarındaki Türkçe olmayan bazı kelimeler, bir duvarın taşı gibi yerlerinden oynatılamaz ve uygulamada ayrı ayrı anlam ve önem taşır. Yargıç bunları değiştirmez ve bu kelimelere olduğu gibi bağlıdır. Çünkü bunlar kanun deyimleridir, işin Türk Dili bakımından kötü yanı şte budur³⁷².

Yargı organlarında bugün kullanılagelen hukuk terimleri Osmanlıcanın kalıntılarıdır. Türkçe olmayan birçok kelime hukuk minderine bağdaş kurup oturmuş ve yerlerinden kolay kolayda kalkmıyorlar. Bir yandan buyruğuna uymak, öte yandan alışkanlık şte hukuk dilinin arınmasında ve gelişmesinde tersine etki yapan nedenlerdir³⁷³.

2. Uzun ve Karmaşık Cümleler

Uzun ve karmaşıklık cümle yapıları kanun dilinin anlaşılabilirlik düzeyini düşürmektedir. Fakat yasa ve kanunların yanlış anlamaya meydan vermeden ve tüm ayrıntıları içine alacak şekilde yazılması gerekir. Bu da cümlelerin uzun karmaşık olmasını kaçınılmaz kılar³⁷⁴.

3. Edilgen ifadeler

Kanun dilinde edilgen cümlelerin işlevi diğer bütün edilgen yapılarda olduğu gibi dikkati kişisiz olan öznenen çok yapılan eylem üzerine yoğunlaştırmaktır. Çünkü kanunlarda önemli olan kişiler değil, uygulanan yaptırımlardır. Bu sebeple eylemi ortaya çıkaran edilgen yapılar kanun dilinde sıklıkla kullanılmaktadır³⁷⁵.

4. Belirsiz Dil Kullanımı

Kanunlardaki dil yalnızca belirli kişilere değil herkese yöneliktir. Bu nedenle özne durumundaki kelimeler kanun maddelerinde herkes, her, kimse, bir kimse, her şahıs, her kim, hiç kimse vb. kelimeler sıklıkla kullanılmaktadır³⁷⁶.

³⁷² Ahmet **Erdoğdu**, ‘‘Yasaların Dili’’, www.tdk.gov.tr, (E.T., 13.12.2014).

³⁷³ **Erdoğdu**, ‘‘Yasaların Dili’’, www.tdk.gov.tr, (E.T., 13.12.2014).

³⁷⁴ **Özyıldırım**, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

³⁷⁵ **Özyıldırım**, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

³⁷⁶ **Özyıldırım**, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

5. Zaman

Kanun dilinde kullanılan zamanlara baktığımızda bütün kanun maddelerinde geniş zaman kullanılır. Bunun nedeni geniş zamanın, sürekli tekrarlanan genelleşmiş olaylar, değişmez gerçekler, bilimsel gerçeklikler için kullanılır olmasıdır. Yani sadece şimdiki zamana değil, tüm zamanlara yönelik olmasıdır. Kanunlarda geniş zaman kullanımının kanun modellerinin doğruluk ve gerçekliğinin, değişmezlik ve tartışılmazlığının, herkese ve tüm zamanlara yönelik olduğunun göstergesidir. Bu nedenle hemen hemen bütün kanunlarda geniş zaman kullanılır³⁷⁷.

6. Bilinen Kelimelerin Bilinmeyen Anlamlarla Kullanılması

Bir kelimenin hukuk dilindeki anlamı her zaman halk arasında en yaygın olarak kullanılan anlamına eş değer olmamaktadır. Örnek olarak aşağıdaki kelimeler verilebilir³⁷⁸:

(1) Kaza

Yaygın olarak kullanılan anlamları can, mal kaybına veya zararına sebep olan kötü olay³⁷⁹ ve ilçe³⁸⁰ anlamında kullanılan kavramın hukuk dilindeki karşılığı ise yargıdır³⁸¹.

(2) Kabahat

Yaygın olarak kullanılan anlamı uygunsuz hareket, çirkin yakışıksız davranış³⁸² olan kavramın hukuk dilindeki karşılığı ise hafif hapis ve hafif para cezasını gerektiren suçlar³⁸³ olarak ifade edilmektedir.

³⁷⁷ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

³⁷⁸ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015)

³⁷⁹ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015); Şükrü Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

³⁸⁰ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, (Yılmaz, Hukuk Sözlüğü), s. 457.

³⁸¹ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 457.

³⁸² Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015); Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

³⁸³ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 426.

(3) Hakim

Yaygın olarak kullanılan anlamı yüksekte bir yeri bütün olarak gören³⁸⁴ anlamında olan kavramın hukuk dilindeki karşılığı ise uyuşmazlıkların çözümü için görevlendirilmiş kişi³⁸⁵ olarak ifade edilmiştir.

Hukuk dilinde bir başka nokta ise “yasal olmayan terimlerin kullanılması ya-
saya aykırılık sayılır” yolundaki düşüncedir. Bilindiği gibi, Yargıtay Ceza Genel Kurulu 17.9.1979 günlü bir karar ile “beraat” yerine “aklanma” terimini kullandığı için bir kararı bozmuştur³⁸⁶.

Yargıtay Ceza Kurulu’nun bu kararında daha çok “aklanma” sözcüğünün “be-
raat” teriminin tam karşılığı olmadığı düşüncesi yer almaktadır. Kurulda oluşan ço-
ğunluk görüşüne göre “aklanma” daha çok özel hukukta kullanılan “ibra” teriminin karşılığıdır. Beraat terimi ise ibradan başka bir kavramı içermektedir. Birbirinden değişik kavramları aynı terimle karşılamak sakıncalı sonuçlar doğurabilir, kavram kargaşasına yol açabilir. Nitekim bu kaygı ile kararda uzun uzun dil tartışması ya-
pılmıştır. Dilin özleşmesi akımı benimsenirken, yeni terimlerin uygun karşılıklar olması gereği üzerinde durulmuştur³⁸⁷.

Kırsal kökenli birisi bir Yargıtay kararının açıklanmasını ister. Kararda alter-
natif sözcüğü geçerken daha açıklama bitmeden “neden seçenek demezler ki” eleştiri-
risi gelir. Görüldüğü üzere bir kelime ne kadar yerleşik olursa olsun Türkçe bir keli-
menin verdiği anlam zenginliğini veremez; çünkü bizden değildir³⁸⁸.

Hukuk dilini kullanılırken, dilin doğal işleyişi ve gelişimi göz ardı edilmemeli
ve aşırılık teşkil edecek kullanımlardan özenle kaçınılmalıdır. Bu bağlamda özellikle
yasama faaliyetleri sırasında kanun taslaklarında halkın kullandığı dilden seçilmiş ve
doktrin ve uygulama tarafından kabul görmüş kelimelerin kullanılması hukuk diline

³⁸⁴ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

³⁸⁵ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 875.

³⁸⁶ Y 7. HD., E 7-283, K 331, Yargıtay Kararları Dergisi, C. 5, S. 10, Ankara 1979, s. 1484-1489.

³⁸⁷ Sav, “Hukuk Dilinin Özleşmesi”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

³⁸⁸ Aşçıoğlu, “Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

dair sorunların ortaya çıkmasını baştan önleyebilir³⁸⁹.

Hukuk dilinin arlaşmasında, özleşmesinde Yargıya büyük görev düşmektedir. Çünkü yargı kararlarında kullanılan dil, ister istemez bütün hukukçuların kullandığı ortak dili oluşturmaktadır. Nitekim önce Danıştay ve Yargıtay'dan başlayan bir özleşme çabası giderek yaygınlaşmıştır. Bugün Anayasa Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi de bu gelişmeye büyük katkıda bulunmaktadır³⁹⁰.

B. Hukuk Dilinin Gerekliği

Kanunlar vatandaşlar için çıkarılır. Toplum düzeni kanunlarla sağlanır. Kanunlarda yapılması ya da yapılmaması düzenlenen hükümler, yurttaşlara tanınan haklar, onlardan istenen ödevler vardır. Halkın yapmak ya da yapmamakla yükümlü olduğu şeyleri bilmesi gerekir. Kendi diliyle yazılmamış olan kanunları halk kolay kolay anlayamaz, uygulayamaz³⁹¹.

Toplumsal yaşamın gereği olan kanunlardan ve yaptırımlardan oluşan hukuk dili anlaşılır olmalıdır. Aksi takdirde o toplumun fertleri tarafından anlaşılabilen kurallar yüzünden, yönetenler ve yönetilenler arasında uçurumlar oluşacaktır. Anlaşılacak ve anlamak gibi kişinin temel, ihtiyaçlarının karşılanamadığı bir topluluk içinde, fertlerin kaosa sürüklenmesi muhtemeldir. Bu yüzden dil hukuk kurallarının en açık bir biçimde verebilmelidir ki, hukuk ve fertler arasında anlaşılabilir bir koluma gelebilsin³⁹².

Görülüyor ki; dil ile hukuk toplumsal yaşam için olmazsa olmaz niteliktedir. Sonuçta hukuku da yaratan dildir. Çin düşünürü Konfüçyüs'e sormuşlar: "Bir ülkeyi yönetmeye çağrılıydın yapacağın ilk iş ne olurdu?" Yanıtı: "Hiç kuşkusuz dili gözden geçirmekle başladım." olmuş ve kanıtlarını şöyle açıklamış: "Dil kusurlu olursa, kelimeler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa yapılması gerekenler iyi yapılmaz. Ödevler gereği gibi yapılmazsa töre ile kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa şaşkınlık içine düşen yurt-

³⁸⁹ Uzun, s. 4.

³⁹⁰ Sav, "Hukuk Dilinin Özleşmesi", www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

³⁹¹ Aksoy, "Anayasanın Dili", turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

³⁹² Uzun, s. 4.

taş ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir³⁹³.

İleri ki sayfalarda³⁹⁴ o dönemki hukuk diline örnek olması bakımından Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Sonrası çıkan kanunlardan bazılarını nasıl bir dille yazılmış olduğunu göstermek için birkaç maddesinden fıkralar alacağız.

C. Hukuk Dilinde Karşılaşılan Temel Sorunlar

1. Dil

Hukukçu açısından bakılınca, dil hukukçunun biricik aletidir. Hukuk demek dil demektir. Her meslek sahibi, mesleğini o mesleğe özgü araçlarla yerine getirir. Hukukçu bakımından ise araç kelimelerdir. Hukukçu birkaç kelime seçer, bunları doğru bir şekilde sıralar. Bu sıralamadan yalnızca bir cümle çıkmaz; bundan bir şarkı, bir sır, sonsuz bir neşe, bazen bir hukuk abidesi ortaya çıkar. Çünkü kelimelerin rengi, sesi ve anlamı vardır. Kelimeleri yan yana sıralamak ise, bir sihirbazlık hünedir. Bu sihirbazlık hünelerini en çok kullananların başında da hukukçular gelir³⁹⁵.

Bundan dolayıdır ki, kanunlarda kullanılan dil, kesin belirgin ve okuyan herkeste aynı düşünceyi bırakacak bir dil olmalıdır. Bu dil gerek uygulamada, gerek kanunların anlamının ortaya konmasında şüphe ve tereddütte yer vermemelidir. Okuyanları kapsamın belirlenmesinde sorunlarla karşı karşıya bırakmayacak şekilde olmalıdır. Bu kanunlarda kullanılan kelime ve terimler üzerinde gerekli anlaşmanın sağlanması demektir³⁹⁶. Hukuk dilinin açık ve net olmamasının hukuk güvenliği açısından doğuracağı sakıncaları ve uygulayıcılara sağlayacağı keyfiliği, Lewis Carroll'ın klasik yapıtı "Alis Harikalar Diyarında" isimli eserde Alis ve Humpty Dumpty arasında geçen şu diyalog çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır³⁹⁷:

³⁹³ Aşçıoğlu, "Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım", www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

³⁹⁴ Bkz. aşağıda, Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Kanunlardan Alınan Kesitler ve Bunlarla İlgili Saptamalar, II, B.

³⁹⁵ Yılmaz, "Adli Yazı Dili", www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 02.10.2014).

³⁹⁶ Uzun, s. 4.

³⁹⁷ Mustafa Koçak, "Normlar Dili ve 1982 Anayasası", Ed. Mehmet Çakırtaş, Anayasa Dili Sempozyumu 24 Nisan 2012, s. 122.

Humpty Dumpty:

Kullandığım kelimeler sadece, benim o kelimelerle vermek istediğim anlama gelirler; ne fazla, ne eksik(!), der.

Alis sorar;

- Bu kelimelere istediğin kadar çok değişik anlamlar versen de mi öyle?
- Humpty Dumpty'nin cevabı şudur:
- Sorun o değil ki, sorun egemenin (efendinin) kim olduğudur?³⁹⁸ cevabını verir.

Gereksiz cümlelerin ve yersiz ayrıntıların hukuki bir yazıda yeri olmayacağından, metinlerde bu hususa da dikkat edilmesi gerekir. Zorunlu olmadığı halde metinlere dâhil edilmiş cümle ve ayrıntılar, kanunları okumak durumunda olan kim olursa olsun, gereksiz bir yorgunluğa ve karışıklığa sebep olacaktır³⁹⁹. Örneğin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 187. maddesi, HMUK'un 238. maddesinin 1. fıkrası sadeleştirilerek aktarılırken aradaki münazaah sözcüğü ayrı ayrı çevirilerle iki kez karşılanmıştır.

“İspatın konusu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyumsuzluğun çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların ispatı için delil gösterilir” denilmekte bunlardan birincisi hem uzun hem de gereksiz olmuştur⁴⁰⁰.

Ayrıca, kanun bir mantık sanatı olmadığından aşırı inceliklerle okuyucuya zor anlar yaşatmamalıdır. Çünkü kanunların amacı bu tür incelikler ve söz cambazlıkları yapmak değildir; bunlar kanunla amaçlananın gerçekleşmesinde önemli bir engel olacaktır⁴⁰¹.

Hukuk dili, aynı zamanda adalet mekanizmasını harekete geçiren dilekçeler; bu dilekçeler üzere adalet dairesinin (mahkemelerin) aldığı çeşitli kararlar, adalet dairesinin birbirleriyle veya diğer özel/resmi kişi ve kuruluşlarla yazışması; alınan kararların icrası/infazı; bazı işlemlerin üçüncü kişilere duyurulması amaçlanan ilanlar

³⁹⁸ Çakırtaş (Ed.), Anayasa Dili Sempozyumu, s. 122.

³⁹⁹ Erdin, “Yasaların Dili”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

⁴⁰⁰ Bilge Umar, “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısı'na Katkı”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-275, (E.T., 07.03.2015).

⁴⁰¹ Erdin, “Yasaların Dili”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

ve benzerleri, içinde yaşadığımız adalet hizmetlerinin önemli bir bölümünü oluştururlar. Bütün bu yazı ve yazışmalarda adli yazılar adı altında toplanır. Hukukçunun da uymak zorunda olduğu bir yazma biçimi vardır. Bu yazma biçimi, kanunların getirdiği bir potada veya uzun zamandan beri uygulanagelen alışkanlıklar kalıbında kendini bulur. Hukukçu iyi bir yazar olduğuna göre belli bir biçime uygun yazacağına göre şimdi gelelim nasıl yazacağına;⁴⁰² yazı ve yazışmalarda kullanılan dil, kısa, açık ve doğru olmalıdır. Gereksiz ayrıntı işin özünün gözden kaçırılmasına neden olur. Bu yüzden, yazının olabildiğince kısa öz olarak kaleme alınması gerekir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 119, (HUMK, m. 179) dilekçelerden ve m. 297, (HUMK, m. 297) kararlardan söz etmektedir. Kısa derken, eskilerin deyişi ile yazı “Efradımı cami, ağyarımı mani” olmalı; bugünkü Türkçemizle “ilgilileri içermeli, ilgisizleri dışlamalı”dır. Yoksa yazı, kısa olsun diyerek, işin özünü dahi anlatamayacak zayıflıkta olmamalıdır⁴⁰³. Bir sorunu kısa, öz ve tam olarak anlatabilme konusunda tarihten verilen şu örnek ilgi çekicidir: Kanuni Sultan Süleyman sarayın bahçesini gezerken meyve ağaçlarının yapraklarının sarardığını ve solduğunu görünce, inceler ve bakar ki, karıncalar ağaçları iyice sarmış ve yapraklar karıncalar tarafından yenmektedir. İlaçla karıncaların yok edilmesini düşünür. Daha sonrada bunun iyi bir fikir olmadığını düşünerek acaba karıncaları yok etmek uygun mudur? diye hocasına bunu sormak ister. Hocasına vardığında hocası yerinde yoktur. Rahlenin üzerine bir pusula yazar bırakır. Hocası rahledeki notu görür. Ve altına hemen cevabı yazar. Kanuni Sultan Süleyman tekrar cevabı almaya gittiğinde bu notu görür. Kanuni Sultan Süleyman’ın yazdığı not şudur; “Meyve ağaçlarını sarmıca karınca, günahı var mı karıncayı kırınca?” Hocası Ebussuud “Yarın Hakk’ın divanına varınca Süleyman’dan hakkın alır karınca.” Demek ki bir meram bu kadar öz, açık ve edebi anlatılabiliyor⁴⁰⁴.

Yazının tamlığı, yazının eksik olmaması demektir. Eksik bir dilekçe, başvuru olan makamın dilekçede belirtilen dileği eksik yerine getirmesine veya hiç yerine getirmemesine neden olur. Eksik bir yazışma, büyük bir olasılıkla yanıtlanamayacağı-

⁴⁰² **Yılmaz**, “Adli Yazı Dili”, www.ankarabaru.org.tr/siteeler/ankarabaru/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 02.10.2014).

⁴⁰³ **Erđin**, “Yasaların Dili”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 5.11.2013).

⁴⁰⁴ Adem **Keskin**, “Kanun Tasarı Taslaklarının Hazırlanmasında Sağlık Bakanlığı Örneği”, Ed. İrfan **Neziroğlu**/Fahri **Bakırcı**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Yapım Süreci Sempozyumu 17 Ocak 2011, s. 41.

dan veya yanlış yanıtlanabileceğinden, yenilenmek zorunda olacaktır. Bu ise hem zaman kaybı hem de boş yere gider yapılması demek olacaktır. Oysaki özellikle davalar bakımından Anayasanın buyruğu “davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir” şeklindedir. Eksik bir karar tarafları doğal olarak tatmin etmeyeceğinden, aleyhine gidilecek olan kanun yolu sonucunda bozulacaktır. Aynı şekilde, eksik verilecek olan bir ilamda çeşitli sakıncalar doğuracaktır⁴⁰⁵.

Yazışmalardaki ifade uygun olmalıdır; çünkü uygunsuz ifadelerle kaleme alınan yazı, ilgili makam ve kişin tepkisine yol açabilir. Bu yüzden de dikkate alınmaması tehlikesi doğabilir. Nitekim Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’nun 78. maddesine göre “Okunamayan veya münasebetsiz olan evrak iade edilir ve yeniden tanzim için münasip bir mühlet verilir; bu mühlet zarfında tanzim olunmazsa yeniden mühlet verilmez.” ifadesi kullanılmıştır. Bu madde 6100 sayılı Kanunda ise m. 32/2 düzenlenmiştir. Yargıtay⁴⁰⁶ da çeşitli kararlarında bu hususu açıkça belirtmektedir⁴⁰⁷.

Yazışma dilinin üslubunda bulunması gereken önemli bir husus da estetikdir. Üslup temiz ve zarif, kolay ve berrak olmalı, okuyanda cazibeli bir intiba bırakmalıdır. Böyle bir üslup, kanun dilinin mahiyetinden kaynaklanan anlaşmazlıklardan da kurtarı⁴⁰⁸.

Tarih boyunca anayasalarımıza dil ile ilgili maddeler konularak Türkçe resmi dil yapılmıştır. Devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerde Türkçe kullanılmaya başlanmıştır. Meşrutiyete kadar Osmanlı da devlet idaresinde özel eğitim almış seçkinlerin üstesinden gelebildiği bir devlet dili vardı. Bu dil Türkçe idi. Ancak yazılı dil olarak kullanılması ve anlaşılması özel eğitim gerektirirdi. Arapça ve Farsça öğelerle konuşma dilinden uzaklaşmıştır. İşte Osmanlı yazı dili böyle bir dildi. 24 Temmuz 1908’de yürürlüğe konulan Kanuni Esasiye’nin 18. maddesine devlette görev almak

⁴⁰⁵ **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 02.10.2014).

⁴⁰⁶ **Y 13. HD.**, 8.5.1975, 5622/3098:“Temyiz dilekçesinde kararı veren hâkim hakkında uygun olmayan sözler sarf etmiş bulunduğundan usûlün 78’inci maddesi hükmü uyarınca temyiz dilekçesinin her sahifesi dairemiz mührü ile mühürlenmek suretiyle geri verilmesine ve yeniden düzenlenip verilmesi için bu dilekçenin kendisine tebliği gününden itibaren yedi gün mehil verilmesine ve bu işlemlerin yapılması için dosyanın mahalline geri çevrilmesine karar verildi.” **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 02.10.2014).

⁴⁰⁷ **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 02.10.2014).

⁴⁰⁸ **Uzun**, s. 4.

isteyenlerin, 68. maddesine de mebus olacakların Türkçe bilmeleri gerektiği şartı konulmuştur. 57. madde de heyetler arası müzakere dilinin Türkçe olacağı belirtilmiştir. 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda devlet dilinin Türkçe olduğu açıkça belirtilir, ancak Anayasa'nın yazıldığı dil konuşma dilinden hayli uzaktır. 1924'te Türkiye devletinin dini İslam'dır, resmi dili Türkçedir, başkenti Ankara'dır; 1937 de Türkiye devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır resmi dili Türkçedir başkenti Ankara şehridir; 1961'de Türkiye devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür, resmi dili Türkçedir, başkenti Ankara'dır; 1982'de Türkiye devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür dili Türkçedir, başkenti Ankara'dır⁴⁰⁹ ifadeleri eklenerek Türkçe anayasal desteğe kavuşturulmuştur.

2. Anlaşılabilirlik

Hukuk da değişmez kural şudur: Kanunların dili olabildiğince açık anlaşılır, sade ve özlü olmalıdır. İnsanlar ancak bu sayede hak ve özgürlüklerinin sınırlarını ve nasıl kullanacaklarını kanunlara bakarak kolaylıkla anlayabilir. Kanun koruyucu bu görevini başardığı oranda hiç kuşkusuz birey de kanunları bilme ve onlara uyma ödevlerini daha iyi yerine getirecektir. Hukukla dil arasındaki bağlantının bilinmesi bizi hukuk dilinde en belirleyici aktör olan kanun diline götürür⁴¹⁰.

Kanunların kolaylıkla anlaşılabilir olması halkın yabancı olmadığı bir dille yazılmasına bağlıdır. Kanunlar halkın yabancı olduğu bir dille kaleme alırsa, bu dille yazılmış kanunlara da yabancı olacaktır. Bu durumda birey, özgürlüklerinin ve bu özgürlükler çerçevesindeki eylemlerin sonuçlarını kestiremeyecektir⁴¹¹.

Hukuk dilinde en çok eleştirilen nokta eski kanunların dilini halkımızın anlamamasıdır. Halkın anlamadığı bir dille yazılmış kanunlar, halkın hukuktan kopmasına yol açar. Bu da halkçılık düşüncesine uygun değildir⁴¹². Zaten dilde özleşme akımı aydın ve halk ikiliğinin yok edilmesi amacıyla doğmuştur. Yüzyıllar önce Montaigne bile "Ah! Keşke Paris zerzevat pazarında kullanılan kelimelerle konuşabil-

⁴⁰⁹ Demir/Yılmaz, s. 26-27.

⁴¹⁰ Uzun, s. 4.

⁴¹¹ Uzun, s. 4.

⁴¹² Sav, "Hukuk Dilinin Özleşmesi", www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf., (E.T., 13.12.2014).

sem” dememiş midir? Gökalp’ın ilkelerinden biri de “halka doğru” değil midir? Öyleyse yeni Türk devletinin temel ilkelerinden biri de halkçılık olmalıydı⁴¹³.

Bu amaçla yazı dili konuşma diline yaklaştırılmaya çalışılmıştır. Günümüzde yapılan çalışma ve taramalarla ulusal zevki okşayan nice kelimeler dilimize yerleştirilmiş. Bunu bir yazarımız ne güzel dile getiriyor; “Arapça kökten bir Türkçe karşılık uydurulursa sesimiz çıkmıyor; ama Türkçe bir karşılık buldunuz mu yer yerinden oynuyor. Diyelim, culture kavramı. Buna Türkçede kültür dendi, hiç aldırın olmadı; Arapça kökten hars dendi gene aldırın olmadı; ama birisi çıkıp ekin der demez kıyamet koptu: Efendim, çocukların dilini anlayamaz olmuşlar, ya kendileri hars derken babaları anlıyor muydu? İdeal denir ses yok; Gökalp mefkûre der gene ses yok, ama tülkü dedin mi ses çok...”⁴¹⁴

Anlaşılabilirliğin sağlanması kullanılan dilin özelliklerine bağlıdır. Kanun dili açık ve sade olmalıdır. Kapalı, zor anlaşılabilir metinler hakların kayıp olmasına neden olabilir. Kanunları anlamayan bir takım hakların var olduğundan ve bu hakların korunması için hukuki bazı yollara başvurabileceğinden habersiz yaşayan insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda hakların sahiplerini bulması mümkün değildir. Ayrıca hukukun teknik anlamda adaleti dağıtıyor olması önemli bir yeterlilik değildir. İçerik açısından mükemmeliyeti sağlayan bir kanun mutlak adaletin sistemleştirilmesinde hukuka önemli katkılar sağlayacaktır. Fakat zor anlaşılır bir dil, insanların hukuk kurallarından faydalanmalarını ve onu kendilerine rehber edinmelerini zorlaştıracaktır. Ortaya çıkan uyuşmazlıkların kanunlara göre adil bir çözümlere ulaşmaları mümkün olabilese de insanların hukukun rehberliğinde bir hayat yaşamaları zorlaşacak hukukun önleyici yolu ihmal edilmiş olacaktır⁴¹⁵.

3. Terimler Meselesi

Kökünü ne olursa olsun terimlere ilişkin kelimelerin çoğunluğu anlatmak istediği kavramı tam olarak ortaya koyamaz. Çünkü her hukuk teriminin bir kelime denilen biçimsel yapısı bir de bu kelimeye yüklenen kavramı vardır. Kelime ana dilde

⁴¹³ Sami, *Türkçe’de Özleşme ve Hukuk Dili*, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴¹⁴ Sami, *Türkçe’de Özleşme ve Hukuk Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴¹⁵ Erdin, “*Yasaların Dili*”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

olursa kavramını anlamada kolaylık sağlar. Kavram ise o terimin soyut, genel ve evrensel anlamını ortaya koyar. Bir hukuk kavramının bilgisine çoğu hukukçu ulaşabilir. Ancak bu kavramı biçimlendiren kelime, yapı ve ses açısından Türkçe ise hukukçu olmayanda az çok bilgi sahibi olabilir⁴¹⁶.

Beden dili dünyanın her yerinde aynı şekilde iletişim kurar. Ancak sözel dilde iletişim kurabilmek için ortak dil kullanmak gerekir. Ortak dil kullanmanın anlamı sadece aynı kelimeleri kullanıp aynı cümleleri kurmak değildir. Kavramların anlamları üzerinde anlaşmak, kelimeleri doğru yerde kullanmak demektir. Hatta bir anlamı ifade etmek için farklı kelimeler kullanmak iletişime engel değildir. Ancak farklı anlamlara gelecek kelimeleri birbirinin yerine kullanmak ve bunu belli amaçlar doğrultusunda kasıtlı olarak seçmek kavram kargaşasına yol açmaktadır. Kavramların anlamlarını korurken aynı anlamda yeni kavramlar üretmek yerine kavramların anlamlarına uygun daha öz kelimeler o kavramların anlaşılmasına yardımcı olur. Bu durum terimlerin özleştirilmesinde açıkça görülür. Örnek verilecek olursa “muris” kavramı hukukçular için bir anlam ifade ederken hukukçu olmayanlar için bir anlam ifade etmez. Bir yerde okumuş öğrenmiş olmak o kavramı anlamak için yeterli değildir. Bir kavramın anlamını bilmediğiniz için ne demek olduğunu sorduğunuzda aldığımız yanıt kavramı anlamanızı sağlar. Muris nedir diye sorulduğunda miras bırakan ölmüş kişi diye yanıt verilir. Öyleyse muris yerine miras bırakan denilirse ortak dili kullandığımız herhangi bir kişi bu kavramı duyduğunda ne demek olduğunu kolaylıkla anlar ve anlayarak öğrenir⁴¹⁷.

Hukuk dilinde temerrüt-mütemerrit kelimeleri çok sık kullanılan terimlerdir; Türkçe karşılığı ise direnme-direngendir. Kişinin istenebilir borcunun ödememekte direnmesi durumunda ödeme anını ve sorumluluğunu açıklar. Terimin, kavram olarak içeriği ise hukuk bilgisini gerekli kılar. Yoksa ne mütemerrit ne direngen sözcüğü yüklendiği hukuksal kavramı tam olarak açıklayamaz⁴¹⁸.

⁴¹⁶ Aşçıoğlu, “*Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler-ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

⁴¹⁷ Uzun, s. 8.

⁴¹⁸ Aşçıoğlu, “*Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler-ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

Halkın hukuki metinler ile düzenlemeleri kolaylıkla anlayabilmesi ana dilde aynı kavramı karşılayan kelimeler mevcut ise yabancı kökenli kelimelerden vazgeçmekle olur. Ancak ana dilde teknik kavramları karşılayan kelimeler mevcut değilken, yabancı kelimeleri bir tarafa bırakıp mevcut kelimelerle oynamak suretiyle bunların anlam ve içeriğini değiştirmek kavramın anlamı ve içeriğini karşılamaktan uzak yapay kelimelerde oluşturmak ise hem tehlikeli hem de onarılmaz zararlara yol açan bir tutumdur. Bu nedenle öncelikle kavram ve terimlere yönelik kelimeler arasında ciddi bir tasnif yapmak gerekir. Anlamları gerçekten içselleştirilmiş ve Türkçeleştirmenin gereksiz olduğu kelimeler, terim ve kavramı tam olarak ifade edebilen bir öztürkçe karşılığı bulmada hukuk dünyasının ittifak sağlayamadığı Osmanlı terimlerini olduğu halde bırakmak gerekir. Çünkü bir terimin tam karşılığının Türkçe bir kelime olması bu terimin kendisini, anlam ve içerik bakımından karşılamaktan uzak beş altı kelime ile temsil edilmesinden çok daha iyidir. Aksine anlatılmak istenen kavramı tam olarak karşılayan yabancı kökenli tek bir kelime yerine birkaç kelimedenden oluşan ve kavramı karşılamaktan çok uzak olan kelimeler koymak hukuk dilini katletmekten başka bir şey olmayacaktır⁴¹⁹. Mesela kanunların sadeleştirilmesi, Türkçeleşmesi çalışmaları kapsamında yapılan bir yanlış olarak “tahkir” yerine “aşağılamamın” kullanılmasıdır. Tahkir “hakaret yoluyla bir kişinin şeref ve haysiyeti ile oynama, onurunu dokunma” demektir. Aşağılama ise “bir kişiyi değerinden düşük göstermek, hor görmek, aşağılık bulmak” anlamlarına gelir. Birincisi bir başkasının kişilik haklarına müdahale yani suç iken ikincisi böyle olmayabilir. “Hor görmek, aşağılık bulmak” belki bir ahlakı sorundur. Ama cezai bir suç olmasa gerekir. Bir kanun maddesinde bu ikisini bir tutarsanız “tahkir” i Türkçeleştiriyoruz diye metne “aşağılamayı” koyarsak, yoruma açık, eğilip bükülebilen bir metin oluştururuz. Hâlbuki ideal bir kanun eklentisiz yek pare, divan şairlerinin dediği gibi “yek-âhenk” bir metin olmalıdır⁴²⁰.

⁴¹⁹ Uzun, s. 8.

⁴²⁰ Fatih Andi, “Bir Türkçe Klasığı Olarak Anayasa”, Mehmet Çakırtaş, Anayasa Dili Sempozyumu 24 Nisan 2012, s. 85.

D. Sadeleştirmenin Hukuk Dilindeki Gerekeşi

1. Anayasa Gereği Olması

Halkoyu ile kabul edilen Anayasamız, “Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı” kuralından giderek kanunların anayasaya aykırı olamayacağını hükme bağlamıştır. Yasama yürütme ve yargı organları ile yönetsel makamları ve kişileri bağlayan hukuk kurallarını, anayasa hükümleri olarak tanımlamıştır (m. 8). Bu bağlayıcı kuralardan biri de hiç kuşkusuz “Resmi dil Türkçedir” hükmüdür (m. 3). Buradaki Türkçe ise “ulusal” olmak zorundadır (m. 2). Ulusal dili yaratmak ve yaşatmak ise devletin başlıca görevlerindedir (m. 21). İşte burada amaçlanan ulusal dil, Türk halkının kendi öz dili olan Türkçedir⁴²¹. Yoksa o zamanlar Şemsettin Sami’nin “Türk’e okusak anlamaz, Arap’a okusak anlamaz, Aceme okusak anlamaz öyle ise bu dil ne dildir?” diye eleştirdiği günümüz aydınının bile anlayamadığı Osmanlıca değildir⁴²². Ayrıca Türk yurttaşları sözüyle ve özüyle uygulanması gereken anayasal kurallara uygun olarak Türkçe konuşup yazmakla yükümlüdürler⁴²³.

Ayrıca hukuk devletinde kanunları okuyup anlamak tekeli, aydınlara tanınmış bir ayrıcalık değildir. Tersine hukuk devleti ve eşitlik anlayışı ile çelişir. Zaten bu durum Anayasa’mıza aykırı düşer (m. 2, 12)⁴²⁴.

2. Kanun Gereği

Milli Eğitim Temel Kanunu’nun⁴²⁵ 10. maddesi şu hükmü getirmiştir: “Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilini, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan, öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.” hükmüne yer verilmiş. Kaldı ki bu

⁴²¹ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf, (E.T., 13.12.2014).

⁴²² Çiftınar, “Toplumsal Kurallar Metni Olarak Hukuk ve Hukuk Dili”, www.sosyalaraştırmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ciftınar_bulent.pdf, (E.T., 4.11.2013).

⁴²³ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf, (E.T., 13.12.2014).

⁴²⁴ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf, (E.T., 13.12.2014).

⁴²⁵ RG., 24.06.1973, S. 14574.

konuda bir başka kanunda, 10.4.1926 tarih ve 805 sayılı İktisadi Kuruluşlarda Zorunlu Olarak Türkçe Kullanılması Hakkında Kanundur⁴²⁶.

3. Kanun Dilinde Disiplini Sağlaması

Dilde özleşme kanun dilindeki disiplini sağlamanın ve kargaşayı önlemenin de vazgeçilmez koşuludur. Oysa bugün kanunlarımızda dil yönünden böyle bir tutarlık ve disiplinin bulunduğunu ileri sürmek güçtür⁴²⁷.

Kanun dilinde eş anlamlı bazı kelimelere de rastlanmaktadır. Bunun nedeni ise kanunlarda eş anlama sahip Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin bir arada kullanılmasıdır. Bu şekilde eş anlamları olan fakat kökenleri farklı kelimeler, aynı şeyin veya kavramın birden fazla kelime ile anlatımına yol açmaktadır⁴²⁸. Sözelimi; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda veya (Arapça ve Farsça) yahut (Farsça) veyahut (Arapça ve Farsça). Bu konu ileriki sayfalarda daha kapsamlı olarak ele alınacaktır⁴²⁹.

Yine “müebbet” kelimesi Arapça kökenlidir. Sonu olmayan gelecek zaman anlamına gelen “ebed” kelimesinden türemiştir. Kısaca sonsuz demektir. Tabii bu kelime, müebbet hapis gibi insan ömrüyle sınırlı bir kavramla birlikte kullanıldığında, “bir insanın ömrünün sonuna kadar” anlamını taşır. Bu nedenle de “ömür boyu müebbet hapis” cümlesi, “onur ve şeref” gibi, ya da “Bab-ı Ali ve yüksek kapısı” gibi, aynı anlama gelen ifadelerin art arda kullanılmasından dolayı yanlışır⁴³⁰.

Bu disiplinsizlik ve tutarsızlığa Kanunlardan diğer örnekler ise şunlardır⁴³¹; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda⁴³² giderim (m. 58, 60), kendiliğinden (m. 327), zorunlu (m. 361), makam (m. 115), terimleri tercih edilirken aynı terimler Hukuk

⁴²⁶ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴²⁷ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴²⁸ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).

⁴²⁹ Bkz., aşağıda, Bağlaçlar, III, D.

⁴³⁰ Kongar, Hukuk Dili de Bozuldu: “Ölünceye kadar müebbet hapis”, http://www.kongar.org/med-yanotu/378_Hukuk_dili.php., (E.T., 13.12.2014).

⁴³¹ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴³² RG., 04.02.2011, S. 27836.

Muhakemeleri Kanunu'nda tazminat (m. 48), resen (m. 159), mecburi (m. 60), merci (m. 159) olarak kullanılmıştır.

Bırakınız ayrı ayrı kanunları, bu dil disiplinsizliğine, aynı kanunda⁴³³ farklı maddelerde hatta aynı madde içerisinde bile görmek mümkündür. Örneğin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda aynı madde içerisinde hem fil hem eylem (m. 151), hem neden hem sebep (m. 46)⁴³⁴ kullanılmıştır. Kanunlarımızdan bu ve buna benzer birçok örnekler vermemiz mümkündür. Hiç kuşkusuz bunların edebiyattaki tekrar denilen ve anlatımı güçlendiren sanatla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur⁴³⁵.

Yine bir başka konu ise terim birliğidir. Terim birliği kanunda kullanılan kavramlara aynı anlamların yüklenmesidir. Kanunda kullanılan terimlerin tek bir anlamda kullanılıyor olması terim birliğinin sağlanmış olduğunu gösterir. Bu, Kanun'un anlamlandırılmasını kolaylaştıracak, kanunda kullanılan terimin her okuyanda aynı anlamı çağrıştırmasını sağlayacaktır. Bu da okuyanı her defasında o terimin anlamını araştırma külfetinden kurtararak hem zaman kazandıracak, hem de dikkatin asıl yoğunlaşması gereken noktaya yönlendirilmesini sağlayacaktır. Ayrıca aynı anlamlar aynı kelimelerle ifade edilmelidir. Aynı anlamı taşıdığı düşüncesiyle değişik kelimelerin birbirinin yerine kullanılması örneğin “hukuki sebep” yerine “hukuki neden” denmesi “sebepsiz zenginleşme” yerine “nedensiz ya da dayanaksız zenginleşme” denmesi hukuk düzeninin kavramsal açıdan bütünlüğün bozulmasına neden olacaktır. Kanunda kullanılan kelimelerin anlamındaki uyumsuzluk ise kanundan beklenen sonucun aksine sonuç doğurur⁴³⁶.

4. Kanunlardaki Yanlışlıkların Önlenmesi

Kanunlar, en az yanlışlık yapılması değil; hiç yanlışlık yapılmaması gereken metinlerdir. Bırakınız kelimeleri, virgülün veya bir harfin bile önemi vardır. Oysa 1696 sayılı Kanun'un ek 8. maddesinde “mahkeme masrafları” denilmiştir. Burada

⁴³³ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/ tek-makale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴³⁴ Bkz., aşağıda, Eş anlamlılık veya İkili Kullanım, II, B.

⁴³⁵ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/ tek-makale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴³⁶ Erdin, “Yasaların Dili”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2014).

amaçlanan, mahkemelerin masa, sandalye, kırtasiye vb. giderleri değil; “muhakeme masrafları” yani “yargılama giderleridir”⁴³⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 374, vd. maddelerinde “yargılamanın iadesi” denilmiştir. Burada söylenmek istenen ilk yargılamanın geri çevrilmesi değil yenilenmesidir. İleriki sayfalarda “yargılamanın iadesi” terimi daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır⁴³⁸.

Kanun dilinde bu ve buna benzer yanlışlıkları önlemenin yolu hiç kuşkusuz Türkçe doğru kullanabilmekten geçer⁴³⁹.

II. TÜRK HUKUK DİLİNDE SADELEŞTİRME ÇABALARI

A. Başlangıcından Günümüze Türk Hukuk Dilinden Kesitler

Genelde hukuk dili, herkesin kolayca anlayamayacağı bir dildir. Bunun başlıca nedeni, hukukun kendine özgü bir terminolojisinin olmasıdır. Başka bir anlatımla, hukukun teknik terimleri, çoğu zaman hukukçu için sade vatandaşın anladığından farklı anlamlar taşır. Örneğin, önalım (şufa), paydaşlığın giderilmesi (izalei şüyu), suça eksik teşebbüs, eksik borç, üst hakkı gibi burada sayılma olanağı bulunmayan binlerce kelime (terim) halk için bir anlam ifade etmeyebilir. Ancak bunlar hukukçu için kendinden vazgeçilemeyen üzerinde büyük duyarlılıkla durulması gereken ve bazen yapılabilecek küçücük hatalardan son derece önemli sorunlar doğuracak hususlardır. Bu durum yalnızca ülkemiz için değil, bütün dünya için de söz konusudur. Yani hukukun kendine özgü terminolojisi olmasından dolayı, Türk insanı kadar, diğer ülkelerin insanları da zorluklarla karşı karşıyadır⁴⁴⁰.

Ülkemizde hukuk dili açısından ek bir zorluk daha vardır. O da ülkemizdeki kanunların çoğunun, oldukça eski ve ağır bir dil ile kaleme alınmasıdır. Günümüzde çıkarılan kanunlarda artık böylesine ağır bir dilin kullanıldığından söz edilemez. An-

⁴³⁷ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/tek-makale/1974-3/5.pdf., (E.T., 13.12.2014).

⁴³⁸ Bkz. aşağıda, Arapça Kelimeler, II, A, 1.

⁴³⁹ Sami, “Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili”, www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/tek-makale/1974-3/5.pdf, (E.T., 05.11.2014).

⁴⁴⁰ Yılmaz, “Adli Yazı Dili”, www.ankarabarasu.org.tr/siteler/ankarabarasu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 05.03.2014).

cak, yine de kullanılagelen Osmanlıca kelimelerden de büyük duyarlıkla kaçınmak gerekir⁴⁴¹.

Türkçemiz, özellikle de Arapça Farsça kelimelerin etkisiyle kirlenmiştir. Bu kirliliğin sonunda halkın anlayamadığı Osmanlıca denilen yazı dili ortaya çıkmıştır⁴⁴². Osmanlı da kadılar, yargılananı konuşulan Türkçe ile sorgular tutanağını Osmanlıca kelimelerle, deyimlerle düzenler kişi yazılanlardan hiçbir şey anlamaz, kulluk saygısı ile altına mührünü ya da imzasını basardı⁴⁴³.

Osmanlı Devleti'nde dil sorunu ilk defa en ciddi biçimde, Kanun-i Esasiyesinin hazırlanışında ve Heyet-i Mebusan'da, resmi makamların gündemine gelmişti. Devletin bünyesine yeni bir kurum olarak katılacak Heyet-i Mebusan, ülkenin değişik yörelerinden gelecek mebuslardan oluşacaktı. Üç kıtaya yayılmış bulunan Osmanlı devletinin farklı uluslardan oluşan tebaasını temsil edecek bu mecliste farklı dilleri konuşan insanların bulunacağı muhakkaktı. Farklı dilleri konuşan mebusların mecliste nasıl anlaşacağı, yasama işlevini hangi dille yerine getirecekleri önemli bir sorundu. Bu nedenle Kanuni Esasiye hazırlanırken 18. ve 68. maddeler devletin diline ayrıldı. Heyeti Mebusan işte bu ortamda açılır. Ancak daha ilk günden dil sorunu farklı bir boyutu ile ortaya çıkar. Osmanlı Devleti'nin değişik bölgelerinden gelen mebuslar Türkçe konuşmaktadır. Ama her mebus kendi yöresinin ağız ile hitap etmektedir. Konuşulanlar anlaşılammakta, mebuslar birbirlerinin konuşmalarını alaya almakta idi. En zor durumda kalanlarda toplantı tutanağını tutmakla görevli kâtiplerdi. O zamanlarda İstanbul sokaklarında da durum farksızdı. İstanbul' da yaşayan halk, İstanbul dışından gelen mebusların konuşmalarıyla; mebuslarda İstanbulluların konuşmalarıyla alay etmektedir. Devletin ileri gelenleri ilk defa böyle bir dil sorunu ile karşı karşıya kalmıştı⁴⁴⁴.

Bugün hala hukuk dilimizde devam eden, bu anlamakta ve algılamakta güçlük çektiğimiz dili somut örneklerle vurgulayalım.

⁴⁴¹ **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 05.03.2014).

⁴⁴² **Çiftınar**, “*Toplumsal Kurallar Metni Olarak Hukuk ve Hukuk Dili*”, www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ciftınar_bulent.pdf, (E.T., 04.11.2013).

⁴⁴³ **Aşçıoğlu**, “*Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım*”, www.ankarabarusu.org.-tr/site/ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

⁴⁴⁴ **Şükrü Akalın**, “*Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu*”, www.akalin.gen.tr/.../17,-sukruhalukakalinataturkdonemindeturkceveturkdil, (E.T., 05.12.2014).

1. Cumhuriyet Öncesi Sadeleştirme Çabaları

Türkçe 8. yüzyıldan bu yana bir yandan bozulma yabancı kelime ve deyimlere açılma bir yandan da yalınlaşma ve dışa açılma tepkilerini bir arada yaşamıştır. Özellikle 9. yüzyıl sonundan itibaren İslam dininin aşama aşama benimsenmeye başlamasıyla birlikte Türkçenin üzerindeki yabancı etkiler kendisini hissettirmeye başlar. 11. yüzyıla gelindiğinde Kaşgarlı Mahmut'ta aynı acıyı duymuş. Türkçenin yabancı etkilerle yok olmaya yüz tutmuş varlığını, ülkesini adım adım dolaşarak su üstüne çıkarmaya çalışmıştır⁴⁴⁵.

13. yüzyılda ise Âşık Paşa Garibname adlı eserinde Türkçenin Arapça ve Farsça gibi ince anlamları anlatabileceğini kanıtlamaya çalışmıştır. Dönemin yazar ve ozanlarının tutumlarından şöyle yakınmıştır⁴⁴⁶.

Türk diline kimseler bakmaz idi.

Türklere hergiz gönül akmaz idi.

Türk dahi bilmez idi bu dilleri

*İnce yolu acılı menzilleri*⁴⁴⁷

Aynı yüzyılda Karamanoğlu Mehmet Bey, Türkçenin yabancı etkilerden korunması için uğraş vermiştir. 1277 yılında çıkardığı ünlü buyruğu bu çabaların en güzel örneğidir; “ Bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydana Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır.” Ancak Mehmet Bey'in siyasi gücünün diğer Türk beyliklerinde etkili olamaması o dönem şair ve yazarlarının tutumlarını önemli ölçüde değiştirmez. Mevlana bile şiirlerini Farsça yazmayı sürdürür⁴⁴⁸.

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde, 19. yüzyılın ikinci yarısına değin Türkçenin konuşma ve yazı dili olarak kullanılmasını destekleyen girişimlere çok fazla tanık olunmaz. Özellikle medreselerde derslerin Arapça ve Farsça ağırlıklı Osmanlı

⁴⁴⁵ İbrahim Kıbrıs, “Türkçeleşme Açısından Türk Hukuk Dili”, Geçmişten Geleceğe Türkçe, 17-19 Nisan 2013, 1. Türk Dili Kurultay Bildirisi, İstanbul 2013, s. 154.

⁴⁴⁶ Kıbrıs, s. 154.

⁴⁴⁷ Kıbrıs, s. 154; Kabaklı, s. 189.

⁴⁴⁸ Kıbrıs, s. 154; Özkan, “Yenileşme Sürecinde Türk Dili”, www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/.../1023017407. (E.T., 08.8.2014).

Türkçesiyle okutulması sonucu, Türkçe sıradan halkın yaşadığı evlere ve yörelere hapsedilmiştir. Günlük konuşmanın dışında özellikle yazı dilinde çok az düzeyde kullanılır hale gelmiştir. 14. yüzyıldaki halk ozanlarının yazdıkları Türkçenin unutulmamasını sağlamıştır. Yine Dede Korkut hikâyeleri de bu dönemin ürünleridir⁴⁴⁹.

17. yüzyılda ise Arapça ve Farsça Osmanlı eğitim kurumlarında bütün gücüyle ağırlığını duyurmuş. Türkçe ikinci üçüncü dereceden bir dil durumuna düşmüştür. Türkçe, Farsça, Arapça dillerinin karışımından doğan Osmanlı Türkçesi, yabancı kelime ve dilbilgisi kurallarına alabildiğine açılmıştır. Arapça Farsça kurallara göre yapılan tamlamalar Divan Edebiyatı'nın etkisiyle büsbütün yayılmıştır. Bu dönemde yazılan yazıların çoğu sınırlı bir çevre için yazılmış bilmeceler gibidir. Bütün bir sayfa yabancı kelimelerle zincirleme tamlamalar uzayıp gidiyor sayfa sonlarında ya da benzeri birkaç ek ya da Türkçe bir eylem kullanılıyordu⁴⁵⁰.

Bu dönem hukuk dili ise kullanılan kaynakların İslam Hukuku kaynakları olması sebebiyle ağır ve ağıdalı bir Osmanlıca Türkçesinden oluşuyordu. Halk anlamış anlamamış hiç önemi yoktu. İçlerinde az sayı da Osmanlıca olanları olsa bile, çoğu ya tercüme ya da Arapça eserlere yapılan şerhlerdi. Osmanlı hukuk kaynakları olarak kullanılan eserlerin dilinde az sözle çok şey anlatma biçimde bir anlatım görmemiz mümkündür⁴⁵¹.

Hukuk alanında özleştirmenin gerekliliği en sıcak biçimde Tanzimat Dönemi'nde dile getirilmiştir. Ancak eski eğitim geleneği ile yetişmiş olan bu kişilerin eski eğitim geleneğinden vazgeçmeleri pek mümkün olmamıştır. Türk Anayasa tarihinde ilk olma özelliğini taşıyan 1876 Anayasası'nda Türkçe kelime oranı neredeyse yok denecek kadar azdır. Anayasanın başlangıç kısmını içine alan 197 kelimedenden yalnız 7 tanesi Türkçe, geriye kalan 190 kelime ise yabancıdır. 1868-1878 yılları arasında halk arasında Mecelle diye anılan kitapta durum Türkçenin lehine bir farklılık göstermektedir. 16 bölüm ve 1856 maddeden oluşan bu kanun metninin 10. kısmı olan Selem ile Satış başlığını taşıyan kısım bu açıdan gözden geçirildiğinde 571 kelimedenden 253'ünün Türkçe (%44,31), 318'ininde (%55,79) yabancı kaynaklı olduğu

⁴⁴⁹ **Kıbrıs**, s. 155.

⁴⁵⁰ **Kıbrıs**, s. 155.

⁴⁵¹ **Erdin**, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

görülür⁴⁵². Görüldüğü üzere Mecelle, hukuk dilinin gelişmesinde önemli bir durak olarak görünse de ve bu eserin herkesin anlayabileceği bir şekilde yazılması kararlaştırılmış. Ancak halkın şöyle dursun hukukçuların bile iyi anlayabilmelerin sağlamak amacıyla birçok şerhlerin yapıldığı da düşünülecek olursa hiçte açık bir dille yazılmadığı görülecektir⁴⁵³. Buna rağmen Mecelle kullandığı kelimeler yönünden koyu Osmanlıca bir dil ile yazılmış olmasına rağmen, hukuk dil tekniği bakımından sağlam temellere dayanmaktadır. Kısa cümleler, açık ve kesin tanımlamalar, eksiksiz anlatımlar, Mecelle'nin başlıca özelliklerindendir⁴⁵⁴.

Memurin Muhakematı Hakkında Muvakkat'ın 4, 5 ve 10. maddelerinde bulunan 423 kelimedenden 55'i Türkçe (%13,00) geri kalan 368'i de yabancı kaynaklı kelimelerden (%87,00) oluşmaktadır⁴⁵⁵. Bu kesiti oluşturan kelimeler arasında hiçbir kavram ve terim Türkçe olarak karşılanmamıştır. Birkaç yüklem, bağlaç ve belirtecin Türkçe olduğu bu kesitten yola çıkarak Cumhuriyet Öncesi Dönemlerde yazı-kültür dil için Türkçenin bir önemi olmadığı bunun içinde bir kaygının duyulmadığı rahatlıkla söylenebilir⁴⁵⁶. Bu yazının ise gerek anlayış gerek zorunluluk olarak bir süre daha Cumhuriyet sonrası Türk hukukunda da devam etmiştir. Ayrıca kaynakların çoğunun Arapça olması ve hukuk eğitiminin bunlarla yapıyor olması hem dönemin hukuk dilinin hem de günümüzde hala varlığını sürdüren hukuk terimlerinin çoğunlukla Arapça kökenli kelimelerden olmasına yol açmıştır⁴⁵⁷.

2. Cumhuriyet Sonrası Sadeleştirme Çabaları

Kültür çevresini doğudan batıya çevirme çabaları Osmanlı Devleti'nin son dönemini de içine alır. Onun yıkılışından sonra da Cumhuriyet'le bu çaba bir kere daha güç ve resmiyet kazanır. Kanunların vatandaşlarca anlaşılma ihtiyacı ve zorunluluğu bu çabanın önemli hedeflerinden biridir. Fakat Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu hedefe bir türlü ulaşılamamıştır. Bunun en önemli nedeni hukukun kendisine has yapısı ile diğer disiplinlere göre daha tutucu oluşudur. Bugün bile yapılan kanunlarda

⁴⁵² **Kıbrıs**, s. 156.

⁴⁵³ **Levend**, s. 125.

⁴⁵⁴ Ali Rıza **Önder**, "Hukuk Dilimiz", www.tdk.gov.tr, (E.T., 05.01.2015).

⁴⁵⁵ **Kıbrıs**, s. 156.

⁴⁵⁶ **Kıbrıs**, s. 156.

⁴⁵⁷ **Erdin**, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

görülen Osmanlıca terimler bunun en açık örneğidir⁴⁵⁸.

Cumhuriyetin ilk yıllarından başlanarak dilimizden yaklaşık 10.000 Arapça ve Farsça kelime ve pek çok yabancı dil kuraları atılmıştır. Bunların yerine Türkçeleri alınmıştır. Bilim diline egemen olan binlerce yabancı terimin birçoğu da Türkçeleştirilmiştir. Bilim dallarına göre değişik terim ve kelimeler çıkarılmıştır⁴⁵⁹.

Cumhuriyeti kuran kuşak eğitimlerini kendilerinden önceki dönemden aldıkları için hukuk ile ilgili yazdıkları metinlerde eski dil alışkanlıklarından çok zor geçmişlerdir. Örneğin, 1920 yılında Ankara'da kurulan TBMM'nin yaklaşık 8 ay sonra yazdığı çerçeve Anayasa'dan alınan kesit bu kuşağın dil konusunda ki tutumları ile ilgili fikir vermektedir. Bu çerçeve Anayasa'nın başlangıç kısmını oluşturan ve "Mevaddı Esasiye" başlığını taşıyan ilk 9 maddelik kesitte toplam 272 kelimedenden 49'u Türkçe (%18,0), 223'ü yabancı kaynaklıdır (%81,99). Görüldüğü üzere Türkçe kelimelerin sayısı %20 bile değildir. Memurin Muhakematı Hakkında Muvakkat'tan çok farklı değildir⁴⁶⁰.

Cumhuriyet Dönemi'nde hukuk dilinde özleşme ile ilgili en somut adım 1924 Anayasası ile ilgilidir. Bu Anayasanın özgün biçimi olan metnin başlangıç kısmındaki ilk 8 maddeyi içeren kesitte toplam 119 kelimedenden 23'ü Türkçe (%19,33), 96'sı yabancı kaynaklı (%80,67)⁴⁶¹. Bu Anayasa'nın geneline baktığımızda ise, toplam da iki bin beş yüz seksen yedi (2587) kelimedenden altı yüz yirmi dört (624) kelimenin Türkçe olduğu ve Türkçe kelime oranının bütün metin içindeki oranının ise %24 olduğu görülür⁴⁶².

Hukuk dilinin sadeleşme çabaları ilk meyvesini 1945 tarihinde verir⁴⁶³. 1924 Anayasası özleştirilerek yeniden yazılır. Bu yeni metnin aynı kesitteki Türkçe kelime oranı %19,33'ten, %50'ye çıkarılmıştır. Bu kesitte yabancı kaynaklı kelimelerle Türkçe kelimeler eşit duruma gelmiştir⁴⁶⁴. Geneline baktığımızda ise iki bin dört yüz

⁴⁵⁸ Hakan **Özdemir**, Cumhuriyet Tarihi Boyunca Hukuk Dilinde Değişme ve Gelişmeler, 1. Baskı, Türk Dil Kurumu, Ankara 2014, s. 35.

⁴⁵⁹ **Levend**, s. 402.

⁴⁶⁰ **Levend**, s. 402.

⁴⁶¹ **Kıbrıs**, s. 158.

⁴⁶² **Özdemir**, s. 149.

⁴⁶³ **Erdin**, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

⁴⁶⁴ **Kıbrıs**, s. 158.

yirmi üç (2423) kelimededen bin altı yüz bir (1601) kelimenin Türkçe olduğu, buda Türkçe kelime oranının bütün metin içindeki oranının yüzde atmış altı (%66) olduğunu gösterir⁴⁶⁵.

1946'da Teşkilât-ı Esasiye'nin Türkçeleştirilmesi ile ilgili tartışmalar artar. 1950 yılında Anayasa diline karşı gösterilen tepki önemsenerek 1952'de Türkçe Anayasa metni kaldırılır⁴⁶⁶.

1952'de Anayasa metnindeki Türkçe kelimelerin değiştirilmesi teşebbüsüne girişilir. Taslakta, daha önce çıkarılmış olan Osmanlıca kelimeler tekrar yer alır, “*belirir, toplanır, kurulur, belli, güven, açık, kesin, çoğunluk*” gibi Türkçe kelimeler metinden çıkarılır; en sonunda 1924' teki şekli ile Teşkilât-ı Esasiye Kanunu yeniden yürürlüğe konur⁴⁶⁷. Böylece genel dil ile devlet dilinin ayrılmasına yol açılarak o güne kadar yapılan işler sıfıra indirilir⁴⁶⁸. 1952 tarihli Anayasadaki Türkçe kelimelerini incelediğimizde toplam iki bin beş yüz doksan sekiz (2598) kelimededen altı yüz kırk sekizinin (648) Türkçe olduğu görülür. Buda Türkçe kelime oranının bütün metin içinde yüzde yirmi beş (%25) olduğunu gösterir⁴⁶⁹.

9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunularak kabul edilen Anayasa dil bakımından Teşkilât-ı Esasiye'nin dilini değil, 1945 Anayasası'nın dilini kullanır ve Türkçeleşmenin güzel örneklerini verir⁴⁷⁰. Hukuk diliyle genel kullanım dili arasındaki ayrılık ortadan kaldırılır. Bu da birçok Türkçe sözcüğün ve hukuk teriminin dilimize yerleşmesine yol açar⁴⁷¹. Ancak hâkimiyet, yemin, kaza, idam, suiistimal, müzakere, hâkim gibi sayılı birkaç sözcüğü, eskisi gibi kalır. 1961 Anayasası, öz Türkçeye dayanmakla birlikte, aşırı Türkçeci değildir. Oldukça ılımlıdır. Az duyulmuş, pek alı-

⁴⁶⁵ Özdemir, s. 149.

⁴⁶⁶ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

⁴⁶⁷ Gönülal, “*Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları*”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gönülalyseseminözcan.pdf, (E.T., 10.09.2014).

⁴⁶⁸ İmer, s. 93.

⁴⁶⁹ Özdemir, s. 149.

⁴⁷⁰ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

⁴⁷¹ İmer, s. 93.

şılmamış kelime sayısı çok azdır. Özerk: Muhtar (m. 120-121), Özerklik: Muhtariyet (m. 120), Eklenti: Teferruat (m. 25), Salt: Mutlak (m. 75), Tüzel: Hukuki gibi...⁴⁷²

Eski ve yeni metinlerdeki Türkçe kelime oranları karşılaştırıldığında Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun dilinin %25, Anayasa dilinin %70'inin Türkçe olduğu görülmür⁴⁷³.

1982 Anayasası ise dil konusunda daha duyarlıdır. Sade, duru ve ilke olarak yerleşmiş hukuk diline uygun olarak hazırlanmıştır⁴⁷⁴. Anayasa'nın 134. maddesi ile Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun tüzel kişilikleri yeniden düzenlenmiştir. Yine bu Anayasa'nın ilk on bir maddesini incelediğimizde toplam 325 kelimedenden 168'i Türkçe (%51,69), 157'si yabancı kaynaklı kelimedenden (%48,31) oluşmaktadır⁴⁷⁵. 1982 Anayasası'ndaki toplam 16752 kelimedenden 10391 kelime Türkçe olup, bu da Türkçe kelime oranının bütün metin içinde %62 olduğunu gösterir⁴⁷⁶. Bu rakamlar ise 1945 Anayasası'nın diğer Anayasalara göre Türkçe kelime oranı açısından daha gelişmiş olduğunu gösterir.

B. Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Kanunlardan Alınan Kesitler ve Bunlarla İlgili Saptamalar

Dil devrimin 1930'larda başlayıp yürütmesine karşın hukuk devrimi 1920'li yıllarda başlatılır⁴⁷⁷. 1926 yılı, Türkiye Cumhuriyeti dönemi için hukukta devrim sayılacak bir yıldır. O yıl, hem yurttaşlar arasındaki ilişkileri düzenleyen Türk Medeni Kanunu hem de Türk Ceza Kanunu çıkarılır. Ayrıca yurttaşlar arasındaki ilişkiler düzenleyen Borçlar Kanunu da aynı yıl çıkarılır. Ayrıca yakın geçmişte ise bu kanunlar değişen ve gelişen ihtiyaçlar göz önüne alınarak yeniden düzenlenmiştir⁴⁷⁸.

Bu temel kanunların hazırlandığı sırada kullanılan dil ise İslam hukukunun diliydi. Terimlerin hemen hemen tümü Arapça kökenliydi. Oysa Türk devriminin

⁴⁷² **Önder**, “*Hukuk Dilimiz*”, www.tdk.gov.tr, (E.T., 05.01.2015).

⁴⁷³ **Aksoy**, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

⁴⁷⁴ **Erdin**, “*Yasaların Dili*”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

⁴⁷⁵ **Kıbrıs**, s. 160.

⁴⁷⁶ **Özdemir**, s. 149.

⁴⁷⁷ **Sav**, “*Hukuk Dilinin Özleşmesi*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6pdf, (E.T., 13.12.2014).

⁴⁷⁸ **Kıbrıs**, s. 161.

tümü gibi hukuk devrimi de toplumu doğu uygarlığı etkisinden kurtarıp çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma amacını güdüyordu. Bu amaçla yapılan bir hukuk devriminin dilinin Arapça kökenli terimlerden oluşması ise temelde bir tutarsızlık idi. Oysa bu uzun süre bu şekilde devam etti⁴⁷⁹.

Aşağıda hukuk dilindeki özleşmeye ve çıkarıldıkları zamanın Türkçesine ışık tutacağı düşünülerek yeni kanun metinlerinden örnekler verilmiştir⁴⁸⁰.

Cumhuriyet kurulduktan sonra hukuk dili ile ilgili çok hızlı bir değişme görülmemektedir. 1926 yılında çıkarılmış olan ve şu anda yürürlükten kaldırılmış olup 2011 yılında yenisi yapılan Türk Borçlar Kanunu'ndaki kesitte (1'den 7'ye kadar maddeler) içerdiği kelimeler kökeni yönüyle incelenmiş ve şöyle bir durum ortaya çıkmıştır⁴⁸¹.

- a) 1926 tarihli 818 sayılı Borçlar Kanunu'ndaki 263 kelimedden 97'si (%34,18) Türkçe, 166'sı yabancı kaynaklıdır (%65,82).
- b) 2011 tarihli 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'ndaki 228 kelimedden 189'u Türkçe (%83,34), 39'u yabancı kaynaklıdır (%16,66)⁴⁸².

Türkiye'de ticari hayatın giderek yaygınlaşması sonucu 29 Haziran 1956 yılında Türk Ticaret Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanun özleşme açısından kendisinden önceki kanunlara göre oldukça ileri düzeydedir. Dahası "kamu düzeni, basın, yargı, saklı kalmak, onaylamak ilke, bölünmezlik" gibi birçok kavram ve terimde bu Kanunda yerini almıştır. Başlangıç kısmını ifade eden ilk 9 madde bu açıdan incelendiğinde 171 kelimedden 101'i Türkçe, 70'i yabancı kaynaklı olduğu görülür⁴⁸³.

Yine 1960'lı yıllarda çıkarılan Sosyal Sigortalar Kanunu'nun⁴⁸⁴ "Bildirilmeyen Sigortalılar İçin Yapılacak İşlem" başlığıyla sunulan 10. madde bulunan 199 kelimedden 79'u Türkçe (%66,39), 40'ı yabancı kaynaklı kelimedir (%33,61)⁴⁸⁵.

⁴⁷⁹ **Sav**, "Hukuk Dilinin Özleşmesi", www.ankarabarusu.org.tr/siteeler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

⁴⁸⁰ **Kıbrıs**, s. 161.

⁴⁸¹ **Kıbrıs**, s. 162.

⁴⁸² **Kıbrıs**, s. 162.

⁴⁸³ **Kıbrıs**, s.162.

⁴⁸⁴ RG., 31.07.1964-1.08.1964, S. 11766-11779.

⁴⁸⁵ **Kıbrıs**, s. 162-163.

1970’li yıllara gelindiğinde hukuk dilinin daha özleştiği görülür. 1970 yılında çıkarılan 1475 sayılı İş Kanunu’nun⁴⁸⁶ 50. maddesi bu amaçla incelendiğinde 198 kelimenin yer aldığı bu maddede 213 kelimedenden 155’i Türkçe (%72,77), 58’i de yabancı kaynaklı kelimedir (%27,23)⁴⁸⁷.

1980’li yıllara gelindiğinde ise bu dönemin Anayasası’nın önceki anayasalardan daha kapsamlı olduğu görülür. İçerdiği kelime sayısı da öncekilerden daha fazladır. Yaklaşık 2000 kelimeyle yazılmış olan Anayasa’nın söz varlığının ancak üçte birinin Türkçe kelime ve terim olduğu görülür. Geriye kalanlar ise Osmanlı Türkçesinden kalma kelime ve terimleri içine alır⁴⁸⁸.

Temel kanunlarda dil akımları kendisini sonraki dönemlerde de göstermiştir.⁴⁸⁹

Hukuk dilinin özleşmesi açısından 1992 yılında önemli gelişmelerin olacağını işaretleri verilir. Fakat o yıl Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu’na ek olarak yapılan değişiklik maddelerinden biri bu açıdan incelendiğinde durumun hiç de böyle olmadığı anlaşılır. Bu Kanun’un (1992’ye 3842 sayılı yasayla yapılan değişiklik) 106. maddesinde bulunan 174 kelimedenden 111’i Türkçe (%64), 63’ü yabancı kaynaklıdır (%36). Dahası “müdafî, müzekkere, isnat” gibi çok eski hukuk terimleri kullanılarak bir tutarsızlık sergilenmiştir⁴⁹⁰.

İlk olarak yeni köklü bir değişim olarak görülen 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nu⁴⁹¹ dil yönünden incelediğimizde her şeyden önce kanun koyucunun gerekçesinde⁴⁹² dil hakkında bir bölüm ayrılarak her kanunda gösterilmeyen özeni göstermiş adeta kullanılan terimler ve kelimeler için hesap verme gereği duymuş, dil oldukça arılaştırılmıştır. Eski ve zor anlaşılır ifadeler yerine yeni ve kolay anlaşılır ifadeler kullanılmış. Terim birliğinin sağlanmasına büyük çaba harcanmıştır. Kelime ve terimlerin arılaştırılmasında yenileştirilen kavram, deyim ve terimler, aynen korun-

⁴⁸⁶ RG., 01.09.1971, S. 13943.

⁴⁸⁷ **Kıbrıs**, s. 163.

⁴⁸⁸ Hanza **Zülfikar**, “*Dili, Söz Varlığı ve Yazımıyla Anayasa Metni*”, Ed. Mehmet Çakırtaş, Anayasa Dili Sempozyumu 24 Nisan 2012, s. 147.

⁴⁸⁹ **Erdin**, “*Yasaların Dili*”, www.turkhukuk sitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

⁴⁹⁰ **Kıbrıs**, s. 154-155.

⁴⁹¹ RG., 8.12.2001, S. 24607.

⁴⁹² **TMK gerekçe için** Bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss723m.htm>, (E.T., 5.01.2015).

ması zorunda kalınan kavram ve terimler, arı Türkçe olarak karşılığı bulunamayan kelimeler şeklinde üçlü bir ayrıma gidilerek aşırılıklardan kaçınılmıştır⁴⁹³.

Türk Medeni Kanun'un eskisi ile yenisini dil yönünden karşılaştırdığımızda ise, her iki Kanun'un başlangıç kısımlarından alınan kesitlerde 1926 tarihini taşıyan kesitte bulunan 138 kelimedenden 36'sı Türkçe (%26,09) 102'si yabancı kaynaklıdır (%73,81). 2001 tarihli 4721 sayılı Kanun'da, 131 kelimedenden 81'i Türkçe (%61,83), 50'si yabancı kaynaklıdır (%38,17). Görüldüğü üzere yeni Kanunda Türkçe kelime sayısı eski Kanuna göre 3 kat artmıştır. Türkçe kelime kavram ve terimlerde (kapsam, yetki, özen gösterme, ilişki vb.) hukuk diline girmeye başlamıştır⁴⁹⁴.

Bu dönemdeki kanun dilinin arlaşmasının güzel bir örneğini Hukuk Muhakemeleri Kanunu verir. Aşağıda 6100 sayılı Kanun'un 143-144. maddesi ile buna karşılık gelen 1086 sayılı Kanun'un 213, 215, 221. maddeleri kelimelerin kökeni yönünden incelenmiştir: Buna göre;

- a) 1086 sayılı Kanundaki; 114 kelimedenden 79'u (%69,2) Türkçe, 35'i yabancı kaynaklıdır (%30,7).
- b) 6100 sayılı Kanundaki; 82 kelimedenden 66'sı Türkçe (%80,4), 16'sı yabancı kaynaklıdır (%19,5). Görüldüğü üzere 6100 sayılı Kanun'daki Türkçe kelime sayısı 1086 sayılı kanuna göre artış göstermiştir. Yabancı kelimeler yerine Türkçeleri tercih edilmiştir.

⁴⁹³ **Erdin**, "Yasaların Dili", www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).

⁴⁹⁴ **Kıbrıs**, s. 161.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU'NUN DİLBİLİMSEL ÖZELLİKLERİ

I. Genel Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan Türk Hukuk Reformu çerçevesinde İsviçre Federal Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu'nun alımı ile özel hukuk alanında düzenlemeler yapılmıştır. 4 Ekim 1927 tarihinde yürürlüğe giren 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu, Neuchâtel Medenî Usûl Kanunu'ndan tercüme edilerek alınmıştır⁴⁹⁵. 1086 sayılı Kanun'un hazırlanması sırasında İsviçre Medeni Usûl Kanunu ile birlikte bazı bölümler içinde Fransız ve Alman hukukundan yararlanılmıştır⁴⁹⁶. Mahkemelerimiz hukuk davalarını, Kanun'un kabulünden bugüne kadar geçen yaklaşık seksen yıldan fazla bir dönemde bu Kanundaki kurallar çerçevesinde yürüttüler. Zamanla ortaya çıkan ihtiyaçların etkisiyle 1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu, seksen yıl zarfında, küçük veya büyük çapta olmak üzere otuz altı kez değiştirildi⁴⁹⁷. Bu değişiklikler nedeniyle bazı kavram ve kurumlar aynı terimle ifade edildi. Örneğin, 1086 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinde "yetki", 13'üncü maddesinde ise "salahiyet"; 175'inci maddesinde "tatil", 176'ncı maddede "ara verme"; ayrıca 176'ncı maddede "karşılık dava", 203'üncü maddede ise "davayı mütekabile" ibareleri yer aldı. Böylelikle aynı kurum, aynı kanun içinde birden fazla kelime ile ifade edilmeye başlandı. Kanun maddelerinde zaman içinde yapılan değişiklikler ve bazı maddelerin kanundan çıkarılmasından sonra boşluklar oluştu. Bazı yeni ilke ve kurumlar 1086 sayılı Kanunda yer almadı⁴⁹⁸.

Yeni bir tasarı hazırlanmasının nedenlerinden biri de ülkemizde adil yargılama hakkının sağlanabilmesiydi. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile taahhüt edilen adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi için, üsul kanunlarındaki hükümler uygun

⁴⁹⁵ Ejder **Yılmaz**, "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri", www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014); Abdürrahim **Karslı**, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 63.

⁴⁹⁶ Ali Cem **Budak**, Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 3; **Adalet Bakanlığı**, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundan Hukuk Muhakemeleri Kanununa, Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Yayın İşleri Daire Başkanlığı, Ankara 2001, s. 3.

⁴⁹⁷ **Yılmaz**, "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri", www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmk yenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

⁴⁹⁸ **Budak**, s. 4; **Karslı**, s. 64.

hale getirilmeli idi. Çünkü adil yargılama hakkı, yargılamanın makul süre içinde tamamlanmasını gerektirmektedir. Makul süre içinde yargılama yapılabilmesi 1086 sayılı Kanunda yer alan ve engel teşkil eden hükümlerinin değiştirilmesini gerektirmiştir. Makul süre içinde yargılama yapılabilmesinde üsul kanunlarının önemli rolü bulunmaktadır⁴⁹⁹.

Kanun dili günümüz şartlarına göre oldukça eskimiş, genç nesil hatta hukukçular tarafından dahi anlaşılması zorlaşmıştır⁵⁰⁰.

Son yıllarda Türk Medeni Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Türk Borçlar Kanunu yeniden gözden geçirilerek, kanunlaştı. 21.06.2001 tarihinde yürürlüğe giren Milletlerarası Tahkim Kanunu kabul edilirken, iç hukuktaki tahkim kuralları Milletlerarası Tahkim Kanunu ile değerlendirilmediğinden Uncıtral Model Kanun Hükümleri iç tahkime alınmamıştır. Birbirinden ayrı tahkim hükümleri uygulanmaya başlanmış. Yine 5235 sayılı Kanun'un kabul edilmesinden sonra 1086 sayılı Kanun'da kanun yolları ile ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır⁵⁰¹.

Bunların yanı sıra Neuchâtel Medenî Usûl Kanunu değişti. Neuchâtel Medenî Usûl Kanunu için hazırlanan kanun tasarısı oy birliği ile kabul edilerek 1 Nisan 1992 tarihinde yürürlüğe girer. Yeni Kanunda eski Kanun'un sistematığı ve kurumları korunmakla beraber önemli değişiklikler yapılmıştır⁵⁰².

Taslağı 2 Nisan 1998 tarihinde kurulan Bilim Komisyonunca hazırlanan Türk Borçlar Kanunu 11 Ocak 2011 tarihinde kanunlaşmıştır. 8 Aralık 1999 tarihinde kurulan Bilim Komisyonunca taslağı hazırlanan Türk Ticaret Kanunu ise 13 Ocak 2011 tarihinde kanunlaşmıştır. Özel hukuk alanındaki bu kanun değişikliği çalışmalarının, hukuk sistemimiz açısından bütünlük oluşturabilmesi amacıyla Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu yerine yeni bir Kanun'un hazırlanmasını gerekmiştir⁵⁰³.

⁴⁹⁹ **Hukuk Muhakeme Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyon Raporu**, <http://www.tbmm.gov.tr/siyasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>, (E.T., 23.12.2015); **Budak**, s. 5; **Adalet Bakanlığı**, s. 4; **Karşlı**, s. 65.

⁵⁰⁰ **Karşlı**, s. 64; **Budak**, s. 4.

⁵⁰¹ **Karşlı**, s. 64.

⁵⁰² **Karşlı**, s. 66.

⁵⁰³ **Adalet Bakanlığı**, s. 4.

Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu-muzun tümünden yenilenmesi gündeme gelmiştir⁵⁰⁴. 19 Haziran 1927 tarih ve 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun yerini alacak olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, beş yıl kadar süren hazırlık çalışmaları sonunda, 12 Ocak 2011 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. 4 Şubat 2011 tarih ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun'un 1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe gireceği 451. maddesinde öngörülmüştür⁵⁰⁵.

Kanunların halk için yapılmasına ve kanunları bilmemenin özür sayılmama-sına karşın, bazı hukuk metinlerini anlayabilmek bırakınız sade vatandaşı hukukçu için bile zor olmaktadır. Ancak günümüzde çıkarılan kanunlarda artık böylesine ağır bir dilin kullanıldığından söz edilemez. Ancak kullanılagelen Osmanlıca kelimeler-den de kaçınmak gerekir. Bu konuda öncelikle eski tarihli kanunların dillerinin gü-nümüz Türkçesiyle yeniden gözden geçirilerek kaleme alınması öteden beri çeşitli, şekillerde ifade edilegelen ve önerilen bir husustur⁵⁰⁶. İşte bazı bilim adamlarımız sayesinde kanunlarımızın dili bir ölçüde yalınlaştırılmıştır. Bunun bir örneği de Hu-kuk Muhakemeleri Kanunu'dur⁵⁰⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda esas itibariyle, Hukuk Usûlü Muhakeme-leri Kanunu'nun hükümleri büyük çapta korunmuştur. Bununla birlikte: Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun dilinin günümüze göre oldukça eskidiği düşünce-siyle, metnin tümü yeniden yazılmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda genellikle günümüz Türkçesi kullanılmış⁵⁰⁸. Ancak özellikle hukuki kavramlar konusunda üze-rinde tereddüt edilmeyen, yerleşmiş herkesin anladığı kavram ve terimler aynen mu-hafaza edilmiştir. Türk Medeni Kanunu'nun, özel hukuk alanında temel Kanun ol-ması dikkate alınarak, mümkün olduğunca bu Kanun'un kabul ettiği kavramlar ve terimler öncelikle tercih edilmiştir. Belirli bir alanda uygulaması olan kavram ve

⁵⁰⁴ **Yılmaz**, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri*”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

⁵⁰⁵ Baki **Kuru**/Ali Cem **Budak**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Getirdiği Başlıca Yenilikler, İstanbul Barosu Dergisi, C. 85, S. 5, 2011, s. 3.

⁵⁰⁶ **Yılmaz**, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/tekmakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 20.11.2013).

⁵⁰⁷ Cem **Eroğlu**, “*Tüzede Arı Dilin Önemi*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2003-49-756, (E.T., 20.11.2014).

⁵⁰⁸ **Yılmaz**, “*Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu Getirilen Değişiklikler*”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

kurumların, o alanda yerleşmiş kavram ve terimlerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Kavram, kurum ve terim bakımından karışıklığa meydan vermemek için mümkün olduğunca teknik kavramlarda aynı terimler kullanılmaya çalışılmış. Esas olarak doktrin ve uygulamada genel kabul gören terimler kullanılmaya çalışılmıştır. Genel kabul görmeyen terimlere tasarıda yer verilmemesine özen gösterilmiştir. Örneğin “bağımlı katılan” yerine “ferî müdahil”, “bağımsız katılan” yerine “aslı müdahale”⁵⁰⁹, m. 9’daki “mutad”; m. 24’den önce yer alan ikinci bölüm başlığındaki (egemen veya geçerli anlamındaki) “hâkim”; m. 46/d’deki “tahrif” gibi. Sayıları az da olsa bu tür kelimeler Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda gözümüze çarpmaktadır⁵¹⁰.

Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun, gerek kendi içerisindeki gerek mevzuat çerçevesindeki terim birliği önemlidir. Bu anlamda örneğin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun m. 12’de kullanılan “alıkoyma hakkı”, HUMK, m. 13’deki “hapis hakkının” karşılığını oluşturmaktadır. Türk Medenî Kanunu’nda (m. 950 vd.) “hapis hakkı” tabirini kullanmaktadır⁵¹¹.

Yine bu çerçevede, anlaşılacak uğruna gereksiz ifadelerin kullanılmış olması da, kanun yapma tekniği bakımından tartışılabilir. Örneğin, HUMK, m. 11/2’deki, “Terekeden bir mal hakkında istihkak davası mal nerede bulunur ise orada dahi ikame olunabilir” ifadesi yerine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun m. 11/2’de kullanılan, “Terekede bulunan bir mal hakkında açılmak istenen istihkak davası, mal nerede bulunuyorsa, orada da açılabilir” ifadesindeki “açılmak istenen” kelimeleri gereksizdir⁵¹².

⁵⁰⁹ Budak, s. 7; Karşlı, s. 67.

⁵¹⁰ Yılmaz, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu Getirilen Değişiklikler”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

⁵¹¹ Yılmaz, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu Getirilen Değişiklikler”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

⁵¹² Yılmaz, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu Getirilen Değişiklikler”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

II. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Kelime Düzeyinde Çözümlemesi

A. Ödünç Kelimeler

Her bilim dalında özel terimler ve terim gibi kullanılan kelimeler vardır. Dilimizdeki bu kelimelerin çoğu, son yıllara kadar Arapça idi. Özellikle hukuk dilimiz, bu bakımdan daha yüklü idi. Çünkü toplumun büyük çoğunluğu Müslüman olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu da bir İslâm devleti idi. Kanunlar İslam hukukuna dayanıyordu. İslam hukukunun terimleri ve anlatım aracı ise Arapça idi⁵¹³. İmparatorluk yıkılıp Cumhuriyet kurulduktan tarih sahnesinden çekilen ulema sınıfı ve medrese dili, adetleri ve alışkanlıklarıyla geriye kültürel bir miras bırakmıştır. Bugün bile hukuk dilinin yer yer etkisinde kaldığı Osmanlı Türkçesi, Osmanlı Dönemi ulemasının mirasıdır. Türkçe uzun süre özellikle Farsça tamlama yapısıyla ve Arapça-Farsça kelime kadrosu yanında, yabancı ekleriyle özellikle tenvin ve nispet i'si gibi unsurlarıyla bu dillerin etkisinden kurtulamamıştır⁵¹⁴.

Oysaki Türk Devriminin tümü gibi, hukuk devrimini de toplumu Doğu Uygarlığı etkisinden kurtarıp çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma amacı güdüyordu. Bu amaçla yapılan bir hukuk devriminin dilinin Arapça kökenli terimlerden oluşmaması gerekirdi. Oysa bu durum uzun süre bu şekilde devam etti. Arada dil bakımından bilinçli tek tük çalışmalar olduysa da devlet dilinin Türkçeleşmesinde en köklü girişim⁵¹⁵ Teşkilât-ı Esasiye Kanun dilinin Türkçeleştirmesi ile başladı⁵¹⁶. Bu atılım sonucu ortaya çıkan değişiklikle Anayasa metinlerine kazandırılan birçok terim ve kelime bugün hala kullanılmaktadır⁵¹⁷.

Son zamanlarda çıkan kanunların dilinde genel olarak önemli bir Türkçeleşme vardır. Bununla birlikte kimi kanunlarda Türkçe kelimeler yerine Türkçe olmayan eski kelimelerin kullanıldığı görülmektedir⁵¹⁸. İşte bu kanunlardan biri de Hukuk

⁵¹³ Aksoy, "Anayasanın Dili", turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 23. 11. 2014).

⁵¹⁴ Özdemir, s. 17.

⁵¹⁵ Sav, "Hukuk Dilinin Özleşmesi", www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

⁵¹⁶ Aksoy, "Anayasanın Dili", turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20%Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

⁵¹⁷ Özdemir, s. 48.

⁵¹⁸ Aksoy, "Anayasanın Dili", turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20%Aksoy, (E.T., 23.11.2014).

Muhakemeleri Kanunu'dur. Kanunda kullanılan yabancı kelimeler aşağıda verilmiştir:

1. Arapça Kelimeler

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türkçesinin ne denli başarılı olduğunu görmek bakımından ilgili kelimeler şu şekilde sıralanabilir:

(1) İkrar

“Madde 188- (1) Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde **ikrar** ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez.

(2) Maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça **ikrardan** dönülemez.

(3) Sulh görüşmeleri sırasında yapılan **ikrar** tarafları bağlamaz.”

İkrar, Arapçada “*karara*” kökünden gelir. İkrarın Arapçada, onama, tasdik, itiraf⁵¹⁹ anlamları vardır.

Türk hukukunda ve Türk Edebiyatı'nda göz alıcı bir zenginliğe sahip olan⁵²⁰ ikrar, sözlük anlamı itibariyle; saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme, bildirme, benimseme, onama, tasdik, kabul⁵²¹, doğruyu beyan etme, tanıma, itiraf, dil ile söyleme, aleyhteki bir vakıayı kabul etme, söz verme, gerçeği söyleme, bağlanma biat etme, itaat etme olarak ifade edilmektedir⁵²².

Hukuk Muhakemeleri Kanun'un da (HMK, m. 171/I ve II, 187/II, 188, 205, 211, 220/I, 228/II, 229/II, 375/d ve g.), yargı kararlarında⁵²³ ve öğretilerde hukuk terimi

⁵¹⁹ Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınevi, İstanbul 2012, s. 736.

⁵²⁰ “Arap at üstünde kaldı postumuz/İkrarından döndü m'ola dostumuz”(Karacaoğlan).

“İkrar ile gelenler mahrum kalası değil/İkrar gerek bir ere, göz açıp didâr göre” (Yunus Emre).

“Bir hünermiş gibi ikrar ediyor ağzıyla/çünkü mektep yapacaktık onun enkazıyla” (M. Akif Ersoy).

“Ta ezelden dosta ikrar verenler hoş geldiniz/Verdiği ikrarda sadık duranlar hoş geldiniz” (İlhan Başgöz).

“Uyan bu gaflet hâbindan/İsbat ederler bâtından/Her âşıkta sohbetinden/İkrar ile yol isterler”(Pir Sultan Abdal), Taylan Özgür Kiraz, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, Bilge Yayınevi, Ankara 2005, s. 36.

⁵²¹ Akalın/Toparlı/Dağlı “Güncel Türkçe Sözlük”, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁵²² Kiraz, s. 36.

⁵²³ “Davalı H vekilinin 27.02.2004 tarihli son celsedeki imzalı beyanında (Bizde davacı tarafından yapılan işin bedelin 25.898.131.000 lira olduğunu kabul ediyoruz. Bizim iddiamız bu bedelin davacı tarafa ¼'ü nakit olarak kalanların da bono verilerek ödendiği yönündedir. Bonoları mü-

olarak ikrar⁵²⁴; en genel ve basit anlamı ile bir tarafın ileri sürdüğü vakıanın (olay ve olgunun) doğruluğunun beyan edilmesine⁵²⁵ karşılık gelmek üzere kullanılmaktadır. Kanunda ikrarın tanımının yapılmaması öğretide daha geniş anlamıyla birçok tanımın yapılmasına sebep olmuştur. Öğretide, ikrara ilişkin yapılan tanımlardan bazıları şöyledir⁵²⁶;

İkrar, görülmekte olan bir davada, taraflardan birinin, diğer tarafça ileri sürülen ve kendisi aleyhine hukuki sonuç doğuracak nitelik taşıyan maddi vakıanın doğruluğunu kabul etmesidir⁵²⁷.

İkrar, bir tarafın, diğer tarafın ileri sürdüğü bir vakıanın doğru olduğunu bildirmesidir⁵²⁸.

Hasmın ileri sürdüğü vakıaların doğru olduğunu kabul etmektir⁵²⁹.

Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı üzere hukuk terim olarak ikrardan söz edilebilmesi için bir tarafın bir olay veya olgu ileri sürmüş olması, diğer tarafında bu vakıanın doğru olduğunu bildirmesi gerekir. İkrarın konusu ancak karşı tarafın ileri sürdüğü vakıalar olabilir. Bir tarafın kendisinin ileri sürdüğü bir vakıanın doğruluğunu bildirmesi ikrar niteliği taşımayacağı gibi karşı tarafın ileri sürdüğü hukuki sebeplerde ikrara konu olamaz⁵³⁰.

vekilim ödemiştir. Ancak davacı taraftan bonoları almadığı gibi, tahsilata ilişkin bir makbuzda almamıştır.) ifadelerine yer verilmiştir ...” **YHGK**, 8.3.2006, 15-1/34, Ejder **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013, (Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi), s. 1038; “Davalı, davacının ödünç olarak verdiğini iddia ettiği parayı aldığını kabul etmekle birlikte, paranın mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verildiğini savunmuştur...” **Y 13. HD.**, 10.10.2005, **E.** 12411, **K.** 14689, Bilge **Umar**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 529; aynı yöndeki diğer kararlardan bazıları ise şunlardır; **YHGK**, 09.06.2004, **E.** 2004/4-362, **K.** 2004/347, “www.istanbulbarosu.org.tr/yayinlar/Baro Dergileri/.../ibd20064yhgk.pdf”, (E.T., 01.06.2015).

⁵²⁴ **Kiraz**, s. 36.

⁵²⁵ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 736.

⁵²⁶ **Kiraz**, s. 36.

⁵²⁷ **Karşlı**, s. 599; **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1035.

⁵²⁸ Baki **Kuru**/Ramazan **Arslan**/Ejder **Yılmaz**, Medeni Usul Hukuku, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 388.

⁵²⁹ Timuçin **Muşul**, Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, (Muşul, Medeni Usul Hukuku), s. 366.

⁵³⁰ **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1035.

Kanunda geçen Arapça kökenli kelime olan ikrar kelimesinin yerine kabul- lenme, itiraf etmek, onama, doğrulama, benimseme gibi Türkçe kelimelerinden biri tercih edilebilirdi.

Bununla birlikte ikrar yanında “doğrulama” ve ceza hukuku öğretisinde “iti- raf” kullanılmaktadır⁵³¹. Ancak hemen hemen ikrar kelimesi konusunda terim birliği de bulunmaktadır.

(2) Yemin

Yemin konusu, Kanun’un 225 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Ka- nun’un 225-239’uncu maddelerinin yer aldığı kısmın üst başlığı yemindir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 225. maddesinde yeminin konusu şu şe- kilde ifade edilmektedir: “(1) **Yeminin** konusu, davanın çözümü bakımından önem taşıyan, çekişmeli olan ve kişinin kendisinden kaynaklanan vakialardır. Bir kimsenin bir hususu bilmesi onun kendisinden kaynaklanan vakia sayılır.”

Yemin Arapça kökenli bir kelime olup “güç ve kuvvet”, “sağ el” ve “yemin etmek”⁵³² anlamlarına gelmektedir. Yemin kelimesinin sağ elle olan ilişkisi ise sağ el genellikle zor işlerde kullanıldığı için gücü ve kuvveti vurgulaması bakımından önemlidir. Ayrıca eski Arap toplumlarında sözün kuvvetli olduğunu göstermek için sağ tarafa veya sağ ele vurulması ve insanların karşılıklı anlaşmaları sonrası bir birle- rinin sağ elini tutması gibi nedenlerle açıklanmaktadır⁵³³.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde yemin kavramı, ant, Tanrı’yı veya kutsal bili- nen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulamak olarak ifade edilmiş- tir⁵³⁴.

Arapça yemin kavramına karşılık gelen Türkçe ant kelimesinin tarih oldukça eskidir⁵³⁵. Türk sosyal tarihinde önemli bir yere sahip olan yemin ilk örneğine M. Ö.

⁵³¹ **Kiraz**, s. 36.

⁵³² **Mutçalı**, s. 1034; Ferit **Develioğlu**, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, 2. Baskı, Doğuş Matbaası, Ankara 1970, s. 1395.

⁵³³ Kadri **Nazlı**, Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplum Dil Bilimsel Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013, s. 58.

⁵³⁴ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁵³⁵ **Nazlı**, s. 54.

I. yüzyılda, Hun Hakanı Huhanye ile Çin Elçileri Çan ve Mın arasında yapılmıştır. Bu and şöyledir;

“Han ve Hunlar bir sülale teşkil ederler. Nesiller boyunca birbirlerini aldatmazlar, birbirine saldırmaz, hırsızlık vukuunda birbirine bildirirler. Hırsızları cezalandırırlar, zararları öderler, iki taraftan birine düşman saldırırsa askerleri ile yardım ederler. Bu andı kim bozarsa Tanrı'nın cezasına çarpılsın, nesiller boyunca bu andın cezası altında inlesin” şeklindedir⁵³⁶. Bu “ant” biçimi eski Türk topluluklarının yemine verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir. Burada Tanrı üzerine edilen yeminin yanında farklı birçok değer üzerine de yemin edilmiştir. Mesela 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lugati't-Türk çalışmasında demir kelimesi açıklanırken “Gök girsin kızıl çıksın” şeklinde bir and ifadesi vardır⁵³⁷. Bu sözün anlamı Kırgız, Kıpçak gibi kabilelerin halkı ant içtiklerinde sonra kılıçlarını yanlama önlerine koyup “Bu gök kirsin kızıl çıksın” derler. Anlamı sözümde durmazsam kılıç kanıma bulan-sın, demir benden öcünü alsın demektir⁵³⁸.

Görüldüğü üzere antlar her toplumun tarihî, inancı, gelenek ve göreneklere ile yakın ilişki içerisinde. Başlangıç itibarıyla gök ve yere değer veren insanlar antlarında daha çok bunlarla ilgili kavramlara yönelmişlerdir. Ay hakkı, gün hakkı, toprak hakkı, yer hakkı, gök hakkı su hakkı vb.⁵³⁹

İnsanlar göçebelikten kurtulup yerleşik hayata geçmeleri ile antlarda yiyecek ve içeceklerle ilgili kavramlar yer almaya başlamıştır. 17. yüzyılın ünlü seyyahı Evliya Çelebi de Seyahatname adlı eserinde antla ilgili örnekler eklemiştir. Bir örneği şöyledir; “Paşa Efendimiz dahi Erzurum'a girip, yanında ancak Seyyid Ahmet Paşa kaldı. Bir gece yabancıların olmadığı zamanda ziyafet yoluyla birçok güngörmüş ağları getirip tuz ekmek hakkına yemin ettirerek dedi ki...”⁵⁴⁰

⁵³⁶ Ali Berat **Alptekin**, “Osmaniye Örneğinden Hareketle Batı Türkleri Destan ve Hikâyelerinde Antlar”, www.millifolklor.com/tr/sayfalar/84/04_.pdf, (E.T., 03.06.2015), (Alptekin, Osmaniye Örneği); Abdülkadir **İnan**, “Eski Türklerde ve Folklerde Ant”, turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?...Abdülkadir%20İnan, (E.T., 03.06.2015), (İnan, Ant); **Nazlı**, s. 56.

⁵³⁷ **Nazlı**, s. 56.

⁵³⁸ **İnan**, “Ant”, turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?...Abdülkadir%20İnan, (E.T., 3.06.2015).

⁵³⁹ **Alptekin**, “Osmaniye Örneği”, www.millifolklor.com/tr/sayfalar/84/04_.pdf, (E.T., 3.06.2015).

⁵⁴⁰ **Alptekin**, “Osmaniye Örneği”, www.millifolklor.com/tr/sayfalar/84/04_.pdf, (E.T., 3.06.2015).

Antların son safhasında insanlar en sevdiklerini yemin esnasında söylemeye başladılar: Anamın/babamın/çocuğumun/ninemnin/dayımın/amcamın başı(canı) için gibi⁵⁴¹.

İnsanlar dinlerle tanışınca da yeminlerine dini kavramlar girmiştir⁵⁴². İslamiyet'in kabulü ile Kur'an'a el basmak, Kur'an'ı öpmek, gibi ifadeler öne çıkmıştır. Görüldüğü gibi Türklerin ilk zamanlarda yemin için kullandıkları maddi objeler tüfek, kılıç vb. yerine dinî unsurlar barındıran Kur'an, Allah vb. manevi unsurlara bırakmıştır⁵⁴³.

Yemin için en çok kullanılan fiil "içmek" fiilidir. Bu fiil eski toplumların yanı sıra günümüz modern toplumlarında da sıkça başvurulan bir fiildir. Bu fiilin yaygın bir şekilde kullanılmasının nedeni birazda eski toplumların yemin ederken uyguladıkları ritüeller ile ilgilidir. Bu ritüellerden bazıları, kan, silah, karşılıklı hediye alıp verme, ayı kafası ve derisi vb.⁵⁴⁴ örneğin, İskitler ant ederken kendileri hafifçe yaralarlar, kanlarını bir kaba damlattıktan sonra silahlarını o kana batırır, antlarını söyledikten sonra bunu içerdiler⁵⁴⁵.

Yemin, yazılı bir antlaşma imkânının olmadığı durumlarda bağlayıcılık sağlama imkânı oluşturduğu için tüm toplumlar tarafından kullanılmış bir olgudur⁵⁴⁶. Yemin günümüzde de aynı geçerliliğini korumuştur. Günümüz mahkemelerinin hemen hemen hepsi duruşmalarda yemini hukukun işleyişinde bir araç olarak kullanmışlardır⁵⁴⁷. Hukuk terim olarak ise yemin, taraflardan birinin, bir vaktanın doğru olup olmadığı hakkında "namusu, şerefi ve kutsal saydığı bütün inanç ve değerleri" üzerine beyanda bulunmasıdır⁵⁴⁸. Başka bir ifade ile yemin, beyan edilen konunun söylenen şekilde gerçekleştiğine, kutsal şeyleri tanık göstermektir. Yemin teklif eden iddiasını ispatta aciz kalınca karşısındakinin iç dinamiklerini kullanma yolunu seçer. Yemin eden kişi inandığı kutsal şeyleri şahit gösterdiğine göre; yemin,

⁵⁴¹ **Alptekin**, "Osmaniye Örneği", www.millifolklor.com/tr/sayfalar/84/04_.pdf, (E.T., 03.06.2015).

⁵⁴² **Alptekin**, "Osmaniye Örneği", www.millifolklor.com/tr/sayfalar/84/04_.pdf, (E.T., 03.06.2015).

⁵⁴³ **Nazlı**, s. 57.

⁵⁴⁴ **Nazlı**, s. 57.

⁵⁴⁵ **İnan**, "Ant", turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?...Abdülkadir%20İnan, (E.T., 03.06.2015).

⁵⁴⁶ **Nazlı**, s. 65.

⁵⁴⁷ Muzaffer **Gedikoğlu**, Arap Dilinde Kasem, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006, s. 2.

⁵⁴⁸ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 432.

yemin edenin inançlarına uygun olarak yerine getirilmelidir. Onun için ki herkes tarafından kendi inancına uygun olarak algılanabilmesi, için yeminin biçimi, bütün inanç ve değerler yelpazesini kapsayacak biçimde düzenlenmiştir⁵⁴⁹.

Kanun'un değişik maddelerinde geçen yemin kelimesinin yerine tarihi çok eskilere dayanan ant kelimesi kullanılabilir. Yargıtay'da⁵⁵⁰ yemin yapılırken nasıl bir yol izleneceği konusundaki bir kararında "yemin" yerine "ant" kelimesini tercih etmiş ise de yemin konusunda da hemen hemen terim birliği bulunmaktadır.

(3) İslah

Kanun'da ıslah kurumu 176-182'nci maddeler arasında düzenlenmiştir.

"Madde 176- (1)Taraflardan her biri yapmış olduğu usûl işlemlerini kısmen ve tamamen **ıslah** edebilir.

(2) Aynı davada taraflar ancak bir kez ıslah yoluna başvurabilir."

İslah Arapçada "salaha" kökünden gelir. Arapçada iyi hale koyma, iyileştirme, düzeltme⁵⁵¹ olarak ifade edilmektedir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise ıslah, düzeltme, iyileştirme olarak ifade edilmiştir⁵⁵².

Hukuk terimi olarak ise, "İslah, karşı tarafın iznine veya yargıcın onamına bağlı olmaksızın, bir tarafın usûle ilişkin olarak yaptığı işlemleri, gerekli giderleri vermek koşulu ile kanunda belirtilen süre içinde yöntemine uygun olarak tamamen

⁵⁴⁹ **Karşlı**, s. 616; Ejder **Yılmaz**, Yemin, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2012, (Yılmaz, Yemin), s. 171.

⁵⁵⁰ Yargıtay'a göre; "And, sorusunun uyuşmazlık konusu çözümlenmeye yeterli derece açık sorular halinde düzenlenip tutanakla tespit edildikten sonra bu andı içip içmeyeceği and yöneltilen kimseye sorulur ve işin önemi konusunda uyarılır. İçileceği karşılığı alındığında, önce and içilir. Bu and altında andı içene sorular sorularak karşılıklı tutanaklar imzalanır. Usûlün tarifine uygun olan bu and şekli tutanağa geçirilir". Olaydaki uyuşmazlık, satılan araç payının davacı tarafından satın alındığı değerle davalıya tekrar satılıp satılmadığıdır. Davacının ileri sürdüğü mal parası alacağı hakkının dayandığı bir hukuki işlemdir. O halde mahkemenin önceki satışı değil, davalının davacıya sattığı payı tekrar davacı tarafından davalıya satılıp satılmadığı anda konu teşkil etmek gerekir And bu konuyu, davadaki uyuşmazlığı kapsar. Yukarıda gösterildiği gibi işlem yapılmadığı için usule uygun olarak yapılmak üzere karar bozulmalıdır." **Y 4. HD.**, 14.11.1966, 9040/9848, **Yılmaz**, Yemin, s. 166.

⁵⁵¹ **Develioğlu**, s. 473.

⁵⁵² **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

veya kısmen düzeltilmesini sağlayan hukuksal bir çare⁵⁵³” tanımlanmıştır. Ancak bu terim m. 304 de düzenlenen “mahkemece maddi hataların düzeltilmesi (tashih)” kurumu ile ıslah kurumunun karıştırılmasına yol açabilir. Çünkü hem 183 hem de 304’üncü maddede kullanılan tashih, kelimesinin Türkçe karşılığı da düzeltmedir⁵⁵⁴. Bundan dolayı düzeltme sözcüğünün ıslah sözcüğünü tam olarak karşılamayacağından dolayı bu kelimenin Kanunda aynı biçimde kalması daha uygun olur.

(4) Tashih

Kanun’da “Hükümün Tashih” kurumu 304. madde de yer almıştır. Bu kavram madde de şu şekilde ifade edilmektedir: “(1) Hükümdeki yazı ve hesap hataları ile diğer benzeri açık hatalar, mahkemece resen veya taraflardan birinin talebi üzerine düzeltilebilir. Hüküm tebliğ edilmişse hâkim, tarafları dinlemeden hatayı düzeltemez. Davet üzerine taraflar gelmezse, dosya üzerinde inceleme yapılarak karar verilebilir (HMK, m. 304/1).”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*sahaha*” kökünden gelen tashih, sözlük anlamıyla düzeltme⁵⁵⁵ anlamına gelir.

Hukuk terimi olarak ise tashih hükümdeki yazı ve hesap hataları ile benzeri açık hataların ortadan kaldırılmasıdır⁵⁵⁶.

Tashih ve ıslah kavramlarının her iki kavramında düzeltme anlamlarına gelmektedir. Ancak aralarındaki farklarının bulunmasından dolayı bu kavramında Kanun’da aynen kalması daha uygun olabilir.

(5) İsticvap

Kanun’da isticvap, 169 vd. maddelerde düzenlenmiştir.

“Madde 169- (1) Mahkeme, kendiliğinden veya talep üzerine taraflardan her birinin isticvabına karar verebilir.

⁵⁵³ **Yılmaz**, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, Yetkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2013, (Yılmaz, Medeni Yargılama Hukukunda Islah), s. 52.

⁵⁵⁴ **Yılmaz**, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, s. 76.

⁵⁵⁵ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 788; **Karşı**, s. 732.

⁵⁵⁶ **Ömer Ulukapı**, Medeni Usul Hukuku, 1. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2014, s. 296; **Yılmaz**, Islah, s. 52-53; **Karşı**, s. 690-691.

(2) **İsticvap**, davanın temelini oluşturan vakıalar ve onunla ilişkisi bulunan hususlar hakkında olur.”

İsticvap, Arapçada “*cevebe*” kökünden gelir. Arapçada, sorgulama, sorguya çekmek, dinlemek⁵⁵⁷, sorup cevap alma, cevap alma maksadıyla söyletme⁵⁵⁸ anlamları vardır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde⁵⁵⁹, sorgulama olarak ifade edilmiştir. Kavram olarak sorguya çekmek, sorguya çekilmek, söyletmek anlamlarına gelmektedir⁵⁶⁰.

Kanunda (HMK, m. 169, 170, 171, 172, 173, 174, 174), öğretilde ve yargıdaki⁵⁶¹ tanımlara göre isticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan bir vakıa hakkında yargıç tarafından sorguya çekilmesidir⁵⁶².

İsticvap sözcüğünün karşılığı Türk Hukuk Lügati’nda da sorgu⁵⁶³ olarak verilmiştir. Kanun’da sorgu sözcüğünün yerine isticvap sözcüğünün kullanılması günümüz Türkçesi bakımından uygun olmamıştır. Kaldı ki Ceza Kanunu ilgili maddelerinde isticvap yerine sorgu kelimesi kullanılmıştır. Gerek Ceza Kanunda gerekse de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda “isticvap” bir kişiye soru sorup karşılığını alma işidir. Yapılan işlerin içeriklerinin ayrı olması, bunların adlarının da ayrı olmasını gerektirmezdi⁵⁶⁴. Hukuk dilindeki terim birliğinin sağlanması bakımından Ceza Kanunu’nda kullanılan sorgu kelimesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda isticvap yerine kullanılabilirdi. Ancak bu konuda terim birliği de bulunmaktadır.

⁵⁵⁷ **Mutçalı**, s. 176.

⁵⁵⁸ **Develioğlu**, s. 544.

⁵⁵⁹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁵⁶⁰ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 403.

⁵⁶¹ “İsticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan dava konusu veya onunla ilişkisi olan ihtilafı vakıalar hakkında hâkim tarafından sorguya çekilmesidir”. **YHGK**, 26.6.1996, **E** 1996/11-385, **K** 1996/508, **Karslı**, s. 656; “İsticvap, bir davada o dava ile ilgili belli vakıaların açıklığa kavuşturulması varlığı ve yokluğu konusunda aleyhine olan tarafın ikrarının sağlanması amacıyla hâkimin kendiliğinden veya taraflardan birinin işlemini kabulü ile başvuracağı bir usûl işlemidir”, **Y 13. HD.**, **E** 2003/11403, **K** 2004/1235, mecalisanmar.net/Yargıtay-13-hukukdaresi-2003-11403-e-2004/1235-k, **YHGK**, **E** 2006/9-315, **K** 2006/465, www.kazancı.com (E.T, 08.07.2015). “İsticvap, konusu dava ile ilgili belli vakıalardır”, **Y 13. HD.**, 31.01.1991, **E** 1990/6807, **K** 1991/860, www.kazancı.com (E.T., 08.07.2015).

⁵⁶² **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 403; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuk, s. 371; Hakan **Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özokes**, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 14. Baskı, Ankara 2013, s. 596.

⁵⁶³ **Türk Hukuk Lügati**, Başbakanlık Basımevi, 4. Baskı, Ankara 1998, s. 186.

⁵⁶⁴ **Saffet Can**, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısının Türkçesi Üzerine*”, TBB dergisi, S. 70, 2007, s. 317-318.

(6) Muhakeme

Muhakeme Arapçada “*hüküm*”⁵⁶⁵ kökünden gelir⁵⁶⁶. Muhakemenin Arapçada yargılama, adli işlem, anlamları vardır⁵⁶⁷. Sözlük anlamı itibarı ile de muhakeme, yargılamadır⁵⁶⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK, m. 143/2, 146/1), yargı kararlarında⁵⁶⁹ en genel anlamı ile yargılamadır. Kısacası “muhakeme” ve “yargılama” terimleri eş anlamlıdır. Aradaki tek fark birinin Arapça, öbürünün Türkçe olmasıdır⁵⁷⁰. Fakat öğretilerde ve uygulamada yerleşmiş bir kelime olarak “yargılama” yerine “muhakeme” terimi kullanılmaktadır. Oysaki Anayasada bile yargılama terimi⁵⁷¹ tercih edilmiştir. Anayasa madde 141/II “Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.” demektedir. Kanunlar Anayasa’ya aykırı olamayacağına göre hukuk dilindeki terim birliğini sağlamak açısından da muhakeme yerine yargılama terimini kullanmak kullanılan dil bakımından uygun olacaktır⁵⁷². Kanun’un isminin Hukuk Muhakemeleri Kanunu olmasına rağmen kanun içerisinde muhakeme yerine yargılama kavramı kullanılmıştır⁵⁷³. Öte yandan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun üçüncü kısmının (m. 118-186) üst başlığı, “*yazılı yargılama usûlü*”; altıncı kısmının (m. 316-322) üst başlığı, “*basit yargılama usûlü*”dür⁵⁷⁴.

Bilim ezbere dayanmaz. Ancak anadilinin kendi toprağında üretilen kelimeler insanı düşündürür, düşündürdüğü içinde yaşar. Sözelimi Türk çocuğuna yabancı

⁵⁶⁵ “Hüküm” sözcüğünün tek anlamı yoktur. Bu kelime, yargı, emir, komuta, egemenlik, önem, kuvvet, geçerlilik, tesir, nüfuz, kudret, mahkemenin yargılama sonunda verdiği karar ve Osmanlı’da Divan-ı Hümayunda padişah adına çıkan karar anlamlarına gelmektedir”, Sami **Selçuk**, “*Doğru terim Muhakeme değil, Yargılamadır*” e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/.../5000000608, (E.T., 25.02.2015).

⁵⁶⁶ **Mutçalı**, s. 223; **Develioğlu**, s. 796.

⁵⁶⁷ **Mutçalı**, s. 225; **Develioğlu**, s. 796.

⁵⁶⁸ **Yılmaz**, s. 562; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁵⁶⁹ “Yargılamanın iade sebepleri HUMY’nın 445. maddesinde sınırlı olarak sayılmıştır. Yorum yoluyla başka nedenler yaratılamaz. Kesinleşmiş mahkeme kararlarından sonra gelişen Yargıtay kararları ile kabul edilen hukuki olgular yasada yargılamanın iadesi sebebi olarak düzenlenmiştir”, **Y 20. HD.**, 14.3.2002, **E** 2001/10904, **K** 2002/2198, Yargıtay Kararları Dergisi, Haziran 2002, S. 6, s. 912.

⁵⁷⁰ **Selçuk**, “*Doğru terim Muhakeme değil, Yargılamadır*” e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/.../5000000608, (E.T., 25.02.2015).

⁵⁷¹ **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, m. 19, 26, 28, 142, 149.

⁵⁷² **Can**, s. 317.

⁵⁷³ **Karlı**, s. 91.

⁵⁷⁴ **Yılmaz**, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri*”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmk_yenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

kelime söylediğin zaman kafasında hiçbir düşünce kıvılcımı çakmayacak. Ancak kendi diline uygun kelimeleri kullandığı zaman düşünce kıvılcımları çakacaktır. Arapça “muhakeme” kelimesinin kökü hükümdür. Bu kökten türetilen “muhakeme, mahkeme, hâkim, mahkûm” gibi kelimeler hüküm kelimesi ve bu kelimenin anlamını bilen Arap çocuğunun kafasında kıpırdanmalar oluşur. Ama Türk çocuğu bunu sadece ezberlemek zorunda kalır. Kısacası Türk çocuğu “muhakeme” kelimesini ezberler “yargılama” terimi ise onu düşündürür algılama kapılarını açarak yeni açılımlara doğru koşturur. Zaten yargılama ile muhakeme eş anlamlı terimlerdir⁵⁷⁵.

Muhakeme, belli bir sonuçtur. Fakat belli aşamalardan geçmiş bir sürece tabi kılınmış katılanların gerekli ve yeterli faaliyette bulunduğu bir işlemler manzumesinin hukuki sonucudur. Onun için muhakeme, Medeni Muhakeme Hukukun esası kısacası adıdır. Teori ve uygulamada Medeni Muhakeme Hukuku, Medeni Usûl Hukuku, Medeni Yargılama Hukuku da denilmektedir⁵⁷⁶. Ülkemizde farklı yargı dalları, ayrı ayrı kanunlarla düzenlenmiştir. Örneğin idarî yargı için “*İdarî Yargılama Usûlü Kanunu*”; anayasa yargısı için “*Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun*”; askerî yargı için “*Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usûlü Kanunu*”; medenî yargının bir parçası olarak aile yargısı bakımından, “*Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usûllerine Dair Kanun*” vb. dikkat edilirse, yargılama ile ilgili kanunlarda ağırlıklı olarak “*usûl*” kelimesine de yer verilmektedir. Öyleyse Kanun’un, ismi benzeri diğer kanun adlarına da bakarak “*Medenî Yargılama Usûlü Kanunu*” olabirdi⁵⁷⁷.

(7) Sulh

Kanunda sulh müessesesi müstakil olarak düzenlemiştir (HMK, m. 313-314). Diğer maddelerde (HMK, m. 74, 139, 140, 188, 320, 434) de sulh ve sulhe teşvik ile ilgili hükümler getirilmiştir⁵⁷⁸.

⁵⁷⁵ Selçuk, “Doğru terim Muhakeme değil, Yargılama dır” e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/.../5000000608, (E.T., 25.02.2015).

⁵⁷⁶ Karşlı, s. 91.

⁵⁷⁷ Yılmaz, “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmk_yenilikler.pdf., (E.T., 23.12.2014).

⁵⁷⁸ Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1386.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 313. maddesine göre, “**Sulh**, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir.”

Sulh Arapçada “saleha” kökünden gelmektedir. Arapçada barış, barışma, barışıklık, uyuşma, uzlaşma⁵⁷⁹ olarak ifade edilmektedir. Sözlük anlamı itibarı ile anlaşma, uyum, ittifak, iki tarafın karşılıklı istekleriyle var olan bir çekişmeyi ortadan kaldırmaları veya çekişmenin ortaya çıkmalarına engel olmaları⁵⁸⁰ anlamına gelmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 131/1), yargı kararlarında⁵⁸¹ ve öğretide hukuk terimi olarak sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı karşılıklı iradeleri ile tamamen ve kısmen sona erdirmek amacıyla mahkeme önünde bir sözleşmeye bağlamalarıdır⁵⁸².

Her ne kadar Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde sulh, kavramının karşılığı barış⁵⁸³ olarak verilmiş olsa bile Kanun'daki sulh kelimesini karşılığı anlaşma olabilir. Ancak günlük yaşantımızda sıkça kullandığımız kelime konusunda hemen hemen terim birliği bulunmaktadır.

(8) Tahkikat

Kanunda 143-144'üncü maddelerinin yer aldığı kısmın üst başlığı tahkikattır.

“Madde 143-(1) Tarafların davada ileri sürdükleri bütün iddia ve savunmalar birlikte incelenir.

⁵⁷⁹ **Develioğlu**, s. 1154.

⁵⁸⁰ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 745.

⁵⁸¹ “Sulh görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları sözleşme olup, hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir.” **Y 5. HD.**, 16.05.2013, **E.** 2013/3545, **K.** 2013/9778, “www.adaletbiz.com/images/dosyalarim_eyluely.doc”, (E.T., 25.02.2015); “Sulh sözleşmesi o sözleşme ile ilgili bulunan tarafların arasında meydana gelmiş uyuşmazlığın taraflardan her birinin bazı haklardan fedakârlıkta bulunup uyuşmazlığı ortadan kaldırmaları konusundaki irade açıklamalarının birleşmesidir.”, **Y 4. HD.**, 22.3.1979, 7457/3808, www.yargitay.gov.tr/belgeler/site/dergi/yrgergi/.../assets/.../page146.html, (E.T., 5.02.2014).

⁵⁸² **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1386.

⁵⁸³ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

(2) Hâkim, muhakemeyi basitleştirmek veya kısaltmak için resen veya taraflardan birinin talebi üzerine **tahkikatın** her aşamasında iddia veya savunmalardan birinin veya bir kısmının diğerinden önce incelenmesine karar verebilir.”

Tahkikat, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “hakaka” kökünden gelen tahkikat, araştırma, soruşturma anlamlarını ifade eder⁵⁸⁴. Kelime olarak bir şeyi araştırmak, incelemek, gerçek şeklini, mahiyetini, hakikatini ortaya çıkarmak demektir⁵⁸⁵.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü ’ne göre ise soruşturma anlamına gelir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK, m. 61, 66, 96, 107, 137, 140, 143, 144, 146, 147, 154, 156, 177, 179, 184, 185, 186, 320, 321, 358), yargı kararlarında⁵⁸⁶ en genel anlamı ile soruşturmadır.

İster ceza yargılamasında, ister hukuk yargılamasında, isterse Meclis soruşturmasında olsun yapılan işin, içerikleri ayrı olsa da Türkçe adına soruşturma denir. Tahkikat’ın Arapça kökenli olarak dilimize girmiş olmasından başka, soruşturma anlamının dışında bir anlamı yoktur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türkçesinin ne denli başarılı olduğunu görmek bakımından ilgili maddeye göz atılabilir:

“Tahkikatın konusu

Madde 143– (1) Tarafların davada ileri sürdükleri bütün iddia ve savunmalar birlikte incelenir.

⁵⁸⁴ Develioğlu, s. 1219.

⁵⁸⁵ Karşlı, s. 529.

⁵⁸⁶ Tahkikat yerine soruşturma terimini kullanan **Y 17. HD.**’nin örnek bir kararı ise şöyledir: “Dava devam ederken taraflardan birinin ölmesi durumunda ölen kişinin Medeni Yasa’nın 27/1. maddesi uyarınca taraf ehliyeti son bulacağından mirasçıları davada re’sen (kendiliğinden) o tarafın yerini alırlar. Ölüm anından itibaren davanın tarafı artık ölenin mirasçılarıdır. Taraf teşkili davanın görülebilme koşullarından olup mahkemece re’sen (kendiliğinden) yapılması gereken işlemlerdendir. 3402 sayılı Kadastro Yasası’nın 36. ve Usulün 415. maddelerinde re’sen yapılması gereken soruşturma ve tebligat işlemleri için gereken giderlerin ileride haksız çıkacak taraftan alınmak üzere bütçeye konulacak ödenekten karşılanacağı hükme bağlanmıştır.” **Y 17. HD.**, 23.11.2000, **E** 2000/5401, **K** 2000/5359, Yargıtay Kararları Dergisi, Ocak 2001, s. 73.

(2) Hâkim, muhakemeyi basitleştirmek veya kısaltmak için re'sen veya taraflardan birinin talebi üzerine tahkikatın her aşamasında iddia veya savunmalardan birinin veya bir kısmının diğerinden önce incelenmesine karar verebilir.”

Bu maddede toplam kelime sayısının 39, Türkçe kökenli kelime sayısının 18, oranının ise %46,2 olduğu görülür. Aynı madde şu şekilde yazılmış olsaydı Türkçe kelime oranı daha da artabilirdi.

“Soruşturmanın Konusu

Madde 143– (1) Tarafların davada ileri sürdükleri bütün sav ve savunmalar birlikte incelenir.

(2) Yargıç, yargılamayı kolaylaştırmak veya kısaltmak için kendiliğinden veya taraflardan birinin istemi üzerine soruşturmanın her aşamasında sav ve savunmalardan birinin veya bir kısmının diğerinden önce incelenmesine karar verebilir.”

Bu maddede toplam kelime sayısı 39, Türkçe kökenli kelime sayısı 28, oranı %71,8 olabilirdi⁵⁸⁷.

(9) Karine

İspat güçlüklerini aşmak amacıyla başvuru karinelere, Roma Hukukundan günümüz hukukuna kadar kanun koyucular tarafından sıkça başvurulmuştur. Karineler her geçen gün daha önemli hale gelmiştir. Türk hukuku'nda birçok kanunda karine kavramı kullanılmakta ancak karinenin tanımı yapılmamaktadır⁵⁸⁸. Kanunlarımızda karine kelimesi bazı maddelerde açıkça kullanılmakla birlikte genellikle “farz olunur, sayılır” şeklinde ifade edilmektedir⁵⁸⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise ispat yükü başlığını taşıyan 190. maddenin ikinci fıkrasında kanuni karineler ile ilgili düzenlemeleri görmekteyiz. Söz konusu hükme göre: “(2) Kanuni bir **karineye** dayanan taraf, sadece **karinenin** temelini oluşturan vaktaya ilişkin ispat yükü altındadır. Kanun'da öngörülen istisnalar dışında, karşı taraf, kanuni karinenin aksini ispat edebilir (HMK, m. 190/2).”

⁵⁸⁷ **Can**, s. 317-318.

⁵⁸⁸ Gökçen **Topuz**, Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 49.

⁵⁸⁹ **Topuz**, s. 50.

Karine Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “karene” kökünden gelen karine, sözlük anlamıyla karışık bir iş veya sorunun anlaşılmasına, çözülmesine, yaran durum, ipucu, belirti anlamlarına gelir⁵⁹⁰.

Doktrinde değişik tanımları yapılmış olan karine en genel anlamı ile bilinen bir olgudan bilenmeyen bir olgunun çıkartılması⁵⁹¹ anlamına gelir. Yine karine, bilinen bir olaydan, özellikle bilinmeyen diğer bir olayın veya hukuksal durumun varlığı veya yokluğu sonucunun çıkarılmasına imkân tanıyan kuraldır⁵⁹². İspat hukukunda ise karine, vasıtalı delillerle ispat edilen bir olayın, ispat edilmeyen sonucu olarak tanımlanmaktadır⁵⁹³.

Karine kavramının günümüze kadar henüz tam olarak aydınlatılmış bir kelime olmaması⁵⁹⁴ sebebiyle kelimenin Kanun’da aynen kalması daha uygun olur.

(10) Derdestlik

Türk hukuku’nda bir davanın mahkemede açılmış ve halen görülmekte olduğunu belirtmek üzere kullanılan kavram, Farsça kökenli “*derdest*”⁵⁹⁵ ve Arapça kökenli “*rüyet*”⁵⁹⁶ kelimelerinin bir araya getirilmesi suretiyle oluşur. Genel olarak “görülmede ve incelenmede”⁵⁹⁷ olma halini ifade eder. Osmanlıca bir tamlama durumunda bulunan “*derdest-i rüyetlik*” terimi; için doktrinde kısaca derdestlik terimi kullanılır⁵⁹⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda derdestliğe ilişkin herhangi bir tanımlama yer almamaktadır. Derdestlik kavramından ne anlaşılması gerektiğini belirleme ve onun bir tanımını yapma görevini, doktrin üstlenmek zorunda kalmıştır⁵⁹⁹. Yargı-

⁵⁹⁰ Develioğlu, s. 589; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁵⁹¹ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 447; Karşlı, s. 558.

⁵⁹² Ahmet Başözen, Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, (İlk Görünüş), s. 65; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 659.

⁵⁹³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 659; Başözen, İlk Görünüş, s. 65.

⁵⁹⁴ Topuz, s. 49.

⁵⁹⁵ “Derdest” sözcüğü, görülmekte olma, incelemekte olma anlamlarına gelmekte olup derdestlik kelimenin sıfatlaşmış halidir. Ve hukuk dilinde tek başına bir davanın görülmekte olmasını, bir davaya bakılır olmasını ifade eder. Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 194.

⁵⁹⁶ “Rüyet” sözcüğü bir davanın halen görülmekte olduğunu ifade eder. Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 194.

⁵⁹⁷ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 194.

⁵⁹⁸ Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2007, s. 4.

⁵⁹⁹ Tanrıver, s. 4.

tay⁶⁰⁰ ve doktrince yapılan tanımlara göre derdestlik tarafları, dava konusu ve sebebi aynı olan bir dava devam ederken yenisinin açılmasıdır⁶⁰¹. Kısacası derdestliğin olması için açılmış halen devam eden iki davanın olması gerekir⁶⁰². Derdestlik kavramını tam olarak karşılayacak bir sözcüğün bulunmaması sebebiyle derdestlik kavramının Kanun'da bir hukuk terimi olarak kalması daha uygun olur.

(11) Tavzih

Kanun'da "Hükümün Tashihi" kurumu 305 ve 306. maddelerde düzenlemiştir. Bu kavram 305. madde de şu şekilde ifade edilmektedir: " (1) Hüküm yeterince açık değilse veya icrasında tereddüt uyandırıyor yahut birbirine aykırı fıkralar içeriyorsa, icrası tamamlanmıncaya kadar taraflardan her biri hükmün açıklanmasını veya tereddüt ya da aykırılığın giderilmesini isteyebilir.

(2) Hüküm fıkrasında taraflara tanınan haklar ve yüklenen borçlar, **tavzih** yolu ile sınırlandırılmaz, genişletilemez ve değiştirilemez."

Tavzih, sözcüğü Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada "vedaha" kökünden gelen tavzih, açıklama, açık anlatmayı ifade eder⁶⁰³.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre açıklama, aydınlatma anlamlarına gelir⁶⁰⁴.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 305 ve 306), yargı kararlarında⁶⁰⁵, öğretide hukuk terimi olarak en genel ve basit anlamı ile açıklama⁶⁰⁶ anlamına gelir.

⁶⁰⁰ **Y 11. HD.**, 12.09.2011, **E** 2010/840, **K** 2011/10267, ".....Konusu ve tarafları aynı olan, daha önce görülen ve halen derdest olan.....", www.legalbank.net, (E.T., 28.8.2015); **YHGK**, 20.01.1988, **E** 1987/10-517, **K** 1988/37, "...Derdestlik, taraflar arasında mevcut bir uyumsuzluğun iki kez dava konusu yapılması ve birinci davanın henüz sonuçlanmamış olması halinde söz konusu olur.", www.legalbank.net, (E.T., 28.08.2015).

⁶⁰¹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 521; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 322; **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 194.

⁶⁰² **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 521.

⁶⁰³ **Develioğlu**, s. 1246.

⁶⁰⁴ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); **Karslı**, s. 734.

⁶⁰⁵ "Bilindiği üzere, açıklama (tavzih), bir hükmün anlaşılacak biçimde (müphem) bulunması veya açıklıkla anlaşılabilir (gayri vazih) ve çelişik fıkraları taşıması durumunda, hükümdeki gerçek anlamın meydana çıkarılması amacıyla başvurulmuş bir yoldur.", **Y 1. HD.**, 22.11.2000, **E** 2000/14159, **K** 2000/14593, www.legalbank.net, (E.T., 28.08.2015).

⁶⁰⁶ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 792.

Kanun'un 305. maddesine göre; hüküm açık değilse veya duraksamalara yol açacak nitelikte ise yahut çelişik fıkralar içerirse taraflardan her biri belirsizliğin giderilmesini ve çelişkinin ortadan kaldırılmasını isteyebilir. Diyen Kanun buna da "hükümün tavrı" demektedir. O halde kelime olarak açıklama, açıklığa kavuşturma anlamına geldiğine göre ilgili maddenin üst başlığı hükümün açıklanması veya hükümün açıklığa kavuşturulması olabilir⁶⁰⁷.

(12) İstinaf

İstinaf kanun yoluna ilişkin ilk düzenlemeler Tanzimat'taki ıslahatlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Tanzimat'tın ilanından önce on sekizinci yüzyılın ortalarına kadar temyiz mahkemesi Divan-ı Hümayun'du. Divan-ı Hümayun bazen uyuşmazlıkları çözer, bazen de yeniden görülmesi ve karar verilmesi için ilgili yerin kadısına havale ederdi. Hukuk devrimi ile hukuk alanında usûl kanunları içinde istinaf bir kanun yolu olarak bulunmasına rağmen hukukumuzda alınmamıştır. 1932 yılında başlanarak çeşitli tarihlerde istinafin kabul edilmesi için tasarılar hazırlanmış. Fakat 2004 yılında hazırlanan son tasarı hariç hiçbiri yasalaşmamıştır⁶⁰⁸. Kısacası istinaf 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan öncede yargılama sistemimizde vardı. Fakat istinaf mahkemeleri kurulup çalışmaya başlamadığı için istinafa ilişkin hükümlerinde uygulanması mümkün değildi⁶⁰⁹.

İstinaf konusu, Kanun'un 341 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanun'un 341-360'ncü maddelerinin yer aldığı kısmın üst başlığı istinaf'tır.

"Madde 341- (1) İlk derece mahkemelerinden verilen nihai kararlar ile ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz taleplerinin reddi ve bu taleplerin kabulü hâlinde, itiraz üzerine verilecek kararlara karşı **istinaf** yoluna başvurulabilir."

İstinaf sözcüğü Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada "*enife*" kökünden gelen istinaf, yeniden başlama, yeniden ele almak⁶¹⁰ mahkemede verilen hükmün bir üst mahkemeye başvurarak feshini isteme anlamlarını ifade etmektedir⁶¹¹.

⁶⁰⁷ **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1355.

⁶⁰⁸ Tolga **Akkaya**, Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 34-38.

⁶⁰⁹ **Karlı**, s. 785.

⁶¹⁰ **Develioğlu**, s. 552; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 877.

⁶¹¹ **Develioğlu**, s. 552.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre ise mahkemenin verdiği kararı kabul etmeyerek bir üst mahkemeye götürme anlamına gelir⁶¹².

Hukuk terimi olarak ise ilk derece mahkeme kararına karşı en üst dereceli mahkemeden önce ikinci dereceden başvuru kanun yolu⁶¹³ olarak tanımlanmıştır. Kanun'da istinafin tanımının yapılmaması öğretide daha geniş anlamıyla birçok tanımın yapılmasına sebep olmuştur. Öğretide, istinafin ilişkin yapılan tanımlardan bazıları şöyledir⁶¹⁴:

İstinaf, ilk derece mahkemesince verilen nihai kararlara karşı başvuru bir kanun yoludur⁶¹⁵.

Teknik ve klasik anlamda istinafta, uyuşmazlık ilk derece mahkemesinin önünde cereyan etmiş yargılamadan tamamen bağımsız olarak yeni ortaya çıkan değişiklikler ve bir sınırlandırmaya tabii olmaksızın ileri sürülebilen yeni delil ve olayları da gözönünde tutarak istinaf mahkemesi tarafından yeniden ele alınması ve uyuşmazlık hakkında karar verilmesidir. Geniş anlamda ilk derece mahkemesinin incelediği ve değerlendirdiği vakıalar ondan bağımsız olarak ikinci derecede görev yapan istinaf mahkemesinde tekrarlanır. Dar anlamda ise ilk derece mahkemesinde tamamlanmış olan yargılama istinaf mahkemesinin önünde baştan sona aynen tekrarlanmaz ve maddi vakıalar yalnızca gereken hususlarda yeniden incelenerek karara varılır⁶¹⁶.

Bu kavramı tam olarak karşılayacak Türkçe kelime bulunmadığı için istinaf kavramının Kanun'da aynen kalması daha uygun olur.

(13) Temyiz

Temyiz Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*meyeze*” kökünden gelen temyiz, ayırt etme, temyiz⁶¹⁷ anlamlarını ifade eder. Sözlük anlamı itibarı ile temyiz, iyiyi kötüden ayırma⁶¹⁸ demektir.

⁶¹² Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶¹³ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 408.

⁶¹⁴ Kiraz, s. 36.

⁶¹⁵ Karşlı, s. 785; Ulukapı, s. 449.

⁶¹⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, s. 637.

⁶¹⁷ Mutçalı, s. 883.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre ise hukuk mahkemelerince verilen kararın kanun ve usûl yönünden incelenmesini sağlayan yasal yol olarak tanımlanmıştır⁶¹⁹.

Temyiz, istinaf mahkemelerince verilen belli meblağı aşan nihaî kararlara karşı gidilen, normal kanunu yoludur⁶²⁰. Yerel mahkeme kararlarının hukuka ve usûle uygun olup olmadığının incelenmesine imkân tanıyan olağan kanun yoludur⁶²¹. Temyiz kanun yolu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 361. ile 374⁶²² maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanun yollarından bir tanesi olan temyiz, kavram kargaşasına yol açmamak için bir hukuk terimi olarak Kanun'da aynen kalması daha uygun olur.

(14) İbraz

İbraz⁶²³, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “beraze” kökünden gelen ibraz, meydana çıkarma, gösterme⁶²⁴ ortaya koymak, beyan etmek⁶²⁵ anlamlarına gelir.

Gerek Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde, gerekse de bir hukuk terimi olarak ibraz ise gösterme, sunma⁶²⁶ anlamlarına gelir. İbraz yerine sunma kullanılıp, 220. madde başlığı “Tarafların belgeyi sunmaması” biçiminde yazılarak, madde içinde ve ilgili maddelerde de gerekli değişiklikler yapılabilirdi. Sunma kavramının kullanılması ibraz'dan daha uygun olabilirdi⁶²⁷.

(15) İstinabe

İstinabe, Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş, mahkemeye ilişkin hükümler Kanun'da değişik maddelere (HMK, m. 172, 197, 236, 289, 320, 354) serpilmiştir. Kanun'un 197. maddesinin yer aldığı kısmın üst başlığı ise “Delillerin İncelenmesi ve İstinabe” olup ilgili madde şu biçimde düzenlenmiştir.

⁶¹⁸ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 809; Develioğlu, s. 1290.

⁶¹⁹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶²⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, s. 655; Karşlı, s. 816.

⁶²¹ Akkaya, s. 81.

⁶²² HMK, m. 364- (1) “Temyiz, dilekçe ile yapılır ve dilekçeye, karşı tarafın sayısı kadar örnek eklenir”

⁶²³ HMK, m. 219- (1) “Taraflar, kendilerinin veya karşı tarafın delil olarak dayandıkları ve ellerinde bulunan tüm belgeleri mahkemeye **ibraz** etmek zorundadırlar”.

⁶²⁴ Develioğlu, s. 481.

⁶²⁵ Mutçalı, s. 73.

⁶²⁶ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 348; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶²⁷ Can, s. 325.

(1) Kanunda belirtilen hâller dışında, deliller davaya bakan mahkeme huzurunda, mümkün olduğu kadar birlikte ve aynı duruşmada incelenir. Zorunlu hâllerde, bazı delillerin incelenmesi başka bir duruşmaya bırakılabilir.

(2) Başka yerde bulunan ve mahkemeye getirilemeyen deliller, o yerde **istinabe** yoluyla toplanabilir.

(3) Delillerin incelenmesi veya beyanların dinlenmesi sırasında taraflar, istinabe olunan mahkemede hazır bulunabilir ve delillerle ilgili açıklama haklarını kullanabilirler. Bu hususu sağlamak için, taraflara incelemenin yapılacağı tarih ve yer bildirilir. Bu davet üzerine taraflar istinabe olunan mahkemede hazır bulunmasalar dahi deliller incelenir veya beyanlar dinlenir.”

İstinabe, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*nevebe*” kökünden gelen istinabe, sözlük anlamı itibarı ile davanın görülmekte olan mahkemeye gönderilmek üzere başka bir yerde bulunan bir tanığın oradaki mahkeme tarafından ifadesinin alınması olarak ifade edilmektedir⁶²⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK, m. 172, 197, 236, 289, 320, 354), yargı kararlarında⁶²⁹ ve öğretide hukuk terimi olarak istinabe; en genel ve basit anlamı ile hukuki yardıma⁶³⁰ karşılık gelmek üzere kullanılmaktadır. Kanunda istinabenin tanımının yapılmaması öğretide daha geniş anlamıyla birçok tanımın yapılmasına sebep olmuştur. Bir davada mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapılması gerekirse, davaya bakan mahkeme o işlemin yapılması için başka bir mahkemenin yardım ister. Buna istinabe denir⁶³¹.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere istinabe ile hukuki yardım ile eş anlamlı kavramlardır. Hukuki yardım veya istinabe, belli iş ve işlemlerin davaya bakan mahke-

⁶²⁸ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Develioğlu, s. 552.

⁶²⁹ “...mahkemelerin kazai bakımından birbirlerine yardım etmelerine istinabe yolu ile işlem denir. Örneğin dava sırasında bir takım işlemlerin başka bir mahkeme tarafından yerine getirilmesi istenebilir. Mahkemelerin kaza bakımından birbirlerine bu şekilde yardım etmelerine istinabe yolu ile işlem denilmektedir.” Y 2. HD., 13.3.1973, 1627/1564, Recep Akcan, “*Hukuk Mahkemelerinde Hukuki Yardım ve Naip Tayini*”, dosya.marmara.edu.tr/huk/fakultedergisi/...dr../2yrd.do_dr.recep_akcan..., (E.T., 25.02.2015).

⁶³⁰ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 407.

⁶³¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, s. 222; Ulukapı, s. 172.

me tarafından değil de başka bir mahkemece yapılmasıdır⁶³². Öğretide istinabe yerine farklı kavramların kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, mahkemeler arası hukuki yardım, mahkemeler arası yardımlaşma, mahkemeler arası adli yardımlaşma kavramları da kullanılmaktadır⁶³³. Bazı Yargıtay kararlarında “mahkemeler arası yardımlaşma” ve “istinabe” kavramları birlikte kullanılmaktadır⁶³⁴. O halde Kanun’da da istinabe yerine “mahkemeler arasında hukuki yardım” terimi kullanılabilirdi. Sonuçta kendisinden belirli bir işlem yapması istenen mahkeme, davayı gören mahkemeye yardım etmektedir⁶³⁵.

(16) Tahkim

Kanunda tahkim ile ilgili hükümler 11. kısımda, 407 ve 444. maddeler arasında düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 412. maddesine göre; “**Tahkim** sözleşmesi, tarafların, sözleşme veya sözleşme dışı bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tamamı veya bir kısmının çözümünün hakem veya hakem kuruluna bırakılması hususunda yaptıkları anlaşmadır.”

Tahkim, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*hakeme*” kökünden gelen tahkim, bir dava için hakem tayin etme anlamına gelir⁶³⁶.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre tahkim, anlaşmazlıkların hakem yolu ile çözülmesidir⁶³⁷. Terim olarak ise tahkim bir uyuşmazlığın hakemler eliyle çözülmesi⁶³⁸ olarak ifade edilmektedir.

Tahkim müessesesi Türk hukukuna birbiriyle yakınlığı ve benzerliği bulunmayan iki ayrı kaynaktan girmiştir. Bunlardan biri Fransız hukuku diğeri İslam hukukudur. İslam hukukunda tahkim “davalı iki şahsın arasındaki dava konusunu halletme-

⁶³² **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, 337.

⁶³³ **Akcan**, “*Hukuk Mahkemelerinde Hukuki Yardım ve Naip Tayini*”, dosya.marmara.edu.tr/huk/fakultedergisi/...dr.../2yrd.do_dr.recep_akcan..., (E.T., 25. 2.2015).

⁶³⁴ “..... Mahkemeler arası yardımlaşma -istinabe- yolu varken yetki sınırları aşılarak gösterilen bu faaliyet Anayasanın 141/son ve HUMK’un doğrudan hâkime hitap eden 77. maddesinde öngörülen davanın en az giderle görülmesi ilkesiyle de bağdaşmaz.” **Y 15. HD.**, 22.10.1992, 1496/4892, Yargıtay Kararları Dergisi, Ağustos 1993, s. 1201-1202.

⁶³⁵ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 222.

⁶³⁶ **Develioğlu**, s. 1219.

⁶³⁷ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶³⁸ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 771.

leri için kendi rızalarıyla bir başkasını hakem tayin ettikleri bir sözleşme” olarak tanımlanmıştır⁶³⁹.

Eski ve yeni hukukumuzda, öğreti ve yargı dilinde tahkim terimi tahkim müessesini ifade amacıyla kullanılmıştır. Mecellede hem uyuşmazlığın çözümü için üçüncü şahsın, hakem tayini anlamında kullanılmış hem de tahkim usûlünü ifade için kullanılmıştır. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda da bu anlamda kullanılmıştır⁶⁴⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK, m. 74, 103, 116, 316, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 417, 418, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 434, 435, 436, 439, 440, 441, 442), yargı kararlarında⁶⁴¹ ve öğretide hukuk terimi olarak tahkim; en genel ve basit anlamı hakem tayini anlamına karşılık gelmek üzere kullanılmaktadır.

Öğretideki tanıma göre ise tahkim tarafların aralarında mevcut veya muhtemel uyuşmazlığın devletin resmi yargı organları yerine kendileri tarafından belirlenen hakemlerce çözümlenmesi için yaptıkları anlaşmadır⁶⁴². Bir başka tanıma göre, herhangi bir ihtilafın hallini hakeme havale etmektir⁶⁴³.

Tahkim kelimesinin bir hukuk kavramı olarak Kanunda aynen kalması daha uygun olur.

⁶³⁹ Mustafa **Yıldırım**, İslam ve Medeni Yargılama Hukukunda Tahkim, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2002, s. 19.

⁶⁴⁰ **Yıldırım**, s. 19-21.

⁶⁴¹ “.....Hukuk Muhakemeleri Kanunu gereğince, kural olarak iki taraf aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için hakem atayabilirler..”, **Y 15. HD.**, 01.07.2004, **E. 2004/1508, K. 2004/3700**, www.legalbank.net, (E.T., 18.07.2015).

“.....Tahkim; Tarafların kanunun yasaklamadığı konularda ortaya çıkan anlaşmazlıklarını çözmeleri için, ihtilafı seçecekleri hakem denen özel kişilere götürmek üzere yaptıkları yazılı sözleşme veya asıl sözleşmelerine bu hususta koyacakları şarttır.” **Y 15. HD.**, 25.01.1996, **E. 1996/84, K. 1996/364**, www.legalbank.net, (E.T., 08.07.2015).

“.....Tahkim, mahkemeler dışında, tarafların niteliğine göre tayin edeceği hakemler eliyle ya da yasanın öngördüğü hakemler eliyle sonuçlandırılmasına ilişkin özel bir yargılama usulüdür.” **Y 20. HD.**, 05.07.2001, **E. 2001/6420, K. 2001/7163**, www.legalbank.net, (E.T., 18.08.2015).

⁶⁴² **Karlı**, s. 905; **Pekcanitez/Atalay/Özeker**, s. 1064; **Ulukapı**, s. 514.

⁶⁴³ **Türk Hukuk Lügati**, s. 315.

(17) Re'sen

Kanunda “re'sen” kelimesi ayrıntılı bir biçimde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 28, 33, 48, 132, 143, 144 vd.)⁶⁴⁴.

Re'sen sözcüğü Arapça re's (baş, kafa) anlamında; reis (başkan) sözcüğünden türetilmiş olup, kendiliğinden, kendi başına, kendi kendine anlamındadır⁶⁴⁵.

Hukuk terimi olarak yargının görevi gereği olarak bir işi kendiliğinden yerine getirmesi anlamındadır⁶⁴⁶.

Yargıtay kararlarının bir kısmında da re'sen kelimesi kendiliğinden kelimesi ile birlikte kullanılmıştır⁶⁴⁷. O halde Kanun'un ilgili metinlerinde re'sen kelimesinin yerine kendiliğinden veya görevi gereği ifadelerinden birinin kullanılması daha uygun olabilirdi. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 205. maddesinde re'sen sözcüğü kullanılmadan hâkim, mahkemeye delil olarak sunulan elektronik imzalı belgenin, güvenli elektronik imza ile oluşturulmuş olup olmadığını “görevi gereği/kendiliğinden” araştırır⁶⁴⁸. Biçiminde yazılması daha açık ve anlamlı olabilirdi.

(18) Feragat

Kanun'un 307. maddesinin kenar başlığında “davadan feragat” kavramı kullanılmış konuya ilişkin madde metinlerinde ise sadece “feragat” (HMK, m. 74, 109, 154, 341) kavramının kullanılması tercih edilmiştir⁶⁴⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 307. maddesine göre, “Feragat, davacının, talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir.”

⁶⁴⁴ HMK, m. 33-(1) “Hâkim, Türk hukukunu **re'sen** uygular.”

⁶⁴⁵ **Develioğlu**, s. 1064; **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 690.

⁶⁴⁶ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 690.

⁶⁴⁷ “.....kesin hüküm tarafların anlaşmaları ile ortadan kaldırılamadığı gibi, mahkemece kendiliğinden göz önünde tutulur.” **YHGK**, 3.03.2012, **E.** 2012/1-66, **K.** 2012/270, www.legalbank.net, (E.T., 28.08.2015).

“.....çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri kendiliğinden (resen) almak zorundadır.” **YHGK**, 02.11.2011, **E.** 2012/2-533, **K.** 2011/670, www.legalbank.net, (E.T., 28.08.2015).

⁶⁴⁸ **Aşçıoğlu**, “*Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T., 15.11.2014).

⁶⁴⁹ Leyla **Akyol Arslan**, Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 65.

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*ferağa*” kökünden gelen feragat, sözlük anlamı itibariyle, hakkından kendi isteğiyle vazgeçme, hakkından vazgeçmek, el çekmek olarak ifade edilmektedir⁶⁵⁰.

Günlük dilde feragat yerine genellikle vazgeçme kelimesi kullanılmaktadır. Öte yandan feragat sadece medeni usûlde kullanılan bir kavram değildir. Maddi hukukta da feragat ve kimi zaman da vazgeçme kavramının kullanıldığı yerler bulunmaktadır. Örneğin esas haktan feragat, mirastan feragat (TMK, m. 573), kişiliğin korunmasından feragat (TMK, m. 23) olduğu gibi maddi hukuk anlamında feragat bir hakkın hukuki işler ile tamamen veya kısmen nihai olarak sona erdirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yargıtay kararlarında ise davadan feragat, feragat, davadan vazgeçme ve vazgeçme⁶⁵¹ kavramlarının kullanıldığı görülmektedir⁶⁵². Ancak uygulamada davadan feragat yerine davadan vazgeçme teriminin kullanılması karışıklığa sebep olmaktadır. Şöyle ki davadan vazgeçme Kanun’un 123. maddesinde davayı geri alma anlamında da kullanıldığından ve karışıklığa sebep olacağından⁶⁵³ Kanun’da, terim olarak davadan feragat terimi feragat anlamında kullanılmak açık ve anlaşılır olması sebebi ile daha uygun olacaktır⁶⁵⁴. Çünkü iki kurumun hüküm ve sonuçları birbirinden farklıdır. Davanın geri alınması, karşı tarafın açık rızası ile olabilir. Buna karşılık davadan feragat karşı tarafın ve mahkemenin onayına bağlı değil-

⁶⁵⁰ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, 260; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Türk Hukuk Lügati**, s. 94.

⁶⁵¹ “.....davadan feragat veya davayı kabul eden taraf, dava açılmasına sebebiyet vermesi nedeniyle, mahkum olmuş gibi yargılama giderlerini ödemektedir.” **YCGK**, 13.03.2012, **E.** 2011/4-415, **K.** 2012/92, www.legalbank.net.

“.....tutanak ile şikayetten vazgeçtiği.....”, **Y 12. CD.**, 9.07.2014, **E.** 2014/10463, **K.** 2014/16866, www.legalbank.net, (E.T., 08.08.2015).

“Davacı feragat dilekçesinde.....” , **Y 1. HD.**, 19.02.2014, **E.** 2014/323, **K.** 2014/3509, www.legalbank.net, (E.T., 08.08.2015).

Davadan feragat edilmesi durumunda, davadan vazgeçilemeyeceği davacı/davacı vekiline bildirilmeli,.....**YHGK**, 17.12.2008, **E.** 2008/10-735, **K.** 2008/744, www.legalbank.net, (E.T., 08.08.2015).

⁶⁵² **Akyol Arslan**, s. 65.

⁶⁵³ **YHGK**, 13.4.2005, 11-242/249, “.....davalının davadan vazgeçme nedeni olarak, yapılacak ilanen tebligatın kendilerinin karşılayamayacakları kadar yüksek bir masrafı gerektirmesi gösterilmiş sonuç olarak da bu davalı hakkındaki dava hakkı saklı tutularak, şimdilik bu davalı hakkındaki davadan vazgeçildiği belirtilmiş gerekçesi ve sonuçtaki talep içeriği itibariyle bu beyanın davadaki talep sonucundan açık, kesin ve koşulsuz biçimde bir vazgeçmeyi içermediği tersine anılan davalı hakkındaki dava hakkı saklı kalmak kaydıyla ve şimdilik davadan vazgeçildiğinin açıklandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu beyanın 307. maddedeki davadan feragat değil, 185. maddedeki davanın geri alınmasına ilişkindir.” **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1360.

⁶⁵⁴ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuk, s. 545.

dir. Ayrıca davanın geri alınmasında, davadan feragatten farklı olarak davayı ilerde yeniden açma olanağı vardır⁶⁵⁵. Bu sözcüğün bir terim olarak aynen Kanun'daki gibi kullanılması karışıklıkları önleme bakımından daha uygun olur.

(19) Rücu

Rücu kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 46, 47, 61, 69, 285, 286, 287).

“Devletin Sorumluluğu ve Rücu

Madde 46- (3) Devlet, ödediği tazminat nedeniyle, sorumlu hâkime ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde rücu eder.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*racea*” kökünden gelen rücu, dönme geriye dönme, dönüş⁶⁵⁶ anlamında kullanılmaktadır. Sözlük anlamı itibariyle kelime, dönme, geriye dönme, cayma, sözünden dönme, sözünü geri alma⁶⁵⁷ anlamında kullanılmaktadır. Sözlük anlamı itibariyle bu kavramı tam olarak karşılayacak Türkçe bir kelime olmaması sebebi ile rücu kavramının Kanun'da bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olabilir.

(20) Temsil

Temsil kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m.170, 202, 232, 251, 290, 297)⁶⁵⁸. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*mesele*” kökünden gelen temsilin, sözlük anlamı, birinin veya bir topluluğun adına hareket⁶⁵⁹, olarak ifade edilmektedir.

Hukuk terimi olarak ise bir başkası namına hukuksal işlem yapmak olgusunu gösteren terim⁶⁶⁰ olarak ifade edilmektedir. Bu kavramı tam olarak karşılayacak bir kelime olmadığı için aynen kalması uygun olabilir.

⁶⁵⁵ **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1359.

⁶⁵⁶ **Mutçalı**, s. 347.

⁶⁵⁷ **Mutçalı**, s. 348; **Develioğlu**, s. 1080; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 697.

⁶⁵⁸ HMK, m. 170- (1) Tüzel kişiler adına, **temsil** yetkisine sahip kimseler isticvap olunur.

⁶⁵⁹ **Develioğlu**, s. 1290; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁶⁰ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 808; **Türk Hukuk Lügati**, s. 334.

(21) Tefhim

Kanun'un, 294. maddenin kenar başlığı hüküm ve hükmün tefhimidir. Tefhim ile ilgili kavramlar Kanunda diğer maddelere de serpiştirilmiştir (HMK, m. 43, 44, 91, 92, 164, 184, 185, 294, 295, 298, 299, 321).

“Hüküm ve Hükmün Tefhimi

Madde 294-(3) Hükmün **tefhimi**, her hâlde hüküm sonucunun duruşma tutanağına geçirilerek okunması suretiyle olur.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*fehime*” kökünden gelen tefhim, kelimesinin sözlük anlamı anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme⁶⁶¹ olarak ifade edilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, yargı kararlarında⁶⁶², ve öğretilerdeki hukuk terimi olarak tefhim, verilmiş olan kararın veya hükmün, duruşmada hazır bulunan taraflara yargıç tarafından sözlü bildirilmesi⁶⁶³ olarak ifade edilir. Kavram bildirme, bildirim anlamlarına gelse de tebligat kavramı ile karıştırılmaması için aynı kavramın Kanun'da tefhim olarak kalması daha uygun olabilir.

(22) Usûl

Usûl Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça asıl kelimesinin çoğuludur. Asıl ise bir şeyin dayandığı temel olarak ifade edilmektedir⁶⁶⁴. Usûl kelimesi Arapçada “*asale*” kökünden gelir. Usûl, yol, yöntem, metot, nizam, kaide, düzen⁶⁶⁵ gibi anlamlara gelir. Sözlük anlamı itibarıyla belli bir amaca ulaşmak için izlenen yol olarak ifade edilmektedir⁶⁶⁶. Genel olarak kavram belli bir amaca yönelik yapılan iş ve faaliyetlerin planlı ve sistematik şeklinde düzenlenmesini ifade eder. Hukuki anlamda ise hakların, yükümlülüklerin veya hukuki durumların ortaya çıkışı veya yürütülme-

⁶⁶¹ Develioğlu, s. 1267; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁶² YHGK, 28.01.2015, E. 2014/2059, K. 2015/802, “....Hükmün tefhimi ,hüküm sonucunun duruşma tutanağına geçirilerek okunması suretiyle olur....” ; YHGK, 17.12.2014, E. 2014/1748, K. 2014/1066; YHGK, 26.11.2014, K. 2014/977, E. 2014/1027; YHGK, 5.11.2014, E. 2013/1265, K. 2014/880, www.legalbank.net, (E.T., 28.08.2015).

⁶⁶³ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 798; Türk Hukuk Lügati, s. 329.

⁶⁶⁴ Türk Hukuk Lügati, s. 348.

⁶⁶⁵ Mutçalı, s. 33; Develioğlu, s. 1350.

⁶⁶⁶ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 844.

sinin az veya çok, şekle ilişkin kurallara bağlanmasıdır⁶⁶⁷. Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olan kavram değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 19 vd.)⁶⁶⁸.

Usûl kavramının şekil/biçim ve yol/yöntem kavramlarını da içine alacak kadar geniş kapsamlı bir kavramdır⁶⁶⁹. Çünkü usûl, yol/yöntem anlamına gelir. Yöntem belli bir amaca ulaşmak için izlenen yol, usûl, sistem, prosedür, politika anlamına gelir⁶⁷⁰. Biçim ise yöntemin bir parçasıdır. İşlemin yapılması için gerekli yol, yöntemdir⁶⁷¹. Bu yüzden birçok bilim dalında kullanılan Arapça kökenli kelime olan usûl, Kanun'da bir hukuk terimi olarak kalabilir. Zaten bu kavram konusunda da hemen hemen bir terim birliği bulunmaktadır.

(23) Beyan

Beyan kelimesi Kanun'da değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 78, 81, 154, 179, 193, 197)⁶⁷².

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*beyene*” kökünden gelen beyan anlatma, açık söyleme, bildirme⁶⁷³; Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre ise bildirme⁶⁷⁴ olarak ifade edilmektedir.

Hukuk terimi olarak ise açıklama, bildirim, bildirme, ilgililerin resmi kuruluşlara herhangi bir durumu belirlemek veya açıklamak amacıyla vermiş olduğu yazılı ve sözlü bildirim⁶⁷⁵ demektir. Kavram bildirme, bildirim anlamlarına gelse de tebliğat ve tefhim kavramları ile karıştırılmaması için kavramın Kanun'da aynen kalması daha uygun olabilir.

⁶⁶⁷ Volkan **Kuyumcu**, “*Türkiye’de İdari Usul Çalışmaları ve Sorunlar*”, www.igb.gov.tr/ Kutuphane/volkankuyumcu.pdf, (E.T., 22.07.2015).

⁶⁶⁸ HMK, m. 144- (1) “Tahkikat aşamasında mahkeme, her iki tarafı **usûlüne** uygun olarak davet edip, davada ileri sürülen vakıalar hakkında dinleyebilir.”

⁶⁶⁹ **Kuyumcu**, “*Türkiye’de İdari Usul Çalışmaları ve Sorunlar*”, www.igb.gov.tr/Kutuphane/_volkankuyumcu.pdf, (E.T., 22.07.2015).

⁶⁷⁰ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁷¹ **Kuyumcu**, “*Türkiye’de İdari Usul Çalışmaları ve Sorunlar*”, www.igb.gov.tr/Kutuphane/volkankuyumcu.pdf, (E.T., 22.07.2015).

⁶⁷² HMK, m. 227- (1) “Uyuşmazlık konusu vakıanın ispatı için yeminden başka delili olduğunu **beyan** etmiş olan taraf dahi yemin teklif edebilir.”

⁶⁷³ **Develioğlu**, s. 118.

⁶⁷⁴ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁷⁵ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 118.

(24) Teminat

Teminat konusu, Kanun'un 84 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanun'un 84-89'uncu maddelerinin yer aldığı kısmın üst başlığı ise teminat'dır.

“Madde 84-(1) Aşağıdaki hâllerde davalı tarafın muhtemel yargılama giderlerini karşılayacak uygun bir **teminat** gösterilir:

a) Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının dava açması, davacı yanında davaya müdahil olarak katılması veya takip yapması.

b) Davacının daha önceden iflasına karar verilmiş, hakkında konkordato veya uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma işlemlerinin başlatılmış bulunması; borç ödemedi aciz belgesinin varlığı gibi sebeplerle, ödeme güçlüğü içinde bulunduğu belgelenmesi.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*amene*” kökünden gelen teminat inanca, güvence sağlamlık bakımından gösterilen kefil, verilen söz yâda para⁶⁷⁶ olarak ifade edilmektedir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre ise güvence⁶⁷⁷ olarak tanımlanmaktadır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK, m. 99, 114, 178, 335, 378, 381, 382, 391, 392, 394, 395, 396, 414, 439), yargı kararlarında ve öğretide hukuk terimi olarak teminat; en genel ve basit anlamı inanca güvence demektir. Kanunda teminat tanımının yapılmaması öğretide daha geniş anlamıyla birçok tanımın yapılmasına sebep olmuştur.

Öğretide, teminat ilişkin yapılan tanımlardan bazıları şöyledir: Bir borcun zamanında ve uygun biçimde ödenmesini sağlayan işlem, belli bir hukuksal durumu sağlamak için verilen garanti inanca, güvence⁶⁷⁸. Bir başka tanıma göre ise bir borcun vaktinde ve mahallinde ödeneceğini temine yarayan muamelelerdir⁶⁷⁹.

⁶⁷⁶ Develioğlu, s. 1289.

⁶⁷⁷ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁷⁸ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 807.

⁶⁷⁹ Türk Hukuk Lügati, s. 333.

Kanun'daki teminat sözcüğünün yerine güvence veya inanca kelimelerinden birisi kullanılabilirdi. Güvence kelimesi varken teminat kelimesinin kullanılması Türkçemize bir katkı sağlamayacağı ortadadır. Bununla birlikte hemen hemen terim birliği bulunmaktadır.

(25) İcra

İcra kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 381)⁶⁸⁰. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*ce-raye*” kökünden gelen icra, sözlük anlamı itibariyle uygulamak, uygulamaya geçirmek, bir işi yerine getirmek, yürütmek⁶⁸¹ anlamlarına gelir.

Hukuk terimi olarak ise bir mahkeme ilamının veya idari bir kararın hükmünü yerine getirmek⁶⁸² demektir. Bir başka tanıma göre ise borçlunun alacaklıya ödemekle mükellef bulunduğu bir şeyi adli bir teşekkül vasıtasıyla temin etmesi⁶⁸³ demektir. İcra kavramı Kanun'da bir hukuk terimi olarak kalması daha uygun olabilir.

(26) Müzakere

Kanunda müzakere kelimesi ayrı bir başlık olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 41, 154, 279, 295, 296). Sadece Kanun'un 295. maddenin kenar başlığı hükmün müzakeresi biçimde düzenlenmiş olup ilgili madde şu şekildedir;

“(1) Hüküm, gizli müzakere edilerek hazırlanır ve alenen tefhim olunur.

(2) Hükmü, yargılamanın sona erdiğinin bildirildiği duruşmada hazır bulunan hâkim veya hâkimler verir. Bu şekilde hüküm verebilecek hâkimlerin tamamı hazır bulunmadıkça hüküm hakkında görüşme yapılamaz.

⁶⁸⁰ HMK, m. 381- (1) “Yargılamanın iadesi davası, hükmün **icrasını** durdurmaz. Ancak dava veya hükmün niteliğine ve diğer hâllere göre talep üzerine **icranın** durdurulmasına ihtiyaç duyulursa, yargılamanın iadesi talebinde bulunan kimseden teminat alınmak şartıyla iade talebini inceleyen mahkemece **icranın** durdurulması kararı verilebilir.”

⁶⁸¹ **Mutçalı**, s. 151; **Akalin/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 350; **Develioğlu**, s. 487.

⁶⁸² **Türk Hukuk Lügati**, s. 141.

⁶⁸³ **Develioğlu**, s. 487.

(3) Hükümün **müzakeresi** sırasında, yargılamanın sona erdiğinin bildirildiği duruşmada hazır bulunan hâkim bulunmuyorsa, gerekli görüldüğü takdirde tarafların sözlü açıklamaları tekrar dinlendikten sonra **müzakere** edilir ve hüküm verilir.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*zekera*” kökünden gelen müzakere, sözlük anlamı itibariyle görüşme⁶⁸⁴ demektir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre ise bir konu hakkında fikir alışverişinde bulunma⁶⁸⁵ olarak ifade edilmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ve yargı kararlarında⁶⁸⁶ müzakere en genel ve basit anlamı ile görüşme olarak geçmektedir. O halde Kanun’da da müzakere kelimesi yerine bu kelimeyi tam olarak karşılayan görüşme kelimesi kullanılabilir-di⁶⁸⁷. Ancak müzakere kelimesi konusunda terim birliği de bulunmaktadır.

(27) Keşif

Keşif başlığı Kanun’da dördüncü kısmın altıncı bölümünün 288, 289, 290, 291. maddelerinde düzenlenmiştir.

“ Madde 288- (1) Hâkim, uyuşmazlık konusu hakkında bizzat duyu organları yardımıyla bulunduğu yerde veya mahkemede inceleme yaparak bilgi sahibi olmak amacıyla **keşif** yapılmasına karar verebilir. Hâkim gerektiğinde bilirkişi yardımına başvurur.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*keşefe*” kökünden gelen keşif, örtüyü, gizliliği kaldırma, ortaya, meydana çıkarma, keşfetmek, görmek, incelemek⁶⁸⁸ anlamlarına gelir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde, bir olay veya durumun oluş nedenini anlayabilmek yerinde inceleme yapmak⁶⁸⁹ olarak ifade edilmektedir.

⁶⁸⁴ **Türk Hukuk Lügati**, s. 264; **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 603; **Develioğlu**, s. 946.

⁶⁸⁵ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁸⁶ **YHGK**, 19.2. 2014, **E** 2013/4-2379, **K** 2014/116 “.....son oturumdaki **müzakereler** sırasında...”, www.legalbank.net, (E.T., 08.07.2015).

⁶⁸⁷ **Kiraz**, s. 36.

⁶⁸⁸ **Mutçalı**, s. 795.

⁶⁸⁹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, yargı kararlarında⁶⁹⁰ ve öğretide en genel anlamı ile keşif, uyuşmazlık konusu şeyin bizzat yargıç tarafından beş duyusu ile incelemesi şeklinde tanımlanır⁶⁹¹. Hukuk terimi olarak ise anlamı uyuşmazlık konusu yer hakkında yargıcın bütün duyuları ile bilgi edinmesi; yargıcın doğrudan görerek delil elde etmesi; bilinmeyen şeyi ortaya çıkarma⁶⁹² anlamına gelir. Bir hukuki terim olarak keşif kavramını karşılayacak Türkçe bir kelime olmaması sebebiyle Arapça bir kavram olarak keşif teriminin Kanun'da aynen kalması daha uygun olabilir.

(28) Muvafakat

Arapça kökenli kelimedir. Arapçadan “*vefeka*” kökünden gelen, muvafakat, uygunluk, rıza, razı olma, peki deme, onay⁶⁹³ anlamlarına gelir.

Hukuk terimi olarak da anlamı uygun görme, onama, razı gelme, rızası olma⁶⁹⁴ anlamlarına gelmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 74, 139, 141, 154, 220, 308, 309, 380, 420)⁶⁹⁵, yargı kararlarında⁶⁹⁶ ve öğretide en genel anlamı ile muvafakat rıza anlamına gelir. Lakin rıza kelimesinin de Arapça kökenli bir kelime olmasından dolayı, Kanunda muvafakat kelimesi Kanun'da aynen kalması uygun olur.

(29) Hukuk

“Hukuk”, Arapça kaynaklı, Osmanlıca bir kelimedir. Hak sözcüğünün, Arapçanın kurallarına göre oluşturulmuş çoğuludur. Zamanla bu çoğulluk özelliği gerilemiş, kelimeye toplumu bağlayan kuralların bütünü anlamı yüklenmiştir. Dili özleş-

⁶⁹⁰ **YCGK**, 27.5.2015, **E.** 2013/1-392, **K.** 2014/288, “.....hakim veya Cumhuriyet savcısının beş duyusu vasıtasıyla yaptığı inceleme.....”, www.legalbank.net, (E.T., 08.07.2015); **YHGK**, 8.11.1995, **E.** 1995/4-732, **K.** 1995/950, **Karşlı**, s. 653.

⁶⁹¹ Mehmet Akif **Tutumlu**, Bilimsel Görüşler ve Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi, Seçkin Yayınları, Ankara 2007, (Tutumlu, Delillerin İleri Sürülmesi), s. 708; **Türk Hukuk Lügati**, s. 198; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 794; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuk, s. 461; **Karşlı**, s. 653.

⁶⁹² **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 464.

⁶⁹³ **Mutçalı**, s. 1013; **Develioğlu**, s. 830; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁶⁹⁴ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 574.

⁶⁹⁵ HMK, m. 308-(1) “Kabul, davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen **muva-**
kat etmesidir.”

⁶⁹⁶ **Y 23. HD.**, 18.2.2014, **E.** 2013/815, **K.** 2014/1460, “.....Davacının davayı geri almasına rıza gösterip göstermediği sorularak muvafakat etmesi halinde.....”, www.legalbank.com, (E.T., 18.07.2015).

tirme çabası içinde, bundan yaklaşık yetmiş yıl önce, hukuk karşılığı olarak “tüze” sözcüğü önerilmiştir. Zamanla, aynı kökten türetilmiş olan tüzelkişi, tüzük, içtüzük kelimeleri yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır⁶⁹⁷. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 6, 14, 17, 54, 113, 170, 232, 369’uncu maddelerinde içtüzük kelimesi kullanılmış, fakat tüze kelimesi henüz yaygınlaşmamıştır.

Tüze kelimesine Anadolu ağzlarında veya tarihi metinlerde rastlanmaktadır. *tüze*, *türe* kelimesi örnek alınarak benzetme yoluyla düz kelimesinin Doğu Türkçesindeki *tüz* şeklinden türetilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde bu kelime düz biçiminde bir isim kökü olarak yaşamaktadır. Aynı biçimin anlam kaymasına uğramış hali düzenlemek, yoluna koymak anlamında *düz* fiilidir. Sadeleşme çalışmaları sırasında farklı bir yapı elde etmek üzere bu sözcüğün Doğu Türkçesindeki biçimi tercih edilmiştir. Tüze biçimine bu yapıyla kaynaklarda rastlanılmadığı bu kelimenin kökü olduğu düşünülmektedir. *Tüz*, kelimesi düz, düzlük yer, düzlük alan anlamlarında kullanılmasının yanında eşitlik, bir olma durumu anlamında gelmektedir. Tüze, *tüz* sözcüğüne dayandırılmış ve addan ad yapan “-e” ekiyle genişletilmiştir⁶⁹⁸.

Hukuk, düzlük, doğruluk, düzgünlük demektir. Aydınlanmanın anayurdu olan Fransa, hukuka *droit* demektedir. Tıpkı bizim tüzemiz gibi, bu kelime “düz” anlamına gelmektedir⁶⁹⁹. Tüze kelimesinin tercih edilmesini gerektiren önemli bir nedende bu sözcüğün *tüzelkişi*, *tüzelkişilik* sözleri için 1940’lardan bu yana dilimizdeki köprübaşı tutmuş, yaygın bir kullanım alanı bulmuş olmasıdır. Osmanlıca *hükmi şahsiyet* de biraz dolaylı olarak tüzel kişilik anlama gelir. Bir başka deyişle o da tüze öyle hükmettiği, buyurduğu için var olan kişilik demektir. Öyleyse *hukuk*, *hukuki*, *hukukçu* kelimelerini dilimizdeki karşılıkları sırasıyla *tüze*, *tüzel*, *tüzeci*’dir⁷⁰⁰.

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğü’nde de hukuk karşılığı olarak tüze kelimesi gösterilmiştir⁷⁰¹.

⁶⁹⁷ Cem Eroğlu, “Tüzede Arı Dilin Önemi”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2003-49-756, (E.T., 04.03.2015).

⁶⁹⁸ Özdemir, s. 45.

⁶⁹⁹ Eroğlu, “Tüzede Arı Dilin Önemi”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2003-49-756, (E.T., 04.03.2015).

⁷⁰⁰ Özdemir, s. 48.

⁷⁰¹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 05.01.2015).

(30) Mahsup-Takas

Mahsup terimi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda bir başlık altında düzenlenmemiş olup karşı dava açılabilmesinin şartlarını düzenleyen 132. maddenin "1." fıkrasının "b" bendinde gözüme çarpmaktadır. Bu kavramlar madde de şu şekilde kullanılmıştır: " (1) Karşı dava açılabilmesi için;

b) Karşı davada ileri sürülecek olan talep ile asıl davada ileri sürülen talep arasında **takas veya mahsup** ilişkisinin bulunması yahut bu davalar arasında bağlantının mevcut olması, şarttır (HMK, m. 132/1/b)."

Mahsup, Arapça kökenli kelimedir. Arapçadan "hasebe" kökünden gelen mahsup, sözlük anlamı itibariyle hesaplaşmak⁷⁰² olarak ifade edilmektedir.

Hukuk terimi olarak ise genellikle aralarında bağlantı bulunan iki alacağın birbirine sayışılması⁷⁰³ anlamında kullanılmaktadır.

Öğretideki tanımına göre takas ise, Birbirlerine karşı aynı cins alacağa sahip olan kişilerden birinin tek taraflı irade beyanı ile bu alacakları az olanı tutarında indirmesidir⁷⁰⁴.

Bazen mahsup ve takas kelimeleri birbirine karıştırılmakta sanki iki kavram tek ve eş anlamlıymış gibi kullanılmaktadır. Oysaki bu iki kavram tanım olarak eş anlamlı değildir⁷⁰⁵. Takas sözcüğü sözlük anlamı itibariyle sayışma, değişme, ödeşme⁷⁰⁶, anlamına gelirken mahsup sözcüğü, hesabına geçirilmiş, hesap edilmiş⁷⁰⁷ an-

⁷⁰² Mutçalı, s. 204; Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 511; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁰³ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 511; Türk Hukuk Lügati, s. 317.

⁷⁰⁴ Hüseyin Murat Develioğlu, Takas, Vedat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 6; Mehmet Ayan, Borçlar Hukuku, 8. Baskı, Mimosza Yayınları, Konya 2013, s. 362; Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, C. I, 12. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 584; Halük N. Nomer, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, 11. Baskı, Beta Yayıncılık, s. 292-293.

⁷⁰⁵ Özcan Atalay, "Uygulamada Takas ve Mahsup", www.ankarabarasu.org.tr/.../siteler/ankarabarasudergisi1980-1/html., (E.T., 25.02.2015).

⁷⁰⁶ Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Develioğlu, s. 1226.

⁷⁰⁷ Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Develioğlu, s. 618.

lamında kullanılmaktadır. Görülüyor ki öncelikle kelime olarak iki kavram birbirinden farklıdır⁷⁰⁸.

Gerek yargı kararlarında⁷⁰⁹ gerekse de öğretilerde takas ve mahsup arasındaki farklılık ise şu şekilde ifade edilmektedir; mahsup, bir alacağı doğuran olayla ilgili olarak alacaklının elde ettiği bazı menfaatlerin ya da borçlunun katlandığı bazı yükümlülüklerin indirilmesidir. Burada takasta olduğu gibi asıl ve karşı alacak olmak üzere iki ayrı alacak yoktur. Buna göre, mahsupta alacak miktarından indirilecek değer, bir karşı alacak değildir. Bu ancak gerçek alacağı bulmak üzere indirilmesi gereken bir miktardır. Bu nedenle mahsupta hukuken karşılıklı alacaklılık ilişkisinden öte, alacağın gerçek miktarının tespiti için yapılan bir işlemin olduğu kabul edilir⁷¹⁰. Mahsup ve takas kavramlarının Kanun'da birer Arapça terim olarak kalması daha uygun olabilir.

(31) Adalet

Adalet kavramı, ilk çağlardan günümüze kadar kullanılmış, fakat üzerinde bir anlaşmaya varılarak tanımı yapılamamıştır. Bazı düşünürlere göre adalet kavramı, iyi kavramı ile bazılarının göre eşitlik, bazılarının göre hak, bazılarının göre hukukun amacı, bazılarının göre mutluluk, bazılarının göre ise toplumsal iyi ve toplumsal mutluluk vs. kavramlar ile ilişkilendirilmiş ve hatta eş anlamlı olarak kullanılmıştır⁷¹¹.

Adalet kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça “*adele*” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Arapça bir kelime olan adalet kavramı *adele* fiilinden bir mastar olup doğru olmak, doğru davranmak, aynı düzeyde yapmak, düzenli ve dengeli davranmak, herkesin ve her şeyin hakkını vermek, haksızlıklardan uzaklaşarak orta yolu tutma, bir şeyi yerli yerine koyma, insaf, eşitlik, tarafsız hüküm hak gözetme, hakkı

⁷⁰⁸ **Atalay**, “*Uygulamada Takas ve Mahsup*”, www.ankarabarasu.org.tr/.../siteler/ankarabarasu-dergisi1980-1/html, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁰⁹ **YHGK**, 02.07.1980, 15-442/2112, “..... Karşılıklı iki alacağı ifade eden takasa karşı mahsupta ise alacağın miktarına tesir eden, onu azaltan şartlar söz konusudur...”, Meltem **Ercan** Medeni Usul Hukukunda Maddi Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, s. 152.

⁷¹⁰ **Ercan**, Medeni Usul Hukukunda Maddi Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları, s. 152.

⁷¹¹ **Ayşen Seymen Çakar**, “*Adalet Mülkün Temeli Midir?*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/ViewPDF-adalet-mulkun-temeli-midir-1275, (E.T., 25.02.2015).

yerine getirme gibi anlamları ifade eder⁷¹².

Hukuk terimi olarak karşılığı ise herkesin hakkını tanıma, karşılıklı zıt yararlar arasında hakka uygun olan eşitlik ve denge; zulmetmeme; insafli davranma anlamlarına gelir⁷¹³.

Adalet kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir. Kimi zaman Adalet Bakanlığı (HMK, m. 120, 244, 265, 283, 363, 386, 440, 449)⁷¹⁴ şeklinde kimi zamanda adalet komisyonu (HMK, m. 268, 271, 274)⁷¹⁵ şeklinde kimi zamanda tek başına (HMK, m. 445)⁷¹⁶ kullanılmıştır. İlkçağdan beri üzerinde anlaşılıp bir tanımı yapılamamış bu kavramın bir hukuk terimi olarak Kanunda aynen kalması daha uygun olabilir.

(32) İddia

İddia kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 65 vd.)⁷¹⁷.

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça “*deave*” kökünden gelen bir dava ileri sürme, kendini öne sürme sözcüğünden alıntıdır. Arapçadaki karşılığı, haklı haksız hükümde ayak direme⁷¹⁸, inat, ileri sürmek, iddia etmek⁷¹⁹ anlamına gelir.

Hukuk terimi olarak ile karşılığı sav; bir konu ile ilgili olarak ısrarlı bir şekilde öne sürülen görüş⁷²⁰ anlamına gelmektedir.

⁷¹² Hayati **Ünlü**, Uluslararası İlişkilerde Adalet Kavramı ve Uluslararası Adalet Mekanizmaları, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, s. 7; **Mutçalı**, s. 601.

⁷¹³ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 21.

⁷¹⁴ HMK, m. 363 “Bozma kararının bir örneği **Adalet Bakanlığına** gönderilir ve Bakanlıkça Resmî Gazetede yayımlanır.”

⁷¹⁵ HMK, m. 268- (1) “Bilirkişiler, yargı çevresinde yer aldığı bölge adliye mahkemesi adli yargı **adalet komisyonları** tarafından, her yıl düzenlenecek olan listelerde yer alan kişiler arasından görevlendirilirler.”

⁷¹⁶ HMK, m. 445- (1) “Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP), **adalet** hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amacıyla oluşturulan bilişim sistemidir.”

⁷¹⁷ HMK, m. 428-(3) “Taraflar, aksini kararlaştırmış olmadıkça, tahkim yargılaması sırasında **iddia** veya savunmalarını değiştirebilir veya genişletebilir”

⁷¹⁸ **Develioğlu**, s. 489.

⁷¹⁹ **Mutçalı**, s. 306.

⁷²⁰ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 357.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde sav⁷²¹ olarak ifade edilmektedir. İddia kelimesinin yerine sav kelimesi kullanılarak ilgili maddelerde gerekli değişiklikler yapılabilirdi. Bununla birlikte iddia kavramı hakkında terim birliği bulunmaktadır.

(33) Celse

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*celese*” kökünden gelen celse, sözlük anlamı itibariyle oturma, oturma⁷²² anlamlarına gelir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 77, 213, 323)⁷²³, yargı kararlarında en genel anlamı ile celse oturma anlamında kullanılmıştır. Çoğu Yargıtay kararlarında ikili kullanım yapılmak suretiyle celse ve oturma kelimeleri yan yana kullanılmıştır⁷²⁴. Görülüyor ki celsenin tam olarak karşılığı oturmudur. O halde Kanun'da celse kelimesi yerine oturma kelimesi tercih edilebilirdi.

(34) İtiraz

Kanun'un ikinci bölümünün ikinci ayrımının başlığı ilk itirazlar olup terim diğer maddelere de serpiştirilmiştir (HMK, m. 7, 43, 44, 70, 78, 101, 103, vd.)⁷²⁵.

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*arada*” kökünden gelen itiraz, karşı çıkmak⁷²⁶, bir fikri, bir hükmü kabul etmeyip çürütmeye kalkışma⁷²⁷ olarak ifade edilmektedir.

Hukuk terimi olarak ise anlamı karşılığı bir hakkın doğumuna engel olan veya o hakkı sona erdiren olgular⁷²⁸ anlamına gelir. Bir düşünce ve kararı benimseme-

⁷²¹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷²² Develioğlu, s. 161; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 146; Mutçalı, s. 160.

⁷²³ HMK, m. 323-(1) “yargılama giderleri şunlardır; a) **Celse**, karar ve ilam harçları”

⁷²⁴ **Y 10. CD.**, 5.4.2004, **E.** 2004/218, **K.** 2004/3879 “.....söz konusu tebligatın yapılmasından sonraki ilk oturumda, katılan vekili hazır bulunmadığı halde, duruşmanın bir **celse** daha ertelenmesi yerine...”; **Y 5. HD.**, 5.11.2014, **E.** 2014/3569, **K.** 2014/10542, “.....16/06/2009 günlü 1. oturuma ait duruşma tutanaklarının tamamının, 03/11/2009 günlü 2. celseye ait duruşma tutanağının ise...”, www.legalbank.net, (E.T., 18.07.2015).

⁷²⁵ HMK, m. 117- (1) “İlk **itirazların** hepsi cevap dilekçesinde ileri sürülmek zorundadır; aksi hâlde dinlenemez.”

⁷²⁶ Mutçalı, s. 608.

⁷²⁷ Develioğlu, s. 563.

⁷²⁸ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 419; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 535; Safa Reisoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, 22. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 38; Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, C. I, Beta Yayınları, 5. Baskı, Ankara 1994, s. 89.

yerek karşı çıkma olarak tanımlanmaktadır⁷²⁹. İtiraz kavramının bir hukuk terim olarak Kanun'da aynen kalması daha uygun olabilir.

(35) Def'i

“Ön Sorun ve Bekletici Sorun” başlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 3. kısmında “Tahkikat ve Tahkikat Sırasındaki Özel Durumlara” ilişkin 5. Bölümde, 3. ayırım olarak 163 ve 164. maddeleri ile 142. maddede düzenlenmiştir.

“Madde 142- (1) Ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, hâkim tahkikata başlamadan önce, hak düşürücü süreler ile zamanaşımı hakkındaki itiraz ve **def'ileri** inceleyerek karara bağlar.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*defea*” kökünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle kelime öteye itme, savma⁷³⁰ anlamına gelir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 163 vd.), Yargıtay kararlarında⁷³¹ ve öğretilerde hukuk terimi olarak anlamı bir borçlunun borcunun kesin veya geçici olarak tamamen veya kısmen yerine getirmekten kaçınmak için dayandığı hukuksal nedenler⁷³² anlamına gelir. Kısacası def'i borçlunun, özel bir nedenle borçlanılan edimi yerine getirmekten kaçınma hakkıdır⁷³³. Def'i kavramının Kanun'da aynen kalması daha uygun olabilir.

(36) Nihai

Nihai kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 96, 294, 341). Kanun'da nihai kavramı karar kavramı ile birlikte kullanılarak nihai karar biçiminde geçmektedir.

“Madde 294- (1) Mahkeme, usûle veya esasa ilişkin bir **nihai** kararla davayı sona erdirir.”

⁷²⁹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷³⁰ Develioğlu, s. 203; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷³¹ **Y 4. HD.**, 12.4.2001, **E** 2000/12669, **K** 2001/3722 “...Yasalarda def'i davalının yerine getirmesi gereken bir edimi, özel bir nedenle yerine getirmekten kaçınmasına imkan veren bir hak olarak tanımlanmaktadır.....” Yargıtay Kararları Dergisi, Haziran 2002, S. 5, s. 706; **Y 4. HD.**, 21.11.2011, **E** 2012/11782, **K** 2011/13911; **Y 4. HD.**, 12.12.2011, **E** 2010/8027, **K** 2011/13271, **Karşı**, s. 717.

⁷³² **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 185; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuku, s. 334.

⁷³³ **Eren**, s. 84; **Pekcamtez/Atalay/Özekes**, s. 536; **Reisoğlu**, s. 38.

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*nehiye*” kökünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle kelime sona erdiren, son, sonuncu, sona ait⁷³⁴ anlamlarına gelir. Görüldüğü üzere nihai kavramının son anlamı dışında bir anlamı olmayıp Kanun’da mahkeme sonu karar anlamında kullanılmıştır. O halde Kanun’da nihai yerine son ifadesi kullanılabilir. Ancak hemen hemen nihai kavramı konusunda terim birliği bulunmaktadır.

(37) Vakıa

Vakıa sözcüğü Kanun’da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 24, 57, 59, 106, 119, 126 vd.)⁷³⁵. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*vekaa*” kökünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle kelime olgu; olmuş bir iş; olay⁷³⁶ anlamlarına gelir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda, yargı kararlarında en genel ve basit anlamı ile vakıa kelimesi olay anlamında kullanılmıştır. Bazı yargı kararlarında⁷³⁷ vakıa kelimesinin karşılığı olarak olay kelimesi gösterilmiştir. Kanunda ilgili maddelerdeki vakıa kelimesinin yerine de olay kelimesi kullanılabilir. Ancak hemen hemen vakıa kelimesi konusunda terim birliği bulunmaktadır.

(38) Tazminat

Kanun’un 399. maddesinin kenar başlığı tazminat olup tazminat ile ilgili diğer kavramlar değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 46 vd.).

“Madde 399- (1) Lehine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf, ihtiyati tedbir talebinde bulunduğu anda haksız olduğu anlaşılır yahut tedbir kararı kendiliğinden kalkar ya da itiraz üzerine kaldırılır ise haksız ihtiyati tedbir nedeniyle uğranılan zararı tazminle yükümlüdür.”

⁷³⁴ Develioğlu, s. 999; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 619; Mutçalı, s. 944.

⁷³⁵ HMK, 169-(2) “İsticvap, davanın temelini oluşturan **vakıalar** ve onunla ilişkisi bulunan hususlar hakkında olur.”

⁷³⁶ Develioğlu, s. 1363; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 885.

⁷³⁷ YHGK, 26.02.2003, E 2003/2-106, K 2003/106, “Davacı, iddiasının (davasının) dayanağı olan bütün vakıaların (olayların) sıra numarası altında açık özetlerini dava dilekçesine yazmalıdır.” Y 3. HD., 1.7.2004, E 2014/5281, K 2014/10738, “Bir davada, maddi olayları (vakıaların) açıklamak taraflara, hukuki nitelendirmeyi yapmak, olaya uygun kanun maddelerini bulup uygulamak hâkime ait bir görevdir.”, www.legalbank.net, (E.T., 20.07.2015).

Arapça kökenli bir kelimedir. Sözlük anlamı itibariyle kelime zarar ödemeler⁷³⁸ anlamına gelir. Aynı dönem çıkarılan kanunlardan biri olan 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun bazı maddelerinde tazminat (TBK, m. 35, 37, 39, 51, 52, 55, 66, 72, 73, 75, 76 vd.) bazı maddelerinde ise aynı kavram için giderim (TBK, m. 58, 60, 67, 69, 112, 113, 213, 236, 308) kullanılmıştır⁷³⁹. Her ne kadar Türk Borçlar Kanunu'nda ikili kullanım yapılarak tazminat yerine "giderim" kullanılmış olsa da Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda tazminat kavramının bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olabilir.

(39) Mutad

Mutad kavramı Kanun'da ayrı bir başlık altında düzenlenmemiş olup, Kanun'un 9 ve 84. maddelerinde yer almaktadır.

"Türkiye'de yerleşim yerinin bulunmaması hâlinde yetki

Madde 9- (1) Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkeme, davalının Türkiye'deki **mutad** meskeninin bulunduğu yer mahkemesidir."

"Teminat Gösterilecek Hâller

Madde 84- (1) Aşağıdaki hâllerde davalı tarafın muhtemel yargılama giderlerini karşılayacak uygun bir teminat gösterilir:

a) Türkiye'de **mutad** meskeni olmayan Türk vatandaşının dava açması, davacı yanında davaya müdahil olarak katılması veya takip yapması."

Mutad, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada "atede" kökünden gelen mutad, sözlük anlamı itibariyle alışılmış⁷⁴⁰ anlamına gelir. Kanunda mesken kelimesi ile birlikte mutad mesken biçiminde kullanılmıştır. Mutad mesken tabirindeki mutad kelimesi herkesçe bilinen (alışılmış) mesken ise oturulan yer anlamındadır⁷⁴¹.

⁷³⁸ Develioğlu, s. 1249; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 793.

⁷³⁹ Veysel Başpınar, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa İlişkin Genel Değerlendirme", Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, 6098sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 24.

⁷⁴⁰ Develioğlu, s. 824; Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 573.

⁷⁴¹ Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 672.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda teminat yatırma ve genel yetkili mahkeme ölçütü olarak mutad mesken kavramı esas alınmış olmakla beraber bu kavramın açık bir tanımı yapılmamıştır. Mutad mesken kavramına bazı kanunlarda ve milletlerarası sözleşmelerde yer verilmiştir. Olağan oturma yeri olarak da ifade edilen mutad mesken kavramı, geçici bir oturma yerini değil, devamlılık gösteren ve kişinin hayat ilişkilerinin ağırlık merkezinin bulunduğu yer şeklinde tanımlanmıştır⁷⁴². Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 84/1-a'nın gerekçesinde de mutad mesken için "tüm hayat ilişkilerinin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması" şeklinde tanımlanmıştır. Öğretide mutad mesken, kişinin fiilen oturduğu yeri ifade ettiği, hukukî bir kavram olmadığı, belirli maddi delillere göre tespit edilebilen bir vakıa olduğu kabul edilmiştir⁷⁴³.

Yerleşim yerinin aksine mutad meskende bir yere yerleşme niyetinin varlığı ve yokluğu aranmaz. Aynı zamanda kişinin sadece bir mutad meskeni olabilir. Yerleşim yeri ise ülkeden ülkeye değişebilir. Hatta bir kişinin birden fazla yerleşim yerinin bulunması da mümkündür⁷⁴⁴. Bu yüzden yerleşim yeri tabirinin mutad meskeni kavramını tam olarak karşılayamayacağı ve öğretide de tam olarak bir tanımın yapılmış olması sebebi ile Kanun'da bu ifadenin aynen kalması daha uygun olur.

(40) Mecburi

Kanun'da mecburi kelimesi ayrıntılı bir biçimde düzenlenmemiş olup ilgili maddelerde mecburi dava arkadaşlığı (HMK, m. 59, 60, 84) şeklinde geçmektedir.

Mecburi kelimesi Arapça kökenlidir. Arapçada "cebera" kökünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle kelime, mecburi yapma zorunda olunanlar, zor altında, ister istemez, zorunlu⁷⁴⁵ anlamına gelir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda⁷⁴⁶, yargı kararlarında⁷⁴⁷ ve hukuk terimi olarak⁷⁴⁸ en genel ve basit anlamı ile zorunlu anlamına gelir. Kanun da mecburi ke-

⁷⁴² Uğur **Tütüncübaşı**, "Milletlerarası Usûl Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü", webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/...2/ugurtutuncubasi+183-223.pdf, (Teminat Gösterme), (E.T., 25.02.2015).

⁷⁴³ Emre **Kıyak**, "Türkiye'de Mutad Meskeni Olmayan Türk Vatandaşları İçin Teminat Gösterme Yükümlülüğü", www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2012_XVI_1.10.pdf, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁴⁴ **Tütüncübaşı**, "Teminat Gösterme", (E.T., 25.02.2015).

⁷⁴⁵ **Develioğlu**, s. 709; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Mutçalı**, s. 138.

limesi yerine zorunlu kelimesi kullanılarak ilgili maddeler mecburi dava arkadaşlığı yerine zorunlu dava arkadaşlığı şeklinde düzenlenebilirdi.

(41) Aleyh

Aleyh kavramı Kanun'da ayrı bir başlık halinde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 57, 60, 74, 77, 124, vd.)⁷⁴⁹. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*ala*” kökünden gelen aleyh, karşı, karşıt⁷⁵⁰ anlamlarına gelir. Hukuk terimi olarak da kelime aynı anlama gelir⁷⁵¹.

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre ise kelime bir şeyin veya bir başkasının karşısında olma⁷⁵² olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın Kanun'da bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olabilir.

(42) Resmî

Resmî kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 70, 93,148, 159 vd.)⁷⁵³. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*raseme*” kökünden gelen resmî, sözlük anlamı itibariyle devlet tarafından veya devlet adına olan⁷⁵⁴ anlamlarına gelir. Resmî kavramın da Kanun'da bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olabilir.

⁷⁴⁶ HMK, m. 60-(1) “**Mecburi** dava arkadaşları, ancak birlikte dava açabilir veya aleyhlerine de birlikte dava açılabilir.”

⁷⁴⁷ “Bir hakkın birden fazla kişi tarafından birlikte veya birden fazla kişiye karşı kullanılmasının zorunlu olduğu hallerde, birden fazla kişi zorunlu dava arkadaşıdır.” **YHGK**, 28.1.2015, **E** 2014/6-92, **K** 2015/789; **Y 14. HD.**, 30.3.2001, **E** 2001/157, **K** 2001/ 2069, www.legalbanknet, (E.T., 18.08.2015).

⁷⁴⁸ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 524.

⁷⁴⁹ HMK, m. 208-(1) “Taraflardan biri, kendisi tarafından düzenlendiği iddia edilen bir belgedeki yazı veya imzayı inkâr etmek isterse, sahtelik iddiasında bulunmalıdır; aksi hâlde belge, aleyhine delil olarak kullanılır.”

⁷⁵⁰ **Develioğlu**, s. 836.

⁷⁵¹ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 53.

⁷⁵² **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁵³ HMK, m. 159- (2) “Dosyanın başka bir **resmî** mercie gönderilmesi gerektiğinde, hâkim resen veya talep üzerine dosyada yer alan bir belgenin aslı yerine onaylı bir örneğinin gönderilmesine karar verebilir.”

⁷⁵⁴ **Develioğlu**, s. 1064; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 691.

(43) Dava

Dava kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 83, 84, 85, 86, vd)⁷⁵⁵. Kavram Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça “*deave*” kökünden gelen “iddia, hukuki tez, mahkemeye çağırma” sözcüğünden alıntıdır. Sözlük anlamı itibariyle kavram şikâyetçi olan kişinin mahkemeye başvurarak hakkının mahkeme eliyle korunmasının istemesidir⁷⁵⁶.

Bir başka tanıma göre ise dava, kelime olarak “bir fikir ve iddianın takibi, haklı olanın bir iddia ile ortaya çıkması ve kendini haklı görüp veya zannedip üstün hak ve fikir iddia etmesi, bir meselede taraf olması, ayak diremesi, o hususta sebat etmesi, başkasını da bir şeye, bir yola sevk etmesidir. Fikrinde bir hedef ve gayenin olması bunun gerçekleşmesi için bir merciden yardım; inayet ve destek istenmesi, birisinin hâkim veya hakemin huzurundan başka birisinden hak talep etmesidir.”⁷⁵⁷ Dava kavramının Kanun'da anlam kargaşası oluşturmaması için bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olabilir.

(44) İnkâr

İnkâr kelimesi Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 125, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 220).

“Yazı veya İmza İnkârının Sonucu

Madde 209- (1) Adi bir senetteki yazı veya imza inkâr edildiğinde, bu konuda bir karar verilinceye kadar, o senet herhangi bir işleme esas alınmaz.”

İnkâr kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça “*neker*” kökünden gelir. Türk Hukukunda ve Türk Edebiyatında⁷⁵⁸ göz alıcı bir zenginliğe sahip olan⁷⁵⁹

⁷⁵⁵ HMK, m. 87-(1) Bir **davada** verilecek teminatın tutarını ve şeklini hâkim serbestçe tayin eder; HMK, m. 59-(1) “Maddi hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde, **mecburi dava arkadaşlığı** vardır.”

⁷⁵⁶ **Develioğlu**, s. 202; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 178.

⁷⁵⁷ **Karşlı**, s. 454.

⁷⁵⁸ Bahçede dut iken bilmezdin sazı hey/Bülbül konar mıydı dalına bazı hey/Hangi kuştan aldın bu avazı hey/Söyle doğrusunu sen inkâr etme hey/İnkâr etme hey inkâr etme hey inkâr etme hey(Âşık Veysel).

⁷⁵⁹ **Kiraz**, s. 36.

inkâr kelimesi sözlük anlamı itibariyle kabul etmeme, aksini iddia etme, reddetme⁷⁶⁰ anlamlarına gelir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, yargı kararlarında⁷⁶¹ kelime en genel ve basit anlamı ile kabul etmeme, reddetme anlamında kullanılmıştır. O halde inkâr kelimesi yerine kabul etmeme kelimesi kullanılabilirdi. 209. maddenin başlığı “yazı ve imzayı kabul etmemenin sonucu” biçiminde yazılabilir. Madde içinde ve ilgili maddelerde de gerekli değişiklikler yapılabilir.

(45) Emare

Emare kelimesi Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 38, 41, 97, 203, 264)⁷⁶².

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*amera*” kökünden gelen emare, sözlük anlamı itibariyle, ipucu, belirti⁷⁶³ anlamlarına gelir.

Hukuk terimi olarak ise kelime bir eylemin yapılma olasılığını ortaya koyan fakat başlı başına bir delil nitelik ve kuvvetinde olmayan olgular⁷⁶⁴ olarak ifade edilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda emare terimi bazı maddelerde açıkça kullanılmış olmasına rağmen tanımı yapılmamıştır. Bu kavramın içeriğinin doldurulması uygulamaya bırakılmıştır. Hukuk öğretisinde dilsiz delil olarak söz edilen emare bir hukuk terimi olarak şöyle tanımlanabilir: “Bir iddianın doğrulanması konusunda kanaat edinmeye elverişli olan, fakat temsili niteliği itibarı ile iddia edilen vakıayı ancak ihtimal derecesinde veya kısmen doğrulayabilen ispat araçlarıdır”⁷⁶⁵.

Öğretide emareye ilişkin yapılan diğer tanımlardan bazıları ise şöyledir;

Tehvid imiş cümle âlem/Tevhidi bilendir Âdem./Bu tevhidi inkâr eden,/Öz canına düşman imiş.
(Yunus Emre)

Milletin mümkün müdür inkâr hakk-ı ni'meti (Namık Kemal).

Hoş dervişim sabrım yok dilimde inkârım çok (Yunus Emre).

⁷⁶⁰ Develioğlu, s. 524; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 389; Mutçalı, s. 938.

⁷⁶¹ Y 14. HD., E. 2012/370, K. 2012/1241, “..... Davalı, akti ilişkinin varlığını inkar etmiştir...”
www.legalbank.net, (E.T., 30.08.2015).

Y 15. HD., E. 2013/5637, K. 2014/340, “.....Davacı 7.450,00 TL ödeme yaptığını savunurken, davalı inkar etmiştir.....”, www.legalbank.net, (E.T., 01.09.2015).

⁷⁶² HMK, m. 97- (1) “Eski hâle getirme, dilekçeyle talep edilir. Dilekçede, talebin dayandığı sebepler ile bunların delil veya emareleri gösterilir.”

⁷⁶³ Develioğlu, s. 259; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 230.

⁷⁶⁴ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 230; Türk Hukuk Lügati, s. 83.

⁷⁶⁵ Haluk Konuralp, Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 29.

Emare, “tecrübe kuralları aracılığıyla uyuşmazlığa uygulanacak hukuk normunun koşul olayı hakkında sonuç çıkarılabilen diğer olaylardır”⁷⁶⁶.

Emare, belirti, gerçek dediğimiz dış dünyada varlığı olan bir olaydır. Mahkemeler dava konusu olayı belirlemede bunlardan da yararlanabilirler. Emareler tek başlarına delil olmayıp ancak birbirlerini tamamladıkları takdirde delil sayılabilirler⁷⁶⁷.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere emare, uyuşmazlığın esasını çözücü bir vakıa olmaması ve bu vakıa hakkında niteliği gereği mahkemece tam bir kanaatin oluşmamış olmasıdır⁷⁶⁸. Kanun’da geçen Arapça kökenli, kelime olan emare kelimesinin yerine Türkçe karşılığı olan belirti kelimesi tercih edilebilir. Zaten Kanun’un 7. maddesinin ikinci fıkrasında emare kelimesinin Türkçe karşılığı olan belirti (emare) kelimesi kullanılmıştır⁷⁶⁹.

(46) İkame

İkame kavramı Kanun’da delil kavramı ile birlikte kullanılmış olup delil ikamesi için avans kenar başlığının bulunduğu 324 ve 429. maddelerin içeriklerinde gözümüze çarpmaktadır.

İkame Arapçada kökenli bir kelimedir. Arapçada “*kaveme*”⁷⁷⁰ kökünden gelen ikame, sözlük anlamı itibariyle yerine geçme, ortaya koyma, bir şeyin bir başka şeyin veya bir kimsenin bir başkasının yerini alması⁷⁷¹ anlamlarına gelir. Kanun’daki delil ikame (gösterme) işlemi “Tarafların hâkimi ikna etmeye çalışarak kendi lehlerinde hüküm elde etmek için giriştikleri bir yargılama işlemidir.” şeklinde tarif edilebilir. Başka bir deyişle delil ikamesi, tarafların kendi lehlerinde olan vakıaların doğ-

⁷⁶⁶ **Başözen**, İlk Görünüş, s. 58.

⁷⁶⁷ Nurulah **Kunter**/Feridun **Yenisey**/Ayşe **Nuhoğlu**, Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2010, s. 1344.

⁷⁶⁸ **Konuralp**, s. 29.

⁷⁶⁹ HMK, m. 7-(2) “Birden fazla davalının bulunduğu hâllerde, davanın, davalılardan birini sırf kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı, deliller veya **belirtilerle** anlaşılırsa, mahkeme, ilgili davalının itirazı üzerine, onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı verir.”

⁷⁷⁰ “*kaveme*” sözcüğünün tek bir anlamı yoktur. Bu kelime aynı zamanda şüphe bırakmayacak şekilde ispat etmek, dava açmak, adaletle yönelmek, ikamet etmek, gibi anlamlara da gelir. **Mutçalı**, s. 771.

⁷⁷¹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 369; **Mutçalı**, s. 770.

ruluğunu, aleyhteki vakıaların ise doğru olmadığı yolunda delillerle yaptıkları bir ispat işlemidir⁷⁷².

Kanun'da delilerin ikamesi yerine delillerin sunulması, delillerin gösterilmesi, delillerin toplanması gibi ifadeler kullanılabilirdi. Nitekim 194. maddede “delillerin gösterilmesi” kavramı kullanılmıştır. İkame kavramına ise Kanun'un 7. kısmındaki yargılama giderleri bölümünde yer verilmiştir. Şöyle ki;

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 324. maddesinin kenar başlığı “Delil İkamesi İçin Avans” olup ilgili madde şu şekildedir: “ (1) Taraflardan her biri ikamesini talep ettiği delil için mahkemece belirlenen avansı, verilen kesin süre içinde yatırmak zorundadır.”

Görüldüğü gibi metinde ikame kavramı getirilme, toplanma anlamında kullanılmıştır. Zaten madde gerekçesinde ve 432. maddede “delillerin ikamesi” değil “delillerin toplanması” ifadesi kullanılmıştır. Gerçekten Türkçenin söyleyiş rahatlığına ve güzelliğine uygun olan ifade de bu olmalıdır⁷⁷³.

Kanun'un 324. maddesi “Taraflardan her biri talep ettiği delillerin toplanması için mahkemece belirlenen avansı, verilen kesin süre içinde yatırmak zorundadır” biçiminde düzenlenebilirdi.

(47) İhmal

İhmal sözcüğü Kanun'un 285. maddesinin birinci fıkrasında geçmektedir.

“Bilirkişinin hukuki sorumluluğu

Madde 285- (1) Bilirkişinin kasten veya ağır **ihmal** suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça “*hemele*” kökünden gelen ihmal, kendi haline bırakma, boş verme sözcüğünden alıntıdır. Kelime sözlük anlamı itibariyle

⁷⁷² **Tutumlu** Akif, “*Hukuk Yargılamasında Delil İkamesinin Kapsamı, Şekli, Zamanı*”, tbbdergi-si.barobirlik.org.tr/m1989-19896-1051, (E.T., 20.7.2015).

⁷⁷³ **Tutumlu**, *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanması Kesin Süre*, Seçkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2008, s. 15-16.

kelime gereken özeni göstermeme, önemsememe, savsaklama⁷⁷⁴ anlamlarına gelir. Kelimenin Kanunda bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olur.

(48) İstisna

İstisna sözcüğü Kanun'da bir bütün halinde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 25, 53, 106, 190, 198, 251, 382)⁷⁷⁵. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*seniye*” kökünden gelen istisna, sözlük anlamı itibariyle ayırma, ayrı tutma⁷⁷⁶ anlamlarına gelir. Kanun'da istisna sözcüğünün aynen kalması daha uygun olabilir.

(49) Tedbir

Tedbir sözcüğü Kanun'da bir bütün halinde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir. Kelime bazen tek başına (HMK, m. 32, 208, 209, 216, 323)⁷⁷⁷, bazen de ihtiyati terimi (HMK, m. 103, 209, 314, 316, 389 vd.)⁷⁷⁸ ile birlikte kullanılmıştır. Terim Arapça kökenlidir. Arapçada “*debera*” kökünden gelen tedbir, sözlük anlamı itibariyle, önlem, bir şeyi önleyecek, yol çare⁷⁷⁹ anlamlarına gelir.

Terimin karşılığı olarak bir Yargıtay kararında⁷⁸⁰ tedbir karşılığı olarak önlem kelimesi kullanılmış olsa da kavramın bir hukuk terimi olarak Kanun'da aynen kalması daha uygun olur.

(50) Teati

Kanun'da teati terimi ayrı başlık halinde düzenlenmemiş olup 412. maddede şu şekilde geçmektedir: “(3) Tahkim sözleşmesi yazılı şekilde yapılır. Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış

⁷⁷⁴ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 363; Develioğlu, s. 498.

⁷⁷⁵ HMK, m. 198-(1) “Kanuni **istisnalar** dışında hâkim delilleri serbestçe değerlendirir.”

⁷⁷⁶ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 409; Develioğlu, s. 555.

⁷⁷⁷ HMK, m. 216-(3) “Mahkeme, belge aslının verilmesi durumunda, belgenin saklanması için gerekli **tedbirleri** alır veya istendiğinde tekrar verilmek üzere belgeyi ibraz edene geri verebilir.”

⁷⁷⁸ HMK, m. 390-(1) “**İhtiyati tedbir**, dava açılmadan önce, esas hakkında görevli ve yetkili olan mahkemede dava açıldıktan sonra ise ancak asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilir.”

⁷⁷⁹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 183; Develioğlu, s. 1261; Mutçalı, s. 294.

⁷⁸⁰ **Y 2. HD.**, 11.10.1990, **E.** 1990/3102, **K.** 1990/9263, “.....vasiyetnamenin açılıp saklanmasını öngören tedbir (önlem) niteliğindeki bir işlemdir.”, www.legalbank.net, (E.T., 2.09.2015).

yazılı bir belgeye veya taraflar arasında **teati** edilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması yeterlidir.”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*atave*” kökünden gelen teati, sözlük anlamı itibariyle verişme, karşılıklı alıp verme, birbirine verme, değişim, değiş tokuş⁷⁸¹ anlamlarına gelir. Kanun’daki teati kelimesi yerine madde şu şekilde düzenlenebilirdi.

“Madde 412- (3) Yazılı şekil şartının yerine getirilmiş sayılması için, tahkim sözleşmesinin taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında (teati edilen) karşılıklı verilen mektup, telgraf, teleks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim sözleşmesinin varlığının iddia edilmesine davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması yeterlidir.”

(51) Kâtip

Kanun’da, bir bütün halinde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 45, 154, 155, 157, 159, 160, 161, 162, 271, 297, 298, 299, 300, 359). Kanun’un 45. maddesinin kenar başlığı zabıt kâtibinin yasaklılığı ve reddi olarak düzenlenmiştir. Bu kavram maddede şu şekilde kullanılmıştır: “ (1) Davada görevli zabıt **kâtibi** hakkında 34 ve 36’ncı maddelerde düzenlenen sebeplerden birisiyle ret talebinde bulunulabilir.”

Kâtip Arapçada kökenli bir kelimedir. Arapçada “*ketebe*” kökünden gelen kâtip, sözlük anlamı itibariyle yazman, yazıcı, kaleme alan kimse, yazan kimse⁷⁸² anlamlarına gelir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda, yargı kararlarında⁷⁸³ en genel ve basit anlamı ile kelime yazıcı anlamında kullanılmıştır. O halde kâtip kelimesi yerine yaz-

⁷⁸¹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 793; Develioğlu, s. 1250.

⁷⁸² Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 453; Develioğlu, s. 595; Mutçalı, s. 782.

man kelimesi kullanılabilir. Zabıt kâtibi yerine de tutanak yazmanı kelimesi kullanılarak 45. maddesinin kenar başlığı olan zabıt kâtibinin yasaklılığı ve reddi başlığı yerine tutanak yazmanın yasaklılığı ve reddi olarak yazılarak ilgili maddelerde gerekli değişiklikler yapılabilirdi.

(52) Tevdi

Tevdi kavramı Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 274, 275, 276, 382, 391). Kanun'da tevdi kavramı 276. maddede şu şekilde geçmektedir: “ (1) Bilirkişi, mahkemece kendisine **tevdi** olunan görevi bizzat yerine getirmekle yükümlüdür.”

Arapçada kökenli bir kelimedir. Arapçada “*vedea*” kökünden gelen tevdi, sözlük anlamı itibariyle verme, bırakma⁷⁸⁴ anlamlarına gelir. Kanunda tevdi kavramı yerine vermek veya iletme kelimelerinden biri kullanılarak ilgili maddelerde gerekli değişiklikler yapılabilirdi.

(53) Mercı

Kanun'da mercı sözcüğü bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 38, 39, 40,42, 43, 45 vd.)⁷⁸⁵. Mercı kavramı Arapçada kökenli bir kelimedir. Arapçada “*racea*” kökünden gelen mercı, sözlük anlamı itibariyle başvurulacak yer, makam⁷⁸⁶ anlamlarına gelir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, yargı kararlarında⁷⁸⁷ en genel ve basit anlamı ile makam anlamında kullanılmıştır. O halde Kanun'un ilgili maddelerinde mercı yerine makam kelimesi tercih edilebilirdi.

⁷⁸³ **Y 4. CD.**, 13.03.2002, **E.** 2002/1440, **K.** 2002/3882, “.....Hükme esas teşkil eden son duruşma tutanağının (Kâtip) yazman tarafından imzalanmaması....”, www.legalbank.net, (E.T., 2.9.2015).

⁷⁸⁴ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 819; **Develioğlu**, s. 1323; **Mutçalı**, s. 989.

⁷⁸⁵ HMK, m. 39- (1) “Hâkim, taraflardan birinin ret talebi üzerine veya kendiliğinden çekilme yönünde görüş bildirirse, ret talebini incelemeye yetkili **mercı**, bu çekilmenin kanuna uygun olup olmadığına karar verir.”

⁷⁸⁶ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 536; **Develioğlu**, s. 740; **Mutçalı**, s. 349; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁸⁷ **YCGK**, 28.05.2013, **E.** 2012/7-1423, **K.** 2013/260, “...Hiçbir organ, makam, mercı veya kişi kuruma emir ve talimat veremez...”, www.legalbank.net, (E.T., 02.09.2015).

(54) Müteselsil

Kanun'da müteselsil sözcüğü bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 125, 303, 326).

“Madde 125- (1) Bu takdirde davacı davayı kazanırsa, dava konusunu devreden ve devralan yargılama giderlerinden **müteselsilen** sorumlu olur.”

Müteselsil Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*selsele*” kökünden gelen müteselsil, sözlük anlamı itibariyle zincirleme, art arda, peş peşe⁷⁸⁸ anlamlarına gelir.

Bir hukuk kavramı olarak ise, borçlular arasında kurulan teselsül ise alacaklıya karşı birden fazla kimsenin borçlanılan edimin mahiyeti itibarı ile bölünebilir olması halinde dahi edimin tamamından, borçları sona erinceye kadar, asli borçlu sıfatı ile sorumlu olduğu buna karşın alacaklının borçlularca bir defa tatmin edilebildiği hukuki bir kurumdur⁷⁸⁹. Hukuk öğretisinde pasif teselsül, müteselsil borçluluk, zincirleme borçluluk, dayanışmalı borçluluk kavramları kullanılmaktadır. Uygulamada dayanışmalı sorumluluk, müşterek borçluluk ya da zincirleme sorumluluk kavramları kullanılmaktadır⁷⁹⁰. Yargı kararlarında⁷⁹¹ kelime zincirleme anlamında kullanılmıştır. Kanun'da müteselsil sözcüğü yerine Türkçesi olan zincirleme sözcüğü kullanılabilir-di.

(55) Makul

Kanunda makul kelimesi 30. maddenin birinci fıkrasında şu şekilde geçmektedir: “Hâkim, yargılamanın **makul** süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür.”

Makul kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*akale*” kökünden

⁷⁸⁸ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 601; **Develioğlu**, s. 935; **Mutçalı**, s. 439; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁸⁹ Ahmet Hakan **Dağdelen**, 818 ve 6098 Sayılı Borçlar Kanunlarında Borçlular Arasında Teselsül, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 7.

⁷⁹⁰ Murat **Canyürek**, Müteselsil Borçlulukta İç ve Dış İlişkiler, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2003, s. 1.

⁷⁹¹ **YCGK**, 24.11.1998, **E** 1998/6-280, **K** 1998/359, “.....Müteselsil (zincirleme) suçun hukuki niteliği öğretilde varsayım ve gerçeklik kuramlarıyla açıklanmak istenmiştir.....” www.legalbank.net, (E.T., 02.09.2015).

gelen makul, sözlük anlamı itibariyle akla uygun, akıllıca, kabul edilebilir⁷⁹² anlamlarına gelir. Makul kelimesi bir hukuk terimi olarak Kanun'da aynen kalması daha uygun olur.

(56) Tebligat

Kanun'un 438. maddesinin üst başlığı tebligattır. Tebligat ile ilgili hükümler diğer maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 81, 103, 369, 403).

“Madde 438- (1) Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça **tebligat**, 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılır.”

Tebligat kelimesinin kökünü oluşturan “*tebliğ*” kelimesi Arapça “*belāğā*”⁷⁹³ kelimesinden türetilmiştir. Sözlük anlamı itibariyle kelime bildirim, bildirme, haber verme⁷⁹⁴ anlamlarına gelir. Tebliğ, hukuki işlemlerin kanunda öngörüldüğü şekilde muhatabına veya muhatap adına kabule kanunen yetkili şahıslara yazılı olarak bildirim ve bu bildirim yapıldığının kanunda öngörüldüğü şekilde belgelendirilmesi işlemidir⁷⁹⁵.

Hukuki anlamda ise tebligat kavramı bir davaya ilişkin olan işlemleri o dava ile ilgili kişilere Kanun'da belirtilen usûle uygun olarak bildirmek için yapılan belgelendirme işlemidir. Kısaca tebligat Yargıtayca⁷⁹⁶ ve öğretice bir bildirim resmi şekilde belgelendirilmesidir⁷⁹⁷. Tebligat kavramı, tebliğ kavramının çoğulu olmakla beraber, her iki kavramda anlam bakımından kullanılagelmiştir. Tefhim muhatabın

YCGK, 20.2.1995, **E**. 1995/5-6, **K**. 1995/26, “....Kural olarak her netice bağımsız bir suç oluşturmaktadır. Yasa koyucu bu kuralın istisnası olarak müteselsil suçu (zincirleme suç) kabul etmiş....”, www.legalbank.net, (E.T., 02.09.2015).

⁷⁹² **Mutçalı**, s. 632; **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 513; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁹³ **Mutçalı**, s. 98.

⁷⁹⁴ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 794; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁷⁹⁵ Timuçin **Muşul**, Tebligat Hukuku, On İki Levha Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010, (Muşul, Tebligat Hukuku), s. 31.

⁷⁹⁶ **Y 9. HD.**, 17.6.2010, **E**. 2010/13514, **K**. 2010/19357, “.....tebligat; bilgilendirme yanında belgelendirme özelliği de bulunan bir usul işlemidir....”; **Y 1. HD.**, 17.2.2011, **E**. 2011/591, **K**. 2011/1690; **YHGK**, 20.3.2013, **E**. 2012/12-1138, **K**. 2013/384, www.legalbank.net, (E.T., 02.09.2015).

⁷⁹⁷ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 279.

yüzüne karşı sözlü olarak bildirimini ifade ettiği halde tebliğ de bir yazılılık söz konusudur⁷⁹⁸.

Tebliğat yerine davetiye terimi kullanılmış olsa bile bu iki kavram bir birinden farklıdır. Mahkemenin bir kimseyi huzuruna çağırması davet, davetin yazılı biçimde yapılmasına da davetiye denir. Davette mahkeme huzuruna çağrı söz konusudur. Her tebliğat bir davetiye içermez, davetiye dışında başka hususların tebliği de söz konusudur⁷⁹⁹. Kanun'da tebliğat kavramını yerine bildirim kullanılabilir.

(57) Talep

Talep sözcüğü Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 20, 24, 26, 34, 38 vd.)⁸⁰⁰. Talep, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*talebe*” kökünden gelen talep, sözlük anlamı itibarıyla bir kimse-den bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme, istek, dileme, istem⁸⁰¹ anlamlarına gelir. Kanun'da talep kavramının yerine istem kullanılabilir. Ancak hemen hemen talep kelimesi konusunda terim birliği bulunmaktadır.

(58) Muafiyet

Muafiyet kavramı Kanun'da 335. maddenin 1. fıkrasının a ve b bentlerinde geçmektedir.

“Madde 335- (1) Adli yardım kararı, ilgiliye, aşağıdaki hususları sağlar:

a) Yapılacak tüm yargılama ve takip giderlerinden geçici olarak **muafiyet**.

b) Yargılama ve takip giderleri için teminat göstermekten **muafiyet**”

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*afeve*” kökünden gelen muafiyet,

⁷⁹⁸ **Muşul**, Tebliğat Hukuku, s. 31.

⁷⁹⁹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 279.

⁸⁰⁰ HMK, m. 55-(1) “Taraflardan birinin ölümü hâlinde, mirasçılar mirası kabul veya reddetmemişse, bu hususta kanunla belirlenen süreler geçinceye kadar dava ertelenir. Bununla beraber hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, **talep** üzerine davayı takip için kayyım atanmasına karar verebilir.”

⁸⁰¹ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 779; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Develioğlu**, s. 1231.

sözlük anlamı itibariyle, yükümlülük dışında tutulma, affedilmiş olma⁸⁰², anlamlarına gelir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre ise ayrı tutulma kendisine uygulanmama biçiminde ifade edilmektedir. Muafiyet kavramının Kanun'da bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olabilir.

(59) Mesai

Mesai sözcüğü Kanun'da 283. maddesinde şu şekilde geçmektedir.“ (1) Birlikçiye, sarf etmiş olduğu emek ve **mesai**yle orantılı bir ücret ile inceleme, ulaşım, konaklama ve diğer giderleri ödenir.”

Mesai kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “seaye” kökünden gelen mesai, sözlük anlamı itibariyle çalışma, iş⁸⁰³ anlamlarına gelir. Mesainin çalışma, iş dışında bir anlamı olmadığına göre Kanun'da mesai yerine çalışma veya iş kelimelerinden biri kullanılabilirdi.

(60) Mücbir

Kanun'da mücbir kavramı bir başlık halinde düzenlenmemiş olup 357. maddede sebep kelimesi ile birlikte mücbir sebep biçiminde şu şekilde geçmektedir: “ (3) İlk derece mahkemesinde usûlüne uygun olarak gösterildiği hâlde incelenmeden reddilen veya **mücbir** bir sebeple gösterilmesine olanak bulunmayan deliller bölge adliye mahkemesince incelenebilir.”

Mücbir kavramı, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “cebera” kökünden gelen mücbir, sözlük anlamı itibariyle zorlayıcı, zorlayan⁸⁰⁴ anlamlarına gelir. İlk olarak Roma hukukunda kullanılan zorlayıcı neden kavramı, Alman hukukunda “ho- here gewalt”, İngiliz hukukunda ise “force majeure” kelimeleri ile kullanılmaktadır. Türk hukukunda ise bu kavram genellikle mücbir sebep olarak ifade edilmektedir. Zorlayıcı neden kavramına fazla itibar edilmemiştir. Esas itibariyle bu iki kavram

⁸⁰² Mutçalı, s. 628; Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 558; Develioğlu, s. 784.

⁸⁰³ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 538; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Develioğlu, s. 745.

⁸⁰⁴ Mutçalı, s. 138; Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 577; Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.-2015); Develioğlu, s. 840.

birbiriyle eş anlamlıdır⁸⁰⁵. Amaç dilde sadeleşme ise mücbir sebep yerine Kanun'da zorlayıcı neden kavramı kullanılabilirdi. Kaldı ki 4857 sayılı İş Kanunu'nun sadece bir maddesinde (m. 34) mücbir sebep teriminin kullanılmış diğer maddelerde zorlayıcı neden kavramı tercih edilmiştir. Hukuk dilinde terim birliğini sağlama bakımından da Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da kullanılması daha uygun olabilirdi.

(61) Mahkûm

Kanun'da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir. (HMK, m. 35, 46, 49, 77, 105, 112)⁸⁰⁶.

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*hakeme*” kökünden gelen mahkûm, sözlük anlamı itibariyle kendisine hüküm olunan, birinin hükmü altında bulunan, mahkemece hüküm giymiş, katlanma, zorunda olma⁸⁰⁷ olarak ifade edilmektedir.

Hukuk terimi olarak ise kelime hakkında mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş bulunan kimse bir suçtan dolayı mahkeme tarafından suçlu bulunduğu için hakkında hüküm verilmiş kişi; mahkûm olma mahkeme kararıyla cezaya, borcu ödemeye vb. hususa karar verilme⁸⁰⁸ anlamlarına gelir. Kanun'da mahkûm kelimesinin aynen kalması daha uygun olabilir.

(62) Mahkeme

Mahkeme kavramı Kanun'da bir bütün halinde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 1, 2, 3, 4, 5, vd.)⁸⁰⁹. Bugün adalet dağıtımının temel taşları olan mahkemelerin ortaya çıkışının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Daha önceki dönemlerde adalet, klanların, aşiret reisleri, derebeyleri ve daha sonraları devlet başkanlarının elleri ile dağıtılmaktaydı. Hükümdarların işlerinin çokluğu ve her şeye yetişememeleri gerçeği ve hiç şüphesiz halktan gelen baskınında etkisiyle hükümdarlar zamanla adaletin dağıtım işini kendilerini temsilen hâkimler tayin ettiler. Böylece yargılama yetkisi hükümdarlar ve hâkimlerce birlikte kullanıldı. Daha

⁸⁰⁵ Ertuğrul Yuvalı, “İş Hukukunda Zorlayıcı Neden ve Zorunlu Neden Kavramları ile Bu Kavramların İş Sözleşmeleri Üzerindeki Etkileri”, www.kamuis.org.tr/pdf/1231.pdf, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁰⁶ HMK, m. 105-(1) “Eda davası yoluyla mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilir.”

⁸⁰⁷ Develioğlu, s. 677; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁰⁸ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 510.

⁸⁰⁹ HMK, m. 1-(1) “Mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir.”

sonra bu iş tümüyle hâkimlere kaldı. Günümüze doğru ise bugünkü anlamda devlet mahkemeleri oluşmaya başladı⁸¹⁰.

Mahkeme Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “hakeme” kökünden gelen mahkeme sözlük anlamı itibariyle devlet tarafından görevlendirilen ve adalet dağıtım işiyle uğraşan makam yargılama yeri⁸¹¹ anlamına gelir. Her ne kadar mahkeme için yargılama yeri, yargı yeri, yargı evi gibi tabirler kullanılmış olsa da bir hukuk terimi olarak Kanun’da aynen kalması daha uygun olabilir.

(63) Eda

Eda kavramı Kanun’da ayrı başlık altında düzenlenmemiş olup bazen tek başına⁸¹² bazen de dava ile eda davası⁸¹³ biçiminde kullanılmıştır (HMK, m. 105, 107, 154, 227, 228, 229 vd.).

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “adeye” kökünden gelen eda sözlük anlamı itibariyle borç veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme, yerine getirme⁸¹⁴ anlamlarına gelir. Kısacası ve Türkçesi edim’dir. Edim ise borçlanılan şeyi borcun konusu alacaklının borçludan yerine getirmesini talep etme hakkı bulunduğu ve borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu hareket biçimi; bu genellikle bir verme, yapma veya vermeme, yapmama biçiminde olur⁸¹⁵. O halde Kanun’da eda kelimesi yerine edim kelimesi kullanılabilir. Ancak günlük hayatımızda sıkça karşılaştığımız eda kelimesi konusunda da terim birliği bulunmaktadır.

(64) Kıyas

Kıyas sözcüğü Kanun’da bir bütün olarak düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 64, 70, 136, 175)⁸¹⁶. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapça “*kayese*” kökünden gelen “*kıyas*” ölçü, ölçüştürme, iki şeyi karşılaştırma, kıyaslama

⁸¹⁰ **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, s. 1476.

⁸¹¹ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 509; **Develioğlu**, s. 677; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸¹² HMK, m. 233-(1) “Yemin, mahkeme huzurunda **eda** olunur.”

⁸¹³ HMK, m. 105-(1) “**Eda davası** yoluyla mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilir.”

⁸¹⁴ **Mutçalı**, s. 23; **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 221; **Develioğlu**, s. 240; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸¹⁵ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 221.

⁸¹⁶ HMK, m. 64-(1) “İhbar edilen davada verilen hükmün ihbar eden kişiye etkisi hakkında 69 uncu maddenin ikinci fıkrası hükmü **kıyasen** uygulanır.”

yoluyla akıl yürütme sözcüğünden alıntıdır. Sözlük anlamı itibariyle kelime, bir şeyi bir başka şeye benzeterek hüküm verme, bu yolda verilen hükmü bir tutma, karşılaştırma, örneksme⁸¹⁷ olarak ifade edilmektedir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre kavram bir tutma, denk sayma, karşılaştırma, oranlama, mukayese⁸¹⁸ anlamlarına gelir.

Hukuk terimi olarak ise kavram kıyas ederek benzeterek; kurala uygulayarak⁸¹⁹ olarak ifade edilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili maddelerinde de kavram benzeterek anlamında kullanılmıştır. Kanunda kıyas kavramının yerine karşılaştırma veya örneksme kelimelerinden biri kullanılabilirdi.

“*Kiyasen uygulanacak hükümler*” madde başlığı yerine “*Örneksme uygulanacak hükümler*” olarak yazılabilirdi.

(65) Vekil

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*vekele*” kökünden gelen vekil, devretmek, bırakmak, vermek anlamlarına gelir⁸²⁰. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 71, vd.)⁸²¹, yargı kararlarında⁸²² ve öğretide en genel anlamı ile vekil, birinin işini göstermesi için yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse⁸²³ anlamında kullanılmaktadır. Vekil kelimesi hakkında hemen hemen terim birliği bulunmakta olup, Kanun'da bir hukuk terimi olarak kalması uygun olabilir.

⁸¹⁷ Develioğlu, s. 620.

⁸¹⁸ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸¹⁹ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 467.

⁸²⁰ Mutçalı, s. 1024.

⁸²¹ HMK, m.188- (1) “Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez.”

⁸²² **Y 9. HD.**, 26.6.2012, **E.** 2012/2314, **K.** 2012/24489, “Tarafların ve davaya katılanların kimlikleri ile Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, varsa kanunu temsilcilerinin ve vekillerinin ad ve soyadları ile adreslerini...” www.legalbank.net, (E.T., 05.09.2015).

⁸²³ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 860; Develioğlu, s. 1376; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

(66) Kanaat

Kanaat kelimesi Kanun'da ayrı bir başlık halinde düzenlenmemiş olup değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 140, 185, 210, 211, 220)⁸²⁴. Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*kanea*” kökünden gelen kanaat, sözlük anlamı itibariyle kanda olma, inanma, ikna olma⁸²⁵ anlamlarına gelir. Kanun'da kanaat kelimesi yerine kanı kelimesinin kullanılması daha uygun olabilirdi.

(67) Hüküm

Hüküm konusu, Kanun'un 294 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanun'un 294-303'üncü maddelerinin yer aldığı kısmın üst başlığı hükümdür.

Bu kavram 294. madde şu şekilde ifade edilmektedir: “ (1) Mahkeme, usûle veya esasa ilişkin bir nihai kararla davayı sona erdirir. Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai karar, **hükümdür.**”

Hüküm Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*hakeme*” kökünden gelir. Hukuk terimi olarak davayı esastan çözümleyen taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdiren nihai bir karardır⁸²⁶.

Uygulamada karar ve hüküm kavramları birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu kullanım yanlıştır. Karar, hükmü de kapsayan üst ve daha genel bir kavramdır. Her hüküm bir karardır, ancak her karar hüküm değildir⁸²⁷. Kararların taraflara tebliğ edilen nüshalarına ilam denir. Zaman zaman hüküm yerine ilam denilse de ilam hükmün kendisi değildir. Bu yüzden de ilam yerine hüküm demek uygun değildir⁸²⁸. Ayrıca hem karar hem de ilam kelimelerinin her ikisi de Türkçe değil Arapça kökenli kelimelerdir. Bu nedenle hüküm kavramının da aynen kalması daha uygun olabilir.

⁸²⁴ HMK, m. 185- (1) “Toplu mahkemelerde, tahkikatı yapmakla görevlendirilen hâkim, tahkikatın tamamlandığı **kanaatine** varırsa, tarafların davanın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için dosyayı mahkeme başkanına verir”

⁸²⁵ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 436; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸²⁶ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, Medeni Usul Hukuk, s. 474; **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 341.

⁸²⁷ **Pekcamitez/Atalay/Özekes**, s. 804.

⁸²⁸ **Pekcamitez/Atalay/Özekes**, s. 813.

(68) Terdit

Kanun'un 111. maddesinin kenar başlığı "terditli dava" olup ilgili madde şu şekildedir: " (1) Davacı, aynı davalıya karşı birden fazla talebini, aralarında aslilik-ferlilik ilişkisi kurmak suretiyle, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, talepler arasında hukuki veya ekonomik bir bağlantının bulunması şarttır (HMK, m. 111/1)."

Terdit kavramı Arapça kökenli olup "radede" kelimesinden türetilmiştir. Çoğul hali "terdidat" dır. Terdit kelimesinin sözlük anlamları "reddetme, geri çevime"⁸²⁹, "iki ihtimalle fikir anlatma" dır. Medeni usûl hukukunda ikinci anlam üzerinde durulmuştur⁸³⁰.

Hukuk terimi olarak ise terditli dava ilk planda öne sürülen istemin kabul edilmeme durumunda incelemek üzere diğer bir istemin aynı davada ileri sürüldüğü ve istenilen taleplerden ilk önce birisinin bu olmadığı takdirde diğer istemin karara bağlanmasının talep edildiği dava çeşididir⁸³¹.

Türk hukukunda "terditli dava" tabiri kullanıldığı gibi aynı kavramı ifade etmek üzere "kademeli dava" veya "basamaklı dava" tabirleri de kullanılmaktadır⁸³².

(69) Sükût

Sükût kelimesi Kanun'da ayrı bir başlık altında düzenlenmemiş olup kelime 220. madde de şu şekilde geçmektedir: " (1) İbrazı istenen belgenin, ileri sürülen hususun ispatı için zorunlu ve bu isteğin kanuna uygun olduğuna mahkemece kanaat getirildiği ve karşı taraf da bu belgenin elinde olduğunu ikrar ettiği veya ileri sürülen talep üzerine **sükût** ettiği yahut belgenin var olduğu resmî bir kayıtla anlaşıldığı veya başka bir belgede ikrar olunduğu takdirde, mahkeme bu belgenin ibrazı için kesin bir süre verir."

⁸²⁹ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 812.

⁸³⁰ Timuçin **Muşul**, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkiler, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2009, (Muşul, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkiler), s. 29.

⁸³¹ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 812.

⁸³² **Muşul**, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkiler, s. 29.

Arapça kökenli bir kelimedir. Türk Edebiyatında⁸³³ ve Türk hukukunda göz alıcı bir zenginliğe sahip olan⁸³⁴ sükût, Arapçada “sekete” kökünden gelir. Sözlük anlamı itibarı ile kelime susma, konuşmama, söz söylememe, sessizlik⁸³⁵ anlamlarına gelir.

Yargı kararlarında⁸³⁶, öğretide hukuk terimi olarak sükût en genel anlamı ile susma anlamına gelir. Sükût, beyanın zıddıdır. Sükût eden kimse iradesini hiçbir surete açığa vurmamış demektir⁸³⁷. Kanunda geçen Arapça kökenli kelime olan sükût, kelimesinin yerine Türkçesi olan susma kelimesi de tercih edilebilir. Lakin Türkçemizde sıkça kullandığımız sükût kelimesi konusunda tam bir terim birliği de bulunmaktadır.

(70) İade

İade kelimesi Kanun’da bazen tek başına (HMK, m. 74, 89, 178, 229, 230, 232, 333, 381)⁸³⁸ bazen de yargılama terimi (HMK, m. 74, 374, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 443)⁸³⁹ ile birlikte “yargılamanın iadesi” biçimde kullanılmıştır.

İade kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*avede*” kökünden gelen iade; iade etmek, geri vermek, götürme, gönderme⁸⁴⁰ anlamlarına gelir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre iade, alınmış bir şeyi geri verme, verilen bir şeyi almayarak geri çevirme reddetme⁸⁴¹ anlamına gelir. Her ne kadar sözlük an-

⁸³³ Konuşmak bir mana ise susmak bin bir mana herkes konuşmasına konuşur. Lakin sükût yürekli olana Mehmet Akif Ersoy
Sükût, incelik, edep ve zarafet insanı gittiği her yerde sultan yapar. Hz. Mevlana
Sükût, ikrardan gelir. Atasözü
Ömrümde Sükût/Ve böylece bu ömür, bu ömür her dakika/Bir buz parçası gibi kendinden eriyecek. Cahit Sıtkı Tarancı

⁸³⁴ **Kiraz**, s. 36.

⁸³⁵ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 749; **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); **Develioğlu**, s. 1161.

⁸³⁶ “.....Kural olarak sükut (susmak) ikrar sayılmaz....”, **YHGK**, 2.07.2003, **E**. 2003/7-438, **K**. 2003/463”, www.legalbank.net, (E.T., 07.09.2015).

“.....Susma hakkını kullanan sanığın sükut ikrardan gelir deyişine dayanılarak suçu kabul ettiği söylenemeyeceği gibi, savunmasını kanıtlaması da istenemez....”
YCGK, 19.04.1993, **E**. 1993/6-81, **K**. 1993/110; **YCGK**, 22.03.2005, **E**. 2004/4-220, **K**. 2005/32, www.legalbank.net, (E.T., 02.09.2015).

⁸³⁷ **Türk Hukuk Lügati**, s. 306.

⁸³⁸ HMK, m. 89-(1) “Teminat gösterilmesini gerektiren sebep ortadan kalktığı takdirde, ilgilinin talebi üzerine mahkeme, teminatın **iadesine** karar verir.”

⁸³⁹ HMK, m. 374-(1) “**Yargılamanın iadesi**, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilir.”

⁸⁴⁰ **Develioğlu**, s. 478.

lamı geri verme ve geri çevirme olsa da Kanun'daki anlamı kelime anlamına uygun değildir. Yargılamanın iadesi denilirken anlaşılması gereken ilk yargılamanın geri verilmesi, geri çevrilmesi değil yenilenmesi yeniden ele alınmasıdır⁸⁴². Bir Yargıtay kararında⁸⁴³ ise doğru olmayan bir şekilde aynı terim için yargılamanın geri çevrilmesi terimi kullanılmıştır⁸⁴⁴.

Üçüncü bölümde yer alan yargılamanın iadesi bölümünde geçen terim yerine yargılamanın tekrarı⁸⁴⁵ veya yargılamanın yenilenmesi⁸⁴⁶ kavramlarından biri kullanılabilirdi.

(71) İhbar

Kanun'da ihbar kelimesi dava kelimesi ile birlikte kullanılmış olup 61-64. maddelerin üst başlığı Davanın İhbarı ve Davaya Müdahale'dir.

Kenar başlığı "İhbar ve Şartları" olan 61. maddeye göre " (1) Taraflardan biri davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa, tahkikat sonuçlanıncaya kadar davayı üçüncü kişiye ihbar edebilir." (HMK, m. 61/1).

İhbar kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada "habera" kökünden gelen ihbar Arapçada bildirme, haber verme⁸⁴⁷ sözcüğünden alınıdır. Sözlük anlamı itibariyle ihbar, bildirme, bildirim, haber verme⁸⁴⁸ anlamlarına gelir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK, m. 48, 61, 62, 63, 64, 69, 70) yargı kararlarında ve öğretide en genel ve basit anlamı ile ihbar bildirme, duyurma anlamında kullanılmıştır. Kanun'da ihbar kelimesinin yerine duyurma kelimesi kullanılıp, 61-64. maddelerin üst başlığı "Davanın Duyurulması ve Davaya Katılım" biçiminde yazılarak, madde içinde ve ilgili maddelerde de gerekli değişiklikler yapılabildi.

⁸⁴¹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁴² Ramazan Arslan, Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1977, s. 15.

⁸⁴³ Y 7. HD., 8. 2. 1973, E. 9429, K. 699, Arslan, s. 15.

⁸⁴⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, s. 741; Arslan, s. 15.

⁸⁴⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, s. 741.

⁸⁴⁶ Arslan, s. 15.

⁸⁴⁷ Mutçalı, s. 250.

⁸⁴⁸ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Develioğlu, s. 496.

(72) Müracaat

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*racea*” kökünden gelen müracaat sözcüğü danışmak, müracaat etmek, başvurmak⁸⁴⁹, anlamlarına gelir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde kelime danışma, başvuru olarak ifade edilmektedir⁸⁵⁰. Müracaat kelimesi Kanun’un 54. maddenin ikinci fıkrasında şu biçimde geçmektedir. “İzin belgesinin alınması için mahkemeye **müracaat** edilmesi gerekiyorsa ilgiliye, müracaatı için kesin süre verilir.”

Görüldüğü üzere ilgili maddedeki müracaat kelimesi başvuru anlamında kullanılmıştır. O halde müracaat kelimesinin yerine başvuru kelimesi kullanılabilir. Ancak müracaat kelimesi konusunda hemen hemen terim birliği bulunmaktadır.

(73) Fer’î Müdahale

Fer’î müdahale kavramı Kanun’un 66 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. 66. maddenin kenar başlığı fer’î müdahale olup ilgili madde şu şekildedir: “ (1) Üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, **fer’î müdahil** olarak davada yer alabilir.”

Fer’î müdahale kavramı Arapça kökenli bir tamlamadır. Kavram Arapça kökenli fer’î ile yine Arapça kökenli müdahil kelimelerinin bir araya getirilmesi suretiyle oluşur. Arapçada “*ferea*” kökünden gelen ferî, alt, ikincil, tali, fer’î, yan⁸⁵¹ kelimelerinden alıntıdır.

Müdahale kelimesi ise Arapçada “*dehale*” kökünden gelir. Müdahale etmek, katılma, karışmak, araya girmek, dâhil olmak⁸⁵² anlamlarına gelir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre ise araya girme karışma⁸⁵³ olarak ifade edilmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK, m. 66), yargı kararlarında⁸⁵⁴ ve öğretide en genel ve basit anlamıyla fer’î müdahale davayı kazanmasında menfaati

⁸⁴⁹ Mutçalı, s. 348.

⁸⁵⁰ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁵¹ Mutçalı, s. 696.

⁸⁵² Develioğlu, s. 844.

⁸⁵³ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

bulunan davacı ya da davalı yanında davaya katılma olarak ifade edilmektedir. Öğretide daha geniş anlamıyla birçok tanımı yapılmıştır. Öğretide, fer’î müdahaleye ilişkin yapılan tanımlardan bazıları şöyledir;

“Üçüncü kişinin, hukuki yararı olduğundan bahsederek dilekçe ile başvurusunun ilk derece mahkemesince kabulü üzerine derdest davanın taraflardan birinin yanında ona yardımcı olmak maksadıyla yer almasıdır”⁸⁵⁵.

“Fer’î müdahale, üçüncü kişiye görülmekte olan bir davaya, davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında katılma imkânı veren bir kurumdur”⁸⁵⁶.

Fer’î müdahale yoluyla üçüncü kişi davaya katılabilmekte ve katıldığı tarafın davayı kazanması için ona yardımcı olmaktadır. Böylelikle kendisine karşı açılacak bir davayı, yanına katıldığı tarafın kazanmasını sağlayarak önleme imkanına sahip olmaktadır⁸⁵⁷.

Her ne kadar bazı Yargıtay kararlarında⁸⁵⁸ fer’î müdahale yerine yan müdahale kavramları kullanılmış olsa da fer’î müdahalenin Kanun’da bir hukuk terimi olarak kalması daha uygun olabilir.

(74) İhtiyati Tedbir

İhtiyati Tedbir kavramı Kanun’un onuncu kısmın birinci bölümünde geçici hukuki korumalar kısmında düzenlenmiştir.

“İhtiyati tedbirin şartları

Madde 389- (1) Mevcut durumda meydana gelebilecek bir değişme nedeniyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağından ya da tamamen imkânsız hâle geleceğinden veya gecikme sebebiyle bir sakıncanın yahut ciddi bir zararın do-

⁸⁵⁴ **Y 15. HD.**, 25.01. 2012, **E.** 2011/4385, **K.** 2012/291, www.legalbank.net, (E.T., 10.09.2015).

⁸⁵⁵ **Muşul**, Medeni Usul Hukuku, s. 151.

⁸⁵⁶ **Karşlı**, s. 356; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 333.

⁸⁵⁷ Hakan **Pekcanitez**, Medeni Usul Hukukunda Fer’î Müdahale, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1992, s. 18.

⁸⁵⁸ **Y 11. HD.**, 10.04.2007, **E.** 2005/12106, **K.** 2007/5609 “... fer’î (yan) müdahale olarak tanımlanan bu katılımda, üçüncü kişi taraf olarak değil, taraflardan birinin yanında onun yardımcısı olarak davada yer almaktadır...”; **Y 11. HD.**, 2.10.2006, **E.** 2005/8839, **K.** 2006/9540...fer’î (yan) müdahale olarak tanımlanan bu katılımda, üçüncü kişi taraf olarak değil, taraflardan birinin yanında onun yardımcısı olarak davada yer almaktadır..., www.legalbanknet, (E.T., 02.09.2015).

ğacağından endişe edilmesi hâllerinde, uyuşmazlık konusu hakkında ihtiyati tedbir kararı verilebilir.”

“İhtiyati Tedbir” kavramı Arapça kökenli bir tamlamadır. Kavram Arapça kökenli “İhtiyati” ile yine Arapça kökenli “tedbir” kelimelerinin bir araya getirilmesi suretiyle oluşur. Arapçada “hevete” kökünden gelen ihtiyati, seçim, seçenek, tercih, alternatif⁸⁵⁹ kelimelerinden alıntıdır.

Tedbir kelimesi ise Arapçada “debera” kökünden gelir. Sözlük anlamı itibarıyla kelime önlem⁸⁶⁰ olarak ifade edilmektedir. Öğretide daha geniş anlamıyla birçok tanımları yapılmıştır. Öğretide, İhtiyati Tedbire ilişkin yapılan tanımlardan bazıları şöyledir;

“İhtiyati tedbir, kesin hükme kadar devam eden yargılama boyunca davacı ve davalının hukuki durumunda meydana gelebilecek zararlara karşı öngörülmuş, geçici nitelikte, geniş veya sınırlı olabilen hukuki korumadır”⁸⁶¹.

Bir başka tanıma göre ise “davacının davayı kazanması halinde dava konusu mala kavuşmasını daha dava sırasında (hatta davadan önce) emniyet (güvence) altına almaya yarayan tedbirlere denir”⁸⁶².

Arapça bir tamlama olan İhtiyati Tedbir kavramını tam olarak karşılayacak bir kelime veya kelime grubunun olmaması nedeni ile bir hukuk terimi olarak aynen kalması daha uygun olur.

(75) Cebri İcra

Cebri icra kavramı Kanun’da 112. maddesinin 3. fıkrasında geçmektedir.

“Seçimlik Dava

Madde 112- (3) Seçimlik mahkûmiyet hükmünü **cebrî icraya** koyan alacaklı, takibinin konusunu, mahkûmiyet hükmünde yer alan edimlerden birine hasretmek zorundadır.”

⁸⁵⁹ Mutçalı, s. 290.

⁸⁶⁰ Mutçalı, s. 294; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015); Yılmaz, s. 796.

⁸⁶¹ Pekcamtez/Atalay/Özekes, s. 1018.

⁸⁶² Kuru/Arslan/Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, s. 613.

“Cebrî icra” kavramı Arapça kökenli bir tamlamadır. Kavram Arapça kökenli “cebrî” ile yine Arapça kökenli “icra” kelimelerinin bir araya getirilmesi suretiyle oluşur. Arapçada “cebera” kökünden gelen cebrî zorlama, zor kullanma⁸⁶³ kelimelerinden alıntıdır.

İcra kelimesi ise Arapçada “ceraye” kökünden gelir. Sözlük anlamı itibariyle kelime bir eylemi yerine getirme, uygulama, tatbik⁸⁶⁴ olarak ifade edilmektedir. Cebrî icra kavramının bir hukuk terimi olarak her ne kadar zorla yerine getirme anlamına gelse de bu kavramın bir hukuk terimi olarak Kanun’da aynen kalması daha uygun olabilir.

(76) Teşkil

Teşkil kelimesi Kanun’da bir bütün halinde düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 79, 168, 215, 272, 302, 303, 388). Kanun’da teşkil sözcüğü etmek yardımcı fiili ile birlikte teşkil etmek biçiminde kullanılmıştır.

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “şekele” kökünden gelen teşkil, düzenlemek, şekle sokmak, kurmak⁸⁶⁵ olarak ifade edilmektedir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre oluşturma, ortaya çıkarma, meydana getirme anlamlarına gelir.

Bir hukuk terimi olarak ise şekil vermek, oluşturmak anlamındadır⁸⁶⁶. Kanun’da teşkil etmek oluşturmak anlamında kullanılmıştır. Şöyle ki;

“Madde 215- (1) Bir kimsenin aleyhine delil olarak kullanılacak belgeler, o kimsenin halefleri aleyhine de delil **teşkil** eder.”

O halde teşkil etmek yerine oluşturmak sözcüğü kullanılarak ilgili maddelerde gerekli değişiklikler yapılabilirdi. Ancak teşkil kelimesi konusunda terim birliği bulunmaktadır.

⁸⁶³ Mutçalı, s. 138.

⁸⁶⁴ Mutçalı, s. 151; Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁶⁵ Mutçalı, s. 494.

⁸⁶⁶ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 817.

(77) Tespit

Tespit kelimesi Kanun'da bir bütün halinde düzenlenmemiş değişik maddelere serpiştirilmiştir (HMK, m. 11, 90, 103, 106, 107 vd.)⁸⁶⁷.

Tespit, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*sebet*” kökünden gelir. Arapçada tespit, belirlemek, kesinleştirmek, şüphe kalmamak, doğrulamak, tasdik etmek, onaylamak, ispat etmek⁸⁶⁸ kelimelerinden alıntıdır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre ise kelime bir durumu kuşkuya düşürmeyecek şekilde gösterme, belirleme, sabitleme gibi anlamlara gelir⁸⁶⁹.

Hukuk terimi olarak ise saptama⁸⁷⁰ anlamına gelir. Kanun'da saptama ya da belirleme dışında bir anlamda kullanılmamış olup Kanun'da tespit yerine saptama veya belirleme kelimelerinden biri kullanılabilirdi.

(78) İspat

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda “İspat ve Deliller” kısmı, 187. maddeden başlayan, “Hüküm ve Davaya Son Veren Taraf İşlemleri” başlıklı beşinci kısma kadar devam eden en uzun kısımdır. Bu kısmın birinci bölümünde “Genel Hükümler” başlığı altında “İspatın Konusu” düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 187. maddesinde ispatın konusu şu şekilde ifade edilmektedir: “(1) **İspatın** konusunu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların ispatı için delil gösterilir.”

İspat Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada “*sebet*” kökünden gelen ispat, kelime olarak tanıt veya kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanıt⁸⁷¹ anlamlarında kullanılmaktadır.

⁸⁶⁷ HMK, m. 290-(1) “Keşfin yeri ve zamanı mahkeme tarafından **tespit** edilir. Keşif, taraflar hazır iseler huzurlarında, aksi takdirde yokluklarında yapılır.”

⁸⁶⁸ **Mutçalı**, s. 126.

⁸⁶⁹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁷⁰ **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, s. 814.

⁸⁷¹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

Hukuki bir terim olarak ise, “bir yargılama sürecinde taraflarca iddia edilen veya hâkimce resen gözetilecek olan talebin konusu ile ilgili olarak uygulanacak bir hukuk normunun koşul vakıalarını karşılamaya elverişli olan somut vakıaların iddia edildiği gibi olduğu konusunda hâkimde kanaat uyandırmak üzere yapılan inandırma faaliyetidir”⁸⁷² şeklinde ifade edilmektedir.

Bir başka tanıma göre ise ispat, taraflarca iddia edilen talebin dayandığı hukuk kuralının koşul olaylarının somut olarak iddia edildiği gibi gerçekleştiği konusunda hâkimde kanaat uyandırmak üzere yapılan inandırma faaliyetidir⁸⁷³. Kısaca, ispat, en genel ve basit anlamı ile bir iddianın doğru ve gerçek olup olmadığı konusunda hâkimi inandırma faaliyetidir⁸⁷⁴.

O halde ispat yerine kanıtlama kelimesi kullanılarak, 187. madde aşağıdaki şekilde düzenlenebilirdi⁸⁷⁵.

“Kanıtlamanın konusu

Madde 187– (1) Kanıtlamanın konusu, uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli olguları içerir ve bu olguların kanıtlanması için kanıt gösterilir.

(2) Herkesçe bilinen olgularla, ikrar edilmiş olgular çekişmeli sayılmaz.”

(79) Delil

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda “İspat ve Deliller” başlığı altında⁸⁷⁶ düzenlenmiş olmakla birlikte bazı maddelere de serpiştirilmiştir.

Delil sözcüğü Arapçada “delele” kökünden gelir. Arapçada delil, işaret, kanıt, alamet⁸⁷⁷ olarak ifade edilmektedir.

⁸⁷² Oğuz **Atalay**, Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınevi, İzmir 2001, s. 5; Hakan **Albayrak**, Medeni Usul İcra Ve İflas Hukukunda Yaklaşık İspat, Yetkin Yayınları Ankara 2013, s. 27.

⁸⁷³ **Başözen**, İlk Görünüş, s. 12.

⁸⁷⁴ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 643.

⁸⁷⁵ **Can**, s. 325.

⁸⁷⁶ HMK, m.189- (2) “Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan **deliller**, mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınmaz.

⁸⁷⁷ **Mutçalı**, s. 312.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre delil, insanı aradığı gerçeğe ulaştıracak iz, kanıt, kılavuz, rehber⁸⁷⁸ anlamlarına gelir.

Hukuk terimi olarak ise delil uyumsuzluğa neden olan fiil veya hukuki olgunun olduğuna veya olmadığına yargıcı inandırmak için yargılama hukukunun gösterilmesine izin verdiği ispat araçları; davada tarafların iddialarını ispat için dayandıkları ispat araçları; Örneğin, senet, yemin, kesin hüküm, tanık, bilirkişi, keşif⁸⁷⁹. Kelime olarak yol gösteren anlamına gelen delil, yargılama hukuku açısından ise uyumsuzluk konusu vakıanın gerçekleşip, gerçekleşmediği konusunda yargıçta bir kanı oluşturmaya yarayan kanıtlama aracıdır⁸⁸⁰.

O halde delil yerine kanıt kelimesi kullanılarak Kanun'un dördüncü kısmının üst başlığı "İspat ve Deliller" yerine "Kanıtlama ve Kanıtlar" olabilirdi.

2. Farsça Kelimeler

Kanundaki başlıca Farsça kökenli kelimeler şunlardır: Herkes (HMK, m. 71, 187, 221, 233, 245, 258, 292), her (HMK, m. 261, 265, 268, 271, 272, 278, 283, 292), diğer (HMK, m. 2, 4, 5, 9, 12, 14, 27 vd.), eğer (HMK, m. 426), yahut (HMK, m. 12, 14, 15, 22, 28, 31, 32, 46, 54, 56, 76, 105 vd.), henüz (HMK, m. 140, 261, 349, 398, 400, 401)⁸⁸¹ kelimeleridir.

3. Türkçe Arapça Kelime Kombinasyonları

Aşağıdaki tabloda Hukuk Muhakemeleri Kanun'daki Arapça ve Türkçe kelime kombinasyonlarından örnekler verilmiştir.

⁸⁷⁸ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁸⁷⁹ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 189.

⁸⁸⁰ Türk Hukuk Lügati, s. 66; Develioğlu, s. 205; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 424; Tutumlu, Delillerin İleri Sürülmesi, s. 27.

⁸⁸¹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

Arapça kelimeler	Türkçe kelimeler	HMK'daki kelime	Madde no
emr ⁸⁸²	ile ⁸⁸³	emriyle	382
redd ⁸⁸⁴	etmek ⁸⁸⁵	reddetmek	418
hasr ⁸⁸⁶	etmek	hasretmek	112

4. Türkçe Farsça Kelime Kombinasyonları

Kanun'da sadece Arapça ve Türkçe kelime kombinasyonları mevcut olmayıp aynı zamanda Türkçe Farsça kelime kombinasyonlarında bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu kombinasyonlardan örnekler verilmiştir⁸⁸⁷.

Farsça kelimeler	Türkçe kelimeler	HMK'daki kelime	Madde no
her ⁸⁸⁸	hangi ⁸⁸⁹	herhangi	20, 22, 134, 203, 209, 298, 299, 382, 421, 440
hiç ⁸⁹⁰	bir ⁸⁹¹	hiçbiri	54, 77, 153, 233, 258, 265, 274, 329, 369
Her	bir	herbiri	42, 58, 75, 129, 152, 176, 213, 301

5. Ödünç Ekler

Yapı bakımından eklemeli diller sınıfından Türkçeye gerek tarihi dönemlerde gerek günümüzde kelime alıntılarının yanı sıra ek alıntılarının da girdiği görülmektedir. Önceleri alınan dildeki kelimelerle birlikte giren bu yabancı kaynaklı eklerin

⁸⁸² Güler Acar, Türk Medeni Kanununun Toplum Dil Bakımından İncelenmesi, Yayınlanmış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996, s. 82.

⁸⁸³ Acar, s. 82.

⁸⁸⁴ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); Acar, s. 82.

⁸⁸⁵ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); Acar, s. 82.

⁸⁸⁶ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); Acar, s. 82.

⁸⁸⁷ Acar, s. 82.

⁸⁸⁸ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); Acar, s. 82.

⁸⁸⁹ Acar, s. 82.

⁸⁹⁰ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005); Acar, s. 82.

⁸⁹¹ Acar, s. 82.

zamanla Türkçe kelimelere eklendiği görülmektedir⁸⁹². İşte aşağıdaki tabloda yabancı kelimelere gelen Arapça ve Farsça bu eklerden örnekler verilmiştir.

Kelimenin kökü	Ödünç ekler	HMK'daki kelime	Madde no
Arp. Kanun ⁸⁹³	Arp. -en ⁸⁹⁴	Kanunen	36, 47, 226, 382
Arp. adl ⁸⁹⁵	Arp. -î ⁸⁹⁶	adlî	79
Arp. cebr ⁸⁹⁷	Arp. -î	cebrî	112
Arp. kull ⁸⁹⁸	Arp. -î	küllî	303
Arp. resm ⁸⁹⁹	Arp. -î	resmî	70, 93, 148, 159, 195, 203, 208, 209, 212, 215, 216, vd.
Arp. meden ⁹⁰⁰	Arp. -î	medenî	6, 50, 51, 52, 303
Arp. mulk ⁹⁰¹	Arp. -î	mülkî	382
Arp. şekl	Arp. -î	şeklî	303
Arp. vekâlet	Far. -name ⁹⁰²	vekâletname	76, 77, 114, 323
Arp. ihtar	Far. -name	ihtarname	323
Arp. vasiyet	Far. -name	vasiyetname	382

Yukardaki tabloda, Arp. Arapça kelime; Far. Farsça kelime göstermektedir.

6. Osmanlıca Kalıplar

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Osmanlıca kalıplarla söylenmiş birçok cümle bulunmaktadır. Bunlar Türkçe kalıplarla yazılabilirdi. Şöyle ki⁹⁰³:

Kanun'da “**Sahiptir**” kelimesi ile yapılmış cümleler var. Örneğin⁹⁰⁴:

⁸⁹² Hüseyin **Durgut**, “*Türkiye Türkçesinde Kullanılan Yabancı Kaynaklı Ekler*” Büyük Türk Dili Kurultay Bildirileri, Ankara 2006, s. 732.

⁸⁹³ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁸⁹⁴ **Acar**, s. 83.

⁸⁹⁵ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁸⁹⁶ **Acar**, s. 83.

⁸⁹⁷ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁸⁹⁸ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁸⁹⁹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁹⁰⁰ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁹⁰¹ **Akalın/Toparlı/Dağlı**, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁹⁰² **Acar**, s. 83.

⁹⁰³ **Aksoy**, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

Madde 27: Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına **sahiptirler**.

“Bu madde: Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakları vardır” biçiminde yazılabilirdi.

Kanunda bulunan “sahiptir” kelimesinin geçtiği diğer maddeler ise şunlardır: 50, 181, 423.

Kanun’da “**Tarafından**” kelimesi yapılmış cümleler vardır. Örneğin⁹⁰⁵;

Madde 40: Hâkim **tarafından** verilecek kararlar...Bu anlatım “hâkimce verilecek kararlar” ya da “hâkimin verdiği kararlar” biçiminde olabilirdi⁹⁰⁶.

Kanunda bulunan “tarafından” kelimesinin geçtiği diğer maddeler şunlardır: 43, 79, 88, 90, 124, 30, 74, 185, 210, 218, 260, 261, 299, 302, 325.

Kanun’da “**ait**” kelimesi ile yapılmış cümleler de vardır⁹⁰⁷. Örneğin:

Madde 190: İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakiya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa **aittir**. Cümle “ait” siz olarak: “İspat yükü, Kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakiya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafındır.” biçimde yazılabilirdi.

Aşağıdaki madde de kullanılan “**işlere ait**” yerine “**işlerle ilgili**” konulabilirdi⁹⁰⁸:

Madde 369: Kanunda ivedi olduğu bildirilen dava ve işlere ait temyiz incelemesi öncelikle yapılır.

⁹⁰⁴ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

⁹⁰⁵ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

⁹⁰⁶ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

⁹⁰⁷ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

⁹⁰⁸ Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

Madde 93- (1) Resmî tatil günleri, **süreye dâhildir**. Sürenin son gününün resmî tatil gününe rastlaması hâlinde, süre tatili takip eden ilk iş günü çalışma saati sonunda biter.

Bu maddedeki “süreye dâhildir” sözü “sürenin içindedir” ya da “süreden sayılır” olabilirdi. Nitekim⁹⁰⁹;

“Madde 421- (2) Bir veya birden çok hakemin değiştirilmesi için geçen süre tahkim süresinden sayılmaz.” denilmektedir.

B. Eş Anlamlılık veya İkili Kullanım

Dilimizdeki özleşmenin kısa zamanda başarıya ulaşması için gerçekleşmesi beklenen koşullardan birisi, hukuk terimlerinde birliğin sağlanmasıdır. Bu yapılmadığı sürece yeni terimler üzerindeki kuşkular sürüp gider. Bu arada eski terimlerde ince anlam ayrılığı ile başka kavramları karşılayarak dilimizdeki yaşama süresini uzatmış olur. Hiç olmazsa resmi dilin kargaşalıktan kurtarılması gerekir. Bir yandan, ulus, yurt, ülke, duruşma, tutuklama, salıverme gibi yeni terimler devletçe benimsenirken, öte yandan, millet, vatan, memleket, tevkif, tahliye, idam gibi eski terimleri ayakta tutmanın bir anlamı olmaz⁹¹⁰.

Ancak anlam incelikleri her zaman göz önünde bulundurulmalı ikili kullanım durumunda aralarında anlamca fark varsa söz konusu kelimeleri tekrar etmekte bir sakınca olmamalıdır⁹¹¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda bazı kavramların hem Türkçesi hem de Osmanlıcası kullanılmıştır. Örnekler verecek olursak:

Acele (m. 243, 403)- **ivedi** (m. 103, 369, 439)

Müşterek (m. 382)- **ortak** (m. 4, 7, 14, 57, 110, 264, 322, 382)

⁹⁰⁹ **Aksoy**, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

⁹¹⁰ **Önder**, “*Hukuk Dilimiz*”, www.tdk.gov.tr, (E.T., 5.01.2015).

⁹¹¹ Hamza **Zülfikar**, “*Dili, Söz Varlığı ve Yazımıyla Anayasa Metni*”, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 148.

Hâl (m. 7, 9, 13, 18, 19, 20, 21, 28, 34, 35, 36, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 54, 55, 57, 59, 60, 68, 70, 74, 77 vd.)- **durum** (m. 25, 31, 35, 42, 53, 58, 60, 62, 65, 77, 87, 90, 106, 107, 108, 109 vd.)

Araştırma (m. 19, 385)- **incelemek** (m. 382)

Neden (m. 46, 203, 239, 247, 287, 294 vd.)- **sebep** (m. 7, 11, 35, 36, 38, 41, 43, 46, 56, 69, 74, 77 vd.)

Önlem (m. 382)- **tedbir** (m. 32, 208, 209, 216)

İstem (m. 382, 77, 139, 315)- **talep** (m. 20, 24, 26, 34, 38, 40, 42, 53, 55, 95, 96, 97, 98 vd.)

Onur (m. 226)- **şeref** (m. 233, 250, 258, 271)

Fil (m. 15, 16, 47, 74, 79, 151)- **eylem** (m. 151)

Beraber (m. 55, 179, 353)- **birlikte** (m. 28, 38, 41, 45, 57, 59, 60, 62, 65, 67, 82, 110, 121, vd.)

Koşul (m. 77, 84, 87, 127, 157, 179, 317, 379, 396, 402, 417, 428)- **şart** (m. 15, 46, 54, 61, 99, 114, 116, 117 vd.)

Tahkikat (m. 61, 66, 96, 107, 137, 140, 143, 144, 146, 147, 154 vd.)- **soruşturma** (m. 46, 77, 154, 226, 250, 377)

Muhakeme (m. 143, 146)- **yargılama** (m. 27, 30, 32, 35, 46, 54, 56, 62, 65, 69, 73, 74, 77, 84, 86 vd.)

Zorunlu (m. 31, 62, 81, 97, 108, 121, 140, 148, 153, 157, 192, 194, 197, 202, 221)- **mecburi** (m. 59, 60, 84)

Tebliğ (m. 20, 38, 43, 44, 67, 82, 92, 122, 127, 136, 164, 243, 259 vd.)- **bildiri** (m. 19, 28, 39, 68, 77, 79, 81, 82, 127, 139, 146, 147, 177, 180 vd.)

Nihai (m. 96, 294, 341, 361, 397, 435)- **son** (m. 92, 93, 150, 186, 321)

Kimi zaman aynı kavramın hem Türkçesine, hem Osmanlıcasına bir madde içinde bile rastlanmaktadır⁹¹². Bu konu ile ilgili Kanun'dan şu örnekler verilebilir;

151. madde de hem **fiil** hem **eylem**

46. madde de **neden** ve **sebep**.

154. madde de **soruşturma** ve **tahkikat**

82 ve 127. maddeler de hem **tebliğ** hem **bildiri**

43, 44 ve 164. maddeler de hem **tebliğ** hem **tefhim**

46. madde de hem **tahrif** hem **değiştirilmiş**

İkili kullanımları maddelerin açıklamaları içinde geçen fillerde de görmekteyiz. Eski bir fiile onun için önerilen Türkçe fiil Kanun metninde bir arada kullanılmıştır. Örneğin; **bildirmek** (HMK, m. 38, 245, 252, 268, 269, 271, 318, 425); **tebliğ etmek** (HMK, m. 67, 68, 126, 150, 164, 243, 259, 280, 301, 304, 306, 346, 356, 377, 393)⁹¹³.

C. Bilinen Kelimelerin Bilinmeyen Anamlarda Kullanılması

Kelime düzeyinde kanunların dili, kelime kullanımı, teknik hukuk terimleri, bilinen kelimelerin bilinmeyen anlamlarda kullanılması vb. bazı özellikleri yönünden öteki dil metinlerinden ayrılmaktadır. Günlük dilde kullanılan bir kısım Arapça ve Farsça kelimeler hukuk terimi olarak farklı anlamlar içermektedir⁹¹⁴.

Kanun dilinde kelime düzeyinde görülen bir başka özellik ise gündelik dilde sıklıkla kullandığımız bazı kelimelerin hukukta başka anlamlar ifade etmesidir. Diğer bir deyişle, bir kelimenin hukuk dilindeki anlamı her zaman halk arasında en yaygın olarak kullanılan anlamlarına eşdeğer olmamaktadır. Buna örnek olarak aşağıdaki kelimeler verilebilir⁹¹⁵:

⁹¹² Aksoy, "Anayasanın Dili", turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20Asım%20Aksoy, (E.T., 5.11.2013).

⁹¹³ Zülfiyar, s. 148.

⁹¹⁴ Özkan, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 186.

⁹¹⁵ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

(1) Tasarruf

Yaygın olarak kullanılan anlamı biriktirme, tutum, artırma⁹¹⁶ olan kavramın hukuk dilindeki karşılığı ise bir hakkın kullanımı, işlem⁹¹⁷ olarak ifade edilmektedir.

Bir hak üzerinde tasarruf işleminde bulunmak isteyen kişinin, kural olarak bu hakla bir ilişkisinin bulunması gerekir. Ancak bazı özel durumlarda tasarruf yetkisine sahip olan kişinin bu yetkisi sınırlandırılmakta ya da bu kişi tamamen bu yetkiden mahrum bırakılmaktadır⁹¹⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinin üst başlığı tasarruftur. Kanun'da değişik maddelere de serpiştirilmiştir (HMK, m. 53, 70, 137, 226, 308, 313, 324, 325).

Tasarruf İlkesi

Madde 24- (1) Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz.

(2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz.

(3) Tarafların üzerinde serbestçe **tasarruf** edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da **tasarruf** yetkisi devam eder.

O halde Kanun'un 24. maddesinin başlığı "tasarruf ilkesi" değil "taraflarca tasarruf ilkesi" diye yazılabilirdi. Çünkü burada söz konusu olan az masraf yapılmasına dikkat etmek anlamında tasarruf ilkesi değildir⁹¹⁹.

(2) Sabit

Yaygın olarak kullanılan anlamı yerinden oynamayan, yerini değiştirmeyen,

⁹¹⁶ Akalın/Toparlı/Dağlı, "www.tdk.gov.tr", (E.T., 5.01.2015).

⁹¹⁷ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 787; Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

⁹¹⁸ Ahmet Başözen, Müflisin Tasarruf Yetkisi, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 121.

⁹¹⁹ Umar, "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısı'na Katkı", tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m 2006-67-275, (E.T., 7.03.2015).

durağan⁹²⁰ olan kelimenin hukuk dilindeki karşılığı ise belirlenmiş, saptanmış, durağan, oynak olmayan, tespit edilmiş, belli⁹²¹ olarak ifade edilmektedir.

Resmî senetlerdeki yazı veya imza inkâr edildiğinde, senetteki yazı veya imzanın sahteliği, ancak mahkeme kararıyla **sabit** olursa, bu senet herhangi bir işleme esas alınmaz (HMK, m. 209/2).

Hiç şüphe yok ki bu kelimeler anlamlarını uzun ve köklü bir geçmiş içinde kazanmışlardır. Bu bakımdan kanunların dili bir bakıma standartlaşmış ve bu şekilleri ile yorumlanmıştır. Böyle standartlaşmış ve oturmuş bir dilde basitleştirmeye gitmek kanunlarda yanlış anlaşılmalara sebep olabileceği gibi kelimeler arasındaki ince farklılıkları da ortadan kaldıracaktır.

Örneğin dili sadeleştiriyoruz diye aleni, münhal, sarih, işsiz kelimelerinin hepsini açık kelimesi ile ifadeye kalkarsak ince farkları kaybederiz, çünkü bu kelimelerin hepsi “açık” anlamının ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Alenî “ortada, meydana, herkesin içinde yapılan, açık”; münhal “boş olan, açık bulunan”; sarih “açık kolay anlaşılır, belli, belirgin”; işsiz “iş olmayan” anlamında kullanılmaktadır⁹²².

O halde kullanılan bu terimler zamanla özel bir içerik kazanmış ve özel olarak hukuk diline ait kelimelerdir. Bu nedenle, yerlerine başka kelimelerin kullanılması kolay olmayacaktır. Yani terimlerin anlamlarını ifade etseler bile, bunların yerlerine başka kelimeleri kolaylıkla kullanamayız. Kullanılacak kelimelerin Kanun’da yer almadan önce özellikle hukuk bilminde yerleşik terimler halini almaları gerekir⁹²³.

D. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndan Kısa Kısa

1. Kanun’da 112. maddeye konan seçimlik dava başlığı yerine “seçimlik borç davası” denilebilir. Gerçekten seçimlik olan davanın kendisi değil dava temeli edini-

⁹²⁰ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 5.01.2015).

⁹²¹ Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 699.

⁹²² Özkan, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 186.

⁹²³ Erdin, “Yasaların Dili”,www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 5.1.2015).

len davalının borcudur⁹²⁴.

2. “Eski Hâle Getirme” yerine “Eski Duruma Getirme” yazılabilirdi⁹²⁵.

3. *Dava Şartları* denmiştir. “*Dava şartları, mahkemenin davanın esası hakkında yargılamada bulunabilmesi için gerekli olan şartlardır. Diğer bir anlatımla; dava şartları, davanın açılabilmesi için değil, mahkemenin davanın esasına girebilmesi için aranan kamu düzeni ile ilgili zorunlu koşullardır.*”⁹²⁶ diyen Yargıtay kararından da şart ile koşulun eş anlamlı olduğu anlaşılacağı üzere, aynı kavram için hem şart hem de koşul denmesinin gereksizliği ancak Kanun dilinin “*Dava Koşulları*” biçiminde yazılmasıyla önlenebilirdi⁹²⁷.

4. Kanun 132. maddesinin 2. fıkrasında “Görevli Mahkemeye” deniyor. Görevli ve yetkili mahkemeye denmesi gerekirdi⁹²⁸.

5. “*Cevap*” yerine, günümüzde sıkça kullanılan Türkçe kökenli “*yanıt*” kullanılabilirdi⁹²⁹.

6. Kanun’un 66. maddesinin ifadesi, mantık tırmalayıcıdır: “*Üçüncü kişi, davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında... davada yer alabilir*”. “*Davayı kazanmasında yararı bulunan taraf*” deyişi aslında her iki tarafı anlatmıyor mu? Her iki tarafın, davayı kazanmakta yararı yok mu? İfade şöyle olmalı: “*Üçüncü kişi, davayı kazanmasında kendisinin hukuki yararının bulunduğu taraf yanında... davada yer alabilir*”⁹³⁰.

7. Kanun’da tahkim sürecinde ihtiyati tedbir veya delil tespiti kararı verilmesini konu olan 414. maddesinde “*Mahkeme... icra edilebilirliğine karar verir*” değil, “*icra edilmesine karar verir*” denecekti ve maddenin gerekçesinde de ifade doğru

⁹²⁴ Umar, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısı’na Katkı*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-275, (E.T., 7.03.2015).

⁹²⁵ Can, s. 324.

⁹²⁶ YHGK, 05.02.2003, E: 2003/21–30, K. 2003/57, Yargıtay Kararları Dergisi, Haziran 2003, s. 847.

⁹²⁷ Can, s. 324.

⁹²⁸ Umar, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısı’na Katkı*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-275, (E.T., 7.03.2015).

⁹²⁹ Can, s. 325.

⁹³⁰ Umar, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısı’na Katkı*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-275, (E.T., 7.03.2015).

olarak şöyledir: “*hakem kararının icrasına hükmedilecektir*”⁹³¹.

8. Kanun yerine yasa demek mümkündür. Ancak Türkiye’de resmi olarak Resmi Gazetede yayınlanmış bir tek yasa vardır. O da Anayasa bunun dışındaki yasalarımızın hepsi kanundur. Ama resmi niteliği taşıyan mahkeme kararlarımız bile Türk Ceza Kanunu yerine Türk Ceza Yasası’na göre hüküm kurulduğundan bahsedilmektedir ki öyle bir yasamız yoktur. Bizim var olan Kanun’umuz Türk Ceza Kanunu’dur. Türk Ceza Yasası diye bir yasa mevcut değildir⁹³². Kaldı ki, Mevzuat Hazırlama Usûl ve Esasları Hakkındaki Yönetmeliğin 23. maddesinin ikinci fıkrası şöyle der; “Terim birliğinin sağlanması amacıyla taslakların başlığında ve madde metninde yasa kelimesi yerine kanun kelimesi kullanılır.” O halde her ne kadar kanun kelimesi Arapça olsa da yukarıda bahsedilen gerekçelerden dolayı hukuk dilinde kanun kelimesinin kullanılması daha uygun olacaktır.

9. Yargı kelimesi eski Anadolu Türkçesinde ve Kıpçakçada “yargu” şeklinde geçmekte ve “hüküm”, “kaziye” anlamına gelmektedir. Kelime, dilimizin en büyük abide ve hazinelerinden Kaşgarlı Mahmud’un Divanü Lugati’t Türk’ünde bulunmamaktadır. Etimoloji bakımından yargı kelimesi “ayırarak, parçalamak, açmak” manasına gelen ve bu günde kullanılan “yarmak” fiilinden türemiş olmalıdır. Bu fiile mecazi ve manevi bir anlam verilmiştir. Yargı kelimesi “hak ve batılı ayırmak için verilen hüküm” manasını kazanmıştır⁹³³.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, yargı kelimesi yanında “hüküm veren hâkim” anlamına gelen “yargıcı” kelimesine de tesadüf edilmektedir. Bir isimden isim yapma eki olan meslek, iş ve meşgale bildiren “cı” eki ile yapılmıştır; Sütçü, ekmekçi kelimeleri gibi. İşte hâkim kelimesine karşılık aranırken “yargıcı” yerine “yargıç” kelimesi öne sürülmüş, fakat tutunamamıştır⁹³⁴. Zaten HMK’ da bu kelime hâkim olarak kullanılmıştır.

⁹³¹ Umar, “*Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tasarısı’na Katkı*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-275, (E.T., 7.03.2015).

⁹³² Levent Göker, “*Hukuk Fikrinde Dilin Önemi ve Hukuk Dili Olarak Türkçe’nin Kullanımı*”, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 128.

⁹³³ Faruk Timurtaş, *Türkçemiz Uydurmacılık*, Boğaziçi Basım Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 1980, s. 246.

⁹³⁴ Timurtaş, s. 245.

III. Yapısal Özellikleri

A. Olumsuz Cümleler

Kanun'da olumsuz cümlelere sıklıkla rastlanmaktadır. Kanun'da kullanılan olumsuz cümleler maddelerin yaptırımları ile ilgilidir. Yapılmaması ve olmaması gereken şeylerin ifadesinde kullanılır. Bu kullanıma aşağıdaki maddeler örnek olarak verilebilir⁹³⁵.

Madde 18- (1) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular ile kesin yetki hâllerinde, yetki sözleşmesi yapılamaz.

Madde 24- Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz.

(2) Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz.

Madde 74- (1) Açıkça yetki verilmemiş ise vekil; sulh olamaz, hâkimi reddedemez, davanın tamamını ıslah edemez, yemin teklif edemez, yemini kabul, iade veya reddedemez, başkasını tevkil edemez, haczi kaldıramaz, müvekkilinin iflasını isteyemez, tahkim ve hakem sözleşmesi yapamaz, konkordato veya sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılması teklifinde bulunamaz ve bunlara muvafakat veremez, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramaz, davadan veya kanun yollarından feragat edemez, karşı tarafı ibra ve davasını kabul edemez, yargılamanın iadesi yoluna gidemez, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açamaz, hangileri hakkında yetki verildiği açıklanmadıkça kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarla ilgili davaları açamaz ve takip edemez.

B. Uzun Cümleler

Kanunların temel işlevi insan ilişkilerini düzenlemek ve sosyal düzeni sağlamaktır. Bu bakımdan kanunlar kural koyucu olup yaptırımları vardır. Onun için kanun metinleri hazırlanırken mümkün olduğunca açık, anlaşılır ve her hukuki ayrıntıyı kapsayacak şekilde hazırlanır. Böyle olunca da kanun maddeleri çok kapsamlı ve

⁹³⁵ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

uzun olmaktadır. Hukuki bakımından anlam bulanıklığını gidermeye yönelik olarak hazırlanan uzun metinler ister istemez karmaşık ve uzun cümlelerden oluşur⁹³⁶.

Kanun dilinin sözdizimi düzeyindeki en önemli özelliklerinden biri çok uzun ve karmaşık tümce yapılarına sahip olmasıdır. Dilbilgisi açısından ise, uzun ve karmaşık birbirini gerektiren ve genellikle uzun bir cümle içinde temel cümlecik ve buna farklı şekillerde bağlı yan cümlecikler yer almaktadır⁹³⁷. Kanun dilinin uzun ve karmaşık yapısına örnek olarak aşağıdaki maddeler verilebilir;

Madde 20- (1) Görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir

53 kelimeden oluşan bu Kanun maddesi incelendiğinde bir temel tümcecik ve buna bağlı yan cümleciklerden oluşmaktadır. Oysaki Mevzuat Hazırlama Esas ve Usûlleri Hakkındaki Yönetmeliğinin 4. maddesinin (f) fıkrasında “madde metinleri kısa ve anlaşılır biçimde düzenlenir” denilmektedir.

C. Edilgen Cümleler

Hukuk dilinde önemli olan kişiler değil, uygulanan yaptırımlardır. Bu nedenle, eylemi ön plana çıkaran edilgen yapılar hukuk dilinde sıklıkla kullanılmaktadır. Eylemi yapan ya da yapılmasına neden olan kişi belirsiz olduğu için etken yapılara dönüştürülmeleri de mümkün olmamaktadır. Edilgen tümcelere Kanundan şu örnekler verilebilir⁹³⁸:

Madde 63- (1) Dava kendisine ihbar edilen kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı olan taraf yanında davaya katılabilir.

⁹³⁶ Mustafa Özkan, “Gelişim Süreci İçinde Türkçe ve Anayasa Dili”, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 186.

⁹³⁷ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

⁹³⁸ Özyıldırım, turkolojicu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

Madde 71- (1)Dava ehliyeti bulunan herkes, davasını kendisi veya tayin ettiği vekil aracılığıyla açabilir ve takip edebilir.

D. Bağlaçlar

Bir dilin sözcükleri içinde yer alan bağlaçlar, metnin üretilmesinde son derece önemli rol oynar. Metnin en önemli yapı ve anlam örgüsünü teşkil eder. Metin üretme işlevin art arda sıralanan cümleler arasında değişik türde ilişkiler kurup anlamlı bütünlük oluşturarak yerine getirir. Bu anlamlı ilişkiler bazen cümleleri yan yana sıralama, bazen onları karşıtlama veya cümlelerin yargılarından birini destekleme, bazen de baştaki cümlelerin yargılarını açıklama, pekiştirme veya çürütme şeklinde kurduğu görülmüştür. Bağlaçlar cümlelerdeki konumu açısından incelendiğinde bunların genellikle cümle başlarında yer aldığı kendilerinden önceki ve sonraki cümlelerle ileriye ve geriye doğru bir ilişki ağı kurduğu, okuyucunun dikkatini bu cümlelerde beyan edilen yargıların üzerine çektiği ve böylelikle olayların belirli bir anlam kazanmasına katkıda buldukları belirlenmiştir⁹³⁹.

Uygur döneminden başlayarak, dini metinlerin aslına daha uygun bir biçimde aktarılabilmesi için aktarılan dillerdeki bağlaçlı anlatımların Türkçeye uyarlanması, yabancı cümle kuruluşlarına bakarak yeni Türkçe şekillerin oluşturulması söz konusu olmuştur. Eski Türkçede bağlaç olan bu şekiller, sonra yavaş yavaş kaybolmuştur. Yerlerini ortak İslam kültürünün etkisi altında ya Arap ve Fars dillerinden girme bağlaçlara yahut doğrudan doğruya Türkçenin kendi yapısının oluşturduğu yeni oluşumlara bırakmıştır⁹⁴⁰.

İslam kültürünün etkisi altında, dilimize Arap ve Fars dillerinden girmiş olan bağlaçlar veya bunların bugüne kadar uzantılarından oluşan bağlaçlar yabancı kökenli bağlaçlardır⁹⁴¹. Hukuk Muhakemeleri Kanun metnindeki bu bağlaçlar *aksi takdirde*

⁹³⁹ Tahsin Aktaş, “Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri”, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.03.2015).

⁹⁴⁰ Zeynep Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde Oluşumları” turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/zeynep_korkmaz_baglacla..., (E.T., 15.02.2015), (Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde Oluşumları).

⁹⁴¹ Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde Oluşumları” turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/zeynep_korkmaz_baglacla..., (E.T., 15.02.2015).

ve fakat bağlaçlarıdır⁹⁴². “Fakat” Arapça kökenli bir bağlaç olup ama ancak, lakin⁹⁴³ anlamlarına gelmektedir.

Bir başka türü ise Türkçe bağlaçlardır. Bunların sayıları pek çoktur⁹⁴⁴. Bu bağlaçlara Kanun’dan örnekler ise ancak, ayrıca ile yine, yoksa bağlaçlarıdır⁹⁴⁵.

Yine bir başka bağlaç türü ise Arapça-Farsça, Farsça-Arapça, Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe veya Arapça-Farsça-Türkçe kelime ve şekillerin birbirine karışmasından oluşmuş karışık nitelikte bağlaçlar vardır ki⁹⁴⁶; bunlardan Kanun’da olanları ise veya, veyahut, sadece bağlaçlarıdır⁹⁴⁷. “Veya”, Arapça ve Farsça birleşimi bir bağlaç olup, sözlük karşılığı olarak yahut kelimesi verilmiştir⁹⁴⁸.

Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen veyahut bağlacının karşılığı yahut⁹⁴⁹ olarak verilmiştir. “veya -yahut –veyahut” bağlaçları aynı anlamlara gelen bağlaçlar olup ikili kullanım şeklinde Kanun’da kullanılmıştır. Bağlaçların kökenleri ise; veya (Arap. ve, Far. ya), yahut (Far.), veyahut (Arap. ve, Far.)⁹⁵⁰ biçimindedir. Çoğu zaman ikiden fazla yapıyı birbirine bağlamak için kullanılan ve, veya, ya da, veyahut, yahut gibi bağlaçlar maddelere paralel yapılar oluşturmalarıdır⁹⁵¹. “Ve, veya, yahut, hem de” gibi kullanımların sorunlara yol açabileceği düşünülerek de özenle hareket edilmelidir. Çünkü hukuk dilinde kullanılan her bir kelimenin, zarfın, sıfatın, bağlacın, edatın, ek ve köklerin sadece gerçek anlamlarıyla değil aynı zamanda metindeki konumundan kaynaklanan bir bağlamda kullanılması gerekir. Kısacası cümlenin öncesi ve sonrası ile uygunluk ve tutarlılık esastır⁹⁵².

⁹⁴² R.G., 4.2.2011, S. 27836.

⁹⁴³ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

⁹⁴⁴ Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde oluşumları”, turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/zeynep_korkmaz_baglacla..., (E.T., 15.02.2015).

⁹⁴⁵ R.G., 4.2.2011, S. 27836.

⁹⁴⁶ Korkmaz, “Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde Oluşumları”, turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/zeynep_korkmaz_baglacla..., (E.T., 15.02.2015).

⁹⁴⁷ R.G., 4.2.2011, S. 27836.

⁹⁴⁸ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁹⁴⁹ Akalın/Toparlı/Dağlı, www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2015).

⁹⁵⁰ Hamza Zülfikar, “Dili, Söz Varlığı ve Yazımıyla Anayasa Metni” Anayasa Dili Sempozyumu, s. 148.

⁹⁵¹ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

⁹⁵² Ramazan Kaplan, “Hukuk Dili Bağlamında Anayasa”, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 116.

Türk hukuk dilinin söz dizim düzeyindeki çarpıcı özelliklerinden bir diğeri ise sıralama olarak adlandırılabilen bağlaç kullanımıdır. Bağlaçlar, “Bir tümcede işlev bakımından özdeş olan iki kelimeyi, iki kelime öbeğini ya da hem aynı türden, hem de aynı işlevli iki tümceyi birbirine bağlayan birimler” olarak tanımlanabilir. Hukuk bakımından bağlaç kullanımının işlevi ise kanunların kapsamı ve yapıları ile ilgili ayrıntıların sıralanmasını ve bunların birbirlerine bağlanmalarını sağlamaktır⁹⁵³.

Hukuk dilinde aşırı bağlaç kullanımı da diğeri bir sorundur. Örneğin, Anayasamızın başlangıç bölümünü oluşturan 26 satırlık tek cümlede tam 40 tane “ve” kelimesi vardır. Bunların 24 tanesi kesinlikle lüzumsuzdur ki bunlar kaldırıldığında hiç bir anlam eksikliği oluşmadığı gibi tam tersine metnin anlaşılabilirliği daha da kolaylaşmaktadır. Anayasamızda toplam 1452 yerde ve kelimesi mevcuttur. Bunların yaklaşık 1000 tanesi gereksizdir. Teknik olarak, her biri “ve” kelimesinin iki yanında birer boşluk bulunması gerekir. Bu boşluklarda sadece birinin dahi dikkate aldığımızda tüm lüzumsuz “ve” kelimeleri $3 \times 1000 = 3000$ karaktere, yani neredeyse 2 adet A4 ebadında metin sayfasına tekâmül etmektedir⁹⁵⁴. Lakin Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ise bağlaç kullanımının aşırı olmadığı görülmektedir.

IV. Yazım Kılavuzu ile Karşılaştırmalar

Dil denilince sadece kelimeler, cümle yapıları ve üslubu anlamamalıyız. Bir metnin dil boyutunun en az onlar kadar önemli olan bir başka yönü ise imlası hatta noktalama işaretleridir⁹⁵⁵. Hukuktaki yazı ve yazışmalarda bazen bir noktalama hatası (örneğin, bir virgül işaretinin kullanılmaması veya yanlış yerde kullanılması), anlatılmak istenen hususun tamamen yanlış veya eksik anlaşılmasına yol açabilir. Bu tür yanlış anlaşılmalara yol açmamak için kullanılan ifadenin dil bilgisi kurallarına uygun olması ve noktalama hatası içermemesi gerekir⁹⁵⁶.

⁹⁵³ Özyıldırım, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 5.01.2015).

⁹⁵⁴ Yıldırım Ramazanoğlu, “1982 Anayasası Üzerine Lisan ve İfade Analizi”, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 101-111.

⁹⁵⁵ Fatih Andi, “Bir Türkçe Klasikliği Olarak Anayasa”, Anayasa Dil Sempozyumu, s. 88.

⁹⁵⁶ Yılmaz, “Adli Yazı Dili”, www.ankarabarasu.org.tr/sitelex/ankarabarasu/teknakale/1991-5/1.pdf, (E.T., 20.11.2014).

A. Sayıların Yazımı

Kanun'un farklı maddelerinde (42, 49, 182, 200, 201, 218, 245, 253, 291, 329, 341, 362, 369) sayıların yazıyla gösteriminde tutarlı bir şekilde bitişik (beşyüz, beşbin, ikibinbeşyüz, binbeşyüz, yirmibeşbin, altmışbin) yazıldıkları dikkati çekmektedir. Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'nda ise birden fazla kelimedenden oluşan sayıların ayrı, sadece para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayıların bitişik yazılması önerilmektedir⁹⁵⁷. Yine sayılara gelen eklerin yazımı ile ilgili Yazım Kılavuzu şöyle demektedir. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösterilen ek yazılır: 15., 56., 5'inci, 6'ncı gibi⁹⁵⁸. Kanun'daki sayılara gelen eklerin yazımını ile ilgili birkaç örnek ise şöyledir;

Madde 64- (1) İhbar edilen davada verilen hükmün ihbar eden kişiye etkisi hakkında 69 uncu maddenin ikinci fıkrası hükmü kıyasen uygulanır.

Madde 175- (1) Tanıklığa ilişkin 249, 250, 259 ilâ 263 üncü madde hükümleri niteliğine aykırı düşmediği sürece isticvapta da uygulanır.

Madde 366- (1) Bu Kanun'un istinaf yolu ile ilgili 343 ilâ 349 ve 352 nci maddeleri hükümleri, temyizde de kıyas yoluyla uygulanır.

Kanunda sayılara gelen eklerin yazımında, sayılara gelen eklerin kesme işareti ile ayrıldığı görülmektedir.

B. Büyük Harflerin Kullanımı

Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'nda "Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar⁹⁵⁹" denilmektedir. Kanun'da ise 22, 23, 35, 40, 41, 44, 47, 98, 100, 103, 168, 268, 274, 286, 336, 341, 343, 346, 347, 349, 351 vd. maddelerinde bölge adliye mahkemesinin her bir kelimesinin büyük yazılması gerekirken küçük yazılmış, yine Kanun'un 1, 2, 40, 70'inci maddelerinde Asliye Hukuk Mahkemesinin her bir kelimesinin ilk harfi büyük yazılması gerekirken küçük yazılmıştır.

⁹⁵⁷ Şükrü Halûk Akalın/Recep Toparlı/Zeynep Korkmaz ve Diğerleri, Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005, (Yazım Kılavuzu), s. 14.

⁹⁵⁸ Yazım Kılavuzu, s. 14.

⁹⁵⁹ Yazım Kılavuzu, s. 18.

Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başladığı gibi kanun, tüzük, yönetmelik yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar. Ayrıca kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik gibi kelimeler, belli bir kurum vb. kastedildiğinde büyük harfle başlar⁹⁶⁰. Kanun'da buna uyulmuş olup, konuyla ilgili birkaç örnek aşağıdaki gibidir.

Madde 104- Adli tatile tabi olan dava ve işlerde, bu Kanun'un tayin ettiği sürelerin bitmesi tatil zamanına rastlarsa, bu süreler ayrıca bir karara gerek olmaksızın adli tatilin bittiği günden itibaren bir hafta uzatılmış sayılır.

Madde 135- Bu Kanun'un dava ile ilgili hükümleri, aksine özel düzenleme bulunmayan hâllerde, karşı dava hakkında da uygulanır.

Ancak Yazım Kılavuzu'nda "belli bir kanun, tüzük, yönetmelik kastedildiğinde büyük harfle yazılan kanun, tüzük, yönetmelik sözlerinin ek alması durumunda kesme işareti kullanılır."⁹⁶¹ demesine rağmen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun bazı maddelerinde ise bu kurala uyulmadığı görülmüştür. Yukardaki 104 ve 135. maddelerde görüldüğü üzere kanun kelimesi büyük harfle yazılmış olmasına rağmen sonuna gelen ek kesme işareti ile ayrılmamıştır.

Kanun'da imla açısından dikkat çeken bir başka nokta ise Devlet (HMK, m. 46, 47, 74, 285, 335, 339) Cumhuriyet (HMK, m. 70, 77, 79, 129, 264, 297, 382) gibi kelimeler verilen önemden dolayı titiz bir şekilde her durumda büyük harfle başlatılmıştır. Bu duruma Anayasa metinlerinde de rastlanılması dikkat çekicidir⁹⁶².

C. İmla- Uzatma İşaretinin Kullanımı

Günümüzde Türkçe birçok kelimenin yazımında tereddüt yaşanmaktadır. Türkçenin bazı harflerinin üzerinde "inceltme işareti", "şapka işareti" ya da "düzeltme işareti" adı verilen /ˆ/ gibi bir im ile gösterilen bu ses olayı yazımda ve okunuş da karışıklık çıkarmaktadır. Üzerinde inceltme işareti olan bu kelimelerin yazım kuralları sık sık değiştirildiğinden imlada bir tutarsızlık görülmektedir. Teknik aygıtların

⁹⁶⁰ Yazım Kılavuzu, s. 18.

⁹⁶¹ Yazım Kılavuzu, s. 47.

⁹⁶² Özdemir, s. 82.

ortaya çıkışı inceltme işareti taşıyan kelimelerin sorun olacağını göstermiş Örneğin, daktilo makinası icat edilince, hızla yaygınlaşmaya başlayan ünlüler üzerindeki â, û, î inceltme işaretleri, 1940 yılında daktiloların yaygınlaştığı dönemde daktilo üzerinde ilgili harfleri taşıyan üç ilave tuşa gerek olması sebebiyle kaldırılmıştır. İmla Kılavuzu 1929'dan 1965'e kadar tam 36 yıl hiç değişmemiş aynı kalmış, 1965'den sora o tarihe kadar inceltme işareti ile yazılan kelimelerdeki inceltme işareti kaldırıldı. 1977 yılında nispet “ı” sinin üzerinden kaldırılmıştır. 1996 yılında yayınlanan İmla Kılavuzu'nda ise Arapça ve Farsçadan Türklerin İslam dinine girmesiyle dilimize giren birçok kelime ve eklerde g/k/l ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için bu ünsüzlerden sonra gelen a ve u sesleri üzerine düzeltme işareti konulmuştur⁹⁶³.

Arapça ve Farsçadan girerek kültürümüzde yer almaya başlaması yüzlerce kelime de bulunan â, î, û ünlülerinin kullanılıp kullanılmaması günümüzde tartışılır olmuştur. 2005 yılından sonra ise dilimize Arapçadan veya Farsçadan giren ve yapısında bu ünlüler bulunan kelimeler, bu ünlüleri kısa kullandığımız zaman bir başka kelime ile karışıklık olmuyorsa uzun ünlüleri kullanmak gerekmediği, ancak bu tür kelimelerde uzun ünlüyü kullandığımız zaman başka bir kelime ile karışıklık oluşuyorsa işte o zaman ünlüleri kullanmak gerekir⁹⁶⁴. Hakim (hikmet sahibi), hâkim (yargıç), alem (bayrak), âlem (dünya, evren), alim (her şeyi bilen), âlim (bilgin); hâl (durum, vaziyet), hal (pazar yeri)⁹⁶⁵

İnceltme işareti dilimizde Arapça ve Farsçadan girmiş bazı kelime ve eklerdeki ince g, k, l gibi ünsüzlerin doğru okunması için bu ünsüzlerden sonra gelen â ve û ünlüleri kullanılır⁹⁶⁶: Güzergâh, ordugâh, dergâh, ahlâk, evlât⁹⁶⁷

Kanunda ahlak⁹⁶⁸, ilâ⁹⁶⁹ kelimeleri uzatma işaretleri ile yazılmış ancak Yazım Kılavuzu'nda işaretsiz yazılmıştır. Kanun'da geçen uzatma işaretli kelimeler, Yazım Kılavuzu'nda da işaretli olarak yazılmıştır. Bu kelimeler şunlardır;

⁹⁶³ Demirezen Mehmet, “Türkiye Türkçesinde İnceltme Uzatma İşaretinin Sesbirimsel Yapısı ve İşlevleri”, 4. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, 26-28 Eylül 2009, s. 162-164.

⁹⁶⁴ Mehmet Sarı, Türk Dili, 2. Baskı, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2011, s. 172; Yazım Kılavuzu, s. 6.

⁹⁶⁵ Yazım Kılavuzu, s. 6.

⁹⁶⁶ Demirezen, s. 164; Yazım Kılavuzu, s. 6.

⁹⁶⁷ Sarı, s. 170; Yazım Kılavuzu, s. 6.

⁹⁶⁸ Yazım Kılavuzu, s. 86.

Kâr ⁹⁷⁰	Herhâl ⁹⁷¹	Kâğıt ⁹⁷²
İnkâr ⁹⁷³	Derhâl ⁹⁷⁴	Vekâlet ⁹⁷⁵
İmkân ⁹⁷⁶	Dâhil ⁹⁷⁷	Hâl ⁹⁷⁸
Hâkim ⁹⁷⁹	Kâtip ⁹⁸⁰	Mahkûm ⁹⁸¹

Yukarıdaki kullanımlardan anlaşılacağı üzere Kanun'da hâlinde, hâkim kelimeleri gibi düzeltme işaretinin anlam farklılıklarını ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. İlâm, ilâ, ve tabî gibi kelimelerindeki uzatma amacıyla kullanılan kelimelerdeki düzeltme işareti Kanun'da kaldırılmıştır.

Düzeltilme işaretinin inceltme işlevi gördüğü bazı kelimelerde (kâğıt, kâtip gibi), bu işaret Tasarı metnindeki ilgili kelimelerde kullanılmamasına rağmen Hukuk Muhakemeleri Kanun'unda benimsenmiştir. Buna karşılık Tasarı'daki iflâs ve ihlâl kelimelerindeki düzeltme işareti⁹⁸² aynı işlevde kullanılmıştır. Fakat Hukuk Muhakemeleri Kanun metninde yer alan iflas⁹⁸³ ve ihlal⁹⁸⁴ kelimelerinde Yazım Kılavuzuna uygun olarak kullanılmamıştır.

Arapça kelimeleri sıfat yapan ve Arapçada bir ek olan nispet “î” sini belirtme hal ekinden ve iyelik ekinden ayırt etmek için bu “î” nin üzerine konur. Amaç yanlış anlam çıkarılmasını engellemektir⁹⁸⁵.

⁹⁶⁹ Yazım Kılavuzu, s. 257.

⁹⁷⁰ Yazım Kılavuzu, s. 280.

⁹⁷¹ Yazım Kılavuzu, s. 242.

⁹⁷² Yazım Kılavuzu, s. 273.

⁹⁷³ Yazım Kılavuzu, s. 261.

⁹⁷⁴ Yazım Kılavuzu, s. 171.

⁹⁷⁵ Yazım Kılavuzu, s. 475.

⁹⁷⁶ Yazım Kılavuzu, s. 259.

⁹⁷⁷ Yazım Kılavuzu, s. 163.

⁹⁷⁸ Yazım Kılavuzu, s. 234.

⁹⁷⁹ Yazım Kılavuzu, s. 234.

⁹⁸⁰ Yazım Kılavuzu, s. 286.

⁹⁸¹ Yazım Kılavuzu, s. 328.

⁹⁸² Budak, s. XIII.

⁹⁸³ Yazım Kılavuzu, s. 255.

⁹⁸⁴ Yazım Kılavuzu, s. 255.

⁹⁸⁵ Demirezen, s. 167.

Türk askeri	Askerî okul
İslam dini	Dinî bilgiler
Fizik ilmi	İlmî araştırmalar
Atatürk'ün resmi	Resmî kuruluşlar

örneklerinde olduğu gibi anlamları farklı olan kelimelerin karıştırılması önlenmiştir⁹⁸⁶.

Nispet “İ” si ile kurulmuş sıfat tamlamalarına hukuk metinlerinde sık sık rastlamak mümkündür⁹⁸⁷.

1980 yılından sonra “düzeltme işareti kaldırılmıştır” diye toplumda yanlış olarak yerleşmiş bir düşünce vardır. Oysa kalın ve ince k sesiyle kalın g ve ince g seslerini birbirinden bu işaret hiçbir zaman kılavuzdan ve sözlükten kaldırılmadı. Bu işaretin dilimizde artık olmadığı kullanılmaması gerektiği düşüncesi yanlıştır. İnceltme-uzatma işareti taşıyan kelimelerin sayısı bir zorlama ile Türk Dil Kurumunun 2005 yılı baskısında 250 kelimeye indirilmiştir⁹⁸⁸.

Aitlik bildiren “nispet’î” sini göstermek için î kullanılır: siyâsî, medenî, millî, maddî, resmî⁹⁸⁹.

Kanun metninin tamamında Türkçe kurallar işletilmeye çalışılmış, yabancı kurallara hiç yer verilmezken nispet “İ” siyle kurulmuş Türkçe sıfat tamlamaları şöyledir⁹⁹⁰:

Adlî Suç	Medenî Kanun	Fer’î Müdahale	Fer’î Müdahil
Resmî Daire	Resmî Makam	Resmî Senet	Resmî Tatil
İnşâî Dava	İnşâî Hüküm	İnşâî Hak	

⁹⁸⁶ Demirezen, s. 167; Yazım Kılavuzu, s. 7.

⁹⁸⁷ Özdemir, s. 59.

⁹⁸⁸ Demirezen, s. 174.

⁹⁸⁹ Sarı, s. 170.

⁹⁹⁰ Özdemir, s. 82.

Kanun'da uzatma işareti ile yazılmış olan aşağıdaki “nisbet î” lerine Yazım Kılavuzu'nda uzatma işareti konulmamıştır.

Medenî⁹⁹¹ Küllî⁹⁹²

İradî⁹⁹³ Adlî⁹⁹⁴

Mülki⁹⁹⁵ Fizikî⁹⁹⁶

Buna karşılık Kanun'da uzatma işareti ile yazılmış olan aşağıdaki “nispet î” lerine Yazım Kılavuzunda uzatma işareti konulmuştur.

Ferî⁹⁹⁷ Fiilî⁹⁹⁸

Cebri⁹⁹⁹ Resmî¹⁰⁰⁰

Şekli¹⁰⁰¹

Bunun dışında nispet “î” sini göstermek için “î” ünlüsünü uzatma işaretine sahip olan düzeltme işareti, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ferî ve tevdî kelime-lerinde anlam karışıklığını önlemek amacıyla Tasarı'da ilgili kelimeye yer almamasına rağmen kullanılmıştır. Oysa Tasarı metninde birçok kelimeye yer alan uzatma görevinde kullanılan –i ünlüsündeki düzeltme işareti HMK metnindeki ilgili kelimelerde kaldırılmıştır (mali, nihai, mecburi, asli, kısmi, maddi, manevi, hukuki ve zımnî gibi)¹⁰⁰².

Kanun'da sükut şeklinde yazılan kelime Yazım Kılavuzu'nda sükût¹⁰⁰³ biçiminde yazılmıştır.

⁹⁹¹ Yazım Kılavuzu, s. 334.

⁹⁹² Yazım Kılavuzu, s. 318.

⁹⁹³ Yazım Kılavuzu, s. 262.

⁹⁹⁴ Yazım Kılavuzu, s. 82.

⁹⁹⁵ Yazım Kılavuzu, s. 349.

⁹⁹⁶ Yazım Kılavuzu, s. 211.

⁹⁹⁷ Yazım Kılavuzu, s. 207.

⁹⁹⁸ Yazım Kılavuzu, s. 209.

⁹⁹⁹ Yazım Kılavuzu, s. 140.

¹⁰⁰⁰ Yazım Kılavuzu, s. 392.

¹⁰⁰¹ Yazım Kılavuzu, s. 430.

¹⁰⁰² Budak, s. XIII.

¹⁰⁰³ Yazım Kılavuzu, s. 424.

Adlî kelimesi metnin genelinde adli şeklinde değiştirilmiş, ancak HMK, m. 79 hükmünde aynı kelime adlî olarak kalmıřtır¹⁰⁰⁴.

D. Birleşik Kelimelerin Yazılımları

Etmek ve olmak yardımcı filleriyle ile birleşirken ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır¹⁰⁰⁵. Aksi durumda ayrı yazılır¹⁰⁰⁶. Kanun'daki birleşik fillerin yazılımları ile ilgili birkaç maddeden alınan örnekler aşadaki gibidir:

Madde 66- (1) Üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'î müdahil olarak davada yer alabilir.

Madde 76- (1) Avukat, açtığı veya takip ettiği dava ve işlerde, noter tarafından onaylanan ya da düzenlenen vekâletname aslını veya avukat tarafından onaylanmış aslına uygun örneğini, dava yahut takip dosyasına konulmak üzere ibraz etmek zorundadır.

Madde 418- Hakemi reddetmek isteyen taraf, hakemin veya hakem kurulunun seçiminden ya da hakemin reddi talebinde bulunabileceği bir durumun ortaya çıktığını öğrendiği tarihten itibaren iki hafta içinde ret talebinde bulunabilir ve bu talebini karşı tarafa yazılı olarak bildirir. Reddedilen hakem kendiliğinden çekilmez veya diğer taraf reddi kabul etmez ise ret hakkında, hakem kurulunca karar verilir.

Madde 112- (3) Seçimlik mahkûmiyet hükmünü cebrî icraya koyan alacaklı, takibinin konusunu, mahkûmiyet hükmünde yer alan edimlerden birine hasretmek zorundadır.

Kanundan alınan yukardaki örneklerden anlaşılacağı üzere birleşik fillerin yazılımları ile ilgili kurallara uyulmuştur.

¹⁰⁰⁴ Budak, s. XV.

¹⁰⁰⁵ Yazım Kılavuzu, s. 21.

¹⁰⁰⁶ Yazım Kılavuzu, s. 25.

E. Diğer Yazım Yanlışlıkları

Kanunda “kötüniyet” şeklinde yanlış yazılan ifade 7 defa, (m. 42, 77, 182, 213, 329, 351, 368) öte yandan “zamanaşım” şeklinde yanlış yazılan ifade 4 defa tekrarlanmış hâlbuki bunların doğru yazım biçimleri “kötü niyet”, “zaman aşımı”¹⁰⁰⁷ tarzında olmalıydı. Kötü niyet bir sıfat tamlaması olup sıfat ile ismin bitişik yazılması mümkün değildir.

Bölümlerin alt bölümleri anlamında “ayırım” denmiş ancak bu sözcüğün doğru yazılışı “ayrım”dır¹⁰⁰⁸.

Kanun’da 230. madde hükmünün sonuna nokta konulması unutulmuştur. Oysaki bu maddeyi karşılayan Tasarı’nın 236. madde metninde bu nokta mevcuttur¹⁰⁰⁹.

Biraz, birkaç, birkaçı, birtakım, birçok, birçoğu, hiçbir, hiçbirisi, herhangi belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır¹⁰¹⁰. Kanunda buna uygun olarak aşağıdaki kelimeler bitişik olarak yazılmıştır.

Hiçbiri m. 369, 353

Birkaçı m. 303, 382

Herhangi m. 21, 22, 134, 203, 209, 297, 299, 359, 382, 421.

¹⁰⁰⁷ **Yazım Kılavuzu**, s. 500.

¹⁰⁰⁸ **Can**, s. 324.

¹⁰⁰⁹ **Budak**, s. XV.

¹⁰¹⁰ **Yazım Kılavuzu**, s. 24.

SONUÇ

Bir iletişim aracı olan dil, zamanla anlaşılması zor meslek dilleri hallerine dönüşmüştür. Bunlardan biri de hukuk dilidir. Hukuk dili, Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla zamanla ağırlaşmıştır. Oysaki kanunlar halk için çıkarılır. Halk dilini anlamadığı bir kanuna uymakta zorluk çeker. Kanunların kolaylıkla anlaşılabilir olması halkın anlayacağı bir dil ile yazılması ile mümkündür. Son zamanlarda bunun farkına varılmış ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu yeniden düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun eski Kanun'a göre dili oldukça sadeleşmiştir, Türk dilinin güzel örnekleri Kanun metinleri içerisinde yerini almıştır. Anlaşılması güç ifade ve kelimeler yerine daha anlaşılır, Türkçe kelimeler seçilmiştir. Buda Kanun metninin içerisindeki Türkçe kelime sayısını artırmıştır. Ancak Kanun metinleri içerisinde zaman zaman Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar göze çarpmaktadır. Örneğin, "muhakeme" gibi bir kavramın anlamını tam olarak karşılayacak olan "yargılama" gibi bir terim varken bu kavram tercih edilmemiştir. Oysaki muhakeme yerine yargılama terimi kullanılabilirdi. Birinin Arapça diğerinin Türkçe olması dışında arasında bir fark da yoktur.

Ana dilde aynı kavramı karşılayan kelimeler mevcut ise yabancı kelimelerden vazgeçilmelidir. Ancak yabancı kelimeleri bir tarafa bırakıp kavramı tam olarak karşılamaktan uzak kelimeleri koymak da hukuk dilinde onarılmaz yaralar açacaktır. Kelime, terim ve kavramların anlamlarını tam olarak bir Türkçe karşılık bulmada hukuk dünyasının ortak birlik sağlayamadığı yabancı kökenli terimleri olduğu gibi bırakmak gerekir. Çünkü bir terimin tam karşılığı olan yabancı bir kelime yerine kavramı tam olarak karşılamayan beş altı yeni kelime ile karşılamak kanun dilinde kargaşaya neden olacaktır.

Zaman zaman metin içerisinde terim birliği sağlanamayarak Türkçe ve Arapça kelimeler bazen aynı madde içerisinde bazen de farklı maddeler içerisinde ifade edilmiştir. Buda kökenleri farklı olan terimlerin birden fazla kelime ile karşılanmasına neden olmuştur. En azından Türkçe karşılığı bulunan terimleri yabancı kökenli kelimelerin eş anlamlılarını parantez içerisinde yazarak kullanımları özendirilebilirdi.

Günlük dilde kullanılan bir kısım Arapça ve Farsça kelimeler hukuk terimi olarak farklı anlamlar içermektedir. Kullanılan bu terimler zamanla özel bir içerik kazanmış ve özel olarak hukuk diline ait kelimelerdir. Bu nedenle, yerlerine başka kelimeleri kolaylıkla kullanamayız. Böyle oturmuş bir dilde basitleştirmeye gitmek hem Kanun'da yanlış anlaşılmalara sebep olacak hem de kelimeler arasındaki ince farklılıkları da ortadan kaldıracaktır. Onun içindir ki Kanun dilinde sadeleşme yapma anlamında bu tür kelimeleri farklı kelimelerle karşılamamak gerekir.

Hukuk dilinin arılaşmasında, özleşmesinde Yargı'ya da büyük görev düşmektedir. Çünkü yargı kararlarında kullanılan dil, ister istemez bütün hukukçuların kullandığı ortak dili oluşturmaktadır. Dilde özleşme çalışmalarında Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay'ın yaptığı özverili çalışmalar inkâr edilemez. Kimi Yargıtay kararlarında bazı kelimelerin Türkçe karşılıkları tırnak işareti içerisinde verilmiştir. Kanun'da, bu tırnak işareti içerisinde geçen terimler kullanılmış olsa idi, Kanun'daki Türkçe kelime oranı daha fazla olabilirdi. Hem de bunların kararlarda ayrıç içerisinde yazılmasına gerek kalmazdı.

Kanun dili deyince sadece terimler, kelime, cümle yapıları anlaşılmalı imla ve noktalama işaretleri de Kanun metninin de kullanılan dil için çok önemlidir. Çünkü bir noktanın bir harfin bile önemi olduğu düşünülecek olursa kanun metni içerisinde imla ve yazım yanlışlıklarına dikkat edilmelidir. Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun bazı maddelerinde bu imla hataları görülmektedir. Gerek büyük harflerin kullanımında gerekse noktalama işaretinin kullanımı bakımında kılavuza göre yanlışlıklar yapılmıştır. Birleşik kelimelerin yazımı ile ilgili kurallara uyulmuştur. Yine sayıların yazımı ile ilgili de hatalar yapılmıştır.

Kanun'da yapılmaması ve olmaması gereken şeylerin ifade etmek için sık sık olumsuz ve edilgen cümle yapılarına rastlanmaktadır. Bu da maddelerin yaptırımından dolayıdır.

Tabii ki yeryüzündeki hiçbir dil yüzde yüz öz değildir. Diller sürekli değişme ve gelişme içerisinde. Özellikle Arapça ve Farsça etkisi altında kalan hukuk dilinde özleşme çalışmalarına dikkat etmeliyiz. Hukuk diline gereken özeni göstermemiz gerektiği konusundaki aşağıdaki örnek oldukça dikkat çekicidir:

Fransa'nın Rennes kentindeki Adalet Sarayı'nın Ticaret Mahkemesi salonunun tavanında bir resim vardır; Bir yasa kitabı, üzerinde bir büyüteç yanında da bir meşale. Bunun anlamı ise şudur; Adaletin meşalesi yasaları izleyen titiz gözlerle yakı tutulabilir. Ancak bu titiz gözlerin inceleyeceği yasalar, her şeyden önce titizlikle kaleme alınma anlamına gelir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere hukuk diline gereken özeni göstermeliyiz. Çünkü hukuk dili rastgele bir dil değildir.

KAYNAKÇA

- Acar** Güler, Türk Medeni Kanunu'nun Toplum Dil Bakımından İncelenmesi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996 (Yayınlanmış Doktora Tezi).
- Adalet Bakanlığı**, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanun'undan Hukuk Muhakemeleri Kanun'una, Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Yayın İşleri Daire Başkanlığı, Ankara 2001.
- Akalın** Şükrü, "Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu", www.akalin.gen.tr/.../17,sukruhalukakalinaturkdonemindeturkceveturkdil, (E.T., 05.12.2014).
- Akcan** Recep, "Hukuk Mahkemelerinde Hukuki Yardım ve Naip Tayini", dosya.marmara.edu.tr/huk/fakultedergisi/...dr.../2yrd.do_dr.recep_akcan..., (E.T., 25.02.2015).
- Akıncı** Ziya, Milletlerarası Tahkim, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.
- Akkaya** Tolga, Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- Aktaş** Şerife/**Gündüz** Osman, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Basım, Ankara 2009.
- Aktaş** Tahsin, "Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri", www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.03.2015).
- Aksan** Doğan, Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, (Aksan, Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri).
- Aksan** Doğan, Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim), Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara 2003, (Aksan, Her Yönü ile Dil).
- Aksan** Doğan, Türkçenin Sözvarlığı, Engin Yayınevi, Ankara 2004, (Aksan, Türkçenin Sözvarlığı).
- Aksan** Doğan, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü, Bilgi Yayınevi, Ankara 2008, (Aksan, Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü).

Aksan Doğan, *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, (Aksan, Türkçenin Gücü).

Aksan Doğan, “*Dil Bilim Tarihine Bakış*”, turkoloji.cu.edu.tr/dilbilim/aksan_2.pdf, (E.T., 04.11.2011).

Akalm Şükrü Halûk/**Toparlı** Recep/**Korkmaz** Zeynep ve **Diğerleri**, *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005, (Yazım Kılavuzu).

Akalm Şükrü Halûk/**Toparlı** Recep/**Dağlı** Yücel, “Güncel Türkçe Sözlük” www.tdk.gov.tr, (E.T., 25.02.2005).

Akyol Arslan Leyla, *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

Aksoy Ömer Asım, “*Dil Davası*”, *Özleşen Dilimiz*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, 1967.

Aksoy, “*Anayasanın Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale.../tum_list.php?t...Ömer%20-Asım%20Aksoy, (E.T., 23.11.2014, (Aksoy, Anayasanın Dili).

Akyüz Kemal, *Ahmet Haşım Şiirler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1973.

Alan Yusuf, “*Dil ve Kültür*”, www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dil-ve-kultur.html (E.T., 09.11.2013).

Albayrak Hakan, *Medeni Usul İcra ve İflas Hukukunda Yaklaşık İspat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.

Alptekin Ali Berat, “*Osmaniye Örneğinden Hareketle Batı Türkleri Destan ve Hikâyelerinde Antlar*”, www.millifolklor.com/tr/sayfalar/84/04_.pdf, (E.T., 03.06.2015), (Alptekin, Osmaniye Örneği).

Andı Fatih, “*Bir Türkçe Klasığı Olarak Anayasa*”, *Anayasa Dil Sempozyumu*, Ankara 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 85-88.

Argunşah Mustafa, *Dil Yarası*, Can Matbaası, Kayseri 2006.

Arslan Ramazan, Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Ayıldız Matbaası, Ankara1977.

Aşçioğlu Çetin, “*Dil ve Hukuk ya da Türkçem Benim Ses Bayrağım*”, www.ankara-ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/2002-4/3.pdf, (E.T.,15.11.2014).

Aşgın Sait, “*Türkiye Cumhuriyet’inde Yazı Dil ve İnkılabı*”, Türk Dili Dergisi, Sayı: 609, Eylül 2002, s. 482-489.

Atabey İbrahim/**Koç** Saadettin/**Yeniçeri** Hüseyin/**Ülker** Çiğdem/**Yağcı** İlyas, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Yargı Yayınevi, Ankara 2007.

Atalay Özcan, “*Uygulamada Takas ve Mahsup*”, www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/1.pdf, (E.T., 25.02.2015).

Atalay Oğuz, Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınevi, İzmir 2001.

Ateş Kemal, Türk Dili, Ankara 1995.

Ayan Mehmet, Borçlar Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2013.

Ayıldız Mustafa/**Birgören** Hamdi, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

Banarlı Nihat Sâmi, Türkçenin Sırları, Leyla İle Mecnun Yayıncılık, İstanbul 2006.

Başçetinçelik Ayşe, “*Dil Toplumun Onurudur*”, turkoloji.cu.edu.tr/.../ayse_bascetin-celik_dil_toplumun_onurudur.pdf, (E.T., 06.05.2014).

Başgil Ali Fuad, Türkçe Meselesi, Yağmur Yayınları, İstanbul 2007.

Başkan Özcan, “*İnsan Dilinin Doğuşu*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, (Ed. Ağâh Sırrı Levent), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

Başözen Ahmet, Medeni Usul Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, (Başözen, İlk Görünüş).

Başözen Ahmet, Müflisin Tasarruf Yetkisi, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.

- Başpınar** Veysel, “6098sayılı Türk Borçlar Kanun’una İlişkin Genel Değerlendirme”, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Beyathı** Yahya Kemal, Kendi Gök kubbemiz, Özal Matbaası, İstanbul 2007.
- Beyreli** Latif/**Çetindağ** Zerrin/**Celepoğlu** Ayşegül, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Pegem Yayınevi, Ankara 2010.
- Birim** Nurettin (Ed.), Rönesans’ın Serüveni, Acar Matbaacılık, İstanbul 2005.
- Budak** Ali Cem, Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- Bulut** Mesut, “Cumhuriyet Döneminden Günümüze Yapılan Türkçe Yazım Kılavuzu Çalışmaları ve Türkçe Yazım Kılavuzları Üzerine Bir Kaynakça Denemesi”, www.jasstudies.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=1508, (E.T., 20.06.2015).
- Can** Saffet, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı’nın Türkçesi Üzerine, TBB dergisi, S. 70, Ankara 2007, s. 317-318.
- Canyürek** Murat, Mütessesil Borçlulukta İç ve Dış İlişkiler, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2003.
- Cunbur** Müjgân, Karacaoğlan Şiirler, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1973.
- Cüceloğlu** Doğan, Yeniden İnsan İnsana, Remzi kitapevi, İstanbul 2009.
- Çakar** Ayşen Seymen, “Adalet Mülkün Temeli Midir?”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/ViewPDF-adalet-mulkun-temeli-midir-1275, (E.T., 25.02.2015).
- Çakıcıoğlu** Erdal (Ed.), Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig, Eflatun Matbaası, İstanbul 2011.
- Çetin** Osman Ali/**Akdağ** Rabia/**Okuyay** Belgin, Türk Dili ve Kompozisyon, Kün Yayıncılık, Ankara 2010.
- Çiftpınar** Bülent, “Toplumsal Kurallar Metni Olarak Hukuk ve Hukuk Dili”, www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ciftpinar_bulent.pdf, (E.T., 4.11.2013).

Dağdelen Ahmet Hakan, 818 ve 6098 Sayılı Borçlar Kanunlarında Borçlular Arasında Teselsül, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.

Demir Nurettin/**Yılmaz** Emine(Ed.), Türk Dili, Nobel Yayıncılık, Ankara 2009.

Demir Ramazan, Arap Dilbilimcilere Göre Dillerin Kaynağı Meselesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008 (Yayınlanmış Doktora Tezi).

Demirci Selahattin/**Kabahasanoğlu** Vahap, Üniversitelerde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım Dersleri, 5. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2009.

Demirezen Mehmet, “*Türkiye Türkçesinde İnceltme Uzatma İşaretinin Sesbirimsel Yapısı ve İşlevleri*”, 4. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı, 26-28 Eylül 2009, s. 162-164.

Develi Hayati, Dil Doktoru, Bayrak Baskı, İstanbul 2007.

Develioğlu Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Doğu Matbaası, Ankara 1970.

Develioğlu Hüseyin Murat, Takas, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2012.

Doğan Levent (Ed.), Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Nobel Yayıncılık, Ankara 2009.

Doğan Mehmet (Ed.), Türkçe -1 Yazılı Anlatım, Gazi Kitabevi, Ankara 2010.

Doğan Mehmet, “Anayasalarda Türkçenin Seyri ve Yeni Anayasanın Dili Üzerine”, Anayasa Dili Sempozyumu, Ankara 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 47-59.

Durgut Hüseyin, “*Türkiye Türkçesinde Kullanılan Yabancı Kaynaklı Ekler*” Büyük Türk Dili Kurultay Bildirileri, Ankara 2006.

Eker Süer, Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.

Emiroğlu Öztürk, Türkiye’de Edebiyat Toplulukları, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Enginün İnci/**Kerman** Zeynep, Ahmet Haşim Bütün Şiirleri, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994.

- Ercan** Meltem, Medeni Usul Hukukunda Maddi Hukuka İlişkin Savunma Vasıtaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011 (Yüksek Lisans Tezi).
- Ercilasun** Ahmet Bican, Dilde Birlik, Cönk Yayınları, İstanbul 1984.
- Erdoğdu** Ahmet, “*Yasaların Dili*”, www.tdk.gov.tr, (E.T., 13.12.2014).
- Erdin** Selim, “*Yasaların Dili*”, www.turkhukuksitesi.com, (E.T., 05.11.2013).
- Eren** Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, C. I, Beta Yayınları, Ankara 1994.
- Ergin** Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basımevi, İstanbul 1998, (1998).
- Ergin** Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basımevi, İstanbul 2000, (2000).
- Erim** Müzehher, Latin Edebiyatı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987.
- Erkal** Mustafa, Sosyoloji, Der Yayinevi, İstanbul 1993.
- Eroğlu** Cem, “*Tüzede Arı Dilin Önemi*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2003-49756, (E.T., 20.11.2014).
- Ertem** Rekin/**Kocakaplan** İsa, Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon, Kesit Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Gedikoğlu** Muzaffer, Arap Dilinde Kasem, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Gonca** Tahir Nejat/Rıdvan **Çongur**, Güzel Söz Söyleme, TRT Genel Sekreterlik Basın ve Yayın Müdürlüğü, Ankara 1999.
- Göker** Levent, “Hukuk Fikrinde Dilin Önemi ve Hukuk Dili Olarak Türkçenin Kullanımı”, Anayasa Dili Sempozyumu, Ankara 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 127-131.
- Gönülal** Yasemin Özcan, “*Dil-Toplum İlişkisi Açısından Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme*”, www.turkishstudies.net/Makaleler/518745212_gonulalyaseminozcan.pdf, (E.T., 25.05.2014), (Gönülal, Türkiye’de 1940 Sonrası Dil Tartışmaları).

Gönülal Yasemin Özcan, Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitime Yansımaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2012 (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Gönülal, Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmaları).

Gülensoy Tuncer, Türkçe El Kitabı, Kıvılcım Yayınevi, Kayseri 1998.

Güngör Erol, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Özener Matbaası, İstanbul 1997.

Güven Mustafa, “*Kültürün Bir Unsuru Olarak Din*”, www.yasamabilimleridergisi.com/makale/pdf/1356289858.pdf, (E.T., 25.05.2014).

Güvenç Bozkurt, Kültürün ABC’si, Yky, İstanbul 2007, (Kültürün ABC’si).

Güvenç Bozkurt, Türk Kimliği, Remzi Kitapevi, İstanbul 2003, (Türk Kimliği).

Güzel Abdurrahman (Ed.), Üniversiteler İçin Türk Dili, Denge Matbaacılık, Ankara 2008.

Hacip Yusuf Has Kutadgu Bilig, çev. Reşit Rahmeti Arat, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

İlhan Nadir, “*Toplumsal ve Ferdi Düşüncenin Dile Yansımaları*”, www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=3277, (E.T., 05.04.2015), (İlhan, Düşüncenin Dile Yansıması).

İnan Abdülkadir, “*Eski Türklerde ve Folklerde Ant*”, turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?...Abdülkadir%20İnan, (E.T., 03.06.2015), (İnan, Ant).

İmer, Kamile, Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1976.

İnalçık Halil, Rönesans Avrupası, Yayıncılık Matbaacılık, İstanbul 2011.

Kabaklı Ahmet, Türk Edebiyatı, C. 2, Türkiye Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 1968.

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul 2000.

Kamık Orhan Veli, Bütün Şiirler, Adam Yayınları, İstanbul 1996.

Kaplan Mehmet, Kùltür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul 1993.

Kaplan Ramazan, “Hukuk Dili Bağlamında Anayasa”, Anayasa Dili Sempozyumu, s. 115-117.

Kaplan Saadettin, Şiirin Kanadında, Marifet Yayınları, İstanbul 1995, (Kaplan, Şiirin Kanadında).

Karaçalı Ali, “Bahara Övgü”, tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article, (E.T., 04.09.2015).

Karasoy Yakup/**Yavuz** Orhan/**Kayasandık** Ahmet/**Direkci** Bekir, Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Konya 2009.

Karşlı Abdürrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2012.

Kavcar Cahit/**Oğuzkan** Ferhan/**Aksoy** Özlem, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Anı Yayıncılık, Ankara 2007.

Kaya Doğan, Anonim Halk Şiiri, Akçağ Yayınevi, Ankara 1999.

Keskin Adem, “Kanun Tasarı Taslaklarının Hazırlanmasında Sağlık Bakanlığı Örneği” , Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Yapım Süreci Sempozyumu,17 Ocak 2011, s. 37-42.

Kıbrıs İbrahim, “Türkçeleşme Açısından Türk Hukuk Dili”, Geçmişten Geleceğe Türkçe, İstanbul 17-19 Nisan 2013, İstanbul 2013, s. 154-155.

Kıyak Emre, “Türkiyede Mutad Meskeni Olmayan Türk Vatandaşları İçin Teminat Gösterme Yükümlülüğü”, www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2012_XVI_1.10.pdf, (E.T., 25.02.2015).

Kiraz Taylan Özgür, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, Bilge Yayınevi, Ankara 2005.

Kocaman Ahmet, “Dil ve Kùltür Üzerine”, turkdilidergisi.org/149/AhmetKocaman.-htm, (E.T., 02.10.2015).

Koçak Mustafa, “*Normlar Dili ve 1982 Anayasası*”, Anayasa Dili Sempozyumu 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 122.

Kongar Emre, Hukuk Dili de Bozuldu: “Ölüncüye kadar müebbet hapis”, http://www.kongar.org/medyanotu/378_Hukuk_dili.php, (E.T., 13.12.2014).

Konuralp Haluk, Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.

Korkmaz Zeynep, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası, Ankara 1995, (Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar).

Korkmaz Zeynep, Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963. (Korkmaz, Atatürk ve Dil Devrimi).

Korkmaz Zeynep, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Dilindeki Gelişmeler*”, turkoloji.cu.edu.tr/YENI_%20TURK%20DILI/korkmaz_11.pdf, (E.T., 10.09.2014), (Korkmaz, Cumhuriyet Dönemi Türk Dilindeki Gelişmeler).

Korkmaz Zeynep, “*Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde Oluşumları*” turkoloji.cu.edu.tr/YENI/%20TURK%20DILI/zeynep_korkmaz_baglacla..., (E.T., 5.02.2015), (Korkmaz, Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesinde Oluşumları).

Korkmaz Zeynep, Atatürk ve Türk Dili Belgeler, TDK Yayınları, Ankara 1992.

Kula Onur Bilge, Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı, Yaylacılık Matbaası, İstanbul 2012.

Kunter Nurullah/**Yenisey** Feridun/**Nuhoğlu**, Ayşe, Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2010.

Kuru Baki/**Arslan** Ramazan/**Yılmaz** Ejder, Medeni Usul Hukuk, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.

Kuru Baki/**Ali Cem Budak**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Getirdiği Başlıca Yenilikler, İstanbul Barosu Dergisi, C. 85, S. 5, İstanbul 2011, s. 3-43.

Kuyumcu Volkan, “*Türkiye’de İdari Usul Çalışmaları ve Sorunlar*”, www.igb.gov.tr/Kutuphane/volkankuyumcu.pdf, (E.T., 22.07.2015).

- Levent** Agâh Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1949.
- Macit** Muhsin/Soldan Uğur, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Grafiker Yayınları, Ankara 2004.
- Mirzaoğlu** F. Gülay, “Geçmişten Geleceğe Kültürel Aktarım Sürecinde Türkülerin Sembol Dil?”, Geçmişten Geleceğe Türkçe Sempozyumu, 17-19 Nisan 2013, İstanbul 2013, s. 325-346.
- Muşul** Timuçin, Tebligat Hukuku, On İki Levha Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010 (Muşul, Tebligat Hukuku).
- Muşul** Timuçin, Medeni Usul Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, (Muşul, Medeni Usul Hukuku).
- Muşul** Timuçin, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkiler, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, (Muşul, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkiler).
- Mutçalı** Serdar, Arapça- Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınevi, İstanbul 2012.
- Nazlı** Kadri, Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplum Dilbilimsel Bir İnceleme, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2013 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Nomer** Halûk N., Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Beta Yayıncılık, s. 292-293.
- Oğuzman** Kemal/Öz Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Öksüz** Yusuf Ziya, Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalem ve Yeni Lisan Hareketi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- Önder** Ali Rıza, “*Hukuk Dilimiz*”, www.tdk.gov.tr, (E.T., 05.01.2015).
- Özdemir** Mehmet/Süğümlü Üzeyir, “*Dilde Sadeleşme ve Dil Akademisi Tartışmaları*”, mobil.turkishstudies.net/mdergipdfdetay.aspx?ID=5070, (E.T., 04.08.2014).

- Özdemir** Hakan, Cumhuriyet Tarihi Boyunca Hukuk Dilinde Değişme ve Gelişmeler, Türk Dil Kurumu, Ankara 2014.
- Özkan** Mustafa, “*Gelişim Süreci İçinde Türkçe ve Anayasa Dili*”, Anayasa Dili Sempozyumu, Ankara 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 175-188, (Özkan, Gelişim Süreci İçinde Türkçe ve Anayasa Dili).
- Özkan** Mustafa (Ed.), “*Diller ve Türkçemiz*”, Faruk. Timurtaş Diller ve Türkçemiz, Alfa Basım Yayın, İstanbul 1996.
- Özkan** Mustafa “*Yenileşme Sürecinde Türk Dili*”, www.journals.istanbul.edu.tr/iut-ded/article/viewFile/.../1023017407, (E.T., 12.09.2014), (Özkan, Yenileşme Sürecinde Türk Dili).
- Özkan** Mustafa, İnsan İletişim ve Dil, Kilim Matbaacılık, İstanbul 2009.
- Özyıldırım** Işın(İnce), “*Türk Yasa Dili*”, turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/ozyildirim_yasa_dili.pdf, (E.T., 05.01.2015).
- Paçacıoğlu** Burhan, Türk Dili ve Kompozisyon, Dilek Matbaacılık, Sivas 1997.
- Pekcanitez** Hakan, Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1992.
- Pekcanitez** Hakan/**Atalay** Oğuz/**Özekes** Muhammet, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Ramazanoğlu** Yıldırım, “*1982 Anayasası Üzerine Lisan ve İfade Analizi*”, Anayasa Dili Sempozyumu, Ankara 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 101-111.
- Reisoğlu** Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Ruhlen** Merritt, Dilin Kökeni, çev. İsmail Ulutaş, Hece Yayınları, Ankara 2006.
- Sami** Selçuk, “*Türkçede Özleşme ve Hukuk Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/site-ler/ankarabarusu_tekmakale/1974-3/5.pdf, (E.T., 10.12.2014).
- Sami** Selçuk, “*Doğru terim Muhakeme değil, Yargılamadır*” e-dergi.marmara.edu.tr/maruhad/issue/download/.../5000000608, (E.T., 25.02.2015).

Sarı Mehmet, Türk Dili, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2011.

Sav Atilla, “*Hukuk Dilinin Özleşmesi*”, www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1980-1/6.pdf, (E.T., 13.12.2014).

Seçmen Hüseyin, Karacaoğlan Yaşamı Sanatı Şiirleri, Haşmet Basımevi, İstanbul 1983.

Soner Osman/Demirsoy Doğan (Ed.), Yavuz Sultan Selim, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2013.

Stael Mme de, Edebiyata Dair, çev. Safiye ve Vahdi Hatay, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1967.

Şahin Necati/Demir İmdat/Gürbüz Mehmet/Özdemir Mehmet/Şahin Özlem/Çetin Osman Ali/Akdağ Rabia/Okuyay Belgin, Türk Dili ve Kompozisyon, Kün Yayıncılık, Ankara 2010.

Tanç Mustafa, “Kültür Alanındaki Değişimler ve Dilimiz Üzerindeki Etkileri”, Türk Dili Dergisi, Sayı: 609, Eylül 2002, s. 521-526.

Tanrıver Süha, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Adalet Yayımevi, Ankara 2007.

Timurtaş Faruk, Türkçemiz Uydurmacılık, Boğaziçi Basım Yayımevi, İstanbul 1980.

Tutar Erol, “*Gönlümüzdeki Dil Yarası*”, www.edebiyat_defteri.com/yazioku.asp?id=90822, (E.T., 20.05.2014).

Tutumlu Mehmet Akif, Bilimsel Görüşler ve Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi, Seçkin Yayınları, Ankara 2007, (Delillerin İleri Sürülmesi).

Tutumlu Mehmet Akif, Delillerin Gösterilmesi ve Toplanması Kesin Süre, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.

Tutumlu Akif, “*Hukuk Yargılamasında Delil İkamesinin Kapsamı, Şekli, Zamanı*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1989-19896-1051, (E.T., 20.7.2015).

Türk Hukuk Lügati, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1998.

Tütüncübaşı, Uğur “*Milletlerarası Usûl Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü*”, webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/...2/ugurtutuncubasi+183-223.pdf, (E.T., 25.02.2015), (Tütüncübaşı, Teminat Gösterme).

Türk Dil Kurumu, Dil Devrimi Üzerine, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967.

Topuz Gökçen, Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.

Ulukapı Ömer, Medeni Usul Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2014.

Umar Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, (Umar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi).

Umar Bilge, “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tasarısı’na Katkı*”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-275, (E.T., 07.03.2015), (Umar, Hukuk Muhakemeleri Kanun’un Tasarısı’na Katkı).

Uygur Nermi, Kültür Kuramı, Remzi Yayınevi, İstanbul 1996.

Uzun Elif, Hukuk Dili ve Adli Yazışmalar, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 2013.

Ünlü Hayati, Uluslararası İlişkilerde Adalet Kavramı ve Uluslararası Adalet Mekanizmaları Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011 (Yüksek Lisans Tezi).

Yargıtay Kararları Dergisi, C. 5, S. 10, Ankara 1979, s. 1484-1489.

Yağcı Öner, Karacaoğlan Yaşamı ve Şiirleri, Gün Yayıncılık, İstanbul 2000.

Yaman Ertuğrul, “*Dilimiz Kimliğimiz*”, www.turkedebiyati.org/turk_dili/dilimize_sahip_olalim.html, (E.T., 14.07.2014).

Yavuz Kemal/Yetiş Kazım/Birinci Necati, Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri, Bayrak Yayınları, İstanbul 1998.

- Yıldırım** Mehmet Nuri, “*Türkçenin Ezeli Aşığı: Faruk Kadri Timurtaş*”, www.makalekafe.com edebiyat, (E.T., 15.07.2014).
- Yıldırım** Mustafa, İslam ve Medeni Yargılama Hukukunda Tahkim, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2002.
- Yılmaz** Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara 1996, (Yılmaz, Hukuk Sözlüğü).
- Yılmaz** Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, (Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi).
- Yılmaz** Ejder, Yemin, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, (Yılmaz, Yemin).
- Yılmaz** Ejder, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, (Yılmaz, Medeni Yargılama Hukukunda Islah).
- Yılmaz** Ejder, “*Adli Yazı Dili*”, www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tek_makale/1991-5/1.pdf, (E.T., 04.11.2011).
- Yılmaz** Ejder, “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Getirdikleri*”, www.aydinbarosu.org.tr/dosyalar/hmkyenilikler.pdf, (E.T., 23.12.2014).
- Yuvalı** Ertuğrul, “*İş Hukukunda Zorlayıcı Neden ve Zorunlu Neden Kavramları ile Bu Kavramların İş Sözleşmeleri Üzerindeki Etkileri*”, www.kamuis.org.tr/pdf/1231.pdf, (E.T., 07.08.2015).
- Yüksekova** Gülden Sağıl, Türk Dünyasının Alfabeleri, Geçmişten Geleceğe Türkçe Sempozyumu, 17-19 Nisan 2013, İstanbul 2013, s. 393- 407.
- Zülfikar** Hamza, “*Dili, Söz Varlığı ve Yazımıyla Anayasa Metni*” , Anayasa Dili Sempozyumu, Ankara 24 Nisan 2012, Ankara 2012, s. 145-172.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Aysun ÖZER

Doğum Yeri : Kayseri

Tel :0352-4242043

E – Posta : aysunozzer_38@hotmail.com

EĞİTİM

Kurum: Niğde Üniversitesi **Bölüm Sınıf Öğretmenliği** **Mezuniyet Yılı:**1999